

LUSTGÅRDEN 1954-55

LUSTGÅRDEN

ÅRSSKRIFT 1954-55 - Årgång 35-36

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

Stockholm

Postgirokonto 1607. Medlemsavgift 15 kr. årligen eller 200 kr. en gång för alla.

Ordförande:

Greve **TORGIL VON SETH**, Bratteborg.

Vice ordförande och skattmästare:

Friherre **SVEN A. HERMELIN**, Uggleviksgatan 13, Stockholm Ö,
tel. 20 90 32.

Sekreterare:

Docent **MAGNUS FRIES**, Järnbrogatan 4, Uppsala, tel. Uppsala 368 23
(306 72).

Redaktör för föreningens årsskrift:

Docent **NILS HYLANDER**, Drottninggatan 12, Uppsala, tel. Uppsala 301 19
(302 18).

Ansvarig utgivare av föreningens årsskrift:

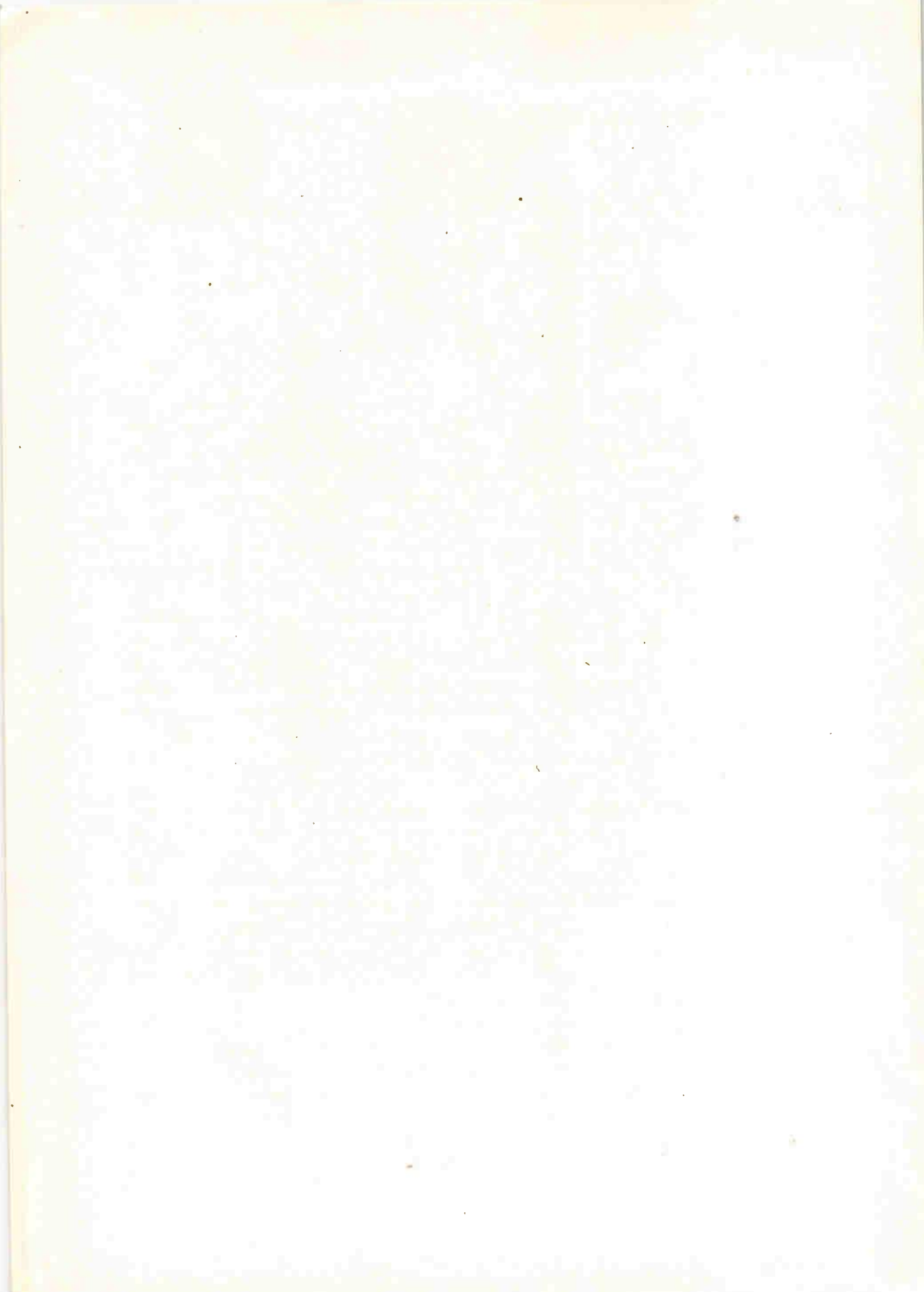
Professor **NILS SYLVÉN**, Vegagatan 16, Lund, tel. Lund 183 80.

*Omslagsbild: Parkparti med Cordyline vid Logan, Skottland.
Foto Sven A. Hermelin 1954.*

Tryckt hos Emil Kihlströms Tryckeriaktiebolag, Stockholm, 1955.

INNEHÅLL

<i>Pehr Boierth</i>	
<i>Några ord om Uppsala stads parker och planteringar</i>	5
<i>(Some notes on the parks and plantations of the town Uppsala.)</i>	
<i>Nils Hylander</i>	
<i>Träd och buskar i Uppsala. Några anteckningar, gjorda hösten 1954</i>	18
<i>(Trees and shrubs in Uppsala.)</i>	
<i>Walter Bauer</i>	
<i>Sundbyholm. Historien om restaureringen av en barockpark för</i> <i>modernt bruk</i>	102
<i>(On the restoration of the 17th century park at the castle Sundbyholm,</i> <i>province Södermanland, for modern use.)</i>	
<i>Nils Hylander</i>	
<i>Till rapsens och vindarnas ö. Föreningens för Dendrologi och</i> <i>Parkvård exkursion till Öland 1952</i>	115
<i>(Report on the Society's excursion to the province Öland, 1952.)</i>	
<i>Magnus Fries & Sven A. Hermelin</i>	
<i>Parker, trädgårdar och skogsförsök i södra Finland. Föreningens</i> <i>för Dendrologi och Parkvård Finlandsexkursion 1953</i>	135
<i>(Report on the Society's excursion to southern Finland, 1953.)</i>	
<i>Nils Sylbén</i>	
<i>Till de skotska parkernas paradis. Föreningens för Dendrologi och</i> <i>Parkvård 33:e exkursion</i>	161
<i>(Report on the Society's excursion to Scotland, 1954.)</i>	
<i>Nils Hylander</i>	
<i>Tårgranar än en gång</i>	215
<i>(»Weeping spruces» once more.)</i>	
<i>De internationella reglerna för de odlade växternas nomenklatur.</i> <i>Inledning och översättning av Nils Hylander</i>	217
<i>(The International Code of Nomenclature for Cultivated Plants. Intro-</i> <i>duction and translation by Nils Hylander.)</i>	
<i>Litteratur</i>	242
<i>Föreningsmeddelanden</i>	244
<i>Artförteckning</i>	252

PEHR BOIERTH

NÅGRA ORD OM UPPSALA STADS PARKER OCH PLANTERINGAR

När det gäller ett gammalt kulturcentrum som Uppsala, ligger det nära till hands att antaga en mycket lång historia även för dess trädgårdsodling. Det är dock först med år 1521 som något påtagligt härutinnan möter, nämligen den kända uppgiften om hur ärkebiskopens fogde, Bengt Bjugg, lät riva stängslet omkring trädgården för att på så sätt visa sin ringa rädsla för den uppländska allmogen. Här fanns det alltså något slag av trädgård; i varje fall rörde det sig om en ordnad plantering omgärdad med stängsel. Kungsträdgården, som låg utefter Fyrisån från nuvarande Svandammen upp till Riddartorget, var även en tidig 1500-talsanläggning, liksom Kungsladugårdens trädgård öster om ån, där nu Henrik Gahns AB:s fabriker ligga. Kungsträdgården skänktes år 1643 av drottning Kristina till Uppsala stad, varefter en ny kunglig trädgård anlades på västra sidan om slottet. Det var denna trädgård, som något senare Olof Rudbeck (på 1660-talet) omlade i sträng barockstil enligt en plan, som åtminstone i stort sett behölls, tills Carl Hårleman c. 1750 grundligt förändrade den.

År 1654 inköpte Olof Rudbeck en tomt i Svartbäcken och anlade därstädes den trädgård, som Linné sedermera utökade och utvecklade till en av Europas förnämsta botaniska trädgårdar. Till 1600-talets trädgårdar hör också den Celsiuska trädgården, belägen utefter ån mellan Järnbrö- och Klostergatorna och varom träd inne på Gotlands nations gård ännu bära vittnesbörd. Även från den gamla Kungsträdgården ha rester av träd funnits kvar ända tills för kort tid sedan. De nu kvarvarande torde icke med säkerhet kunna räknas till det äldsta beståndet.

Bland 1700-talets trädgårdar intager Skytteanum en märklig plats med byggnaderna gränsande intill Domkyrkan. Gustavianums trädgård har för länge sedan uppgått i Universitetsparken.

Under 1700-talet spårar man icke en enda rent kommunal anlägg-

ning. Först med den allé, som 1802 anlades från Bot. trädg. förbi kyrkogården och ut mot Skolgatan, kan man tala om en anläggning i stadens egen regi, även om de erforderliga medlen voro gåvor från enskilda givare.

När jag nu övergår till att redogöra för de av staden underhållna planteringsområdena, ingå bland dessa vissa anläggningar, där marken icke är kommunal egendom. Kronan äger slottsområdet, Uppsala universitet omkring hälften av Stadsträdgården, och en del av Järnvägs promenaden befinner sig i privat ägo. Hur ägorättsförhållandena fördela sig inom Odinslund är mig obekant.

Rudbecks trädplantering.

En av de äldsta planteringar, som staden haft att underhålla, utgjordes av de askar som Olof Rudbeck planterade omkring år 1660 utmed Bot. trädg:s södra och norra murar. För trettio år sedan funnos i den södra raden flertalet träd kvar, av vilka några voro illa medfarna och blevo föremål för plomberingsåtgärder. De närmast Stockholmsvägen befintliga voro friska och till synes felfria. Man antog då allmänt, att dessa träd skulle kunna fortleva under ytterligare minst 100 år. Ett annat öde blev de gamla rudbeckianernas lott. Myndigheterna beslöt att bygga om den gamla allmänningssvägen, och där gas och jordupplag tidigare gjort sitt för att förstöra träden, kom nu vägsalt och den oerhörda uppfyllnaden på trädens rötter att ge dem nådestöten. När sedan efter något år vägen skulle utökas med en trottoar återstod endast att borttaga träden. De voro då alla döda. Endast de tre översta visade tecken till liv. För närvarande återstår av denna plantering endast 2 träd strax nedanför Styrbiskop. Fortsättningen på den raden skattade åt förgängelsen för mer än 75 år sedan, och den återplantering, som då skedde, har även den fått vika för moderna vägar och trottoarer.

Odinslund.

Redan år 1660 gavs namnet Odinslund åt en samling aspar och alar växande i närheten av Trefaldighetskyrkan, således i kvarteret Odin. Enligt ett konsistorieprotokoll från den 28/4 1759 erhöll Linné i uppdrag att anlägga en allé från »Gustavianska Akademiporten» upp till Slottsbacken. I ett annat protokoll från samma år, daterat den 5/5, upplyses om, att med gatans fyllande befattade man sig icke, men skulle lindar anskaffas.

Konsistorieprotokollet av den 29/4 innehåller den särdeles värdefulla upplysningen att Linné låtit, trots förbud, köra fram jord till allén. Linné förstod allt för väl att jordberedningen var en viktig detalj — icke minst på denna plats, där marken består av grus. Linnés åtgärd godkändes, men det tecknades till protokollet, »att något prejudikat får det ej bliva, ty dylikt är stadens sak». Anläggningen drog en kostnad av 129 R:dr. Några kvittenser eller andra handlingar, vilka visa hur anslaget fördelades på de olika arbetsuppgifterna, har jag tyvärr ej kunnat finna.

De stora askarna närmast universitetsbiblioteket äro fortfarande Odinslunds ståtligaste träd. Mycket talar för att de äro linnéaner och i så fall de enda kvarvarande träden från den första planteringen. Allén är i övrigt spolierad, och många av träden blevo sjuka, varefter kompletteringar utförts under olika tidsskeden. De två närmast Gustavianska allén befintliga trädraderna planterades omkring 1765 av professorn, sedermera domprosten J. Låstbom, känd bl. a. för sin ringa vetenskapliga produktion; Odinslund fick ju också spenamnet »Låstboms Opera omnia». Men, som Daniel Müller skrev i sin uppsats om Uppsalas planteringar (1857); »Dylikä opera äro icke att förakta och kunna uppväga mången lunta, som af ingen läses.» Först år 1832 planerades Odinslund och erhöll då sitt nuvarande markläge. Arbetet bekostades av konung Carl Johan. Samma år restes obeliskens. Avtäckningen skedde följande år.

Hösten 1929 fälldes Odinslunds största och troligen äldsta träd — en alm — som växte strax intill Trefaldighetskyrkans norra port och ej tillhörde allésystemet. Almens årsringar räknades till 234, och den ihåliga stamkärnan torde minst ha omfattat ett femtiotal år. Efter denna upptäckt kan man med ganska stor visshet antaga att trädet tillhörde den från 1660-talet omtalade lundvegetationen, även om där står talat endast om aspar och alar. Under de senaste 30 åren ha 18 st. lönnar inplanterats som ersättning för tidigare borttagna träd.

Carolinaparken.

Denna anläggning har sin upprinnelse från 1805. Den 23/6 nämnda år biföll Kungl. Maj:t en hemställan från Uppsala stads magistrat angående anläggandet av en plantering å den åkertrakt vilken var belägen mellan dåvarande Kungsträdgården, d. v. s. nuvarande Bot. trädg., och den nya begravningsplatsen, nu benämnd den gamla. Åkern var enligt säkra källor använd till humleodlingar samt för odling av kål och tobak.

Samma år begärde professor Thunberg, att den obrukbara vägen från Fjärdingstull, som låg i backen där nu Drottninggatan slutar, skulle sättas i stånd till Bot. trädg.s invigning. Antagligt är, att den lindallé, som nu går mitt genom Carolinaparken, i sin äldsta del har professor Thunberg till upphovsman. Kyrkogårdsallén, som vid en sida begränsar Carolinaparken, planterades efter ett år 1802 fattat beslut genom trädplanteringssällskapets försorg; dess stora almar börja nu en efter annan att duka under för rötsvamparnas angrepp.

Själva parken synes ej ha blivit planterad omedelbart. Så sent som den 15 april 1814 sammanträdde landshövding, universitetsrektor och borgmästare m. fl. å den till plantering föreslagna marken. Vid detta tillfälle beslöts, att området skulle gå i rak linje med kyrkogårdsmuren och vara färdigplanterat före oktober månads slut.

År 1836, den 27 maj, förbjuder magistraten och belägger med böter det oskick allmänheten tagit sig före, nämligen att spanna snören mellan träden till förargelse för de promenerande. Konsistoriet hade den 27 februari 1839 ett sammanträde, under vilket professor Sjöbring begärde 100 R:dr Banko, vilken summa fattades i det belopp å 166 R:dr B. 32 sk. B., som skulle utgöra köpeskillingen för ett ytterligare område att läggas till Carolinaparken, eller — som den redan då börjat benämnas — Engelska parken; Landshövding von Krämer skänkte 50 R:dr Banko och professor Wahlenberg lämnade 16 R:dr 32 sk. samma mynt. Med hänsyn till att planteringen hade en viss betydelse för universitetets institutioner anslog konsistoriet de begärda medlen att utgå från byggnadsfonden. Under år 1851 beslöts att ytterligare utöka parken fram mot den dåvarande kemiska institutionsbyggnaden (nuvarande Gamla Kemikum). De olika utvecklingsstadierna kunna fortfarande med stor tydlighet skönjas. Den i parken befintliga Carl Johans-bysten avtäcktes den 8 juni 1854.

Vid mitten av 1800-talet utnyttjades planteringen som ett slags folkpark, dit marknadsgyckel stundom förlades. Snart kom förbud mot anordnandet av dylika tillställningar. Under en senare tidsperiod var parken ett kärt mål för söndagsutflykterna, men under de senaste 30 åren är det huvudsakligast religiösa föreningar, vilka utnyttjat och fortfarande använda platsen för sina möten. Ett och annat politiskt föredrag förekommer även. Som viloställe verkar parken numera närmast övergiven, men vad som syns är den ständigt allt mer ökade genomgångstrafiken, vilken efter cykelvägarnas tillkomst antagit förut oanade proportioner.

När Carolinaparken anlades, skedde detta efter dåtida stil, en föga äkta »engelsk stil» i liten skala. Vad beträffar själva planteringen av

buskar och träd, så användes samma metod som nu åter ofta tagits upp, d.v.s. en tät grupp-plantering med mycket små mellanrum mellan exemplaren, i syfte att så tidigt som möjligt erhålla en sluten planbegränsning eller ett slutet trädbestånd. Risken är ju, som Carolina-parken sen länge tydligt visat, att den nödvändiga gallringen lätt glöms bort; träden få, alltjämt i tätt bestånd, fortsätta att växa i höjden men ha ingen möjlighet att bilda en ordentlig krona. Endast enstaka kraftiga träd, vilka kunnat tränga ut svagare grannar, visa livskraft i våra dagars Carolinapark. Minst $\frac{3}{4}$ av det ursprungliga planteringsmaterialet har borttagits under de 35 år jag varit i stadens tjänst. I det ännu återstående beståndet kan nu endast en mycket svag gallring rekommenderas, och denna bör inskränka sig till sjuka och kronlösa träd. De i parken befintliga lärkarna äro av skotsk typ och kända som några av de förnämsta och äldsta i vårt land. Kanske deras återstående livslängd blir kort. Ett av de största träden torkade helt oförmodat för 7 år sedan, utan att någon förklarlig anledning kunde spåras.

I den del av parken, som ligger närmast Bot. trädg., påträffar man numera en ganska riklig förekomst av örter, vilka till en avsevärd del härstamma från den sydliga grannen. Den sena tidpunkt för grässlätter, som de senare åren tillämpats, har i hög grad gynnat markfloran, inte minst de grant gulblommiga fibblorna. Det är många, som förarga sig över den sena slättern, men sedan de blivit upplysta om skälen, bruka de i regel ge med sig.

Slottsbacken.

Den plantering, som för uppsalaborna fått den ojämförligt största betydelsen, är området omkring Uppsala slott. Marken äges av Kronan, men platsen är enligt överenskommelse upplåten åt allmänheten, som här under de senaste årtiondena fått fritt njuta av det centrala fritidsområdet, där förbud mot gräsmattornas beträdande är och varit ett okänt begrepp.

Bekant är den beskrivning över området, som den engelske ambassadören Whitelocke lämnade efter sitt besök i Uppsala 1653. Enligt hans uppteckningar funnos vid detta tillfälle endast några buskar som började grönska, varjämte några tulpaner uppmärksammades. Det är väl troligt att denna iakttagelse avsåg slottets västra omgivning ned mot slottsträdgården. Områdena i norr och öster voro säkerligen kala, och får man döma efter överbibliotekarien C. Annerstedts efterlämnade anteckningar, fanns enligt hans faders utsago endast ett enda träd i den del av Slottsbacken som ligger mellan Slottsgränds mynning,

Bild 1. Akademiska sjukhuset och dess park strax efter sjukhusets fullbordande 1867. I bakgrunden Slottet och Domkyrkan. — Foto i U. U. B. av H. Osti.

Drottninggatan och upp mot Universitetsbiblioteket. En kungörelse genom annons år 1823 berör träden vid vardera sidan av vägen som leder från Fjärdingstull upp mot Slottet.

Av dessa träd fanns 1919 endast ett kvar, som man då försökte rädda; endast några få år därefter stod det emellertid avlövat och måste fällas. De nu befintliga träden i denna allé föra en tynande tillvaro i den magra grusåsen, där de aldrig funnit sig tillrätta. Man får även av följande en ganska klar uppfattning om tillståndet i denna del av Slottsbacken år 1825. Den 26 aug. annonserades nämligen om förbud för hästar, fäkreatur och får, som då ej längre få beta på de Slottet omgivande vallarna.

Vid denna tid börjar emellertid Slottsbackens gröna period. Robert von Kræmer, som 1830 utnämns till landshövding i Uppsala, lät nämligen plantera det område, som ligger mellan Svandammen och södra slottstornet, där sedan — närmare bestämt 1860 — i planterings

nedre del dr Lars Dovertie anlade sin kallvattenkuranstalt. Sedermera följde Slottsbackens trädplanteringar slag i slag. Norra delen planterades med oxel, lönn, lind, björk och alm samt enstaka askar och popplar. Privatläraren och rentiern, Trädplanteringssällskapets verkställande ledamot och allt i allo, Jonas Bjurzon, planterade bokarna i Bleke backe och anlade 1868 Fängelseparken; den utvidgades 1880 mot söder med ett trädplanterat område, som ordnades av trädskolans dåvarande direktör, C. J. Wallin, och förändrades rätt mycket, bl. a. genom anläggningen av Thors idrottsplats, år 1905, då även de östra slänterna planterades. En omfattande granplantering nedanför norra slottstornet tillkom på initiativ av landshövding P. J. Bråkenhielm; den är numera fullständigt borttagen.

I Slottsbackens norra del upptogs vid början av 1800-talet en grusläkt, i vars botten numera friluftskonserter hållas. Slänterna belades med grästovr först långt fram på 1870-talet, och det fanns vid min ankomst till Uppsala ett par parkarbetare, som deltagit i dessa arbeten, vilka utfördes på övertid och betalades med 18 öre pr timme.

Beträffande Slottsbackens underhåll råda delade meningar. Åtskilliga av de Kræmerska planteringarna ha redan nedhuggits, två kraftiga gallringar ha gått över området mellan Slottet och Nedre Slottsgatan, men förespråkare finnas för ett fullständigt friläggande av hela Slottsbacken; icke ens de vackra björkarna invid norra tornet skulle lämnas kvar. För egen del kan jag icke ansluta mig till denna nakenkultur, redan av det praktiska skälet att en måttlig plantering är nödvändig för att skydda åsen öster och norr om Slottet mot en fortsättning av den grusrullning, som redan i hotande grad ägt rum öster om södra slottstornet, och mot den nedslitning av markens växtlighet, som den intensiva kälk- och skidåkningen innebär.

Flusterpromenaden.

Denna plantering tillkom på samma tid som Svartbäcksallén, Grindstugeallén och Vaksalaallén, troligen år 1842. Flusterpromenadens plantering bekostades helt av landshövding von Kræmer och utfördes efter hans direktiv. Allén bestod till en början av tre trädrader varav den mittersta gallrades bort på 1890-talet. Huvudbeståndet synes ha varit alm, men en och annan lönn torde även ha funnit nåd. Vid platsen, där infartsvägen mellan Stadsträdgården och studenternas idrottsplats möter Flusterpromenaden, fanns vid min ankomst till Uppsala år 1919 en jättelönn, troligen tillhörande den äldre strandplanteringen som prydde åstränderna. År 1927 spolierades trädet fullständigt, och endast

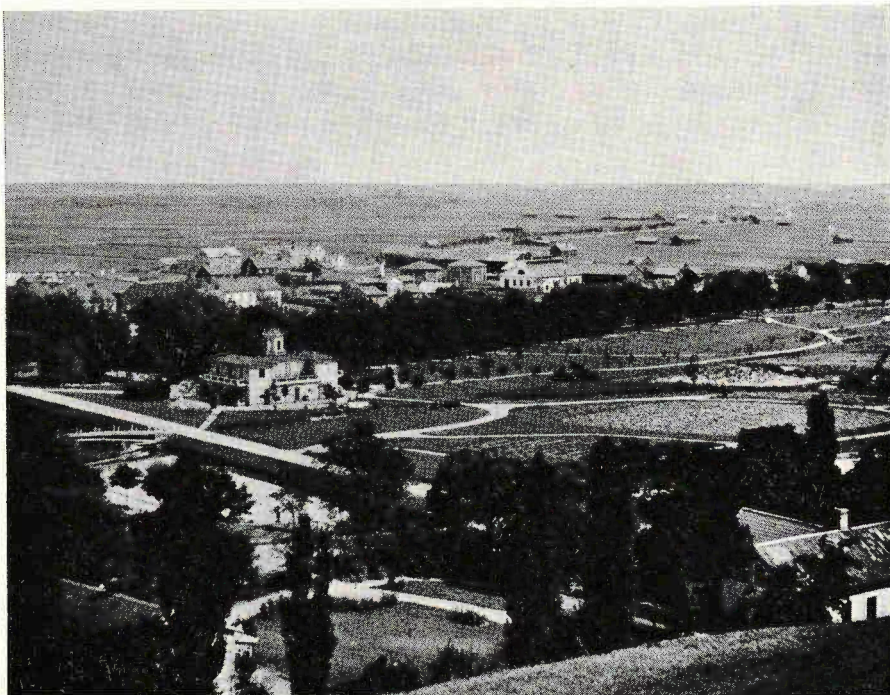

Bild 2. Utsikt från Slottsbackens östsluttning (med nu försvunna pyramidpopplar) över Svandammen (med längesen försvunnen bro), Flustret, Flusterpromenaden och den nyanlagda Stadsträdgården. — Foto i U. U. B. av H. Osti från 1860-talet.

stubben kvarstod. I en del av stammen som var frisk räknades 178 årsringar, och den fullständigt tomma kärnan måste minst ha omfattat ett femtiotal. Under år 1949 ramponerades det största trädet på andra sidan om Fyrisån mitt emot platsen för det förstnämnda. Man kunde på goda grunder beräkna trädets ålder till åtminstone 200 år, och antagligen var det planterat vid samma tidpunkt som jättelönnen i Flusterpromenaden.

Den Kræmerska alléplanteringen sträckte sig endast ut till gränsen där Stadsträdgårdens område slutar. Fortsättningen därifrån och fram till Kap är av yngre datum. Beklagligt nog har Uppsala trädplanteringssällskaps protokoll och räkenskapsböcker ej kunnat återfinnas, men vissa uppgifter ha stått att få i magistratsprotokollen och stadsfullmäktiges handlingar.

De Kræmerska alléerna äro nu över hundra år gamla. Flusterpromenadens almar falla en efter annan och ersättas av nya träd. Metoden

är icke tilltalande. Planteringen företer ett stympat och härjat utseende. Men vad är att göra? Det radikalaste vore att anlägga en helt ny allé, men man undviker en dylik åtgärd i det längsta, icke minst med hänsyn till att det finnes en del äldre träd, som ännu kunna fortleva i åtskilliga år.

När det gäller Svarthäcksallén, Grindstugeallén och Vaksalaallén ter sig situationen annorlunda. Här är det moderna vägingenjörer som komma med sina krav. I de två första fallen får man bedja en stilla och försynt bön med en innerlig önskan om de gamla alléernas fortbestånd. När det gäller Vaksala-allén, där den östra raden av lindar redan försvunnit, har reduktionen varit nödvändig redan med hänsyn till de nyuppförda bostadshusen. Men nog blir Uppsala på något sätt fattigare, när de gamla alléerna försvinna.

Stadsträdgården.

Denna anlades 1862—63 av Uppsala Trädgårdssällskap. Tidigare var området upplåtet för universitetsprofessorernas kålgårdar. Sällskapet hade högtflygande planer, och det var meningen att anlägga ett verkligt experimentfält. Ett par ritningar, som nu förvaras i Universitetsbiblioteket, visa de storstilade planerna, vilka dock endast till en mindre del blevo utförda. Trädgården utarrenderades sedermera till läraren i trädgårdsskötsel vid Folkskoleseminariet K. Kilstedt. Undervisningen för seminarieeleverna var helt förlagd till Stadsträdgården, intill dess en ny trädgård för seminariets räkning anlades vid Sysslomansgatan, där numera Gillbergsska barnhemmet är uppfört, vilken tomt då var betydligt större än nu. Sedermera bedrev staden själv handelsträdgårdsrörelse, vilken till större delen avvecklades 1909 och upphörde fullständigt 1922. År 1909 omlades Stadsträdgården efter en helt ny plan, uppgjord av E. Cederpalm. Under 1920 omlades vissa vägar och infördes blomsterplanteringar, vilka tidigare endast sparsamt förekommo. Sedermera ha vid flera tillfällen förändringar vidtagits, och gallringar i det gamla fruktträdsbeståndet ha följt år efter år. Numera är det endast ett mindre antal fruktträd som påminna om vad som fordom varit.

Till Stadsträdgården sluter sig, omedelbart åt söder, en reservträdgård, som dock är avsedd att helt överflyttas till Husby, där ett nytt område om 14 tunnland övertagits av parkförvaltningen. Överflyttningen av plantskolorna pågår, men när byggnaderna kunna uppföras beror helt av förhållandena på byggnadsmarknaden.

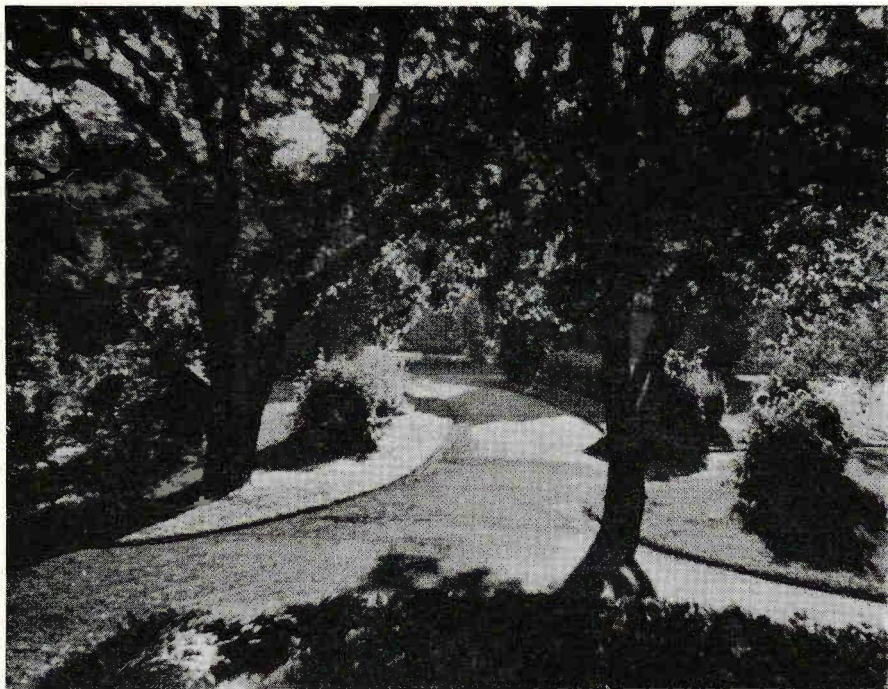

Bild 3. Parti av Stadsträdgården med ett par gamla päronträd. — Foto P. Boierth 1930-talet.

När C. M. Kjellström tillträdde stadsträdgårdsmästaretjänsten fanns ett äldre växthus sammanbyggt med den gamla arrendatorsbostaden, som numera användes till målarverkstad. Detta växthus revs 1891, och ända fram till 1920 saknades växthusbyggnader. Den nuvarande växthusytan upptager endast 460 kvm. och bänkfönstrens antal är 820 st.

Övriga kommunala planteringar

Efter den Kræmerska planteringsperioden uppstår en lucka på mer än 30 år, och det är först 1876, när Riddartorgetts uppordnande verkställdes efter en ritning av Z. Larzon, dåvarande stadsingenjör i Uppsala, som man kan spåra en fortgående obruten utveckling. Denna plats, där enligt traditionen Erik den heliges källa var belägen, erhöll sitt nuvarande utseende 1930 i samband med bl. a. Valvgatans breddning. Den nuvarande S:t Eriks källa är belägen nordöst om Domkyrkan och utgjorde tidigare ett centralt vattenhämtningsställe.

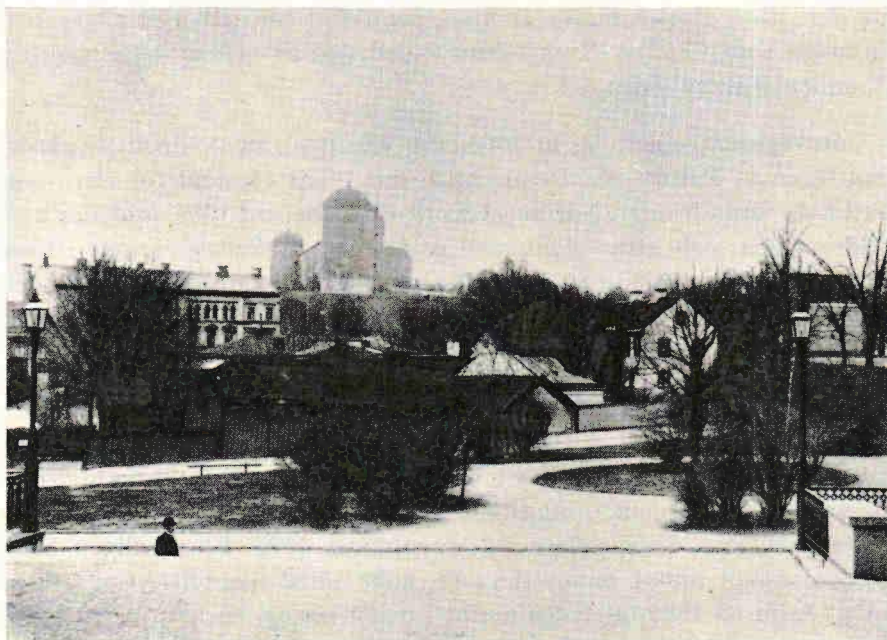

Bild 4. Utsikt från Domkyrkans södra trappa mot Slottet över Riddartorget. — Foto i U. U. B., trol. omkring 1910.

Österplan. Äldre delen planterades av K. E. Hallgren 1877, och C. M. Kjellström anlade den nyare delen 1899, vilken helt anslöt sig till den »chausséstil», som vid den tiden var förhärskande och framträdde bl. a. vid utformandet av Karlavägen i Stockholm. Numera är Österplans trädbestånd kraftigt utgallrat och många av småvägarna slopade.

Hamnesplanaden. Denna anläggning utfördes av K. E. Hallgren 1885. Hamnesplanaden har blivit föremål för stympning först genom ingrepp från Samariterhemmet och sedan på grund av gasverkets nybyggnader. År 1893 utförde C. M. Kjellström den del som ligger närmast Statens Järnvägar öster om Kungsgatan.

Biologiska parken eller **Skolparken**, som den även benämnes, anlades 1911 efter en ritning utförd av akademiörtagårdsmästaren Ivan Örtendahl samt delvis efter ett förslag av trädgårdsdirektören Enoch Cederpalm. Meningen var att denna park skulle bestå av 3 från varandra skilda biologiska enheter: Götaland, Svealand och Norrland, och planteringen av träd och buskar skedde efter detta program. Efter endast få år dominerade Svealand. Parkens östra del omlades helt år 1933,

då den stora plaskdammen tillkom, samtidigt som ett nytt vägsystem infördes som följd av Vasagatans framdragning och utläggningen av Vindhemsгатans södra del.

Järnvägsparken anlades år 1866 efter ritningar av akademiträdgårdsmästaren F. Pettersson. Denna park har blivit föremål för flera omfattande förändringar. När busstationen förlades dit 1939, omlades hela södra delen, och efter rivningen av teatern utökades parken i norr 1945. För närvarande pågår en utredning rörande användandet av den del som tidigare varit utarrenderad till den nu nedbrunna restaurant Rullan.

Badhusparken. Denna gamla park mellan ån och Svartbäcksgatan var tidigare utarrenderad till Uppsala Simsällskap men återlämnades till staden 1940. Det har varit omöjligt att fastställa tidpunkten för dess anläggning, men trädbeståndet är mer än hundraårigt, och simsällskapet, som är världens äldsta, bildades 1796. Förmodligen hade parken något annat namn tidigare, enär sällskapet ditflyttade först långt fram på 1800-talet. Sannolikt rör det sig om en helt privat plantering, som genom köp eller på annat sätt kommit i stadens ägo.

Planteringar, som helt skattat åt förgängelsen

Uppsala Trädgårdsmästareämbete lämnar i sitt protokoll av den 6 dec. 1773 den värdefulla upplysningen, att ämbetet utförde, genom sina skråmedlemmar, planteringar »wid Åhn till stadsens prydnad». Även i senare protokoll förekommer omnämmandet av dylika åtgärder. Av dess anläggningar återstår till våra dagar icke ett enda träd. Försvunnen är även en pilallé i Svartbäcken bestående av 400 träd och planterad på föranstaltande av landshövding Olof von Nackreij år 1780.

C. J. Berg omtalar i sin lilla beskrivning över Uppsala 1884 även en från Kungsängstull utgående pilallé med sina bleka kronor. Antagligen var det *Salix fragilis*, vilken i äldre tiders Uppsala var rikligt företrädd.

Bland övriga märkliga planteringar, som lämnat plats för gator och byggnader, är saknaden störst efter **Studentholmen**, där numera den onstridda saluhallsbyggnaden helt dominerar platsen.

Efter 1918

Stadens allmänna planteringar ha avsevärt utökats under de senaste 36 åren. Både större och mindre anläggningar ha tillkommit, särskilt i

ytterområdena, varav **Källparken** i sitt färdiga skick kommer att omfatta 6 har. Den till allmän park år 1931 avsatta **Stadsskogen** innehåller 99 har.

Stora fritidsområden stå numera till stadsbefolkningens förfogande, och de utgöra kanske de viktigaste detaljerna i stadens grönområdespolitik.

Mitt uppdrag har här varit att endast i sammanträngd form skriva något om de äldre planteringarnas historia. Vad som inträffat under tiden efter 1918 är lättare att sammanfatta för den som framdeles ägnar sig åt den uppgiften.

NILS HYLANDER

TRÄD OCH BUSKAR I UPPSALA

Några anteckningar, gjorda hösten 1954

Uppsala är väl inte något dendrologiskt Mekka, vare sig man med ett sådant uttryck ville avse en plats med ett enda dyrkansvärt föremål eller ett vallfartsmål med mängder av oförlikneliga skatter. Men vad som finns att se där av träd och buskar, vilda som odlade, synes mig likväl värt en resa, och jag tror att den som ger sig tid till en grundligare rundvandring utan jäkt eller som i likhet med mig kan nödgas att under upprepade sommarsejourer i Uppsala ströva kring i både välkända och mindre kända, kanske ytligt föga lockande kvarter till kompensation för alltför idogt skrivbordsarbete, skall finna överraskande mycket värt att studera och ihågkomma. Åtminstone bör det räcka till en bok.

Den boken är det inte min mening att skriva, i varje fall inte nu och här. För att göra en sådan något så när tillfredsställande skulle fordras bl. a. historiska studier av långt större grundlighet än jag kunnat prestera och även mer omfattande inventeringar, särskilt i yngre stadsdelar, än de som ligga till grund för nedanstående anteckningar och som utförts mer eller mindre på s. k. lediga stunder. Att dessa inventeringar i huvudsak beröra innerstaden och särskilt dess äldre partier är under sådana omständigheter självklart, men koncentrationen på dessa delar har väl inte heller varit alldeles oavsiktlig, eftersom odlingsmaterialet, dendrologiskt sett (åtm. om man betraktar det ur botanisk raritetssynpunkt), onekligen har mycket mer att bjuda här än i de yttre stadsdelarnas modernare planteringar med deras naturligt nog mindre originella växtuppsättning. Denna får å andra sidan givetvis heller inte helt nonchaleras i en studie som denna, bl. a. därför att detta modernare växtmaterial kan bjuda en del av intresse ur en annan synpunkt, härdighetssynpunkten.

Uppsala har ju, särskilt i fråga om örter, en rik inhemsk flora med starka inslag av förvildade, nu ofta i massor dominerande arter (t. ex. kungsängslilja, uppländsk vallört), vilkas trivsel här säkerligen i hög grad beror på de lösa jordlagrens kalkhalt, särskilt den avsevärda kalkrikedomen i traktens styva ishavslera. Denna tunga jord liksom också kalkrikedomen är å andra sidan ett svårt aber för odling av åtskilliga prydnadsväxter, t. ex. många liljor och bland buskar rododendron och andra ljungväxter, en svårighet som i vissa fall — t. ex. i fråga om rosor — ökas genom klimatets beskaffenhet.

Jämfört med Stockholm är Uppsala i klimatiskt avseende påtagligt kontinentalt med kallare vintrar och varmare somrar — det svenska värmerekordet är satt vid Ultuna — och redan denna skillnad är nog för att Uppsala skall räknas till en annan pomologisk zon: det ligger just i sydkanten av zon V, medan nordgränsen för zon IV, dit Stockholm hör, löper utefter Mälarens nordstrand. Rätteligen borde väl en liten slinga härifrån emellertid gå upp mot norr kring Mälar-viken Ekoln och så omfatta ett litet stycke av Uppsala stads nuvarande område i södra Bondkyrka. Temperaturförhållandena äro f. ö. ganska växlande inom en så pass stor areal som staden nu omfattar, och som framgår av en detaljerad utredning av Åke Sundborg (i *Geographica* 22, 1951) är den tätbebyggda innerstaden i stort sett markerat varmare än de obebyggda eller glesbebyggda ytterområdena (utanför den nämnda Mälar-zonen).

En omständighet som vissa år (ibland hela följder av år) är bekymmersam för odlingen särskilt av främmande prydnadsbuskar, är samspillet mellan å ena sidan en lång blid höst som — ev. efter en tidig, svag och hastigt övergående frost i september — kan vara (som de senaste åren) ända in i november eller rent av december och som medför en mycket länge fortgående tillväxt hos årsskotten utan erforderlig förvedning, å andra sidan sena, stundom ännu i början av juni uppträdande nattfroster, ofta nog efter det att dagstemperaturen under soliga vårdagar nått en avsevärd höjd. Resultatet blir ofta en kraftig bortfrysning av unga kvistar och m. l. m. fördärvad växtform, ev. skadad blomning. För lågväxta halvbuskar, ris och småbuskar medför samma fenomen en ofta svårhindrad uppfrysning på grund av tjäl-skjutningen i den styva men ofta otillräckligt snötäckt jord. Torr försommar hör också till klimatbilden och odlingsbesvären.

Uppsala har ju genom de senaste decenniernas inkorporeringar av de omgivande socknarna Gamla Uppsala och Bondkyrka ökat sitt område högst väsentligt och kommit att inkludera stora områden av träd- och buskbevuxen mark, som det enligt min mening vore orätt att i en

dendrologisk översikt helt förbigå, så mycket mera som staden genom denna utvidgning — som nyss nämndes — nått ner i en annan klimat- och odlingszon, för den vilda växtlighetens vidkommande innebärande ett element av ädelträdsvegetation, som eljes ej eller ytterst sparsamt varit representerat i staden. Det föreligger också ovanligt goda möjligheter att behandla detta material på grund av det intensiva inventeringsarbete som ägt rum under flera decennier i syfte att åstadkomma en ny Flora Upsaliensis till ersättning för Wahlenbergs arbete med detta namn av år 1820. Denna inventering, vars samlingar i form av lokaluppgifter och herbariebelägg finnas tillgängliga på Universitetets Växtbiol. inst., igångsattes av R. Sernander men har alltmera kommit att bli en uppgift för kännaren framför andra av Upplands vegetation och flora, Erik Almquist, vars så benämnda doktorsavhandling (1929) alltjämt är huvudarbetet även för kännedomen om själva Uppsalas vilda lignosvegetation. Ur sitt nu i det närmaste avslutade manuskript till den nya Uppsala-floran har lektor Almquist välvilligt låtit mig hämta en hel del nyttiga uppgifter, särskilt i fråga om pågående förvildning av odlade buskar och träd.

Sernander ägnade ju också ett intensivt intresse åt träd — särskilt gamla — och inte minst åt upsaliensiska sådana, varom han skrivit i olika sammanhang. Särskilt nära hans hjärta stod den på hans initiativ fridlysta, Uppsala universitet tillhöriga **Vårdsätra naturpark**, en löväng (sedermera lund) i Bondkyrka nära Ekoln som innehåller några av stadens mest imponerande träd. Under hans ledning mättes bl. a. åtskilliga av dessa, och 1953 gjordes nya stammätningar, vilkas resultat vänligen ställts till mitt förfogande av mätningssmannen, F. M. Eliel Steen. En mer genomförd omkretsmätning av stadens planterade träd har det tyvärr inte varit möjligt att åstadkomma, men några siffror kan jag dock presentera, grundade på mätningar som denna höst gjorts av F. L. Sven O. Björkman och mig.

Inkorporeringen av Bondkyrka har också bragt inom stadens gränser ett par äldre parker av avsevärt dendrologiskt intresse, dels vad som kan kallas **Ultunaparken**, d.v.s. de anläggningar kring gamla Lantbruksinstitutet, som numera bilda centrum i den därur uppvuxna Lantbrukshögskolan (nedan i regel anförd med dess vedertagna förkortning: LHS); dels och framför allt den särdeles innehållsrika, stora och vackra parken vid Ulleråkers sjukhus, nedan kallad Ulleråkersparken. Växtmaterialet i denna erinrar ganska mycket om vad som finns i ett par intressanta äldre planteringar i innerstaden, nämligen dels den föga beaktade park, som söder om Slottet sträcker sig utmed

Bild 1. Universitetshuset med angränsande del av Universitetsparken. — Foto i U. U. B. från omkring 1900.

Stockholmsvägen mittför Fängelset (och nya Patologiska inst.), dels planteringen kring Universitetsbyggnaden, i sin nedre, sammanhängande del kämpligen kallad **Universitetsparken**.

Denna anläggning tillkom i samband med det nya universitetsbygget, och dess plantering var fullbordad 1887. Arbetet hade skett — kan man väl säga — i regi av Botaniska trädgårdens dåvarande prefekt, prof. Th. M. Fries, och akademiträdgårdsmästare, Fr. Pettersson, tydligen med full avsikt att här skapa ett slags komplement till Bot. trädg., varför Universitetsparken också fylldes med många av de besynnerliga aberranta flik-, blod-, brok-, häng- och pyramidformer, som på den tiden voro så lättåtkomliga i plantskolorna men som nu till stor del blivit sällsynta eller försvunnit. En del av Universitetsparkens nuvarande träd- och buskbestånd är med säkerhet av senare datum, men huvudparten tillhör uppenbarligen ännu det ursprungliga beståndet, fastän detta för varje år som går, och nu i alltmer accelererat tempo, av vind och röta i förening skattas på m. l. m. värdefulla beståndsdelar.

Jag minns från mina tidigare studentår på 1920- och 30-talen åtskilliga träd, som nu äro borta, och några av de kvarstående komma säkerligen att försvinna inom de allra närmaste åren. Säkerligen ha också under olika perioder en del gallringar gjorts enbart i avsikt att skaffa luft och ljus åt en del av de mera värdefulla träden — eljest skulle hela platsen ha blivit en snårig djungel redan av vad som från början planterades där, så rikligt var detta material tydligen tilltaget. Intressant nog finns nämligen en liten anteckningsbok bevarad, där akademiträdgårdsmästare Pettersson noggrant förtecknat samtliga lignoser som 1887 funnos utplanterade där. Jag har försökt att, med ledning av denna förteckning, lista ut vad som ännu finns kvar, men i alla detaljer har jag inte kunnat komma till klarhet, bl. a. beroende på att en del av växterna, särskilt barrträden, uppenbarligen planterats under oriktigt namn, vilket även P. anmärkt i vissa fall; identifieringen har också något försvårats av en viss omläggning av parkens plan.

En annan gammal park, som dock mera förr än nu innehållit en del dendrologiska märkvärdigheter, är den som bakom Universitetsbiblioteket sträcker sig fram till Gamla och Nya Kemikum och som efter förstnämnda byggnad brukar kallas **Carolinaparken** men också är känd under den föga adekvata benämningen Engelska parken. Här liksom i fråga om andra planteringar i Uppsala kan man emellertid få upplysningar om nu försvunna exemplar genom belägg, samlade av 1800- och 1900-talens botanister, särskilt av K. F. Dusén på 1870- och 80-talen, och bevarade i det utomordentliga »trädgårdsherbariet» i Uppsala Botaniska museum. Detta herbarium innehåller därjämte ett mycket rikt och intressant material av tidigare datum (början och mitten av 1800-talet) samlat av G. Wahlenberg och E. Fries, huvudsakligen i Universitetets nuvarande Botaniska trädgård (som jag nedan anför som Bot. trädg. eller stundom som H. Ups., efter dess latinska beteckning Hortus Upsaliensis).

Att ge en mer ingående beskrivning av **Uppsala Botaniska trädgård** eller en förteckning av dess träd och buskar faller utanför ramen för denna uppsats, men i någon mån bör den givetvis även i detta sammanhang beaktas, liksom de båda övriga botaniska trädgårdarna i staden — Uppsala är ju i den kanske unika situationen att äga ej mindre än tre sådana: utöver Universitetets nuvarande också den gamla Rudbeck-Linnaeanska i Svartbäcken, nu känd som **Linnéträdgården** och återställd efter den linneanska planen men av föga dendrologiskt intresse, samt den helt moderna, efter nya synpunkter anlagda **Botanisk-genetiska trädgården** vid Lantbrukshögskolan. Då jag räknar med att en

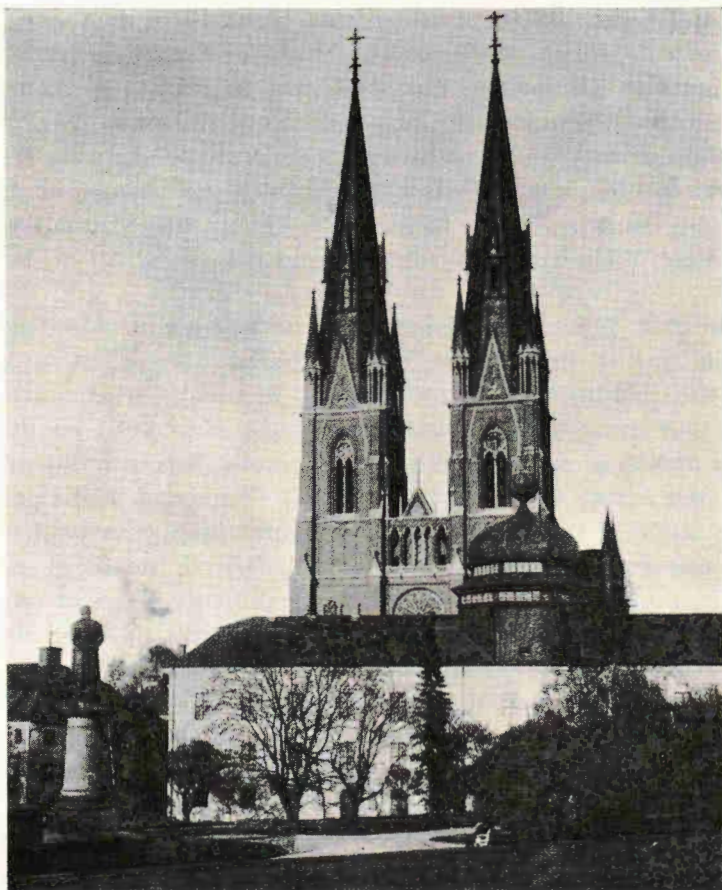

Bild 2. Bild från Universitetsparken mot Gustavianum och Domkyrkan. I mitten en nu försvunnen gran (*Picea pungens?*), mellan denna och Geijers-statyn två större träd: t. v. en rödbladig lönn (*Acer platanoides* f.), t. h. en *Juglans cinerea*. — Foto i U. U. B., trol. från 1930-talet.

kommande årgång av Lustgården snart skall kunna bjuda på en mer ingående beskrivning av denna högst intressanta anläggning, grundad 1937 och nu, efter stora utvidgningar, omfattande en areal av 25 tunnland, avstår jag här från en närmare skildring och vill endast påpeka några av de dendrologiska sevärdheter som där hopbragts av trädgårdens skapare och prefekt, prof. G. Turesson. Den innehåller bl. a. ett stort sortiment arter och hybrider av *Populus* och *Rosa* (i båda fallen också en del spontana amerikanska typer), men av speciellt intresse äro framför allt två andra avdelningar. Den ena är de jämförande eko-

typförsök, som i fråga om lignoser omfatta bl. a. björk och hägg, *Lonicera coerulea*, *Sorbus aucuparia* och *Potentilla fruticosa*; härtill komma samlingar av vildformer, huvudsakligen från USA, av *Rhus*, *Sambucus* (se nedan), *Symphoricarpos* m. m. Den andra är en mycket rikhaltig samling av aberranta trädgårdsformer, ordnade gruppvis för att demonstrera en inom olika, delvis vitt skilda släkten förekommande parallellvariation — så i en grupp hängformer, i en annan pyramidformer, i andra åter flikbladiga former, blodformer etc.

För de båda äldre botaniska trädgårdarnas vidkommande föreliggaju redan en del m. l. m. ingående historiska studier, vilka nedan anföras i litteraturförteckningen. Denna avser ej att uppta alla arbeten, där över huvud taget upsaliensiska lignoser nämnas, utan blott en del viktigare men dessutom några arbeten som ej direkt beröra upsaliensiska objekt men äro av intresse (och anföras) i samband med vissa detaljer i min studie. I fråga om en del kommunala anläggningar har Uppsalas mångårige stadsträdgårdsmästare P. Boierth hopbragt en mängd historiska notiser, vilka redovisas i en särskild uppsats av denne i föreliggande årgång. Han har också meddelat mig åtskilliga data om odlingsmaterialet i stadens planteringar, vilka införlivats i redogörelsen nedan. På samma sätt har jag fått en del upplysningar av seminarielärare G. Almquist, särskilt rörande anläggningen kring **Folkskoleseminariet**, vilken daterar sig från 1919 men givetvis senare blivit åtskilligt kompletterad.

Av trädgårdsmästare Harry Jansson vid Ulleråkers sjukhus har jag erhållit en del data rörande **Ulleråkers-parken**. Om man bortser från de rena skogspartier, som ligga inom sjukhusets område men ej falla under dess förvaltning, består denna park av två skilda delar av helt olika ålder. Den ena, som kallas Nedre parken (eller Engelska parken) och varifrån jag i min doktorsavhandling 1943 anförde en del adventivarter i gräsmattorna, ligger nära Fyris i norra delen av sjukhusområdet och torde härstamma från början av 1800-talet; enligt min sagesman torde den ha anlagts (eller ordnats) i samband med att dåvarande Uppsala hospital 1805 flyttade ut till gamla Kronobränneriet, en 1700-talsbyggnad, som ännu finns kvar strax ovanför parken i fråga. Den »Nya parken» däremot, varifrån huvuddelen av mina anteckningar från Ulleråkers-parken stamma, anlades åren 1881—1883 kring den nybyggnad, som numera utgör Norra sjukhuset, av Ernst E. Peterson, en synnerligen skicklig trädgårdsman som från 1881 under mer än tre decennier var trädgårdsdirektör vid Uppsala hospital. Han kan utan tvekan räknas som skaparen av denna vackra och innehållsrika anläggning, men säkert understöddes han vid anskaffandet av det intres-

santa växtbeståndet (med arter som *Robinia pseudacacia* och *Cladrastis lutea*) av den växtintresserade sjukhuschefen, Gustaf Kjellberg, från 1863 till 1893 e. o. professor i psykiatri vid Uppsala universitet (Sveriges förste psykiatriprofessor). Under Petersons direktörstid utvidgades parken söderut, där kring sekelskiftet ett nytt sjukhuskomplex (Asylen, nu Södra sjukhuset) uppfördes; det blev färdigt 1901, och området däromkring torde väl ha ordnats samtidigt. Även här finnas en del dendrologiskt intressanta objekt, bl. a. en lång rad av skogslindar. Några säkra data om växtbeståndets ålder och proveniens ha dock ej stått att få.

För både den allmänna och den enskilda hortikulturen i Uppsala har det givetvis varit av avsevärd vikt, att staden så länge ägt en offentlig plantskola, Uppsala läns plantskola, ännu till en del kvar på sin länge innehavda plats, »Trädskolan» söder om Bot. träd., i vinkeln mellan Stockholmsvägen och Wahlenbergsvägen. Som ett minne av en annan plantskoleanläggning stå ännu åtskilliga träd kvar på det område, som brukar kallas Blåsenhus och som nu ingår i området kring Sanatoriet i snibben mellan Stockholmsvägen och Sjukhusvägen. Om Trädskolan liksom om den förbluffande innehållsrika »Fängelsparken» lämnas några data i P. Boierths uppsats.

PICEA. Utöver de arter, som nedan närmare omtalas, finns för Uppsalas vidkommande mycket litet att säga om detta släkte. Värld att framhålla är emellertid den synnerligen vackra omorikagran, som står vid den forna Mörnerska villan (Villa Isola) vid Rektorsgatan; av *P. omorika* finns f. ö. blott ett ungt exemplar i Bot. trädg., som också har ytterligare några främmande arter.

P. sitchensis. Några mycket vackra sitkagranar stå vid Skogshall (mellan Kåbo och Lassbybackar) tillsammans med några granna exemplar av vanlig gran. Exemplar som under de sista åren uppdragits i Bot. trädg. ur danskt *sitchensis*-frö ha utgjort ett mixtum av olika m. l. m. blåbarriga former, uppenbarligen tillhöriga hybriderna *glauca* × *sitchensis*.

P. Engelmannii har jag ej sett i någon privat trädgård, men den är representerad i Bot. trädg.; likaså finnas några exemplar i Seminariets trädgård och i »Nedre parken» vid Ulleråkers sjukhus (i ett par grupper tillsammans med en *pungens* av nästan exakt samma barrfärg). Den tycks trivas i Uppsala-klimatet att döma av dess genomgående regelbundna växt.

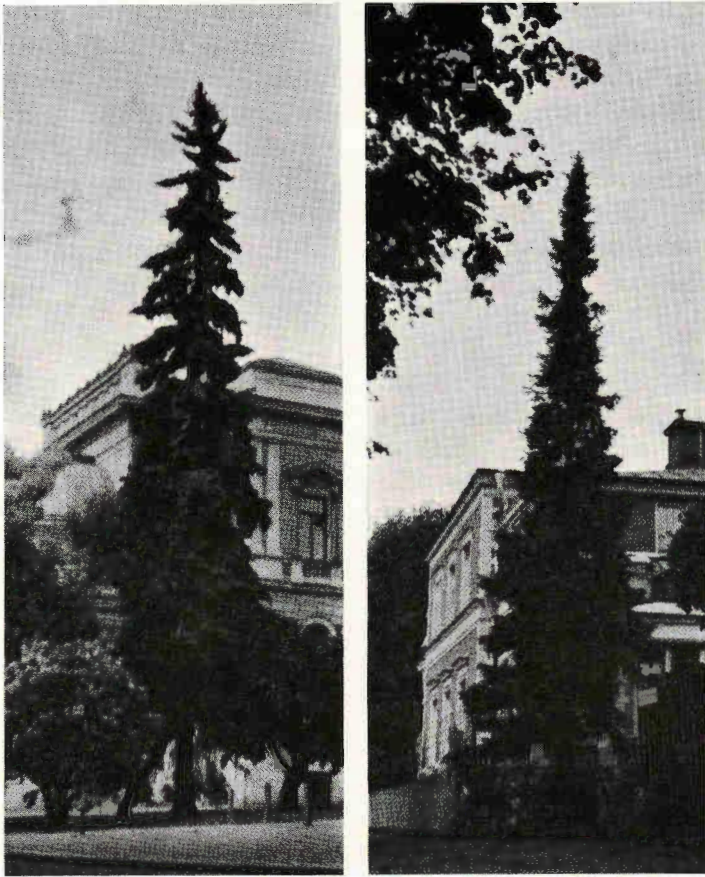

Bild 3. a. (T. v.) Ståttlig *Picea pungens* vid Universitetet (mot Övre Slottsgatan). — b. (T. h.) Villa Isola vid Rektorsgatan med välvuxen *Picea omorika*. — a—b. Foto H. Wanderoy 1954.

P. glauca. Talrika unga exemplar stå kvar efter trädskoletiden på Blåsenhusområdet vid Sanatoriet, några större finnas vid I 8 och ett ensamt föga skönt träd i Stadsträdgården nära landsvägen; f. ö. känner jag vitgran bara i form av ett par m. l. m. rena häckar (Trädskolan mot Wahlenbergsvägen, en villa vid Eriksberg).

P. pungens. Av denna finnas några gamla exemplar av växlande typ, m. l. m. klart blåaktiga, i stadens planteringar, exv. vid Universitetet, där en hög och elegant blågran av ovanligt smal men regelbunden kägelform står vid Övre Slottsgatan. Unga blågranar äro vanliga i flera

av de kommunala planteringarna liksom i privatträdgårdar, och det samma gäller den utmärkt vackra, långbarriga, silvergrå f. *kosteriana*; en dunge av denna nära landsvägen utgör en av Stadsträdgårdens verkliga prydnader, men vackra exemplar finnas också på flera andra håll. t. ex. i Svartbäckens egna hem.

P. abies. Stora välutbildade träd av vanlig gran finnas på flera håll i innerstaden, t. ex. vid Bleke backe söder om Slottet (av särdeles vacker kamform) och i Stadsträdgården; en del av de sistnämnda träden tyda definitivt på utländsk proveniens, bl. a. genom glänsande kala årskvistar. Även i Ulleråkersparken finnas (vid Södra sjukhuset) några stora fristående granar av m. l. m. främmande typ.

Några anmärkningsvärda jätteträd bland vare sig vilda eller odlade vanliga granar äro mig inte bekanta från Uppsala, men ett par avvikande typer må påpekas. Vid Norby fanns åtm. förr (i varje fall på 1930-talet) en mattgran av ansenliga proportioner i skogsbrynet. Bekant är den egendomliga anomali, som Th. M. Fries 1890 beskrev som f. *acrococna* och som kännetecknas av att vissa skott mot spetsen förändras från den normala barrbärande typen och småningom övergå till en m. l. m. fjällbärande bildning, i själva skottspetsen lik en tämligen normal kotte. Denna egendomliga form, varav Bot. Trädg. äger ett exemplar (utförligt omtalat av Beissner 1907), förekommer särskilt ofta just i Uppsala-trakten (på ett ställe i Uppsala-Näs rentav beståndsbildande), och redan Fries nämnde den från Ultuna. Exemplaret i H. Ups. härstammar enligt Wittrock (1914, s. 24) från Flottsunds-trakten.

I en av de granar nedanför Slottets östsida, vilka borttogos på 1940-talet, fanns en väldig, ytterst tät, nästan klotformig häxkvast. Som Sylvén (1916) påpekat, motsvara dessa granens häxkvastar, vilkas uppkomstsätt väl alltjämt är oklart, i förgreningssättet nära de s. k. klotgranarna. Några små sådana, troligen dock av hortikulturellt ursprung, stå på Växtbiol. inst:s tomt, där de insattes av R. Sernander. Denne omnämnde i sitt arbete 1901 från »grustaget vid Flottsund» ett litet exemplar av f. *variegata*, »hvars årsskott äro gulhvita och först nästa år få vanlig färg».

Sernander omtalar där också (s. 93) »det mest typiska exemplar af den märkliga slokgranen (*Picea abies* f. *viminalis*), som den svenska floran hade att uppvisa» och som »stod i Kronoparken nära Uppsala, i vinkeln mellan Näsvägen och stora landsvägen. En våldsam vinterstorm i slutet av 1880-talet bragte det dock på fall.» En ättling av detta träd, enligt Wittrock (1914, s. 26) uppdragen av frö därav c. 1860, är den praktfulla slokgran — 1954 med en stamomkrets av 151 cm vid brösthöjd — som utgör en av Bot. trädg:s största sevärdheter;

Bild 4. Detalj från Botaniska trädgårdens barrträdskvarter med den magnifika slokgranen (*Picea abies* f. *viminalis*), omgiven t. v. av *Picea pungens*, t. h. *Pinus peuce*. — Foto W. Åkebrand 1954.

den finns avbildad hos Sernander (1900, sp. 9), egendomligt nog under namnet »ormgran», men har sen dess vuxit betydligt och är ännu i bästa vigör. Vid Biol. museet står en hel grupp av kanske inte så vackert utbildade men dock ganska utpräglade slokgranar, påminnande om ett annat exemplar i Bot. trädg:s barrträdskvarter; varifrån dessa härstamma, är mig obekant. Bot. trädg. äger också ett antal ormgranar,

av vilka en är ytterligt extrem (med en omkrets hos huvudstammen av endast 10 cm vid brösthöjd!) och måste hållas uppe på en järnstång, som stöder nedre hälften, medan den övre hänger över och liksom de ytterst få grenarna nu nått marken med sin topp; möjligen är detta det exemplar, som Th. M. Fries 1890 omtalar från Bot. trädg. som uppkommet ur ormgransfrö från Ringarum i Östergötland. Några ormgranar av varierande grenfattigdom stå också vid Växtbiologiska inst. Säreget nog har ett ungt exemplar av *P. rubens*, som Bot. trädg. dragit upp ur amerikanskt frö, utvecklat sig i utpräglad ormgransstil, med ytterst sparsamt grenade, horisontalt utstående och starkt förlängda huvudgrenar, vilkas regelbundenhet tyvärr då och då störts genom angrepp av granbarrlusen (*Chermes abietis*), som åstadkommit smärre krökningar; en f. *virgata* av denna art är tidigare känd och beskriven.

Angrepp av *Chermes* förekomma vissa år också i mängd på en del exemplar i de gamla klippta granhäckar, som bilda ett så karakteristiskt inslag i Bot. trädg:s gamla, östra del, medan däremot andra individer där gå m. l. m. helt fria; även i övrigt visa granexemplaren i dessa häckar vid närmare skärskådande en betydlig variation inbördes, bl. a. i färgen, som hos åtskilliga exemplar är markerat blåaktig. En del partier visa nu tyvärr stora döda fläckar även utåt den eljes täta och friska »fasaden», och säkerligen ha tidigare vid olika tillfällen kompletteringar gjorts av sådan anledning, vilket väl åtm. delvis kan förklara brokigheten, men några närmare data har jag inte kunnat utröna; särskilt partierna kring de båda »rundlarna» (vid de s. k. C- och D-kvarteren) äro delvis uppbyggda av överraskande grova stammar med en ytterst invecklad förgrening, full av slingringar och sammanväxningar. Det finns ju anledning att anta, att idén till dessa tätklippta granhäckar kring örtkvarteren får tillskrivas Carl Hårleman, som vid omläggningen av den Rudbeckska trädgården i Svartbäcken använde sådana kring »area annua» och »area perennis», de båda huvudavdelningarna för de örtartade växterna. Svedelius har 1921 skrivit ganska utförligt om dessa Hårlemanska häckars försvinnande och ersättande, när denna trädgård, d.v.s. nuvarande Linnéträdgården, 1920 sattes i stånd; dessa nya häckar voro sistlidna vinter i sin tur mogna för borttagning. Även utanför de botaniska trädgårdarna har gran använts ganska mycket till häck i Uppsala; en synnerligen välskött, ovanligt bred, tät klippt granhäck omger mot gatan den Alrutzska villan i Kåbo (hörnet Villavägen—Rudbecksgatan). En annan typ finns också, där granarna visserligen stå tätt men tillåtits växa upp till normala träd utan att topphuggas — ett par väldiga dylika häckar kring ett par handels-trädgårdar omge på båda sidor landsvägen genom kyrkbyn i Gamla Uppsala.

Mest bekanta av alla stadens granar äro dock de stora formklippta exemplar, som i Bot. trädg:s östra del dels stå grupperade i samband med de nyss nämnda häckrundlarna kring C- och D-kvarteren, dels bilda två rader som markera mittaxeln från Slottet mot trädgårdens egen huvudbyggnad, nuvarande Bot. Museet, med dess klassiska östvända pelarfasad, och omge den stora öppna gräsmatta som upptar själva detta centrala axelparti. Bilder av dessa fristående träd finnas reproducerade på åtskilliga håll, exv. hos Sernander 1900, Sylvén 1916 och senast i Allhems Uppsala-bok, men jag skall inte här gå in på problemet om deras ålder, en fråga som tidigare diskuterats på flera håll med olika resultat. Jag hoppas nämligen att i nästa årgång kunna skildra dessa Bot. trädg:s klippta granar mer i detalj i samarbete med min kollega T. Arnborg, tack vare vilken en undersökning över dessa träds historia just kunnat påbörjas; den lovar att ge åtskilligt av intresse ur dendrologisk och historisk synpunkt. Så mycket kan nu sägas som att det äldsta elementet bland de nu levande, f. ö. tydligt olikåldriga solitärerna är c. 200 år gammalt, d. v s. från tiden för den Hårlemanska omläggningen av dåvarande Slottsträdgården.

ABIES. På 1930-talet funnos i Uppsala åtskilliga både äldre och yngre exemplar av *A. alba*. Två träd kvarstå vid Grindstugan; f. ö. tycks arten försvunnen (bortsett från ett par ung-exemplar i Bot. trädg.), sedan de hårda vintrarna 1939—41 antingen dödat individen direkt eller tillfogat dem irreparabla skador; deras sorgligt brunsvedda barr hörde till de mest påfallande frostskaorna redan efter första vargavintern. Utöver den lilla kollektionen i Bot. trädg. och nedanstående arter finns av ädelgranar ytterligt litet i odling i Uppsala av i dag. En vacker *A. nordmanniana* vid Grindstugan må dock nämnas.

A. sibirica. I Bot. trädg. finnas av denna fullständigt frosthärdiga art ett par stora exemplar, som kring den höga, raka huvudstammen nu bildat hela små dungar av smågranar, uppvuxna från de nedersta, på marken släpande grenarna. Hos ett individ (i barrträdkvarteret) mättes 1954 huvudstammens omkrets vid brösthöjd till c. 1,5 m, och ett annat exemplar (i *Salix*-avdelningen i trädgårdens västra parti) hade nästan exakt samma tjocklek; grövsta avläggargammarna mätte i resp. fall 47 och 90 cm i omkrets vid brösthöjd — stammarna i fråga utgingo resp. 3,6 och 3 m från huvudstammen! Denna tendens till avläggARBILDNING är karakteristisk för arten eller åtminstone för den typ, som finns i Uppsala, och kan iakttagas redan på de ganska unga exemplaren i Seminariets trädgård.

A. concolor. Av kalifornisk ädelgran kan man nu i Uppsala på många håll få se utmärkta, både högväxta och välformade träd; som ex. må nämnas ett vid Carolinas norra sida (ett motsvarande träd vid syd-gaveln står sen i föl ömkligt avtoppat efter en kraftig virvelvind), andra finnas i Seminariets trädgård, i Stadsträdgården och söder om Slottet.

PINUS. Av vild tall äger Uppsala mycket, av odlad föga, skulle man kunna säga, n. b. om man förbisåg, att ett av stadens mest bekanta tallbestånd är odlat, nämligen det på Kronåsen. De *Pinus*-exemplar, som finnas i stadens parker utöver bergtallen, som nedan ägnas några rader, äro mycket lätt räknade: en oskön ålderstigen svarttall står på Anatomicums gård, ett gammalt ruffigt *strobis*-träd i Järnvägsparken, ett något bättre i Carolinaparken och ett i Ultunaparken; vid Ultuna finns också, vid Rektorsbyggnaden, en ung och prydlig cemb-ratall, likaså en vid Seminariet.

P. mugo. Bot. trädg. äger ett synnerligen välutvecklat exemplar av den verkliga »krypformen», Alpernas Legföhre (som jag skulle vilja kalla var. *prostrata*) och dessutom den vanliga odlade, m. l. m. busk-trädsaktiga »klitt-typen», ett i de flesta fall rätt avskyvärt objekt. På ett ställe i Uppsala finns den emellertid använd på ett förnuftigt sätt, nämligen i glest bestånd i den höga, branta slänten på Akad. sjukhusets område ovanför Kirurgiska avd.; att den också satts i några exemplar på plan mark strax intill, synes mig mindre lyckat. Vid gången som förbinder det egentliga sjukhusområdet med Sanatoriet har den också använts till häck, på ena sidan av gången otoppad, på den andra toppad och mycket tät. På en tomt i Kåbo bildar glesvuxen bergtall ett av de ruskigaste häcksurrogat jag någonsin sett.

P. silvestris. Några rader må också ägnas vår vanliga tall, närmast därför att ett par av skogsbestånden spela en sådan viktig roll ur dekorativ synpunkt och äro så karakteristiska inslag i stadsbilden. Jag tänker dels på Kronåsens krön kring Sture-monumentet, dels på den parkartade tallskogen i Kronoparken (»Kungsparken») från Grindstugan framefter Stockholmsvägen, inte minst det framskjutande »Dragonhörnet» vid Polacksbacken, som Sernander (1929 b, s. 103) kallat »Sveriges vackraste tallskogsbryn». Han avbildar här också (s. 93) »den största furan i Kungsparken» (enligt s. 92: »stortal-len i K.»), 267 cm i omkrets vid brösthöjd. Även senare återkom han (1937) i en entusiastisk skildring till Kronoparkens tallbestånd; dess

träd »räkna i allmänhet 200—250 år, men vida äldre finnas dock; så äro flera från Gustaf II Adolfs tid. Ännu för ett par årtionden sedan reste sig några som varit med på Gustaf Vasas, till och med på Sturarnas tid...». — En annan vacker grupp av likartad, ganska låg men vidkronig tall finns vid Ulleråkers sjukhus (vid Norra sjukhusets nordgavel) — vacker för ögat men högst oangenäm för örat, eftersom den är hemvist för en råkkoloni (visserligen världens näst nordligaste men dock...).

Den säregna kvasttallen, som Arnborg 1948 redogjorde för (Lustgården 28—29), finns ju särskilt rikligt i mellersta Uppland, och en del av de kända exemplaren stå inom stadens nuvarande område; den nämns från Lassby backar redan av Th. M. Fries (formens auktor) 1890.

THUJA, CHAMAECYPARIS. Bot. trädg. har några mycket vackra exemplar av *Thuja plicata* — ett 1954 med en stamomkrets vid brösthöjd av 95, ett annat av 114 cm — och även stor och välvuxen *T. occidentalis* (ett exemplar 1954 med 110 cm stamomkrets vid brösthöjd). Säreget nog är även den sistnämnda, vanliga tujan mycket litet använd i Uppsala-parkerna: i Stadsträdgården finns invid Tennishallen en grupp av goda pelartujor, av huvudformen några gamla glesa exemplar i Carolinaparken liksom på Kyrkogårdens gamla del; några inbördes olikstora exemplar stå undangömda inne på Ärkebiskopsgårdens tomt (men framträda på en bild därifrån i Allhems Uppsala-bok 1953). Ett par bättre vuxna exemplar stå i norra delen av Ulleråkersparken i sällskap med en väl utbildad *Chamaecyparis*, som enligt bestämning av proff. Lagerberg och Florin tillhör *C. pisifera*. I Bot. trädg. växer *C. nootkatensis* väl och har 1954 satt väl utbildad, riklig frukt.

LARIX. Uppsala har två bestånd av anmärkningsvärt vackra lärkar. I ena fallet är termen bestånd kanske missvisande, eftersom det ej rör sig om så många och ej tätt placerade träd men dock ett flertal individ av samma ålder och storleksordning av i stort sett enhetlig växt, nämligen Carolinaparkens europeiska lärkar, enligt Sylvén (1929) tillhörande den berömda »skotska» typen och för de flesta exemplarens vidkommande av magnifik storlek och form.

Det andra beståndet står vid Ulleråkers sjukhus, tillhör Kronoparken och torde enligt upplysning av jägmästare K. Weigl ha en ålder av c. 75 år. Det är genomgående av en förstklassig växttyp och

därtill synnerligen enhetligt, vilket är särskilt värt att påpeka, eftersom lärken i detta bestånd, särskilt genom kottens typ (speciellt fröfjällens form), för hybriderna *eurolepis* (*decidua* × *leptolepis*) i tarkarna; till denna är prof. Lagerberg, till vilken jag sänt kotteprov, också benägen att räkna den.

POPULUS. Av detta släkte äger Bot.-genet. trädg. vid LHS en synnerligen rikhaltig samling, omfattande väl samtliga former, som funnits åtkomliga i svenska plantskolor och flera därutöver; som ridå mot landsvägen fungera radplanterade träd, dels av hybriderna *P. tremula* × *tremuloides* (med ofta fantastisk årlig längdtillväxt), dels av en smalbladig, välväxande *P. trichocarpa* från prof. Turessons insamlingar i USA. Även Bot. trädg. har ej så få arter: i fullvuxna exemplar *P. alba*, *tremula*, *nigra* (jämte × *canadensis*), *laurifolia*, *gileadensis* och — den högsta av alla — *trichocarpa* (i en ganska bredbladig form). Andra representeras blott av unga eller tynande exemplar; det sista gäller närmast *P. lasiocarpa*, i ett svårt kräftsjukt individ, som vissa år skjuter rätt goda skott men som aldrig når någon ordentlig växt.

Som prydnadsträd spela popplar i Uppsala nu ej så stor roll; många stora träd ha under de senaste decennierna slutat sitt liv utan att ersättas av nya. De modernare popplarna ha nått och jämnt nått Uppsala — av *berolinensis* har jag t. ex. bara sett ett (dåligt) exemplar vid Blåsenhus. Till de moderna få väl dock räknas en del storbladiga kanadapopplar (*robusta?*), som ofta ses i nyare bostadsområden.

P. alba. De silverpopplar som mig veterligt ännu finnas kvar i Uppsala äro lätt räknade, och av dem är knappast mer än en verkligt vacker: detta stora exemplar står nära entrén till Akad. sjukhusets park. Ett ännu ganska skapligt träd finns i Bot. trädg., ett ganska ungt (redan det märkvärdigt nog!) i parken vid Ultuna. Intill den forna teatertomten finns i Järnvägsparken ett topphugget gammalt träd, medan ett ålderstiget exemplar i Slottsbackens nedersta del vid Nedre Slottsgatan, extra illa ansatt genom ett skyddsrumshusbygge, i fjol slutade sitt liv, efterlämnande som sorgsen kvarleva sin forna pendang, en numera dekapiterad gråpoppel. Det må nämnas, att kvistar från dessa bägge träd ligga i Bot. museets trädgårdsherbarium, samlade av K. F. Dusén 1879, samma år som han också tog *P. alba* i Carolinaparken, i Trädskolan och i Bot. trädg. — Av pyramidsilverpoppel fanns intill c. 1950 ett typiskt exemplar på terrassen vid Domkyrkan.

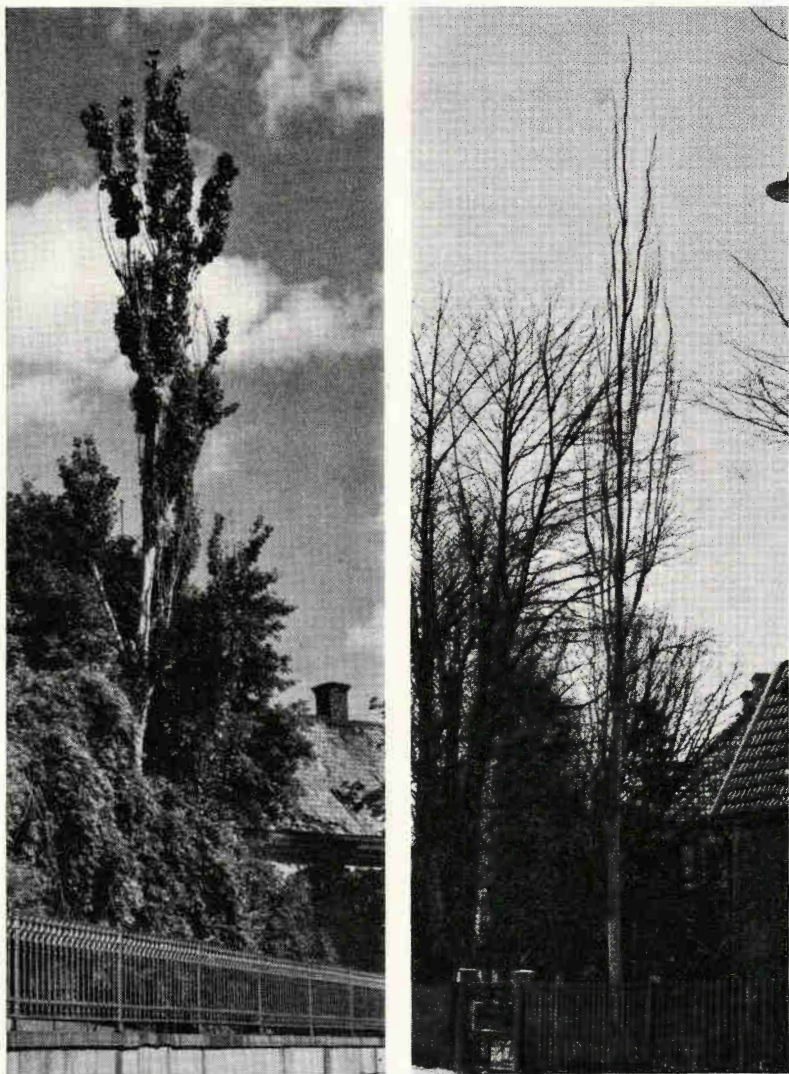

Bild 5. a. (T. v.) Numera försvunnen pyramidsilverpoppel (*Populus alba* f. *pyramidalis*) på Domkyrkans södra terrass. — Foto P. Sandberg c. 1947. — b. (T. h.) Vacker pelarasp (*Populus tremula* f. *erecta*) som skiltvakt vid den forna Sernanderska villan, N. Rudbecksgatan 16. — Foto W. Åkebrand 1954.

P. × canescens. Utöver det redan nämnda exemplaret har Slottsparken flera andra, vilka varit bland de allra vackraste och största gråpopp-lar man kunnat få se. Det är väl dock endast en tidsfråga, hur länge man skall våga behålla dem; under de senare åren ha ett par gånger

häftiga stormbyar slitit av stora grenpartier ur ett par av de bästa träden, så att dessa nu mist rätt mycket av sin grandezza. De synas tillhöra samma klon, karakteriserad av en något kvastlik krona av några få, mycket grova, uppstigande grenar; riskerna för och av grenbrott äro därför betydliga. Gråpoppeln finns belagd med Uppsala-exemplar redan av Elias Fries (utan år) och från Flustret med ett ark från 1858 (T. Krok), väl samma »stora träd vid Fyrisån», varifrån K. F. Dusén 1879 pressade en kvist.

P. tremula. Vanlig asp odlas något litet i Uppsalas trädgårdar, men som vild finns den riklig ända in på stadens knutar. Ett bestånd i Lassbybackar nära Sommarro må påpekas för en liten lustighets skull: där förekomma nämligen ovanligt rikligt och ovanligt regelbundet på unga skott de karakteristiska »blomkålslika» gallbildningar, som orsakas av gallkvalstret *Eriophyes populi* Nal. — Av avvikande typer odlas någon gång pelarasp. Det största exemplaret torde vara det i Bot. trädg., men elegantare är ett exemplar vid grinden till den forna Sernanderska villan, S. Rudbecksg. 16 i Kåbo; dess stam är sällsynt vacker, och dess krona har ännu ingen sådan utsvängd gren, som så ofta skämmer utseendet hos odlade pelaraspar. — Triploid jätteasp är funnen vild strax utanför staden vid Nântuna i Alsike och publicerad av N. Sylvéen 1939.

P. tremuloides. Denna art, som i Uppsala numera finns blott i de botaniska trädgårdarna (H. Ups., LHS) och enligt min erfarenhet över huvud taget är särdeles sällsynt i svenska trädgårdar, finns belagd från H. Ups. med exemplar av E. Fries 1856; med all säkerhet stammar även ett ark från 1850 (av G. Wahlenberg) utan angiven lokal härifrån. Kuriöst är, att arten delades ut av Fries i hans exsickatverk Herbarium Normale (XVI:61, distribuerad 1865) med följande etiketttext: »*Populus tremula* v. *serrulata* Frist. Upsaliae, unica arbor. Leg. R. F. Fristedt.» Namnet (som saknas i Rehders stora »bibliografi») synes ej ha publicerats på annat sätt, och vad som ligger bakom fynduppgiften har varit omöjligt att utfinna. Ett faktum är, att ett ark finns av amerikansk asp, samlat av R. F. Fristedt på Slottsbacken 1858; från Carolinaparken finns ett ännu äldre exemplar (K. J. Lönnroth 1852). När arten försvann ur stadens parker, är mig obekant.

P. nigra. Om typisk svartpoppel över huvud taget numera finns som parkträd i Uppsala, är väl tvivelaktigt — jag bortser då från det stora trädet i Bot. trädg. I Linnéträdg:s entréparti bevaras ett par stamrester av den stora svartpoppel, som stod där till dess den, »afbräckt vid

Bild 6. Carolinabacken med stor gråpoppel (*Populus × canescens*). — Foto H. Wanderoy 1954.

de murknade rötterna», fälldes i en storm den 9 september 1911 och som utgjorde »det största och förmodligen det äldsta trädet därstädes, möjligen en äkta Linnean» enligt Hedboms minnesruna i Sv. Bot. Tidskr. 5. — Vid Norbyvägen (intill Bergaskolan) står ett stort, mycket *nigra*-likt träd (tyvärr med begynnande topptorka), som dock troligen är en *canadensis*-form (nm. *marilandica*?).

P. nigra var. **italica**. Av pyramidpopplar finnas däremot ej så få kvar i Uppsala, m. l. m. väl bibehållna. Som ex. må nämnas 3 exemplar vid Dekanhuset, ett större men nu ganska skröpligt träd vid Riddartorget, ett vackert exemplar vid Kungsgatan (vid Nannaskolan) och ett par på Slottets borggård. De sistnämnda äro av ett speciellt intresse som bärare av en tydligen mer än 100-årig tradition. På bilder från 1830- och 1840-talet, där Slottsbacken f. ö. ännu ter sig fullständigt kal, synas nämligen glest planterade pyramidpopplar både utefter sydfasaden och på borggården; så ser man på en teckning från

1842, nyligen publicerad av T. Kleberg (i K. Hum. Vet.-Samf. i Uppsala Årsbok 1952) Gustav Vasas byst omgiven av unga sådana — kanske kommo de till just i samband med bystens uppställning? — En lång rad pyramidpopplar utanför I 8:s kaserner har för några år sedan toppats, något till förfång för deras skönhet men låt oss hoppas till gagn för den militära trevnaden. Vid en Kåbovilla (hörnet Kåbovägen—N. Rudbecksg.) finns en mera kuriös än vacker, hög häck av tätt planterade, mycket spinkiga pyramidpopplar.

P. × canadensis. Av äldre kanadapopplar finns numera mycket litet inne i Uppsala. Ett par stora, yälvuxna träd leva dock än: ett vid Lugnet, ett inne på Kalmar nations gård, i båda fallen väl nm. *serotina*, att döma av bladform och växtsätt. Till för ett par år sedan funnos ett par stora exemplar även nära slottet, på slänten mot Carolina — om våren med vackert gulglänsande kvistar, så som Gusten Widerbäck förevigade dem på en liten men intensiv oljemålning. Från ytterområdena må nämnas några kanadapopplar vid Ultuna, vid vägen upp mot professorsvillorna. — Den mig veterligt nu ej alls odlade *P. angulata* var med bland de popplar, som skaffades från Booth i Hamburg till Bot. trädg. 1843, enligt påskrift av G. Wahlenberg på herbarieark från 1844 och 1847.

P. gileadensis (*P. candicans* auct., non Ait.), d. v. s. ontariopoppel. Ett bra exemplar vid Torsgatan 1 och ett sämre fast yngre på Sjukhusets område samt några gamla träd vid I 8 är allt jag minns mig ha sett från senare år utanför de botaniska trädgårdarna. Åtskilliga belägg i Herb. Ups. vittna dock om tidigare odling: Ultuna 1858 (F. Rydeman) och 1860—61 (G. Tiselius), »Ahlströmerska trädgården vid Järnbron» 1879 (K. F. Dusén), Slottet 1888 (M. Floderus). Från min tid som hyresgäst i KFUM på 1920-talet minns jag en stor ontariopoppel vid Järnbrons västra fäste — antagligen var det just Duséns träd.

P. balsamifera. Av den »vanliga» typen (var. *hortensis* Hyl.) finns ännu vid Kap ett stort träd, varifrån riklig rotskottsföringring ägt rum. Sporadiska stubbskott av balsampoppel visa i Carolinaparken på de ömkliga resterna av ännu in på 1930-talet existerande stora träd där; på en sådan stubbe uppträdde för några år sedan säreget nog den märkliga taggsvampen *Hydnum septentrionale*, eljest en gäst uppe i träden. — Den mera smalbladiga »jämtlandspoppeln» (var. *elongata*) fanns, som jag nämnt i min uppsats i Lustgården 1944—1945, en gång inne i staden, vilket framgår av G. Wahlenbergs herbarieark (det äldsta svenska belägget för var. *elongata*) från »Societetens gård»

1828. Nu känner jag från det egentliga Uppsala blott till den usla rest, som finns kvar i Geijersdalens mynning nära I 8, men ett par stora träd växa i parken vid Stora Sunnersta i Bondkyrka.

P. laurifolia. Några få exemplar av hyggligt utseende finnas kvar i staden: ett vid Akademikvarn, två på en tomt vid Fyris strax ovan Haglundsbron och ett (väl stadens största) strax därintill, i parkremsan vid Fyrisgatan, ett slutligen vid Gymnastikhuset och några vid I 8. Tre gamla risiga träd stå kvar som minne efter den nu försvunna stugan intill Grusgropen mot Stockholmsvägen, gamla nog att visa den för arten kännetecknande spärrgreniga kronan och den släta, vägglavstäckta barken, som skiljer lagerpoppln från balsam- och ontariopopplar. Lavfria äro däremot fem stora träd i rad på en ruffig tomt vid Repslagaregatan, anomala också i förgreningssättet; av allt att döma ha de en gång stympats, så att den nuvarande kronformen utbildats: vid c. 3 m höjd grenar sig stammen i 3—4 grova, uppåtsträvande huvudgrenar, som dock i sin tur ha den typiska, fina spärrgrenigheten.

Belägg (från ungen exemplar) ur den Boothska samlingen i Bot. trädg. finns från 1843, samlat av Wahlenberg. Det kan kanske också få nämnas, att lagerpopplar funnits även i Linnéträdgården: de skymta ännu på bilder från 1920 och omtalas (som »popplar») från detta år av Svedelius (1921, s. 124) som stående »framför orangeriet på area vernalis och area autumnalis». Deras planteringsår kan t. o. m. fixeras till 1868, och deras art framgår av fotografier från 1880-talet, t. ex. en som publicerats av I. Hylander i *Acta Ostrogothica* II (1930), s. 66.

SALIX. Åtskilliga viden växa givetvis vilda inom stadens nuvarande område men bjuda ej nämnvärt dendrologiskt intresse. Anmärkningsvärd är emellertid sälgen, *S. caprea*, på grund av den ovanliga storlek, inte minst stamtjocklek, som den ej sällan visar; de största sälgräd, jag över huvud taget sett, stå i Vårdsätra naturpark, där E. Steen 1953 mätt ett med 192 cm omkrets vid brösthöjd, medan en stubbe nådde jämnt 3 m! Av pilar finns, utom de förvildade *S. alba* och *S. fragilis*, endast jolster, *S. pentandra*, vild; den träffar man speciellt ofta på i småkärr och pölar i skogarna, t. ex. i de gamla språnghålen i Eriksbergs-området. Den syns bäst under vintern när frönas ulltottar ännu sitta kvar — vilket utmärker denna art i motsats till alla våra övriga *Salix*-arter, där fröna också snart förlora sin grobarhet, medan denna hos jolstern är kvar vintern över. En jolsterlik pil, möj-

ligen en tätvuxen och tjockbladig form av *S. pentandra* själv, finns i ett tätt buskage planterad i kvarteret Idun i Svartbäcken och i S:t Göransparken.

Som odlade spela *Salix*-arter i Uppsala en obetydlig roll med undantag för några pilar (särskilt *S. alba* och *S. elegantissima*) samt det speciella uppsala-videt, *S. × undulata*. Påpekas måste emellertid det stora beståndet av olika former av hybriderna *S. lapponum × viminalis* och *S. purpurea × viminalis*, som alltjämt kvarstår på Växtbiologiska inst:s tomt efter de genetiska forskningarna, vilka nuvarande Göteborgs-bibliotekarien E. Marklund under sin Uppsala-tid på 1920- och 30-talen bedrev därmed.

S. alba. Av *alba*-gruppens pilar förekomma flera former i kultur i Uppsala, mest dock utpräglade silverpilar, som unga bildande täta buskar, som äldre ofta flerstammiga träd med snett uppstigande grenar av en i de yngre-partierna utpräglad säregen, ljus brunröd färg. Man ser unga sådana exemplar i privata trädgårdar (t. ex. mångestädes i Svartbäckens egna hem, Kåbo etc.) men även — som vid Järnbron — i nya offentliga anläggningar. Äldre träd, som synas höra hit, finnas i flera parker; mest bekanta äro träden på Lycksalighetens ö i Stadsträdgården, som dock äger några ännu vackrare silverpilar, särskilt ett flerstammigt jätteträd i sydöstra delen. Från privata trädgårdar må nämnas stora exemplar vid Villavägen 7 och Luthagsesplanaden 11; granna silverpilar finnas också vid Seminariet och nära ån vid Äldersdomshemmet — här tillsammans med yngre exemplar och diverse andra pilar av svårbestämbar genesis, som jag måste överlåta åt en specialist att klara upp. På vanlig odling tyder ju också, att silverpilar flerstädes finnas förvildade; så stå ett par stora exemplar i Grusgropen nära Öronkliniken, enligt meddelande av E. Almquist uppvuxna under 1940-talet från utkastade kvistar.

En starkt avvikande form med relativt korta, ovan gröna blad på korta, tättsittande kvistar finns i form av ett stort träd med tre mycket tjockbarkiga, grova stammar (den grövsta 220 cm i omkrets vid brösthöjd) i Bot. trädg. under det (som jag antar) korrekta namnet *S. alba* v. *vitellina*. Av samma form finns ett stort träd i Linnéträdg., ett gammalt, blott högst uppe i toppen lövbärande träd i Stadsträdgården (vid Gymnastikhuset) och ett exemplar vid Kemikum.

Till *S. alba* räknas — med tvivelaktig rätt — också den s. k. *britzen-sis*, varom se nedan.

S. fragilis. Förr funnos vid Fyris strax ovan Järnbron åtskilliga, småningom mycket pittoreska (och ålderssvaga) träd, varav nu en-

dast två finnas kvar, ett vid Magdeburg ett stycke från stranden, medan det sista invid själva vattnet ännu klamrar sig kvar vid strandskoningen mellan Haglundsbron och Linnégatans mynning. Ett rätt stort och ännu livsdugligt exemplar finns emellertid längre ner vid ån, mellan Kap och Ulleråkers sjukhus. Ett imponerande träd av en ovanligt stor- och bredbladig form står vid Biologiska museet invid Vasagatan. — Knäcke-pilen har ju med sina sköra, lätt rotsläande kvistar särdeles lätt för att spridas med vatten och kolonisera ny mark vid stränder, och så har också skett vid Uppsala, där den nu måste räknas som naturaliserad vid Ekoln; gamla, oregelbundet vuxna individ stå strax intill Flottsund, större och mindre exemplar träffas sedan h. o. d. mot Granebergs-hållet. Enligt Erik Almquist äro alla naturaliserade exemplar hanliga.

Den i Sydsverige, särskilt förr, så mycket använda *S. alba* × *fragilis* (*S.* × *rubens* Schrank) är märkvärdigt svagt företrädd i Uppsala; ett vackert träd, som synes höra hit, står dock på terrassen mot kvarnrännan vid Akademikvarn. Mer osäker är jag, om man bör räkna hit eller till *S. fragilis* några ålderdomssvaga pilar vid Ulleråkersvägen — ett par vid Grusgropens mynning, ett par längre ned mot Kap.

S. elegantissima. Stadens största fontänpil, ett härligt träd vid Bot. trädg:s damm, har ledsamt nog efter höststormarnas härjningar i dess sen länge rätt utglesade krona, i höst måst fällas; den har de sista åren varit svårt härjad av eldticka (*Polyporus ignarius*), som tyvärr även synes ha angripit ett av de småexemplar i dammens motsatta ände, som avsetts som kommande ersättning. Ett par särdeles vackra exemplar av *S. elegantissima* stå vid Islandsbrons östra landfäste, ännu långt ifrån fullvuxna men med sin dock ansenliga storlek vittnande gott om artens snabbvuxenhet: de ha endast 30 år på nacken! Strax intill stå några smärre exemplar vid Svandammens östra kant, där de ersatt några c. 1930 planterade träd av *S. acutifolia*, vilka med sin kvastiga krona i toppen av en rak smal stam inte just voro några skönheter som träd betraktade men som med sina vita kis-sar brukade bjuda det kärkomna första vårtecknet; som de aldrig velat rota sig ordentligt, blev deras tid dock kort. (Både *S. acutifolia* och det andra dagget, *S. daphnoides*, finnas i Seminarieträdgården.)

Till *S. elegantissima* höra väl även en del pilar av samma växttyp men mera svagvuxna, som finnas exv. på Kyrkogården och på Domkyrkoterrassen ovanför trappan från S:t Eriks torg (ett par mycket eleganta träd); troligen beror väl olikheten endast på den torrare växtplatsen. En liknande pil (med ovanligt långa, hängande ungs-kott) står på gården Järnbrog. 10 (mot Rundelsgränd).

Bild 7. Trettioårig fontänpil (*Salix elegantissima*) vid Islandsbron. Det jämgamla pendangträdet skymtar t. h. — Foto H. Wanderoy 1954.

En annan, mera buskig, m.l.m. rödkvistig typ, den s. k. *S. alba britzensis*, finns i flera stora exemplar med vackert hängande grenverk i Stadsträdgården, och i åtskilliga privatträdgårdar i yttre Svartbäcken kan man få se den synnerligen vackert utbildad.

S. ×undulata (*S. triandra* × *viminalis*), botaniskt märklig såsom en av de ytterst få hybriderna mellan en pil och ett vide, har kallats fyrisvide på grund av sin rika förekomst vid åstränderna i och nedom Uppsala ned till Flottsund. Enstaka buskar finnas exv. vid Alderdomshemmet, eljes börjar denna snårvegetation vid Ångkvarn och Studenternas idrottsplats och är särskilt karakteristisk och tät från Kap till Ulleråkers sjukhus. I de ofta branta och lätt bristande strandbrinkarna torde den göra god nytta som markbindare, men då och då måste den kapas ner för att ej med sin yvighet hindra (den i och för sig ej alltför ansenliga) sjöfarten på Fyris. Om tidpunkten för planteringen har jag tyvärr ej kunnat utröna något, men hybriderna nämns från »Uppsala vid Fyrisån» redan av Hartman 1838, och enligt E. Almquist (muntl.) ligger den sannolikt så långt tillbaka som på 1820-talet

och torde stå i samband med den begynnande ångbåtstrafiken på Fyris. Vid de senare årens upprepningar i åns nedre lopp ha kvistar ibland medförts i det muddar, som lossats på stadens tippar, och kunnat slå rot, t. ex. i Grusgropen.

S. viminalis. Denna finns också, fast i mindre mängd, som strandplantering vid ån, så i form av en tuktad häck vid Fjellstedtska skolan men högre upp i ansenligare exemplar: betydliga snår växa kring Järnvägsbron, och i *Salix*-floran vid Ålderdomshemmet ingå både yngre buskar och ett par gamla, mera trädformade individ, det största pittoreskt hängande ut över Fyris. Från någon av dessa förekomster emanera väl lösslitna kvistar, som ibland lyckas rota sig i ån längre ner i staden; just nu finns exv. en liten rugga av korgvide i stenramlet på botten nedanför Dombron. Ett gammalt skraltigt, trädlikt exemplar finns slutligen längre från Fyris, vid Ulleråkersvägen söder om Grusgropen.

S. purpurea. I Ulleråkers-parken växer vid Norra sjukhusets norra gavel en vidlyftig buske; likaså finnas några buskar på stranden vid Flottsund. Några i stamform ympade exemplar av f. *pendula* finnas på Kyrkogårdens äldre del, höga men klenvuxna. I vad mån arten f. ö. kan förekomma odlad i staden, är mig obekant, men någon källa måste ju finnas för de rödvidebuskar, som då och då anträffats på stadens soptippar; så finns nu ett vildvuxet snår på tippområdet vid Fyrisvalls tegelbruk.

Märkvärdigt nog anges ett par *purpurea*-hybrider som funna, spontana eller förvildade, vid Uppsala: *purpurea*×*viminalis* förvildad enligt B. Floderus hos Holmberg 1931, *cinerea*×*purpurea* spontan i Lassbybackar enligt den förres uppgift hos E. Almquist 1929 men av honom själv i Holmbergs flora endast nämnd som odlad. Det kan nämnas, att Uppsala och speciellt Lassbybackar är en klassisk salikologisk jaktmark, där Björn Floderus i sin faders, Manfred Mustafa Floderus', sällskap gjorde sina första lärospån. Åtskilliga av deras hybridfynd redovisas av Almquist.

S. caprea×*viminalis*. Buskar, som synas höra hit eller till någon liknande *viminalis*-hybrid, finnas på några ställen, så i Seminarie-trädg., vid Ålderdomshemmet (invid Fyris) och i form av ett snår i planteringen vid gamla A 5.

CARPINUS. Av släktet finns mig veterligt blott vår svenska art representerad, och av dennas aberranta former mycket litet; den svag-

växande *f. incisa* med regelbundet parflikiga blad finns i ett gammalt men alltjämt litet ex. i Bot. trädg., ett par andra former i unga exemplar i Bot.-genet. trädg. vid LHS, däribland ett par av en form under namnet *f. fastigiata* men, åtm. ännu, snarast att karakterisera som äggformiga, mångstammiga buskar. Artens normalform spelar där emot i Uppsalas parker en så remarkabel roll, att den är värd en närmare redogörelse.

C. betulus. Liksom den vanliga boken trivs avenboken (i sin normaltyp) utmärkt i Uppsala, där den regelbundet blommar och sätter frukt rikligen, dock — så vitt jag vet — utan att ge någon avkomma. Välbekant för Uppsalabotanisterna — inte minst mykologerna, som här ha en fyndort för flera hypogeiska (nere i jorden levande) svampar — är »avenbokslunden» i Carolina-parkens sydvästra hörn intill Gamla kemikum, mot Thunbergsvägen avgränsad av en i fyrkant väl tukad och, fast gammal, delvis alltjämt tät och grön häck, också av avenbok. Dessa träd, av en typ med smal och hög, något krokig stam och enligt Sylvén (1929, s. 146) härstammande från 1840—50-talet, höra dock ej till stadens största av denna art. Ett par särdeles vackra enstammiga exemplar stå på Östgöta nations gård vid Trädgårdsgatan, liknande träd av samma storleksordning på flera håll, men de verkligt imponerande gammelträden finnas på särdeles undanskymd plats, i den sällan uppmärksammade planteringen vid Hammesplanaden, där till på köpet en rad lindar hindrar insynen från gatan; kronorna exponeras i stället över muren mot Gasverkets gård, men de rikgrenade, kraftiga och knotiga stammarna kan man ju lätt komma åt att se. Än mera mångförgrenad är en stor avenbok i Seminariets trädgård; den har en nästan stackformig, snart sagt vid marken begynnande krona och talrika, uppräta, jämnstarka men ganska klena stammar. Även trädgården vid Läroverkets rektorsbyggnad hyser en stor mångstammig avenbok.

CORYLUS. Av utländska arter äger Bot. Trädg. några representanter, exv. ett ganska vackert träd av *C. colurna*, som dock ej sätter frukt. Ett litet välvuxet exemplar av *C. thibetica*, erhållet från Vilmorin 1948, har 1954 satt några nötter.

C. avellana. Vild hassel växer rikligt omkring Ekoln, stor och tät exv. i Vårdsätra naturpark, och är också m. l. m. vanlig i andra delar av Bondkyrka och på sina håll i Gamla Uppsala. Anmärkningsvärd är emellertid den utsträckning, i vilken vanlig buskformig hassel plan-

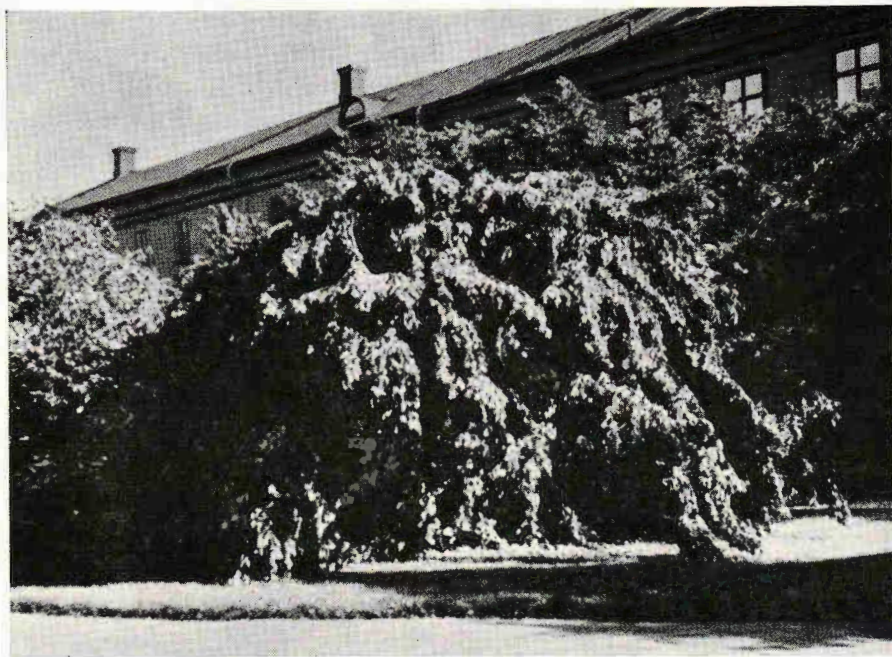

Bild 8. Den stora hånghassel (Corylus avellana f. pendula) framför Botaniska museet. — Foto H. Wanderoy 1954.

terats inne i stadens gamla del. Så finns i Carolinaparkens norra del, invid Kyrkogårdens mur, en relativt ung dunge, som är ett påfallande inslag i denna nu nästan buskfria park och som tillkom på initiativ av Rutger Sernander. De enskilda exemplaren ha dock ännu långt kvar till det verkliga jätteformat, som de många, vida äldre hasslarna i planteringen framför Fängelset med sina stora »spöknippen» visa.

Bland artens avvikande former må nämnas den flikbladiga f. *laciniata*, av vilken ett par goda exemplar finnas i Universitetsparken, ett något mindre i Bot. trädg. Denna har emellertid som en av sina paradsaker ett jätteexemplar av den i odling numera tydligen mycket sällsynta hånghassel, f. *pendula*, som här bildar en veritabel grotta med till marken nedhängande grenar.

BETULA. Av vildväxande björkar finnas *B. verrucosa* och *B. pubescens*, den förra avgjort dominerande. I vad mån hybrider mellan dem förekomma här som vilda, är outrett. Ej sällan ser man bland odlade

träd exemplar, som kunna förmodas vara hybridogena, så särskilt i björkalléerna (exv. på Kyrkogårdens nyare delar, Järnbrogatan öster om järnvägen) men ibland också som solitärer (t. ex. ett särdeles vackert, högt, vitstammigt träd på gården Torsg. 12). Båda arterna förekomma i planteringarna, men även här är vårtbjörken den vanligaste. Till hybriderna synes mig höra den kuriösa »nässelbjörken» (nm. *virgultosa*, mindre riktigt kallad *B. urticifolia*), varav Bot. trädg. har ett träd med enstaka normalbladiga kvistar. (Se vidare Hjelmqvist 1944, s. 39; även han räknar formen i fråga till hybriderna *pubescens* × *verrucosa*).

B. verrucosa. Utom som alléträd (ofta i blandning med glashjörk och ev. hybrider) ofta odlad som solitär, t. ex. inne på äldre gårdar. Ett välbekant inslag i stadsbilden utgöra särskilt de vackra vårtbjörkarna kring Wennerbergsstatyn i Carolinabacken; en annan liknande dunge är den vid Biologiska museet, nämnd av Sernander i hans skildring av Uppsala-parkerna 1929.

Av de många aberranta formerna ha följande setts. Flikbladiga vårtbjörkar av skiftande ålder förekomma flerstädes i privatträdgårdar och i offentliga parker. De tillhöra två typer, skilda både i bladens form och i arkitektoniken. Äkta ornäsbjörk (f. *dalecarlica*), utmärkt av ytterst smalfliktiga blad — med de båda nedersta dominerande flikarna starkt utsvängda — och av tämligen fina, hängande men korta kvistar, är relativt sällsynt; ett par, tyvärr ganska inklämda exemplar finnas i Universitetsparken, ett par unga, synnerligen vackert och regelbundet vuxna vid ingången till en Kåbovilla (Kåbovägen 13), ytterligare ett välbildat exemplar på Kyrkogården. Mera dekorativ är den flikbladsform, som i trädgårdarna vanligen kallas *laciniata* (i de fall, då den ej falskeligen utges för ornäsbjörk) men som troligen bör heta f. *crispa*. Dess elegans betingas framför allt av de synnerligen långa, rakt nedhängande kvistarna från den alltid i få, grova grenar kvastlikt delade kronan; dess blad äro mera bredflikiga än ornäsbjörkens, med mera tydligt parig flikning. De största exemplar jag över huvud taget sett av denna form äro ett par synnerligen förnämliga träd i Ulleråkers-parken; ett par mycket vackra exemplar stå också i en privatträdgård på Luthagen (Geijersg. 10). Även denna form finns i Universitetsparken, där man alltså har tillfälle att jämföra de båda formerna, likaså på terrassen vid Domkyrkan. Från ettdera av de sistnämnda ställena emanerar väl den fröplanta, som för några år sedan oväntat dök upp i en springa i den lodräta stenskoningen vid ån mellan Dombron och Nybron och som lyckligtvis i år kommit fram med nya skott efter att i fjol ha utsatts för ett dröp-

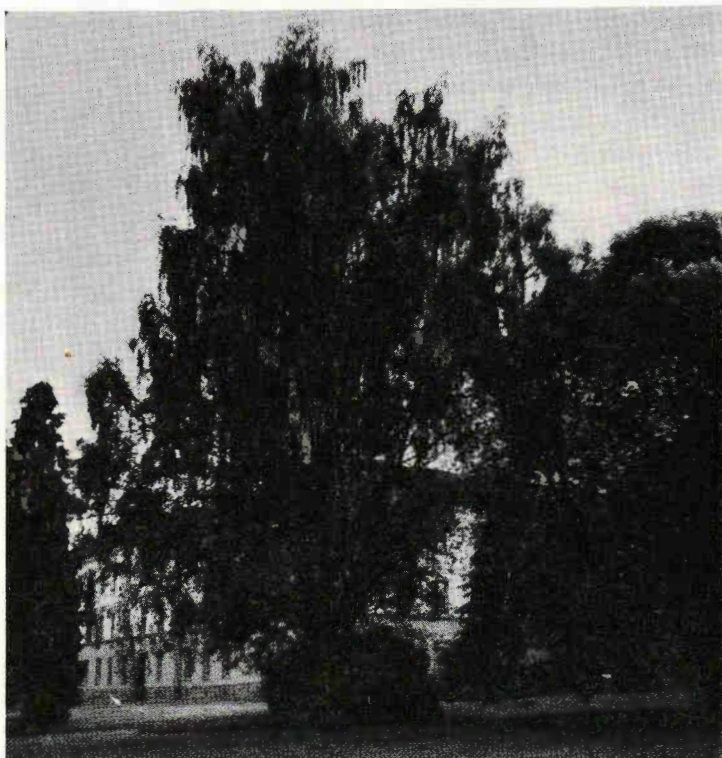

Bild 9. En av de stora flikbladiga vårtbjörkarna (*Betula verrucosa* f. *crispa*) i Ulleråkersparken. — Foto H. Wanderoy 1954.

försök från okänt håll. (Det må nämnas, att flera småplantor av vanlig vårtbjörk växa därbredvid utan att ha tilldragit sig någon fejares misshag.)

Pyramidbjörken, f. *fastigiata*, finns i Uppsala (som eljes) bara i tämligen gamla exemplar, så ett stort friskt träd i Universitetsparken, en hel grupp i trädgården till den stora villan Villavägen 7; ett av dessa är ovanligt vackert. I Bot.-genet. trädg. vid LHS finns dock i samlingen av pyramidformer även ett ungt exemplar av denna björkform, vilket redan har dennas karakteristiska förgrening av flera jämnstora grenar, vilka liksom skruva sig uppåt i smal vinkel. Ett annat exemplar där, erhållet under samma fornamn, visar däremot en helt annan förgrening med kraftig huvudstam och visserligen starkt uppåtsträvande men fina, raka grenar; någon dylik björkform har jag eljest ej sett.

Den extrema motsatsen till pyramidbjörkarna utgöra de hängformer, som man kan kalla slok- eller kanske hellre tårbjörkar och som till växtsättet m. l. m. noggrant svara mot exv. hängask och hängbok. Ätminstone gäller denna analogi ganska bra för den numera ej så ofta sedda typ, där stammen snart upplöses i en oregelbunden, något taklik krona av några få, grova, bågigt sicksackböjda grenar med hängande kvistar, av vilken Universitetsparken äger två ovanligt stora exemplar, tydligen desamma som i 1887 års inventarium betecknats som *pendula Youngii* — om med rätta måste jag lämna därhän, eftersom jag sett samma namn använt för yngre plantskolematerial av en annan form. Ett kanske ännu vackrare exemplar av nyssbeskrivna typ står inne i Skytteanums trädgård. Däremot föreligger väl en annan form i den något mariga, ganska högstammiga ungbjörk, som lutar ett rufsigt huvud över Fysiologicums grind vid Slottsgränd.

En högst besynnerligt vuxen vårtbjörk med redan c. 1 m över marken kandelaberlikt utgående grenar står gömd i parken framför Fängelset. Om det rör sig om en speciell trädgårdsform eller bara ett tillfälligt missbildat exemplar, har jag ej kunnat utröna.

B. pubescens. Ett exemplar må påpekas, ej som särskilt stort eller påfallande men i egenskap av en ensam rest av en nu försvunnen allé, som omgav gången vid Carolinas sydsida utmed en nu likaledes försvunnen tennisplan. Detta individ har nu fått utvecklas fritt och bildar en regelbunden, vid krona; det är f. ö. ovanligt välluktande. Ett vackert vitbarkigt träd med 3 stammar står vid ingången till Ärkebiskopsgården, och i yttre Svartbäcken löper Ingvarsgatan ett stycke kantad av två rader vackra björkar, som samt och synnerligen tyckas vara glasbjörkar. Vid Salagatan 41 stå två glasbjörkar, rundklippta på norrländskt maner.

B. papyrifera. Bot. trädg. har flera exemplar, av vilka ett trippelträd är ovanligt tilltalande genom god växt och synnerligen vacker, nästan rent vit, mycket jämn och väl flagrande bark. Arten är ju eljes, även sådan den representeras i svenska trädgårdar, synnerligen variabel så i bladformen som i synnerhet med avseende på växtsätt och barktyp. Vid Sernagården i Kåbo (S. Rudbecksg. 16) står en rad med nu väl uppvuxna pappersbjörkar med en grumligt gråröd bark och av dålig stamform — man kan förstå förargelsen hos beställaren, Rutger Sernander, som särskilt sagt till, att han ville ha vackra vita svenska björkar. Ett särdeles fint, högt och rakstamigt exemplar med nästan rent vit, blott uppe i kronan flagrande bark finns däremot i trädgården vid Villavägen 7.

B. lutea. Ett välvuxet, alltid rikt blommande och fruktificerande träd står i Universitetsparken; det är uppenbarligen samma träd som ett i inventariet av 1887 nämnt exemplar av »*B. excelsa*».

ALNUS. Endast våra två inhemska arter torde förkomma i kultur utanför Bot. trädg. I denna finnas även ett par flikbladiga former, som ej setts i stadens parker.

A. glutinosa. Är som vild vanlig vid stränderna men har dessutom på ett par håll blivit använd till prydnad på ett rätt påfallande sätt: i »Nedre parken» vid Ulleråkers sjukhus finns en damm, som på två sidor omges av i rad planterade klubbalar, och vid Ultuna bildar denna en allé vid ån. — Inga aberranta former äro sedda här som vilda, men en högst säregen sådan, f. *incisa*, med små blad som nästan retfullt erinra om hagtornsblad, finns i två spensliga exemplar som en av de speciella attraktionerna i Universitetsparken; som den vanligen sätter kottar rikt, kan den trots allt mestadels igenkännas som en al.

A. incana. Gråalen är i Uppland som säkert inhemsk utpräglat nordlig men når som sådan i Bälinge ner till Fyris mitt för Gamla Uppsala, som synes på kartan hos E. Almquist 1929. Enligt denne har arten på sistone blivit funnen subsontan vid själva staden (i Lassby backar flera exemplar). Odlad på halvt naturlig lokal finns den i några individer vid Ekoln nära Graneberg på en gammal villatomt. I några av stadens offentliga planteringar finnas också gråalar, så flera stycken i Stadsträdgårdens sydöstra del, ett par vid Biologiska museet och en i planteringen mittför Fängelset.

I norra trädraden i Linnéträdgården står ett exemplar, som är märkligt genom att en stor del av kvistarna blivit ombildade till starkt hängande, verkligen kvastlika »häxkvastar» av en parasitsvamp (*Taphrina epiphylla*); enligt vad prof. N. Sylvén meddelat mig, funnos dessa häxkvastar där redan under hans Uppsala-tid, d. v. s. för c. 50 år sedan.

FAGUS. Den svenska boken är vanlig i Uppsalas planteringar — se vidare nedan — men av släktet i övrigt känner jag endast till en art härifrån, nämligen *F. orientalis*, av vilken Bot. trädg. har ett visserligen ganska litet men välväxt exemplar med karakteristisk gulbrun höstfärgning.

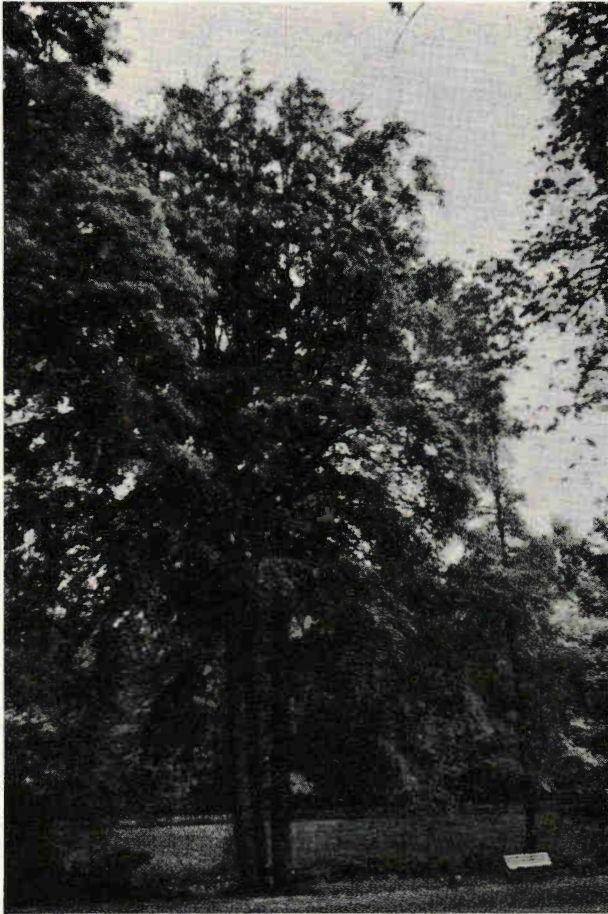

Bild 10. Den stora trillingboken (*Fagus silvatica*) i Botaniska trädgården. — Foto H. Wanderoy 1954.

F. silvatica. Vår vanliga bok växer ypperligt i Uppsala och sätter också riklig frukt. Som redan Sernander 1901 nämner, resulterar detta ibland i unga groddplantor men tydligen ej i konkurrenskraftiga ungpantor annat än — som ungräd av olika ålder vittnat om — i den nu väl hårt gallrade bokdungen i vinkeln mellan Slottsstigen och Bleke backe S om Slottet. Detta bestånd är på våren rätt påfallande genom den starka oliktidigheten i knoppsprickningen mellan olika individ. I närheten av denna grupp finnas ytterligare ett par bokdungar (bland mykologerna kända för sin förekomst av flera sydliga hattsvampar), en av 17 inbördes ganska likformiga ehuru något olikstora träd med enkel, rak, rätt kort stam mittför Fängelset, och en

Bild 11. Blodbok (*Fagus sylvatica* f. *atropunicea*) i Botaniska trädgården. — Foto H. Wanderoy 1954.

grupp i yttersta sydsnibben av samma plantering. Dessa sistnämnda träd visa oftare en starkt förgrenad stam och vitt utbredd krona; det största, centrala trädet är i sitt slag magnifikt med sitt vida, tätta, låga grentak. En förnämlig bok av en liknande flerstammig typ men stående fritt och kanske därför med större, rundare krona står inne på gården Sysslomansgatan 1. Ett snarlikt träd finns i trädgården till Läroverkets rektorsbostad; likaså står (tämligen omotiverat) en stor flerstammig bok i Slottets trädgård.

Å andra sidan finner man också storartade träd av en annan typ, med hög, rak och slät pelarstam och ej så utbredd krona; en dylik väldig bok står, lyckligtvis sparad (om också något kvistad) trots sin intensiva beskuggning, invid väggen av Matematiska inst. (tidigare Patologiska inst.) vid Trädgårdsgatan. Priset tas väl dock av den trippelgrupp i Botaniska trädgården, som bild 10 visar.

Bot. trädg. äger också en som solitär stående praktfull blodbok, men i övrigt synes denna förekomma ytterst litet odlad i Uppsala; några exemplar finnas dock i Ulleråkers-parken. Av hängbogar, f. *pendula*, finns ett ex. i Bot. trädg., och ett stort, tyvärr alltför inklämt

Bild 12. Kungsek (*Quercus macranthera*) i Botaniska trädgården. — Foto H. Wanderoy 1954.

träd i Universitetsparken. I Bot. trädg. finns också ett bra ex. av f. *heterophylla* med lansettlika, djupt parflikiga blad på kortskotten och de basala delarna av årsskotten, medan bladen på dessas ändpartier äro hela och nästan lineära. — Av den sällsynta pyramidboken, f. *fastigiata*, äger Bot.-genet, trädg. vid LHS ett ungt men vackert exemplar.

QUERCUS. Ytterst litet finns att se av andra ekar än *Q. robur* i Uppsalas parker och trädgårdar. Nämnas bör en synnerligen vacker kungsek (*Q. macranthera*) i Bot. trädg., om vilken Carl Th. Mörner i sitt ex. av Petersens dendrologi antecknat: 1877—1937 vidi. Den är ympad på skogsek och visar en stamomkrets vid brösthöjd om 147 cm (1954).

Q. robur. Skogsek förekommer vildväxande inom stadens sydligare landsbygdsdelar (jfr karta 316 hos Almquist 1929a), särskilt kring

Ekoln, där den kan nå imponerande dimensioner; som ex. må nämnas, att enligt E. Steen det största levande ekträdet i Vårdsåtra naturpark 1953 mätte 564 cm i omkrets vid brösthöjd, ett annat 511 cm, men att en stubbe fanns kvar i parken med en omkrets av 690 cm. I Bot.-genet. trädgården vid LHS stå några stora ekar med vid, rundad krona kvar från den ursprungliga (och delvis även i övrigt bevarade) lövängsvegetationen; åtm. en del av dessa tillhöra v. *puberula*, som av Weimarck (1947, s. 75) nämns från 4 andra lokaler i Bondkyrka. Inne i innerstaden är eken även i sin normaltyp ett populärt prydnadsträd, ofta högväxt och välutvecklat; som ex. må nämnas ekarna vid Östgöta och Västgöta nationer, i Carolinaparken och Gamla Badhusparken, men enstaka höga träd stå mångenstädes inne på privata gårdar i Kungsängen, Fjärdingen och inre Luthagen (t. ex. Torsg. 12).

Karakteristisk för Uppsala synes mig vara den rikliga (t. o. m. alltför rikliga) användningen av pyramidek, varav det största och vackraste exemplar, jag kanske över huvud taget sett, finns här, nämligen vid Trädgårdsvillan i hörnet Trädgårdsgatan—Slottsgränd — tyvärr placerat alltför tätt inpå ett annat träd, så att eken med tiden kommit att få ryggen urholkad som ett skogsrå; från Trädgårdsgatan sett är trädet emellertid magnifikt i sin täta och jämna cypressform. Samma goda täta typ utmärker också åtskilliga andra men yngre och mindre pyramidekar, t. ex. en trio i Stadsträdgårdens södra del och de två par, som vakta ingången till Zootis vid Villavägen, samt ett exemplar vid Universitetets sydosthorn, men både dessa och åtm. flertalet övriga ekar av denna typ ha en något bredare äggformig, ej så jämnsmal krona, vilket i varje fall inte enbart kan bero på åldern. Rätt anmärkningsvärt är att även denna goda typ tydligen innefattar flera kloner, som synes av en rad av fyra dylika träd framför Sparbanken vid Kungsgatan, där man kan iaktta en viss individuell olikhet bl. a. i bladfärgen. De individuella olikheterna äro dock större inom den långt sämre typ som åtskilliga yngre pyramidekar tillhöra, där kronan är gles och ojämn och säkerligen aldrig kan nå den avsedda regelbundna kägelformen; den utmärks också av att bladen som vissna kvarsitta långt in på vintern, medan de fällas tidigt hos den först beskrivna typen. Dylika exemplar stå exv. i Universitetsparken (ett av de nyare, i detta fall mindre lyckade inslagen) och vid Carolinas sydsida. En visserligen snalkronig men till synes dålig typ har nyligen i åtskilliga exemplar planterats vid Hakonbolagets komplex i hörnet Järnbrogatan—Väderkvarnsgatan; sämre än tänkbart äro 2 träd vid Telegrafan.¹ Den extrema motsatsen till

¹ Fällda april 1955.

pyramideken bildar den kuriösa bordlika ek som gömmer sig — fast ganska stor; den mäter c. 10 m mellan vingspetsarna — under högre träd i Carolinaparken och än mer ett nästan till marken pressat exemplar, som blev funnet spontant i Bot.-genet. trädg. vid LHS.

JUGLANS. I Uppsala äro alla valnötter grå — åtminstone så till vida som att *Juglans cinerea* (om man bortser från Bot. trädg.) är den art av släktet, som odlas på friland. Av denna kan staden emellertid bjuda på ett högst förnämligt exemplar, som skulle utgöra det närmaste målet för Geijers blickar nedanför Universitetet, om han blickade mindre högt. Strängt taget skulle detta ännu synnerligen vackra och friska träd med sin stora, vida krona ej nämnas som en solitär, ty det är en av ett par, men det andra trädet, som tyvärr står mindre fritt, är sedan några år rätt illa skadat, så att kronan förlorat den ursprungliga goda formen. Ett mindre, mycket spinkigare ex. står i Ulleråkers-parken (vid Norra sjukhuset). I sistnämnda park finnas också ett par spensliga *Carya*-träd (vid Södra sjukhuset), vilka jag i brist på frukt inte ens försökt bestämma till arten.

PTEROCARYA. Två gånger denna höst har stormen tyvärr brutit stora grenar ur kronan på det vackra enstammiga träd av *P. stenoptera*, som står — hösten 1954 med enormt rik frukt — vid dammen i Bot. trädg. tillsammans med ett likaledes rikt fruktificerande träd av *P. fraxinifolia* av ungefär samma storlek och växttyp. Denna enstamighet är ganska anmärkningsvärd i fråga om sistnämnda art, som ju gärna, kanske i regel, vill forma grupper av mer eller mindre uppåttigande stammar, härstammande från basala föryngringsskott. Sådant är också växtsättet hos trädgårdens andra exemplar, som står — eller om man så vill knäböjer — framför Bot. museets nordfasad och vars habitus förklaras av att samtliga, nu ett par manshöjder höga och friska stammar vuxit upp på detta sätt, sedan huvudstammen dödades under den hårda vintern 1939—40. Samma typ visar ett exemplar av arten i Stadsträdgården, där det hasar uppför en konstgjord slänt, som utestänger de lekande barnens blickar från Lycksalighetens ö. Ett lutande, svägvuxet exemplar finns vid Villa Isola.

ULMUS. Utöver skogsalmen i olika former — se nedan — har Uppsala mycket litet att bjuda i almväg. Värda att nämna äro emellertid

Bild 13. Kluven jättealm (*Ulmus glabra*) i Vårdsätra naturpark; stammens ena hälft, nästan helt omkullfallen, skymtar endast med sin bas på bilden. — Foto H. Wanderoy 1954.

en vresalm och en lundalm bredvid varandra i Universitetsplanteringen vid hörnet Övre Slottsgatan—Åsgränd, båda stora vackra träd med en stamomkrets vid bröst höjd av 236, resp. 264 cm. Ett ganska stort träd av en kortbladig *carpinifolia*-form står också i Trädskolans kant mot Stockholmsvägen. — I Carolinaparkens sydvästhörn, nära Gamla Kemikum, finnas ett par gamla exemplar av en småbladig alm, som jag ej kunnat säkert identifiera, närmast därför att de grenar, som ännu finnas kvar med löv på, sitta oåtkomligt högt; krontypen med dess starkt uppåtsträvande grenar tyder på en f. d. pyramidform, ev. av *procera*-gruppen.

U. glabra, skogsalm. Denna hör till stadens inhemska trädarter, och kring Ekoln finns den rikligt och delvis i högst imponerande och säkert flerhundraåriga exemplar; den nämns från Gottsundabergen re-

Bild 14. Vacker hängalm (*Ulmus glabra* f.) i Järnvägsparken. — Foto H. Wanderoy 1954.

dan i Linnés Herbatationes 1753. Långt senare var den föremål för ett intensivt intresse från Rutger Sernander, som bl. a. tillsammans med flera medarbetare samlade ett rikligt herbariematerial av m. l. m. säkert vild skogsalm, nu på Växtbiol. inst. Enligt E. Steen mätte den största levande almen i Vårdsätra naturpark 1953 i omkrets vid brösthöjd 575 cm, men två stubbar visade måtten 640, resp. 580 cm. Sernander har i sin beskrivning av parken (1912, s. 25) avbildat ruinen av en dylik jättealm; en annan, nu kluven nästan från marken, avbildas ovan (s. 54). Å andra sidan ville Sernander räkna några stora almar vid Vårdsätra gård som rester av en 1600-tals-allé («Burei allé») av »tidig barocktyp» (se bilder hos Sernander 1929a, s. 95, och 1929b, s. 7).

Inne i staden höra ju skogsalmarna alltjämt till de allra vanligaste prydnadsträden, med en spridningsförmåga av bekymmersammaste art. Naturligt nog visa de i olika hänseenden en avsevärd variation. De inhemska almarna ha — åtm. som regel — en bladform av utpräglad *scabra*-typ, för att följa Lindquists rasuppdelning, d. v. s. med

Bild 15. Gammal, stympad pyramidalm (*Ulmus glabra* f. *exoniensis*), från vilken nya långskott bryta fram med den för pyramidalmen karakteristiska bladtypen. Järnvägsparken. — Foto H. Wanderoy 1954.

bred, tvärtoppig, matt och relativt mjuk skiva, och därjämte en rätt karakteristisk arkitektur med grova, uppåtsträvande grenar och styva kvistar, som på gamla exemplar ofta bära vad som finns av löv i form av små klungor mot spetsen. Odlade almar av denna typ kan man se exv. i Carolinaparken, men å andra sidan finnas bland stadens almar (som Lundman påpekat i sin uppsats om Uppsala-almar i Lustgården 1948) också exemplar av ganska utpräglad *montana*-typ med blankare och smalare blad och m. l. m. hängande kvistar. Ett sådant träd (omnämnt av Lundman) står framför kårbyggnaden vid Ultuna; stora välbildade almar, som m. l. m. närma sig denna typ finnas i Linnéträdgården (vid Orangeriet) och i Sjukhusparken, här bildande en hel grupp med stor, rundad krona. — I fråga om dessa »normala» former är blott att tillägga, att i Skytteanums trädgård finns en c. 2 m hög, tättklippt häck av skogsalm.

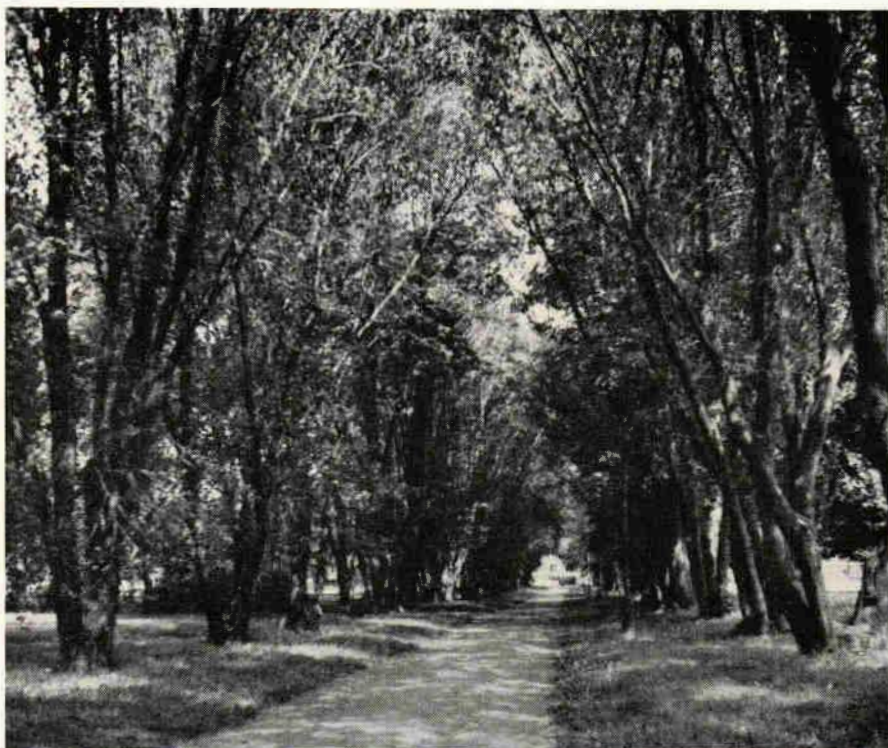

Bild 16. Allén av pyramidalm (*Ulmus glabra* f. *exoniensis*) bakom Läroverket. — Foto H. Wanderoy 1954.

Av mer avvikande trädgårdsformer må först nämnas ett par osedvanligt vackra hängalmar i Järnvägsparken — den ena, snart sagt det första träd den ankommande resenären ser (bild 14), mera paraplylik, den andra, invid banan norrut, mera högstammig; ett vackert paraplyträd fanns till in på 1940-talet även i Bot. trädg. På terrassen vid Domtrapphuset står ett litet men säkert gammalt träd av en form med vitbrokiga blad, h. o. d. med normalbladiga, gröna »återslag».

Verkligt vanlig är emellertid f. *exoniensis*, gemenligen kallad pyramidalm, fast namnet ju passar endast på unga exemplar eller på äldre men starkt tuktade individ, där nya långskott växa upp mot höjden och visa den för formen så karakteristiska bladtypen med mörkgrön, liksom snodd skiva. Man kan se dylika, tjockstammiga men starkt nerklippta ex. i Järnvägsparken. Om *exoniensis*-almarna stå på egen rot eller äro ympade, är oftast ej lätt att avgöra — någon gång kan man emellertid få se skott av normal skogsalm bryta fram nära

stambasen som tecken på att denna använts som grundstam; ympställ-
let finner man då helt nära marken. I regel få »pyramidalmarna» i
Uppsala så småningom växa fritt på egen hand och kunna då bli an-
senliga träd, ej sällan — på grund av den ursprungliga tanken att ha
pyramiderna samlade i anslående grupper — bildande hela dungar;
så är fallet nere vid Busstationen i Järnvägsparken, och dylika stora
frivuxna *exoniensis*-almar finnas mångenstädes, exv. vid Biokemikum,
vid ingången till Flustret, i Ulleråkers-parken. De kunna igenkännas
som denna form genom att bladen alltjämt behålla något av sin vri-
denhet, men kronans form förändras helt och blir till en vid kvast.
Ett unikum torde väl vara den hela allé av *exoniensis*-almar (h. o. d.
dock med något inslag av normalformen) som går bakom Läroverket
ner mot Börjegatan.

CLEMATIS. I Bot. trädg:s ytterområde ha åtskilliga slingrande
Clematis-arter insatts vid stängslet mot Villavägen, men den enda som
trivs (nästan alltför väl) är den östasiatiska *C. serratifolia*. Något
finns också av den svagvuxna *C. viorna*, en av de amerikanska ar-
terna med brunviolett, urnlik blomma, en grupp som inne i trädgår-
den representeras av *C. Pitcheri*. Här finns också bl. a. den hårdiga
och väl florerande *C. tangutica*; *C. alpina* används på en annan plats
som väggbeklädnad. Flera av de moderna storblommiga hybriderna
trivas rätt väl och blomma skönt som spaljerade; ute i staden ses
de knappt, med undantag för *C. × Jackmanii*.

PAEONIA. Den »vilda» typen (var. *spontanea*) av buskpionen, *P.*
suffruticosa, är i Uppsala utmärkt hårdig och har i Bot. trädg. (av
frö dels från Bergianska trädgården, dels från Berlin) vuxit till väl-
diga buskar men vill gärna bilda mogna frön.

BERBERIS. Häckberberisen, *B. Thunbergii*, odlas nu i myckenhet,
särskilt till häck, i de modernare kvarteren; blodformen har jag dock
ej sett. Av de många moderna arterna ha flera prövats i Trädskolan
och befunnits ej eller föga hårdiga; kvar finns där emellertid ett
perfekt vuxet exemplar av *B. Vernae* (som skulle vara värd ett munt-
rare svenskt namn än »småblommig berberis»). Bot. Trädg:s berberis-
kvarter, som har sin egentliga märkvärdighet i den rika förekomsten
av den ockragula berberis-snyltrotten, *Orobanche lucorum*, hyser hu-
vudsakligen arter av mer el. mindre *vulgaris*-lik typ. *B. vulgaris* själv

är, som lagen bjuder, utanför Bot. trädg. nu försvunnen som trädgårdsväxt (så gott som; jag såg faktiskt i fjol en buske i en trädgård nära Kåbo, jag säger inte var). Bland de berberisbuskar som försvunnit under mina Uppsala-år sörjer jag i viss mån en som jag dagligen passerade för trettio år sen, utanför ingången till Nya kemikum; den hade nämligen en stor tät häxkvast av den rostsvamp, som brukat kallas *Puccinia arrhenatheri* men visst bör heta *P. poae-nemoralis*. Häxkvasten var särskilt lustig på våren vid lövsprickningen, då den följde en annan almanacka än busken i övrigt.

ARISTOLOCHIA. Fastän *A. durior* är synnerligen härdig och starkväxande, ser man mycket litet av piprankan i Uppsala. Utom i Bot. trädg., där den blommade 1954 (vilket i varje fall inte torde hända alla år), har jag sett den vid den von Bahrska villan vid Syslomansgatan, där den visserligen lydigt följer väggen men dessutom på kiv klättrat upp i en björk. — Den mycket närstående *A. manschuriensis*, som odlas i Bot. trädg:s ytterområde som klättrväxt i gunnebostängslet vid Villavägen, satte hösten 1954 riklig mogen frukt.

RIBES. Förvildade växa krusbär h. o. d. (t. ex. rikligt på åsslutningen mot Ulleråkersvägen) och stundom svarta vinbär, av vilken senare art Bot.-genet. trädgården vid LHS har en samling vilda och odlade typer, innehållande även den nu ytterst ovanliga grönfruktiga f. *chlorocarpum*, medan Bot. trädg. bl. a. har den kuriösa flikbladiga f. *aconitifolium*. Som kvarstående på ödetomter och ibland mera tydligt förvildade finner man också enstaka buskar av röda vinbär av olika typ, och det är väl också sannolikt, att en del former av denna besvärliga grupp växa här som inhemska, t. ex. den Almquist 1929 nämner från Liljekonvaljeholmen under namnet *R. pubescens* v. *scandicum* (enl. bestämning av T. Vestergren). Flera andra, bl. a. den föga bekanta *R. houghtonianum*, ha insamlats som m. l. m. uppenbart vildväxande kring Uppsala enligt exemplar med bestämningar av T. Hedlund i Uppsala Bot. Mus., där nu även hans egna samlingar av *Ribes* och *Sorbus* finnas.

Tack vare Hedlund har ju Bot. trädg. en ganska god och kritiskt bestämd *Ribes*-samling, innefattande bl. a. några av de svartfruktiga asiatiska representanterna för *rubrum*-gruppen. Av en dylik svartfruktig form, närmare bestämt (enligt Hedlund) *R. Biebersteinii*, fann jag 1931 en buske ute vid Stabby backe i en av de gropar, vilka då ännu hyste en mängd utkomlingar från Bot. trädg., som där fyllt

i trädgårdsavfall som ersättning för ljungjord; den bestämdes av Hedlund, som sedan studerade busken på platsen men, enligt vad han antecknat, 1937 fann den försvunnen. En närstående form, den mycket storvuxna *R. petraeum* var. *bullatum*, med karakteristiska, starkt buckliga blad, fanns tidigare odlad i staden; ett jätteexemplar stod till för ett par år sen vid entrén till Ärkebiskopsgården.

Verkligt vild är ju *R. alpinum*, som emellertid under senare år dessutom varit en populär prydnadsbuske i stadens planteringar — exv. i Järnvägsparken och Trekanten vid Börjeg.—Skolg. — och använts både som väl tuktad häck och som friplanterad; som sådan blir den dock, särskilt i skugga, gärna väl utbredd och med tiden mer än lämpligt risig. Som solitär eller gruppväxt förekommer h. o. d. *R. aureum* — både i en gammal park som Universitetsparken och i en ny som Stjernhjemsplan — utan att vara vanlig.

SPIRAEA. I de nya stadsdelarna är (naturligtvis!) *S. × Van-Houttei* dominerande, odlad inte minst till förträfflig fast ibland något förvuxen häck; inte fullt så mycket, men på sina håll i rika, tidigt på våren skönt blommande grupper, förekommer *S. × arguta*. Emellertid kan man också — dels inne i innerstaden, dels i äldre bostadsområden längre ut, som h. o. d. i Sunnersta — träffa på snår eller häckrester, ofta utbredda, av gammaldags spireor av *chamaedryfolia*-typ, exv. ett par stora buskar vid nedersta Torsgatan.

Även mera smalbladiga former (jag vågar inte stå för någon säker namnuppgift inom denna högst besvärliga grupp), finnas ännu kvar h. o. d. såsom vid Akademiska sjukhuset och i Skytteanums trädgård. I Ulleråkers-parken (vid Norra sjukhuset) finns en buske, som åtm. är mycket lik *S. obovata*. *S. trilobata* finns utanför Universitetet invid Geijer, en annan buske står framför Kemikum, och ett ex. finns i Seminariets trädgård. Man skulle önska, att denna odlades mera.

S. salicifolia. Vid återställandet av Linnéträdgården planterades på våren 1921 utefter sydöstra sidan mot Linnégatan en häck av 20 planter häckspirea, som enligt vad Svedelius (1922, s. 122) berättar erhöles som gåva från Drottningholms slottsträdgård. »*Spiraea salicifolia*», fortsätter han, »synes vara en häckväxt, som numera nästan kommit ur bruk. Flera försök hava gjorts att från någon handels-trädgård erhålla denna buske, men förgäves. Andra likartade spiréor, vanligen hybrider, kunna fås, men ej den äkta *Spiraea salicifolia*». Jag kan heller inte erinra mig ha sett denna i någon annan Uppsala-plantering (däremot så nära staden som vid Linnés Hammarby), men enligt katalogen till Fl. Ups. föreligga från de sista årtiondena ganska

många fynd (av E. Almquist och O. Östergren) från stadens yttre delar av förvildad häckspirea, mest i sopgröpar, stundom i skogsbrunn nära bebyggelse.

I fråga om närstående släkten vill jag bara nämna ett ovanligt kraftigt exemplar av smällspirea, *Physocarpus opulifolius*, i Ulleråkersparken.

PRUNUS. Eftersom detta inte är en pomologisk uppsats, kan jag fatta mig kort om de matnyttiga arterna. Det må dock även i detta sammanhang påpekas, att efter de hårda vintrarna 1939—41 persikor ånyo odlas med framgång i flera Uppsala-trädgårdar på söderspaljé: Uppsala Nya Tidning gav den 16 september 1954 en liten rapport om årets skörd. Av den numera alltför sällan använda, vid blomningen synnerligen dekorativa fylldblommiga formen av *P. avium* finns i Bot. trädg. ett exemplar; ett större står i Ulleråkersparken, i ymnig blom våren 1954, dessutom anmärkningsvärt för sin stora häxkvast (av *Taphrina cerasi*). För förvildade sötkörbär uppger E. Almquist 1929 ung. ett dussin lokaler som kända kring Mälaren i Uppsala län, och några av dessa falla inom stadens gränser; enligt meddelande av densamme har arten under senare år blivit rätt vanlig i Kronoparken.

P. domestica i vidsträckt mening. För de gammaldags typer, som brukat sammanföras under namnet *P. insititia* och med rätt eller orätt betecknats som krikon, uppger E. Almquist (1929a) subsponsanta förekomster från Uppsalatrakten »flerst.». Särskilt bekant är »krikonlunden» i trädgården till Brostugan vid Flottsund med åtskilliga högväxta men spinkiga, närmast trädlika exemplar men också fortgående rik skottföryngring. Beteckningen krikonlund formades av R. Sernander, som här räknade med att ha leverantören av det pollen, som på motsatta sidan av ån träffat blommande slån och så gett upphov till den av honom skildrade dungen av krikon-slån-hybriderna vid Kungshamn (i ett senare meddelande av S., 1941, s. 105, anförd med lokalbeteckningen »Flottsund»). Hybriderna mellan *domestica* (i vidsträckt mening) och *spinosa* är också funnen på några ställen i Bondkyrka, bl. a. vid Bäcklösa, varifrån Weimarck publicerat den (1943; 1944: bild av två blad).

P. spinosa. Av kartan (nr 310) hos Erik Almquist 1929a framgår klart, hur slånet i Uppland från Mälaren norrut har en kompakt utbredning, som dock slutar ganska abrupt strax norr om Uppsala. Inom stadens område finns dock ej mycket, egentligen blott en del snår

Bild 17. »Krikonlunden» (*Prunus »insititia»*) i Brostugans trädgård, Flottsund. — Foto H. Wanderoy 1954.

i Bondkyrka kring Ultuna (särskilt Liljekonvaljeholmen) och Ekoln; ännu ej fullständigt förkvävda av karagan kämpa även några stackars buskar för livet på Slottsbacken. Dessa torde emellertid vara planterade. Under senare år har slån distribuerats från länets plantskola och planterats flerstädes i nyare stadsdelar som häck (så t. ex. vid Banérgatan). Tidigare vet jag knappast, att slån använts på mer än ett ställe i staden: Sernander planterade runt sin villa i Kåbo en häck, vilken han 1941 nämner som »illa åtgången av vintern och av föregående års klimat».

P. cerasifera. Ett stort, från marken grenat exemplar strax innanför Bot. trädg:s huvudentré från Thunbergsvägen är tidigt på våren med sin rika blomning en av trädgårdens största prydnader. Av den hit hörande blodformen, f. *Pissardii*, kan man finna goda exemplar i ytterområdenas villakvarter; en stor buske dominerar den snåriga planteringen på Svintorget.

Bot. trädg. har av prydnadsarter också *P. tenella* (även i en vacker rent vitblommig form) och *P. triloba*. Av dvärgmandeln finnas också några exemplar vid hörnet Nedre Slottsg.—Drottningg., och strax intill, i Stadshotellets trädgård vid Drottninggatan, står ett enda rosenmandelträd kvarlämnat, lika illa vuxet på sin tjocka grundstamssockel som ett par andra gamla Uppsalaexemplar, i Bot. trädg. och vid Villavägen 7.

P. mahaleb. Av denna känner jag f. n. från Uppsala, utom ett individ i Bot. trädg., bara ett gammalt exemplar från Stadsträdgården nära Flustret, men tidigare har vejkسل tydligen odlats i flera trädgårdar, då K. F. Dusén samlat belägg därav 1878 i Skytteanums trädgård, 1885 vid Slottet. Bekant är det gamla träd, som (strax utanför stadens område) står vid huvudbyggnaden på Linnés Hammarby, numera grått av slånlav.

P. padus. Vild hägg finns mångenstädes, särskilt neråt Ekoln, och som odlad ses den titt och tätt både i offentliga och privata anläggningar utan att i regel nå mer imponerande storlek; den härjas ibland rätt svårt av pungsjuka (*Taphrina pruni*) på frukterna och sveps vissa år av häggspinnarmalens larver i täta slöjor, som t. o. m. kunna gå från träd till träd och inhölja även mellanliggande trottoar, som jag sett ute vid Börjegatan. Det största exemplaret är kanske ett i Universitetsparken; ett särdeles välvuxet, med regelbundet valvlik krona, står vid Carolina. Särskilt uppskattad var eljes, som en vårens budbärare, en gammal hägg i Skytteanums trädgård, av vilken en gren hängde ut graciöst över Trädgårdsgatan, till dess den för några år sen brast. — I Bot.-genet. trädg. vid LHS finns en intressant samling av olika hägg-ekotyper.

Vid Gustavianum står ett senast denna höst starkt vindhärjat, stort men skröpligt exemplar av den säregna form, som brukar kallas *P. padus* f. *aucubifolia* och som utmärks av breda blad, som småningom bli markerat vitfläckiga. Det tycks mig underligt, att den skall höra till vår vanliga hägg, inte så mycket på grund av den något avvikande bladformen som därför att blommorna, vilka slå ut betydligt senare än hos typisk *padus*, äro tydligt mindre och bilda kortare, mycket täta, upprätta klasar. (Tillägg i korr.: resterna av nämnda exemplar röjdes bort i mars 1955.)

RUBUS. Nere vid Ekoln finns i det myckna stenskramlet mellan Graneberg och Flottsund inte bara gott om skogshallon utan också — vid själva stranden — inte så litet av *R. caesius*. Därför kan man ock-

så på sina håll där finna hybriden mellan dem, ofta påfallande genom turionernas starka daggighet och ibland vegeterande synnerligen kraftigt. Ett exemplar härifrån finns inflyttat i Bot. trädg. och kompletterar dess samling av hybrider mellan inhemska *Rubus*-arter. Den omfattar i övrigt *arcticus*×*saxatilis*, *caesius*×*saxatilis* (i 2 exemplar, det ena, synnerligen starkväxande, funnet av mig i Vånga i Östergötland) och den ytterst sällsynta *idaeus*×*saxatilis*, funnen strax utanför Uppsala (vid Harberget i Vaksala) av G. Björkman 1926; utgången är tyvärr ett exemplar av *arcticus*×*idaeus*, som fanns inflyttat från dess enda kända svenska fyndort (vid Umeå).

Invid dessa hybrider står en buske av den kuriösa *idaeus*-form, som kallats f. *phyllanthus* och som ser ut som en bastard av hallon och vide (eller humle) — i stället för blommor utvecklas nämligen långa »hängen» av små fjällika, grågröna blad. Anomalin, vars orsak torde vara okänd, uppträder stundom bland odlade hallon, men detta exemplar är funnet vildväxande i Folkärna i Dalarna av G. Lohammar.

Ganska många av våra inhemska björnbärsarter finnas i kultur i Bot. trädg., men utrymmet (och klimatet) har tyvärr ej tillåtit någon större samling av främmande arter. Bland dem som finnas är *R. deliciosus* ju en av försommarens vackraste blomsterbuskar, medan *R. thibeticus* (som dock ofta fryser ner) är dekorativ senare genom sitt vackra bladverk och *R. occidentalis* (med svarta, alltför söta hallon) genom de långa, bågigt överhängande nyskottens vita dagg; men varken dessa eller några andra *Rubus*-arter synas ha kommit till användning i stadens planteringar. Inte ens de gammaldags rosenhallonen (*R. odoratus*) kan jag erinra mig ha sett utanför Bot. trädg.

ROSA. Uppsala är på grund av jordmån och klimat ingen rosornas stad, åtm. om man med rosor avser »ädelrosor», sådana som remontanter och tehybrider. Dessa bli ofta nog mycket kortlivade eller åtm. föga växtliga, vilket också gäller flertalet av de fördenskull likaledes föga odlade klätterrosorna — med ett lysande undantag i den även här härliga 'New Dawn', odlad som en ännu in i oktober skönt blommande spalje exv. i en handelsträdgård i Gamla Uppsala, som muröverklädnad på gården vid Hotell Elit (vid Slottsgränd). Floribundarosor äro däremot populära som gruppväxter, särskilt i innerstadens yttre områden, och vissa sorter gå förträffligt; 'Else Poulsen' t. ex., som till för två år sen användes som rabatt utmed Centralstationens fasad mot staden, brukar i Uppsala växa både friskare och mera rikt remonterande än vad som är fallet på många platser i Sydsverige.

Bot.-genet. trädg. vid LHS har — utom en del av G. Turesson i

USA samlade spontana arter — en ansenlig samling kulturrosor, in-
nefattande såväl ädelrosor som parkrosor (tillsammans f. n. omkring
150 nummer). I Bot. trädg:s ej föraktliga kollektion av *Rosa*-arter, som
på 1920-talet reviderades av S. Almquist och som lämnade åtskilligt
material till G. Täckholms doktorsavhandling (1922) men senare
ökats avsevärt, finnas bl. a. flera av de i senare tid införda ostasia-
tiska rosorna, en del från H. Smiths kinesiska insamlingar, såsom den
sitt namn väl värda *R. bella*. Knappast några av dessa moderna park-
rosor ha emellertid tagits upp i odling ute i staden, bortsett från den
populära *R. Hugonis* (se nedan) och *R. Moyesii*, vilken i mycket växt-
liga exemplar finns exv. vid Clasonska gården (Övre Slottsg. 1) och
framför »Arkadien» vid S:t Larsgatan.

Av inhemska arter förekomma flerstädes som vilda inom stadens
nuvarande område, enligt uppgifter av E. Almquist, *R. majalis* (*R.*
cinnamomea), *R. villosa* och *R. dumalis* (*R. afzeliana*); hybrider mel-
lan den sistnämnda och *R. canina*, resp. *R. villosa* omnämns av denne
1929 från Uppsala efter R. Matssons bestämningar, den förra med viss
reservation. Ingen av arterna förekommer i rikligare mängd, *R. duma-*
lis dock ofta på åkerbygdens snårbackar o. d. i ganska stora grupper.
Plommonrosen, *R. villosa* var. *pomifera*, och glansrosen, *R. virgini-*
ana (*R. lucida*), anges av Almquist 1929 som förvildade vid Uppsala;
själv har jag ej ens sett dem odlade utanför Bot. trädg.

R. foetida. Den enkelblommiga huvudformen synes vara mycket
ovanlig; ett par ganska goda buskar finnas dock i Stadsträdgården
nära stadsträdgårdsmästarens bostad. De stå tillsammans med den
fylldblommiga 'Persian Yellow', av vilken en fortfarande ganska bra,
stor buske finns (från den ursprungliga uppsättningen) bakom Uni-
versitetshuset och en liknande tills helt nyligen stått i samma plan-
tering i snibben mellan Åsgränd och Övre Slottsgatan. Kapucinrosen,
f. *bicolor*, användes en tid på 1930-talet i planteringen utmed spårvä-
gen på yttre Luthagen. — *R. × Harisonii* har jag, utom i Bot. trädg.,
sett i ett par små buskar i Akad. Sjukhusets park (intill *R. suionum*).

R. Hugonis. Denna tycks trivas förbluffande bra i Uppsala och är
nu högst populär i de nyare delarna av innerstaden, exv. Kåbo och
Artillerifältet; på en del håll synes här en avvikande form ha använts,
med en viss tendens till fylldblommighet och kanske något mörkare
blomcentrum än hos normaltypen. Den sistnämnda finns även fler-
städes inne i centrum, så i stora exemplar vid Clasonska gården och
i Järnvägsparkens slänt mot Bävernsgränd, det sistnämnda av en stor-
lek som torde kunna hävda sig även i en interurban konkurrens.

R. × reversa, d. v. s. *R. pendulina* × *pimpinellifolia*. Till denna hänför jag några former, som h. o. d. påträffas som häckväxt, vartill de förträffligt ägna sig. En form med starkt fyllda, tämligen ljust skära blommor förekommer sålunda utmed flera angränsande tomter i Kåbo (Sveavägen 3—7) som sammanhängande, hög häck; ett belägg härifrån i Växtbiol. inst:s herbarium, samlat av R. Sernander, bestämdes som ovan av R. Matsson. Troligen är det denna form, som beskrivs av Täckholm 1922 från Bergianska trädg. — En form med enkla, blekskära blommor hänger över staketet i en graciös kaskad invid Bot. trädg:s östra grind mot Thunbergsvägen. — Hit torde också höra en mera *pimpinellifolia*-lik form med enkla, gulvita blommor, som finns som nu ganska vildvuxna häckar vid ett par villor i Flottsund.

Äkta *pimpinellifolia* finns någon gång, så i en vacker form med fyllda vita blommor i Geijersgårdens trädgård. Den gulvita, enkla var. *hispidula* (även kallad *R. altaica*) är en av de vackraste av Bot. trädg:s parkrosor (men är svår med att gå under jorden och nästla in sig i angränsande rosenbuskar). — *R. pendulina*, som i blom hör till de mest dekorativa av parkrosor, är i Uppsala tyvärr sällsynt: ett äldre men ännu gott exemplar står i Universitetsparken nära S:t Larsg., ett annat på gården till »Kartago» vid samma gata.

R. majalis (*R. cinnamomea*) finns som vildväxande flerstädes, t. o. m. in på innerstadens knutar (Stadsskogen); jfr karta 330 hos Almquist 1929a. Av den fylldblommiga var. *foecundissima* finns ett exemplar i Bot. trädg.; eljest ej sedd av mig men väl av Erik Almquist.

R. nitida. Under de senaste åren (1950-talet) planterad i grupper h. o. d. i stadens planteringar; så vid Ärkebiskopsgården och över skyddsrummet i Järnvägsparken (i slutningen mot Kungsgatan).

R. rugosa. Numera mycket populär, särskilt till låga häckar, så även i många av de nyare kommunala planteringarna; flera former, både enkla och fyllda, förekomma (ofta i blandning). Någon gång kan man få se en dylik vresros-häck av mer ansenlig höjd, exv. på en modern Luthags-gård (Geijersg. 17), där en form med tätt fyllda mörkrosa blommor når en höjd av över 2 m. Enligt E. Almquist ha förvildade vresrosor uppträtt på åtskilliga håll i stadens utkanter.

Rugosa-hybrider tyckas inte alls ha slagit igenom, så när som på 'F. J. Grootendorst', exv. odlad i grupp vid Clasonska gården och in till Villa Isola, och dess skära mutant, som finns i Stadsträdgården. Ingen av dem är i mitt tycke nämnvärt prydlig.

R. camtschatica. Till denna art, som tydligen med orätt (exv. av Matsson) brukat betraktas som en hybrid mellan *R. rugosa* och *R. davurica*, hör först och främst den allbekanta grundstamsros, som plantskolorna kalla *R. rugosa hollandica*. I Uppsala liksom annorstädes är denna lätt att finna i m. l. m. utvuxna exemplar, som härstamma från grundstammar till sedermera döda ädelrosor (väl mest floribunda-rosor). Den kan emellertid mången gång väl försvara sin plats som parkros, om exemplaren fått tillfälle att växa ut regelbundet och plats nog finns för den småningom mycket storvuxna busken.

En hithörande form, som åtm. ännu så länge växer mer utbredd och mindre hög och även tycks avvika genom något mörkare, styvare och blankare blad, har i stor utsträckning använts i form av åtskilda buskar utmed Svarthäckens norra gränsgata, Stenkilsgatan. Den inköptes, enligt P. Boierth, som *R. rugosa* men påminner i hög grad om en *camtschatica* i Bot. trädg., uppdragen ur frö från spontana buskar i Kamtjatka (Petropavlovsk, R. Malaise 1924).

R. alba. Fanns förr i enstaka buskar i många (mest äldre) trädgårdar och parker, nu flerstädes försvunna eller skröpliga, såsom på Olympens gård (en ännu för några år sen imponerande buske av en rent vit form). Flera magnifika exemplar av denna rent vita form finnas dock ännu på gården Dragarbrunnsg. 58; en vacker buske i Geijersgårdens trädgård är sen några år försvunnen. — Den skärblommiga 'Maiden's Blush' synes ha använts ungefär lika mycket; ett stort exemplar finns ännu på gården Järnbrog. 2, ett gott exemplar även i Bot. trädg. Denna (eller en mycket snarlik form) har nyligen planterats i en grupp kring Järnvägs parkens lilla skulptur Flickan på delfinen.

R. suionum. Om denna se Hylander & Nannfeldt i Lustgården 1945. Den stora buske, som då ännu frodades i trädgården vid Läroverkets rektorsbostad, har senare försvunnit; däremot finns *R. suionum* kvar i ett par tämligen låga men täta grupper i Akad. sjukhusets park (vid gången nedanför Medicinska avd.), likaså har jag nyligen sett den jämte ett par andra parkrosor på en tomt i Svarthäckens egna hem (Idunag. 24).

R. francofurtana. Denna finns bland andra »gammaldagsrosor» i Bot. trädg. men synes nu vara något överårig, vilket också gäller de enda exemplar jag i övrigt sett av den i staden: det ena i en förtjusande täppa vid Kyrkogårdspromenaden (på försommaren fylld av gammaldags fylldblommiga aklejer), det andra i snibben nedom Blåsenhus, just där Stockholmsvägen svänger av mot Slottet.

Bild 18. Storvuxen, rent vitblommig *Rosa* \times *alba* på en gård vid Dragarbrunnsgatan. — Foto H. Wanderoy 1954.

R. rubrifolia (*R. glauca*). En modern form med praktfullt rödanlupna blad odlas nu mångenstädes, ofta i bestånd, i innerstadens nya yttre delar, exv. Artillerifältet och Höganäsområdet. Den gammaldags, mindre briljanta formen finns sen länge i Bot. trädg. vid muren nedom Stockholmsvägen; om ev. odling i övrigt vet jag intet, men den nämns som förvildad från Uppsala hos Almquist 1929. — Bot. trädg. äger även denna arts hybrid med *R. rugosa* i båda riktningarna, erhållen från dess framställare prof. F. Fagerlind, som skrivit därom 1945 och 1947. Kombinationen *rubrifolia* ♂ \times *rugosa* ♀ är mycket svagvuxen, den motsatta däremot bildar en jättelik buske av synnerligen högt dekorativt värde, särskilt på grund av den vackra bladfärgen, som starkt erinrar om daggrosens, medan inflytandet från vresrosen kommer fram bl. a. i småbladens rynkighet.

R. rubiginosa, äppelrosen, har sin huvudutbredning inom landskapet vid norra kusten samt vid Mälaren och dess förgreningar (särskilt Sigtuna; se karta 331 hos Almquist 1929a) men räknas av A. inom hela provinsen som »antropokor och m. l. m. neofyt», närmare bestämt som »en trädgårdsflykting från klostertiden», »nu ej mycket

odlad»; om dess historia har B. Hesselman skrivit en ytterst fängslande studie med utgångspunkt från dess uppländska dialektnamn juglon. Inom stadens nuvarande område är arten känd från Vårdsätra ända sedan 1818, då den sågs av Wahlenberg; 1940 fann Erik Almquist den riklig på en åkerkulle strax intill.

Under senare år (särskilt 1930-talet), har äppelrosen använts till snårliknande grupper i flera av de nyare kommunala anläggningarna, såsom i planteringen Geijersg.—Vindhemsgr. och vid Järnbron (utmed Ö. Ågatan, c. 1950). I dessa fall rör det sig om en mycket storvuxen, hög och ovanligt mångblommig form, som också bildar ett jättebuskage i planteringen vid Sanatoriet. En låg, hårt tuktad häck av typisk *rubiginosa* har sen länge funnits framför AUS (gamla A 5:s kaserner) vid Stockholmsvägen.

R. canina L., Fr. (= gruppen *Caninae* enligt S. Almquist hos Lindman 1918). Denna kollektivart når som vildväxande ej ända upp till Uppsala: enligt E. Almquist 1929 går dess nordgräns i stort sett vid Mälaren men svänger nära dess vikar upp så nära vår stad som till Skokloster och Alsike; som ett undantag uppges ett fynd vid Liljekonvaljeholmen (bestämning av S. Almquist). Emellertid ser man den ej sällan i enstaka buskar i Uppsalas planteringar, delvis i särdeles kraftiga individ, som enstaka år kunna visa årsskott av c. 2 m:s längd och bli m. l. m. klättrande. Flertalet av dessa buskar härstamma säkerligen från gamla grundstammar till avdöda ädelrosor (jfr *camtschatica!*), t. ex. en buske vid Clasonska gården, en på Anatomicums gård och ett par på Kyrkogården — här även en gråbladig form, i övriga fall grönbladiga. Till *R. canina* torde väl också höra ett högt klättrande exemplar, som inne på gården Sturegatan 1 bildar pendang till en kaprifol vid porten till en gårdsbyggnad.

Under senare år har *R. canina* emellertid uppenbarligen avsiktligt planterats i stadens anläggningar, i olika former: alla grönbladiga men en del starkt taggiga, en del nästan taggfria. Som ex. må nämnas Järnvägsparkens sluttning mot Kungsgatan och Slottsgränds mynning vid Nedre Slottsgatan.

R. canina×**pendulina**. Hit hör, så vitt jag förstår, en blekblommig, nästan tagglös ros med något blåaktiga, kala, tämligen grovt och trubbigt sågade blad, som bildar ett väldigt, utbrett buskage på branten vid kirurgiska avd. inom Akad. sjukhusets område och dessutom setts i en buske i Stadsträdgårdens sydvästligaste snibb. Enligt upplysning av P. Boierth kom sistnämnda buske från Trädskolan under dess Wallinska era, och detta gäller väl även för exemplaret vid Sjukhuset. —

Till samma hybrid torde också höra en namnlös mindre buske i Linné-trädgård:s södra trädkant. Den verkar identisk med en form i Bot. trädgård., där den (en stor buske) stått under namnet *R. pendulina*×*rubrifolia*, en föga trolig bestämning, vars ursprung jag ej kunnat finna — någon sådan kombination nämns ej hos Täckholm 1922, däremot just från H. Ups. *canina*×*pendulina*.

AMELANCHIER. I Seminariets trädgård stå några högväxta exemplar, som torde höra till *A. alnifolia*, en art som jag eljest ej sett i stadens planteringar (och, så vitt jag minns, i Sverige över huvud taget ej utanför botaniska trädgårdar) men som ingår i en kollektion av spontana nordamerikanska häggmisplar i Bot.-genet. trädgård. vid LHS vilken härstammar från prof. Turessons insamlingar i USA och innehåller även arterna *A. canadensis* (= *A. arborea* enligt Fernald) och *A. laevis*. Den sistnämnda finns också — jämte en del mera sällan odlade arter, såsom den lågväxta europeiska *A. ovalis* — i Bot. trädgård. men tycks ännu ej ha kommit till användning ute i staden, tyvärr. Den synes mig nämligen vara den vackraste av släktets hit införda arter, som blommar först av alla med en rik mängd av snövita blommor på starkt utåtsvängda grenar, och desto mera dekorativ, som det då nytspruckna bladverket är grant purpurrött. Även på hösten anta bladen en vacker purpurton, medan de bli gula eller rostbruna hos *A. spicata* och först gula, sedan brunfläckiga hos den typ, som hittills — men med orätt — i våra trädgårdar och florum brukat kallas *A. canadensis* men för vilken jag avser att bilda det nya namnet *A. confusa*, eftersom den inte tycks ha fått något giltigt namn förut. Till bladtypen står den mellan *laevis* och *spicata*, från båda skiljs den genom ytterst smala kronblad, men i växtsättet stämmer den nära med den sistnämnda.

Dessa båda, *A. confusa* och *spicata*, äro de båda vanliga *Amelanchier*-typerna i våra plantskolor och planteringar och ha också båda förvildats på många håll, så som just är fallet runt Uppsala. Bägge tyckas vara i europeiska trädgårdar uppkomna amfidiploider med osäker — men otvivelaktigt med de amerikanska arterna förknippad — genesis och utmärkas av en kraftig men buskartad växt; de bilda stora ryggar av strikt upprätta, spölika skott, som stå tätt tillsammans och kunna nå en avsevärd höjd — hos de största *spicata*-exemplaren i Uppsala (ett vid Riddartorget och ett vid Luthagesplanaden) säkert en 6—7 m. Utvecklade i skugga kunna de anta en något parodisk met-spöform; bäst göra de sig, när de få växa upp på egen hand på åsens soliga sluttningar. Fåglarna äta ju gärna deras saftiga frukter, och

med deras hjälp ha i Uppsala-trakten båda arterna spritts och naturaliserats på många håll, särskilt på åsmark. På Slottsbacken kan man se dem sida vid sida (och i sällskap med unga häggar, som de på våren förbluffande likna); *A. confusa* är här betydligt större och kraftigare än *spicata* och behåller på hösten längre sina blad.

Säregnet nog tycks ej något fynd av förvildad *Amelanchier* vid Uppsala ha publicerats förrän 1914, då Aulin meddelade »*A. canadensis*» (sannolikt *A. confusa*) från »vägen genom Kungsparken, aug. 98». Åtm. *A. spicata* måste emellertid som odlad ha förekommit i staden avsevärt längre tillbaka. På någon annan art kan väl nämligen inte rimligen den uppgift syfta, som M. af Pontin 1835 lämnar från prof. J. Afzelius' trädgård (på nuvarande Rasbiol. inst:s tomt vid V. Ågatan): »Det torde förekomma sällsamt nog, att i det nordliga Upsala finna en *Mespilus Amelanchier* gifva tillräckligt skydd för skatornas val att deruti bygga bo.»

SORBUS. Av detta släkte äger Bot. trädg. en synnerligen rikhaltig samling, särskilt remarkabel på grund av det stora sortimentet av nordiska apomiktiska småarter, vilket sammanbragtes av professor T. Hedlund. Från dennes samlingar erhöll på 1940-talet Uppsala stad ett urval av arter och hybrider till plantering, och detta material har kommit till användning i ett par nyare utkantsanläggningar, nämligen vid Strandbodkilen och vid yttre Svartbäcksgatan (kvart. Idun). Utom flera exotiska rönnar och ett par *aria*-former samt ett par exemplar av *aria*×*aucuparia* ingå i den förstnämnda samlingen (som nu omfattar 26 individ) följande arter: *S. sudetica*, *latifolia*, *Mougeotii*, *sognensis* (en ännu obeskriven norsk småart!) och *Meinichii*. Bäst av dessa från hortikulturell synpunkt är utan tvekan den sistnämnda, som här finns i flera kraftiga buskträd och som med sitt vackra, friskt mörkgröna bladverk och bjärt röda frukter är verkligt odlingsvärd — som de större och mera trädlika exemplaren i Bot. trädg. kanske ännu bättre visa. Det bör kanske påpekas, att i båda fallen fagerönnen (för att använda ett namn, som jag bildat för *S. Meinichii* efter dess norska namn fagerrogn) representeras av den form, som växer vild i Sydnorge kring Oslofjorden och som av Alf Liljefors nyligen undersökts och avbildats som äkta *Meinichii* (i motsats till den nybeskrivna svenska *S. Teodori* från Fårö, av vilken H. Ups. också fått ett par småexemplar) men som synes mig avvika något i bladformen från den form från Mosterö, som låg till grund för Lindebergs ursprungliga *S. aucuparia* subsp. *Meinichii* och som alltjämt är cytologiskt oundersökt.

Bland de många rönnarter, som ingå i Bot. trädg:s samling i form av unga exemplar, kan nämnas den kinesiska *S. rufoferruginea* på grund av dess enorma blomkvastar, i frukt slakt hängande med först klarröda, sedan mera rödgula »bär». Attraktivast är dock den likaledes kinesiska, vitfruktiga *S. koehneana*, pärlrönnen, för vilken attributet förtjusande är det mest adekvata.

Utöver de nedan närmare skildrade arterna finns av släktet föga att se i Uppsalas planteringar. En enda finnoxel har jag upptäckt: ett svagt gammalt exemplar i parken framför Fängelset. Av hybridoxel (*S. aria*×*aucuparia*, närmare bestämt den form som kallats *S. quercifolia*) fanns åtm. in på 30-talet i en trädgård vid Sysslomansgatan ett stort buskigt individ, som jag de senaste åren förgäves efterspanat, och enligt belägg av T. Hedlund ett exemplar i Stadsträdgården. Han hade där också samlat ett ark av en helbladig form, som han tytt som en hybrid mellan *S. decipiens* och den långbladiga, praktfulla *aria*-form, för vilken han de sista åren använde namnet *oblongifolia* (men som — jämte andra former — ofta kallas *edulis*) och med vilken den presumtiva hybrididen företer stor likhet.

Enstaka vitoxlar stå vid Slottet, i Skytteanums trädgård och vid Domkyrkan, alla så att säga »typisk» *aria*, medan däremot ett stort träd i Ulleråkers-parken synes mig vara subsp. *incisa*, som avviker genom nästan inskuret dubbelsågade blad. Störst av stadens *aria*-träd är emellertid ett magnifikt exemplar i Akad. sjukhusets park, nära överläkarebostaden. Ett litet träd (med huvudstammens bas säreget nog vällande ut över den smalare grundstammen), som står vid Carolinaparkens sydvästhörn intill Gamla Kemikum, gick även Hedlund bet på att bestämma; på ett ark, som han samlat 1894, har han betecknat det som »*S. confusa*×?». I Universitetsparken står också en svårbestämd oxel, utmärkt av relativt små, smala, sågade, sent gulnande blad, tydligen den som i planteringsboken benämnts *S. Hostii*. Bredvid denna står ett litet träd av *S. americana* Marsh. (av Hedlund kallad *S. microcarpa* Pursh); den är i höstkrud, med gulnade blad och mängder av klarröda, mycket små men desto talrikare frukter, synnerligen dekorativ.

S. intermedia, den svenska oxeln, är vanlig inom Stor-Uppsala både som odlad och som vildväxande — i vad mån den i senare fallet är förvildad eller verkligen inhemsk må lämnas därhän, ehuru artens förekomst i m. l. m. naturlig terräng, exv. i Vårdsätra-trakten, redan på Wahlenbergs tid (c. 1820) talar starkt för dess indigenat. Som odlad är den ett karaktärsträd i innerstadens planteringar både som solitär och i radplantering; så står t. ex. en rad oxlar vid Stockholms-

vägen söder om Carolina (det nordligaste trädet av senare datum, insatt på 1940-talet som ersättning för ett träd, som tappade barken och dog, möjligen på grund av någon förgiftning). En rad av särdeles vackra oxlar bildar gräns mellan Bot. trädg:s ytterområde och Växtbiol. inst:s tomt. Talrika träd stå i Slottsparken, så en stor grupp (rest av en gammal berså?) på norra sluttningen, med flerstammiga, vidkroniga träd; enkelstammiga oxlar följa hela den långa rundgången från borggården ner till Nedre Slottsgatan. — En synnerligen karaktéristisk anläggning — enligt en notis i Hedlunds eget exemplar av hans *Sorbus*-monografi härstammande från 1880-talet — var en slutligen flera manshöjder hög dubbelhäck, som omgärdade en gammal skjutbana från Norbyvägen upp till Lassby backar; så många exemplar som möjligt ur denna ha fått stå kvar som solitärer på de villatomter, som nu vuxit upp på området.

S. aucuparia. Rönn förekommer allmänt som vild inom stadens landsbygdsdel och är särskilt, i form av mestadels ganska små buskaktiga individ, en karaktärsväxt för Ultuna- och Sunnersta-åsarnas högre öppna partier. En dylik mångstammig rönn av ganska kolossal storlek har jag sett i skogen i Ulleråkers-parken. Enstaka odlade träd ses givetvis ofta i privata trädgårdar — särskilt många vackra i Svartbäckens egna hem — men nå sällan ansenligare proportioner. Anmärkningsvärd är däremot den rikliga användning som rönnen på ett par ställen fått som alléträd. En synnerligen välvuxen dylik allé, på höstarna ofta en praktfull syn, gick tidigare som yttersta gräns för Kåbo gårde mot söder från Stockholmsvägen upp mot skogsbrynet; av den har lyckligtvis ena raden fått bli kvar och pryder nu kanten av Artillerigatan (som kunde fått heta Rönnallén). Betydligt längre äro de rönnalléer som följa de fyra vägar, vilka från Gamla Uppsala kyrkby utstråla mot staden, mot Vaksala, Ärna och Ärentuna, ända fram till sockengränsen och som särskilt på höstarna varit ett synnerligen sevärt inslag i landskapsbilden men under de senaste åren tyvärr fått lida alltför svårt av vägsaltningen.

Av hänggrön finns ett stort, särdeles pittoreskt vuxet exemplar vid Gustavianum. — Gulfruktig rönn har jag ej sett odlad här, men en vildväxande buske med ljus gula frukter har nyligen hittats i Danmark strax utanför stadens gränser, mig veterligt det första fyndet av en dylik form i Norden. — För sötrönnen propagerade på 1930-talet den kända upsaliensiska skriftställarinnan Ellen Nordenstreng, som hade ett par träd därav i sin trädgård, Adilsgatan 15. Dessa träd finnas tyvärr ej kvar, men ett exemplar står i Ulleråkers-parken vid Södra sjukhuset.

×**SORBOPYRUS**. Den enda representanten för detta »hybridsläkte» är päronoxeln, den ända sen början av 1600-talet kända hybriderna mellan vanligt päronträd och vitoxel; dess korrekta namn anges vara *S. auricularis*, men i trädgårdarna är den mera känd som *Pyrus pollve-ria*. Av denna fanns länge ett träd i nedersta delen av Universitetsparken, invid S:t Larsgatan, vilket på 1940-talet emellertid obevekligt tynade av och för ett par år sen, med blott en enda kvist ännu frisk, röjdes bort. Öväntat nog har jag ej kunnat finna detta exemplar upptaget i förteckningen från 1887.

I Bot. trädg. finns alltså ett gott skick ett yngre individ, som de båda sista åren varit fyllt av frukter. Dessa äro slutligen c. 2,5 cm långa, päronformiga, som helt mogna vackert gulröda, ganska köttiga och med en uddlös, något mjölig sötma.

PYRUS. Utan att fatta ståndpunkt i tvistefrågan om vi i Sverige ha någon verkligt inhemsk vildform av päron eller om de »vildväxande» exemplar som h. o. d. påträffas i slätt- och lövskogsbjörkarnas hagar och lövängar samtliga härstamma från odlade träd, vill jag påpeka ett ungt päronträd som står i skogen nära Södra sjukhuset i Ulleråkersparken och som ger ett mycket »vilt» intryck, inte minst genom sina kraftiga tornspetsade kortskott. Med sina långskaftade, nästan cirkelrunda blad ger det på avstånd närmast intryck av en asp; och på dess frukt kan man ej heller känna det, ty mig veterligt har det ej ens blommat. Sparsam eller uteblivande blomning tycks vara karakteristisk för dylika »vildpäronträd» på det hela taget (jfr Almqvist 1929a, s. 553).

MALUS. I Ulleråkersparken står vid Norra sjukhuset en gammal hängapel, som jag ej kunnat bestämma till arten, ympad på en påfallande hög grundstam. Moderna rödblommiga och rödblådiga prydnadsaplar finnas numera flerstädes i nyare kvarter, i innerstaden exv. i några exemplar utanför kafé Skeppet i hörnet Ö. Ågatan—Bävernsgränd. Äldre, vackert vitblommiga prydnadssträd (*M. floribunda* el. dyl.) finnas i Bot. trädg. och bakom Universitetet.

I fråga om vanliga äppelträd må bara påpekas den redan av Serander (1929a) omnämnda allén av två rader apclar (Åkerö enligt S.), som pryder norra delen av Sturegatan på Luthagen.

+**CRATAEGOMESPILUS** o. ×**CRATAEMESPILUS**. Båda dessa namn beteckna s. a. s. blandprodukter av *Crataegus* och *Mespilus*; som an-

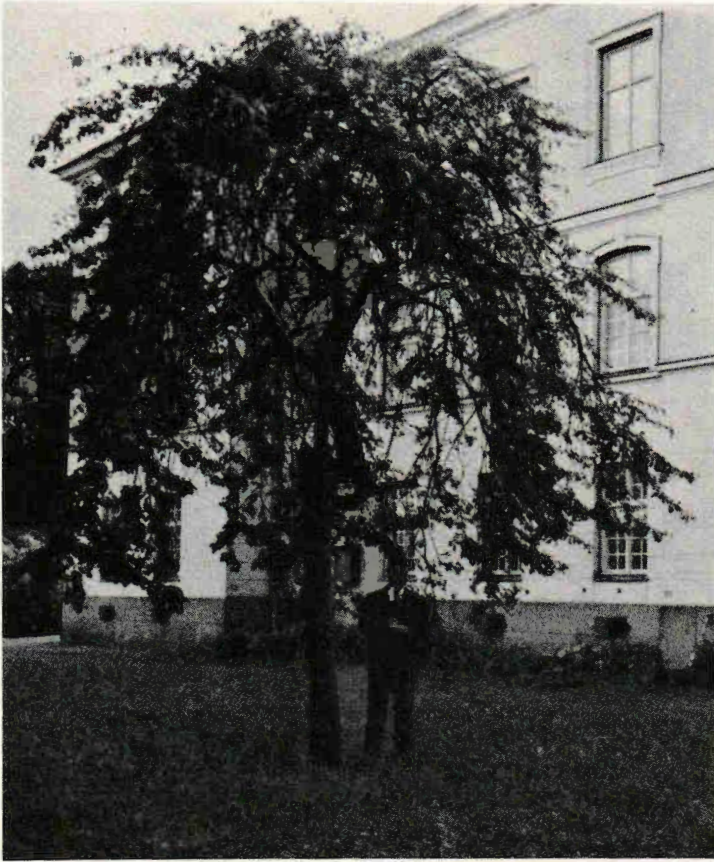

Bild 19. Stor hängapel (*Malus* sp.) vid Norra sjukhuset i Ulleråkersparken. — Foto H. Wanderoy 1954.

ges av tecknen framför resp. namn avses med det första chimärer, sammansatta av *Mespilus germanica* och en *Crataegus*, närmare bestämt *C. monogyna*, medan *Crataemespilus grandiflora*, den enda mera kända representanten för sistnämnda »släkte», allmänt anges som en hybrid mellan *Mespilus germanica* och en — ej närmare bekant — hagtorn, fastän den framstående dendrologen Koehne en gång förnekade, att den påstådda hybridens blomma eller frukt visade spår av mispel. Habitueellt visar busken genom en svag flikighet på årsskottsbladen hän på *Crataegus*, men habitueellt är den eljes avgjort mest lik *Mespilus*, fast den — åtm. om man får döma efter förhållandena här — växer mycket kraftigare än denna och i själva verket bildar både tätare och högre individ än både mispel och någon av våra hagtornar.

Bild 20. Jätte-exemplar av \times *Crataemespilus grandiflora* i Ulleråkersparken.
— Foto H. Wanderoy 1954.

Utom i Bot. trädg. finns den odlad i Uppsala på flera ställen som parkprydnad, och ett jätteexemplar som det i Ulleråkersparken är verkligen, när det blommar rikt som 1954, av utomordentlig effekt. Stora, kanske dock nu en smula överåriga, exemplar finnas också vid Slottets sydsida och bakom Universitetet.

Crataegomespilus-chimärerna äro så konstruerade, att ett eller två skikt av mispelvävnad överdra en kärna av hagtorn; alltefter mispelskiktets tjocklek får man olika former, »mixomorfer», av mer eller mindre mispellikt utseende. Den först beskrivna, *C. Dardarii*, har två mispelskikt och är en hög buske med ganska *Mespilus*-lika, långsträckta blad; den hade enligt finnarens rapport framkommit i form av skott från sammanväxningsstället mellan en hagtornsgrundstam och dess (då hundraåriga) mispel-ymp. Senare beskrevs den mera hagtornslika *C. Asnieresii*, som visade sig ha blott ett mispelskikt; eftersom komponent-arterna i båda fallen äro desamma, bör man efter de nya nomenklaturbestämmelserna för odlade växter låta även denna

gå in under sammelteckningen *C. Dardarii* som mx. (mixomorpha) *Asnieresii* eller mx. 'Jules d'Asnières', om man föredrar att begagna dess hortikulturella sortnamn. Välbekänt är, hur dessa »ymphybrider» (som de ofta fast mindre lämpligt kallas) ofta visa skott av den ena eller andra komponentens typ oförändrad. Hos de båda ex. av typisk *C. Dardarii*, som stå i Uppsala Bot. trädg., förekomma talrika mispelskott och inte så få typiska hagtornsskott, men hos exemplaret av mx. *Asnieresii* har jag ej sett några mispelskott — däremot visar det just nu ett enda litet kortskott av *Crataegus monogyna*, som med sina röda frukter sticker av från busken i övrigt, där frukterna äro grågrönaktiga som hos mispeln. Denna lilla buske, som har en helt annan förgrening än typisk *Dardarii* med spärrikt utsvängda, fina grenar, var i våras översållad med vita blommor och sannerligen en prydnad. Den typiska *Dardarii* däremot liknar mispeln även därutinnan, att den blommar rätt sparsamt och är föga dekorativ; mispeln — som i Bot. trädg. finns planterad bredvid chimärerna till jämförelse — är härdig och sätter frukt men har endast botaniskt intresse här.

CRATAEGUS. Som synes av Aimquists karta 1929 tränga hagtornarna av *oxyacantha*- och *calycina*-grupperna utefter Mälarens vikar norrut och nå i Bondkyrka inom Uppsalas område, t. ex. i Gottsundabergen, där redan Linné fann hagtorn, och Liljekonvaljeholmen, där den annoterades av Wahlenberg. Strax utanför staden finns på Vreta udde i Uppsala-Näs vid Ekoln en mycket rik *Crataegus*-vegetation, vari även ingår *C. monogyna*. Den sistnämnda anges av Almquist som förvildad kring Uppsala — ej överraskande, då den säkerligen länge odlats i staden, särskilt som häckväxt. I innerstaden, där hagtornshäckarna dock nu ej äro särskilt många, är *C. monogyna* i dessa den helt dominerande arten, men *C. oxyacantha* ingår ofta som enstaka ex. och bildar ibland ensam eller nästan ensam häck, som vid Flustret, vid Clasonska gården och Torsgatan 9. De moderna villakvarteren, särskilt Kåbo, nyttja däremot mest — och i stor utsträckning — den amerikanska hagtorn, som väl åtm. tills vidare må kallas *C. coccinea*; den är ju ytterst snabbväxande och högst avskräckande tornig. Som prydnadssolitärer förekomma både i kommunala och privata planteringar ofta »rosenhagtornar» med fyllda, röda blommor, mera sällan andra kulturformer, än mera sällan exemplar av vildtyp. I Carolinaparken stå dock ännu kvar några strödda buskar av ett par *oxyacantha*-typer, en annan gammal buske av liknande form vid Wennerbergsstatyn; men ett stort, mycket vackert *monogyna*-träd vid Trädgårdsgatan invid Patologiska (nu Matematiska) inst. fälldes tyvärr

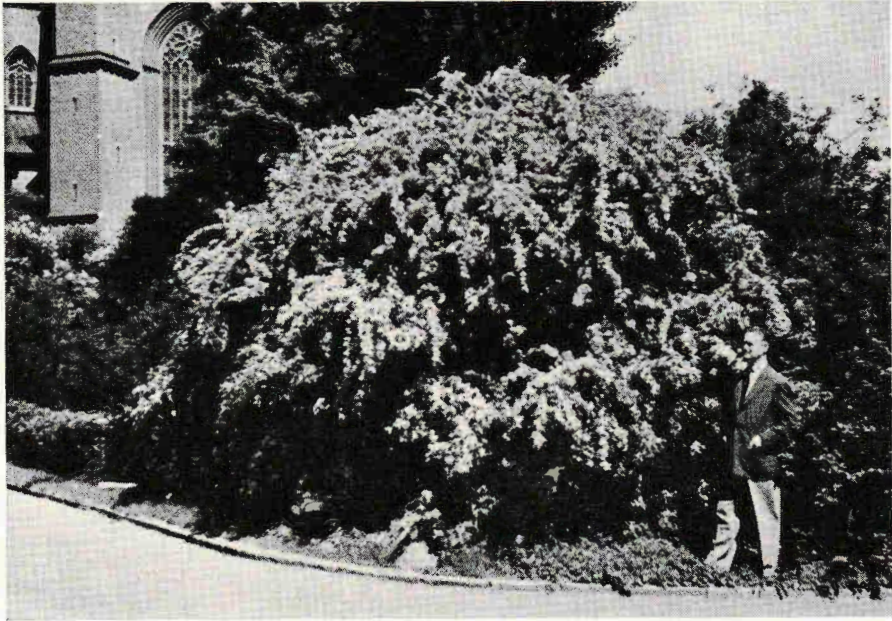

Bild 21. Den stora busken av *Cotoneaster multiflorus* vid Riddartorget.
— Foto H. Wanderoy 1954.

för några år sedan. Av denna art finns i Bot.-genet. trädgården vid LHS dels en väl vuxen pyramidform, dels den egendomliga och ovanliga f. *pteridifolia* med starkt utåtsvängda breda bladflikar. I Bot. trädg. fanns till för c. 10 år sedan en annan *monogyne*-form, som jag ej sett för övrigt och som utmärktes av att ha en grupp av tre tornar, där den vanliga har en enda; så vitt jag minns, hette den också f. *triacantha*.

COTONEASTER. Bot. trädg. har ett rätt avsevärt antal oxbärsarter, däribland åtskilliga uppdragna ur frö från docent Harry Smiths insamlingar i Kina; bland dessa är särskilt *C. Franchetii* företrädd av ett flertal, delvis mycket odlingsvärda former. I de moderna stadsdelarnas villaträdgårdar förekomma givetvis en hel del exotiska oxbär i kultur. Från de kommunala anläggningarna må här blott nämnas en i blomning praktfull jättebuske av *C. multiflorus* vid Riddartorget och ett långsträckt buskage av samma art i Stadsträdgården, inte minst dekorativt om hösten med sina lysande klarröda frukter.

Bild 22. Blommande robinia (*Robinia pseudacacia*) vid Norra sjukhuset i Ulleråkersparken. — Foto H. Wanderoy 1954.

ROBINIA, CLADRASTIS. Bot. trädg. äger ett par unga exemplar av *Robinia luxurians*, vilka tydligen trivas gott men blomma sparsamt, och ett äldre av *R. pseudacacia*, som sistlidna sommar blommade praktfullt tillsammans med sin ungefär jännstora granne, *Cladrastis lutea*. Samma arter kunde man samtidigt få se tillsammans i blom i Ulleråkers-parken, som har ett gammalt men ej så väl utbildat *Cladrastis*-träd och tre robinior, av vilka en nått anseelig storlek.

CARAGANA. Bakom Gustavianum kan man i Universitetsparken finna ett ovanligt vackert exemplar av *C. frutex*, lyckobladsbusken, som ju numera får räknas till trädgårdarnas antikviteter; några svaga gamlingar därav har jag också sett på ett par andra håll.

C. arborescens förekommer också i form av gamla buskagerester exv. i Carolinaparken liksom h. o. d. i trädgårdar som kvarleva av en övergiven häck; naturligtvis finnas dessutom mångenstädes karaganhäckar i gott skick. Fristående buskar av häpnadsväckande höjd stå i Ulleråkers-parken och Sjukhusparken, men ingenstädes visar arten en sådan livskraft som på Slottsbackens östra sluttning, där de ursprungligen ganska glest planterade buskarna i den höga grusbranten genom självsådd utvecklats till en tät snårvegetation, delvis i blandning med lönn, ask och alm; den synes mig vara i trängande behov av en rejäl gallring. — Arten, som f. ö. omtalas av E. Almquist (1929b, s. 121) som självsådd i »Rickomberga backe», nämns av Linné från hans botaniska trädgård första gången 1745 men var obekant för Rudbeck — helt naturligt, då *C. arborescens* räknas till de sibiriska arter, som först infördes i kultur hos oss genom Sten Carl Bielkes odlingar på hans gård Lövsta i Funbo strax utanför Uppsala (se Skottsbergs monografi över P. Kalm 1951, s. 26).

LABURNUM. Både *L. alpinum* och *L. anagyroides* odlas mycket i såväl offentliga som privata planteringar, och gullregnssäsongen blir på detta sätt lång. Det är utomordentligt glädjande att se, hur den sistnämnda arten, som man trodde sig m. l. m. definitivt ha mist genom vargavintern 1939—40, nu åter växer i bästa välmåga och ett år som 1954 blommat i sannskyldig prakt — som ex. må nämnas en grupp vid Carolinas sydsida. Lika vacker men med kraftigare växt är *L. alpinum*, som åtm. i en del fall helt torde ha undkommit frostsador under vintrarna 1939—41. Ett jätteexemplar därav finns i den gammaldags kaféträdgården vid Brostugan i Flottsund, men det allra största står — undanstucket i ett skräpigt hörn — i Akad. sjukhusets park.

EUONYMUS. Brokig japansk benved hör till de sommarbehag man får dras med i Uppsala; den hör till uteserveringarnas sommardekorationer. Permanent är däremot den desto nättare dvärgbeneden i det prydliga stenpartiet vid Centralstationens sidoutgång. Den vanliga benveden, *E. europaeus*, som ses på många håll både som gammal och som rätt nyplanterad, kan vissa år vara en verklig höstpryd, men dess emellan — och oftare — kan den lämpligen kallas en vanprydnadsväxt, så gruvligt hanteras den av bladlöss och ibland till råga på olyckan av spinnmalar. — Ett litet elegant vuxet exemplar av *E. alatus* är på senhösten kanske det läckraste Bot. trädg. har att bjuda ögat; dess höstfärg är den ljuvligaste rosa.

Bild 23. Trädformigt alpgullregn (*Laburnum alpinum*) i trädgården vid Brostugan, Flottsund. — Foto H. Wanderoy 1954.

CELASTRUS-arterna (*C. scandens* och *C. orbiculatus*) tillåtas inte i Bot. trädg. göra skäl för sitt namn träddödare, men deras vigör tyder på att kapaciteten eljes ej skulle saknas. De hänga nu med stöd av järnstänger och mellan dessa spända ställinor ner i väldiga gröna festonger vid roskvarterets gräns mot den stora rundgången.

ACER. Utom de nedanstående är mig ingen lönnart bekant från Uppsalas planteringar utanför Bot. trädg., som utom dessa även äger *A. cappadocicum*, *circinatum* (svag), *nigrum* (stor men utan blom), *opalus* var. *obtusatum* (liten) och var. *tomentosum* (unga exemplar),

Bild 24. »Lönnens gamla krona, som hägnar Geijers hus» (G. M. Silfverstolpe). Övre Slottsgatan under skogslönnens valv (*Acer platanoides*). — Foto H. Wanderoy 1954.

pennsylvanicum, *rubrum* och *saccharum* samt hybriden *zoeschense* (enligt uppgift = *campestre* × *Lobelii*).

A. platanoides. Som framgår av kartan hos E. Almquist 1929, växer skogslönnen ej vild inom stadens område, men å andra sidan finns den på många ställen subspontan, vilket blott är att vänta med tanke på den rikliga förekomsten av groddplantor kring alla odlade lönnar; och de äro legio. (Som ex. på föryngringsmöjligheterna må nämnas, att jag från mitt fönster kan beskåda ett par nu c. 2 dm höga lönnplantor, som spirat upp ur frö som hamnat i takrännan på huset mitt emot). Skogslönnen är ett av stadens dominerande prydnadsträd, inte minst som gårdssolitär, och ofta i höga, välväxta och ganska grova exemplar; de största och till synes äldsta jag kan erinra mig, stå dock ej i den egentliga staden utan i södra Bondkyrka, nämligen ett par träd på gårdsplanen vid Vårdsäta gård.

Aberranta former äro dock ej så vanliga, men m. l. m. utpräglade

blodformer — jag är inte kapabel att i varje fall avgöra, till vilken namnform de rätteligen böra föras — ser man exv. i yttre Svartbäckens nyare bostadskvarter; äldre träd finnas i Ulleråkersparken, Stads-trädgården och Universitetsparken, och en stor blodlönn utgör en prydnad i trädgården vid von Bahrska villan, Sysslömansg. 26. Av den starkt flikbladiga, svagvuxna *f. palmatifidum* finns ett exemplar i Järnvägsparken bakom f. d. Rullan och ett i Bot. trädg., som också har ett individ av den sällsynta *f. undulatum*.

A. pseudoplatanus. Förekommer i enstaka, mest äldre träd h. o. d. men är dominerande, med stora välväxta exemplar, i Stadsträdg:s södra del. Anmärkningsvärd är den rika fröföryngring arten visar vid Kronåsens fot mot Ulleråkersvägen nära Kap och som väl härrör från den stora tysklönnen vid sistnämnda plats. Flera av dessa fröplantor nå nu flerdubbel manshöjd. — Av den brokbladiga *f. variegatum* finns ett exemplar i Bot. trädg. och ett stort vackert träd vid Villavägen 7; och jag minns också från Universitetsparken ett exemplar som nu försvunnit, medan däremot två stora träd av *f. rubrum* (med mörka, under grant purpuröda blad) finnas kvar i denna. Av sistnämnda form finnas, utom i Bot. trädg., ytterligare några exemplar i staden: ett par spinkiga i sydsnibben av parken framför Fängelset, ett stort vid infarten till trädskolan från hörnet Stockholmsvägen—Wahlenbergsvägen.

A. negundo. Ett mycket vackert, stort hanexemplar finns i Universitetsparken; av flera i katalogen från 1887 upptagna exemplar av »*A. negundo californicum*» är detta tydligen det enda kvarlevande.

A. saccharinum. En stor silverlönn står i norra trädraden i Linnéträdgården men tyvärr väl inklämd. Samma sak gäller ett exemplar i Stadsträdgården nära Flustret. Arten torde ha förts av plantskolan vid Blåsenhus, åtm. finns på dess forna område vid Sanatoriet ett ungt exemplar av en modern, mera smalflikig form. Silverlönnen borde med framgång kunna odlas mera i Uppsala.

A. campestre. Ett ovanligt stort, flerstammigt träd står i Skytteanus trädgård, lutat över muren mot Valvgatan. Ett par grupper av smärre träd finnas vid Biol. museet, och unga exemplar ses numera ej sällan i de moderna kvarteren, exv. Artillerifältet. — Av den närbesläktade *A. monspessulanum* fann jag vid en inventering nyligen av Carolinaparken ett tvåstammigt exemplar — överraskande nog eftersom inget belägg samlats härifrån ens av den speciellt lönnintresserade

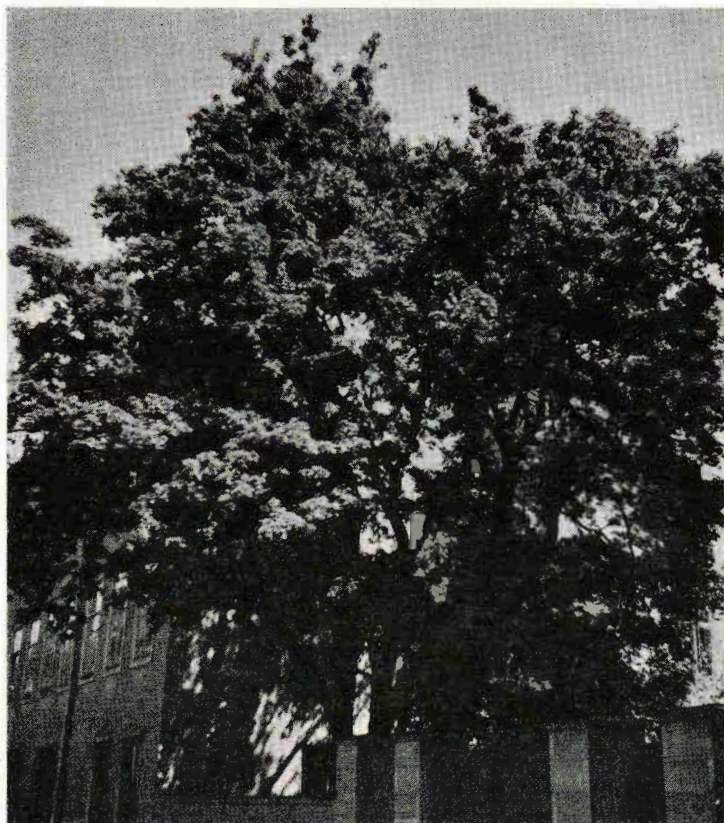

Bild 25. Den stora naverlönnen (*Acer campestre*) vid Valvgatan. I bakgrunden Gillets gavel. — Foto H. Wanderoy 1954.

C. Th. Mörner, som hade sin arbetsplats (i Gamla Kemikum) få meter därifrån.

A. tataricum. Ett gammalt men ganska småvuxet exemplar, tillhörande den ursprungliga uppsättningen, står i Universitetsparken, uppenbarligen sjungande på näst sista versen. Bättre bibehållna äro ett likaså gammalt exemplar i Ulleråkers-parken och ett vid Villavägen 7. Därjämte kan man i nyare anläggningar (som i hörnet Folkungag.—Sköldungag. i yttre Svartbäcken) finna unga friska exemplar av en form med vackert röda fruktvingar. Kanske skall denna snarare, trots sina hela blad, räknas till *A. ginnala*? — jag är inte i stånd att alltid dra en gräns mellan dessa arter i det odlade materialet ens i Uppsala, där enligt stadsträdgårdsmästare Boierth ginnalalönn prövades på några

platser under 1930-talet men till allra största delen dräptes av de stränga vintrarna c. 1940. I den lilla Hagbardsparken i yttre Svartbäcken stå dock i tät blandning med diverse andra buskar åtskilliga livskraftiga och 1954 rikligt fruktificerande lönnar (enligt P. Boierth c. 20 år gamla), av vilka en del utan större betänkande kunna kallas *ginnala*, medan andra däremot ha hela blad som *tataricum* och somliga exemplar utgöra ett mellanting.

AESCULUS. Den vanliga hästkastanjen spelar som prydnadsträd i Uppsala en mindre roll än man kunde ha väntat och önskat, och den skulle ej alls ha nämnts här, om det ej varit för det karakteristiska inslag den bildar i ett av stadens centrala partier — jag åsyftar givetvis den för alla vårliga Uppsala-besökare välbekanta rad av kastanjer som nedom Nybron höljer Ö. Ågatans kantgång utmed Fyris med sina blommande valv — som delvis börjat brista och kanske snart nog helt och hållet äro ett minne blott. Sedda från motsatta stranden dra dessa träd uppmärksamheten till sig inte bara på grund av sin skönhet utan också på grund av den stora inbördes variationen i kronform och grenbyggnad liksom — än mera påfallande — i fråga om blomornas färg och rikedom. Mellan Nybron och Dombron har utmed Ö. Ågatan i senare tid en rad av hästkastanjér planterats. Eljes finnas i staden endast enstaka exemplar, med undantag för Läröverksplanen, som bl. a. avgränsas mot Skolgatan med en rad av dessa träd. Bland enskilda exemplar må endast nämnas ett alldeles t. h. innanför entrén till Linnéträdgården, vilket av Svedelius 1921 räknades som den enda möjliga kvarvarande linneanen i trädgårdens växtbestånd; det står ännu kvar, slaget i järn för sin ihålighets skull.

Den röda hästkastanjen, *A. carnea*, finns i ett par välbildade träd vid Universitetet, säkerligen ympade på *A. hippocastanum*; i varje fall framträder mycket tydligt den starkväxande grundstammen mot den mera spädstammiga ympen. Fastän de verka jämgamla, kan jag endast finna det ena omnämnt i planteringsboken av år 1887, närmare bestämt som *A. pavia*; det andra torde väl därför ha varit bland de ersättningsexemplar, som uppenbarligen sattes in i parken under närmast följande år.

RHAMNUS. Universitetsparken har bland alla sina andra märkvärdigheter också en så ovanlig prydnadsväxt som ett stort trädformigt exemplar av *R. cathartica*, vilket ser särdeles åldrigt ut men som inte kan spåras i listan från 1887, där i stället åtskilliga andra *Rhamnus*-exemplar nämnas, som nu försvunnit.

Som vilda finnas ju både denna art och *R. frangula* inom staden. Av den sistnämnda står på Växtbiol. inst:s tomt ett exemplar av den egendomliga f. *heterophylla* med snala, oregelbundet inskurna blad, inplanterat av R. Sernander — möjligen från en annan plantering i Uppsala, vid Fysiologicum. Här fanns nämligen ännu in på 1920-talet i en häck mot Trädgårdsgatan en buske tillhörande denna form, av vilken ett belägg ligger i Herb. Ups. från 1910 (R. E. Fries). — Bot.-genet. trädg. vid LHS har i sin samling av aberranta lignoser ett synnerligen fint litet exemplar av en högst säregen form (väl f. *asplenifolia* Dipp.), där bladen samt och synnerligen äro smalt lineära (bara ett par mm breda) men blommor och frukter likväl utvecklas rikligt.

PARTHENOCISSUS. Både det mera moderna klättrvinet, *P. quinquefolia* (eller, med ett mera bekant namn, *P. Engelmannii*) och det gammaldags, ej självklättrande vildvinet, *P. vitacea*, trivas utmärkt i Uppsala och odlas mycket i innerstaden, det sistnämnda kanske alltfjämt mest. Av klättrvinet förekomma uppenbarligen flera kloner, inbördes något skiljaktiga i bladform, klätterförmåga och höstfärg; ibland kan man finna ett par sådana i blandning på samma vägg, t. ex. på en av detta vin helt täckt vägg mellan Anatomiska och Histologiska institutionerna. Möjligen äro en del av dessa typer hybrider med *P. vitacea*, åtminstone närma sig en del av dem denna genom breda, något glansiga småblad som på hösten få samma dunkla något brunaktiga purpurfärg, som den sistnämnda arten har, medan typiska *Engelmannii*-blad äro smalare, mattare och bli bjärt röda. Kontrasten kan ses på ett ställe vid Drottninggatan, där man i bakgrunden har den av klättrvin klädda sydgaveln på Värmlands nation och invid gatan murpelarna kring Stadshotellets trädgård, omslingrade av *vitacea*-festonger. Den »gammaldags» arten, som man ibland kan få se klättra på ledningsstolpar (som vid Islandsbron) eller t. o. m. på lina tvärsöver ett smalt prång (som på en gård vid Sturegatan) har förvisso inte tjänat ut ens som murbeklädnad; vackra exempel på murar täckta till ett par våningars höjd därav finnas exempelvis på gården Drottninggatan 12 och särskilt på gården till Helga Trefaldighets prästgård, där de yttersta rankorna graciöst svinga sig över murkrönet mot Övre Slottsgatan.

P. tricuspidata ses också på åtskilliga håll i staden och växer nu flerstädes, även där det (som vid Vasag. 3—5) under de hårda vintrarna blivit svårt skadat, i yppighet, kanske vackrast (nästan för frodigt) på gårdssidan av fastigheten Övre Slottsgatan 8.

AMPELOPSIS. Av de arter, som odlas spaljerade på borggården till Bot. museet, är *A. megalophylla* numera mycket frodig och vacker; *A. brevipedunculata* växer svagt men visade den milda hösten 1953 rikligt av sina säregna, emaljlika, från grönt till violett skiftande bär.

TILIA. Uppsala är synnerligen rikt på odlade lindar av olika ålder, men nästan alla tillhöra parklinden, *T. × vulgaris*. Av dess stamarter, *T. cordata* och *T. platyphylla*, har jag däremot sett mycket litet i kultur; av eljes ej ovanliga lindar som *T. petiolaris* och *T. × euchlora* har jag sett i första fallet intet alls, i det senare summa ett exemplar (i parken framför Fängelset), trots att den sistnämnda finns upptagen i listan för Universitetsparken 1887.

T. cordata. Skogslinden nämns som vild inom stadens nuvarande område redan i Linnés herbationes från 1753 (Gottsundabergen) och är i m. l. m. bergiga partier av Bondkyrka ner mot Ekoln ej ovanlig, mest dock som smärre och enstaka exemplar. En särdeles vacker, rakvuxen och hög skogslind står dock nära brynet mot vägen i Vårdsätra naturpark. I odling inne i staden har jag sett desto mindre av denna art. Säker *cordata* synes mig en grupp småträd vara vid Stockholmsvägen i A 5:s gamla plantering (nu på Psykiatriska kliniken område), och högst sannolikt synas mig även några större träd böra räknas som arten *cordata*: ett i Gamla badhusparken, ett i Odinslund nära Bondkyrkan och ett vid Slottskällan. Det är emellertid synnerligen svårt att säkert dra gränsen mellan denna art och den hybrida parklinden, vilken ibland uppträder i former, som särskilt i bladtypen likna skogslinden mycket; ex. därpå i Uppsala ge några träd på Fyrstorg och vid Österplan. Alldeles otvivelaktig *cordata* bildar emellertid en högst remarkabel radplantering på väl en 20 träd i Ulleråkersparken (vid Södra sjukhuset), inbördes ganska olika i blad, frukt och arkitektonik men alla i början av oktober 1954 påfallande gentemot de omgivande parklindarna, som börjat gulna, genom bladens alltjämt bjärt gröna färg (med desto blåare undersida!).

T. platyphylla. Högst sannolikt finns denna väl numera i en del modernare villaträdgårdar, som undgått min uppmärksamhet. Jag har antecknat ett ungt, vackert vuxet träd i Kåbo (Sveavägen 3), liksom jag sett säker bohuslind i ett par trädgårdar i Luthagen: Torsgatan 6 (ett tätkronigt träd med mycket stora och mörka blad) och Luthagsesplanaden 11. Kanske höra också en del av själva esplanadens lindar hit, i varje fall äro vissa exemplar där mycket *platyphylla*-lika, men

Bild 26. Världens största toppmurklor? Nej — hårt beskurna parklindor (*Tilia × vulgaris*) på Bangårdsgatan. — Foto E. Liljeröth 1953. Återgiven med tillstånd av AB Allhem, Malmö.

som i föregående fall är avgränsningen mot *vulgaris* stundom synnerligen svår. Av den grant rödkvistiga var. *rubra* finns ett mycket vackert exemplar (intill mera normal bohuslind) i Bot. trädg. och talrika m. l. m. utpräglade på Blåsenhus-området; i närheten (bakom Kronikerhemmets annex) står en stor grupp *platyphylla* av mer ordinär typ. Bakom Rektorsbyggnaden vid Ultuna står ett exemplar av denna med säreget bikupelik krona.

Bohuslindens starkt smalflikiga form, traslinden (f. *laciniata*), finns i flera mycket vackra exemplar: i Universitetsparken (2 st.), i Skytteanums trädgård och vid kapellet intill f. d. Patologen (numera Matem. inst.) vid Trädgårdsgatan. I den regelbundet rundade kronan bryta alltid fram ett eller flera, större eller mindre kvistkomplex med blad antingen av artens normaltyp eller av en brett och grunt flikig mellanform.

T. × vulgaris. Som framgår redan av ovanstående, är den upsalienska parklinden synnerligen mångformig. Vanligen förekommer den ju i radplanteringar, och man kan då ibland iakttaga en ytterligt stor likhet, exv. i arkitektoniken, mellan de enskilda träden i raden — de tillhöra uppenbarligen en och samma klon. Så är fallet med en mycket god typ, med sluten, toppigt äggformig krona, vid Zoologiska inst.

Bild 27. Fristående parklind (*Tilia × vulgaris*) på planen vid Carolinas sydgavel. — Foto H. Wanderoy 1954.

och på ett par ställen i Ulleråkers-parken (Södra sjukhuset och norra parkgränsen), likaså med en rad av smärre lindar med tvärtom ovanligt lucker och spretig krona nere vid hamnen (utmed Ö. Ågatan). I andra fall äro uppenbarligen samtidigt planterade exemplar i en och samma rad sinsemellan mycket olika redan i formen. Den naturliga kronformen kan naturligtvis ofta inte bedömas, därför att träden blivit så starkt beskurna; parklinden tål därvidlag otroligt mycket, så som visas av några träd på Bangårdsgatan, vilka med sina tjocka, stadiga stammar och sin snäva, koniska krona te sig som världens största toppmurklor. På klippta individ alstras ofta rikligt med vattskott på stammens nedre (ofta nästan basala) del, där de slå ut m. l. m. knippevis, så som särskilt en del lindar på Geijersgatan demonstrera; resultatet av dessa skotts bortoperering blir ofta en stark kallusbildning. Våldiga valkar ge en ytterst karakteristisk prägel åt den egentligen just därigenom sevärda långa dubbelrad av lindar, som i Carolinaparken bildar en skuggig allé kring Karl XIV Johans nygotiska,

nyss hundraåriga byst. (I norra delen av denna park finnas f. ö. några fristående parklindor med god trädform, erinrande om *cordata* genom rak, genomgående huvudstam.)

Emellertid kunna även ganska kraftigt tuktade lindor, som sedan tillåtas växa fritt, nå en vacker form, som synes av ett par exemplar på en utsparad gatstump vid Dragarbrunnsgatan. Fritt stående parklindor (m. l. m. att anse som vårdträd) av ofta ansevärd höjd finner man lite här och var på gårdarna i den äldre stadsbebyggelsen. Posterande fritt i öppet läge anta de i regel — även om de nå stor höjd — en bred, stacklik krona, tydligen ett arv från *platyphylla*. Vackra sådana solitära parklindor finnas på Riddartorget (2 exemplar) och vid Carolina; än mer imponerande är en mycket grovstammig solitär i Skytteanus trädgård. En alldeles ovanligt tät och regelbundet rundad krona visar ett ståtligt dylikt träd i Gamla Badhusparken; där stå dessutom en del mera trångt uppvuxna parklindor, som skjutit i höjden och nog äro de högsta jag sett i Uppsala. Tre grovstammiga men lågstammiga och vidkroniga, ej särskilt imponerande träd i rad vid ån framför Ö. Ågatan 11—13 synes R. Sernander ha velat räkna som en rest av den gamla Celsiuska trädgården (belägen på nuvarande nr 13), att döma av namnet Celsius' lindor, som angivits på några foton därav, tillkomna i hans regi.

DAPHNE. Vår vackra inhemska tibast, *D. mezereum*, förekommer som vild på många håll i Bondkyrka, särskilt i Gottsunda- och Vårdsätra-trakterna, men har naturligtvis under senare år lidit starkt av vissa söndagsströvarers s. k. naturintresse. Odlad ses den sällan; ett par stora exemplar vid Sommarro brukade glädja trettiotalets botaniker, när de på vårarna tärde sitt förmiddagskaffe i denna nu försvunna trädgård, och härifrån torde enligt Erik Almquist (muntl.) en del ungplantor i närliggande skogsmark härstamma.

På terrassen vid Nya växthuset i Bot. trädg. utgör en liten buske av den kinesiska *D. Giraldui* från H. Smiths insamlingar en av de främsta sevärdheterna på försommaren med sina talrika klargula blommor; den är vacker även på hösten med sina organgefärgade bär (som f. ö. höra till de mest eftersökta objekten i trädgårdens frökatalog).

HIPPOPHAE. En av våra inhemska havtorn, *H. rhamnoides*, finns ett litet träd vid Biol. museet, och vid Växtbiol. inst. stå ett par buskar, inplanterade från Upplands nordspets, Billudden. De äro betydligt småvuxnare än sin granne, en särdeles kraftig buske av en västkine-

sisk ras, härstammande från H. Smiths första resa och starkt avvikande från vår typ även genom sina bredare, ovanligt rent gröna blad.

HEDERA. På kalljord odlas mycket litet murgröna i Uppsala, och givetvis fordrar den täckning på vintern. Bot. trädg. har emellertid mot en vägg av Bot. museets borggård en kollektion av välvuxna *Hedera*-former, däribland *H. colchica*, som nu i tre somrar burit parasiten *Orobanche hederae*. Övriga exemplar tillhöra *H. helix*. Ett av dessa blommade rikt under den extremt långvariga milda hösten 1953 (likasom också ett individ i Trädskolan) och har även 1954 burit några blommor.

CORNUS. Av *C. mas* fanns till för ett par år sen ett gammalt exemplar inne på Anatomicums gård, vilket ingen lade märke till annat än vid blomningen. F. ö. känner jag från stadens planteringar (utanför Bot. trädg.) inga andra korneller än *C. alba* (coll.) och *C. sanguinea*. Av den förra finns exv. ett stort snårigt buskage i Järnvägsparken bredvid gamla teatertomten och ett i Seminariets trädgård; hit hör väl också den kornell, som växer förvildad i slänten från Sjukhusområdet ner mot f. d. spårvägen. Litet finns också (t. ex. vid Johanneskyrkan) kvar av den mera svagvuxna, lyckligtvis omodern vordna brokbladiga eller delvis vitbladiga form, som bl. a. tydligen planterades i ett flertal exemplar i den nya Universitetsparken.

Mer anmärkningsvärd är den ganska rikliga förekomsten av odlad *C. sanguinea*, som kan nå förbluffande storlek och bli m. l. m. trädlik. Rekordet ha ett par exemplar i Akad. Sjukhusets park, men stora fast mera buskiga exemplar finnas också strax utanför området i slutningen ner från »Fängelseparkens» sydsnibb och i Carolinaparken.

FRAXINUS. Utöver vad som nedan skall sägas om *F. excelsior* och några former, som troligen med orätt förts dit, är ej mycket att nämna från Uppsala om ask. Bot. trädg. har några amerikanska arter i trädformiga men ganska spinkiga exemplar och något litet av mannaask, d. v. s. så mycket som hinner växa upp i form av rotskott mellan alltför hårda vintrar; dessa aldrig skönvuxna föryngringar kunna dock vissa år blomma ganska rikt.

F. excelsior. På sin karta över artens utbredning i Uppland har Erik Almquist (1929a) prickat in några lokaler i Bondkyrka för »vild eller

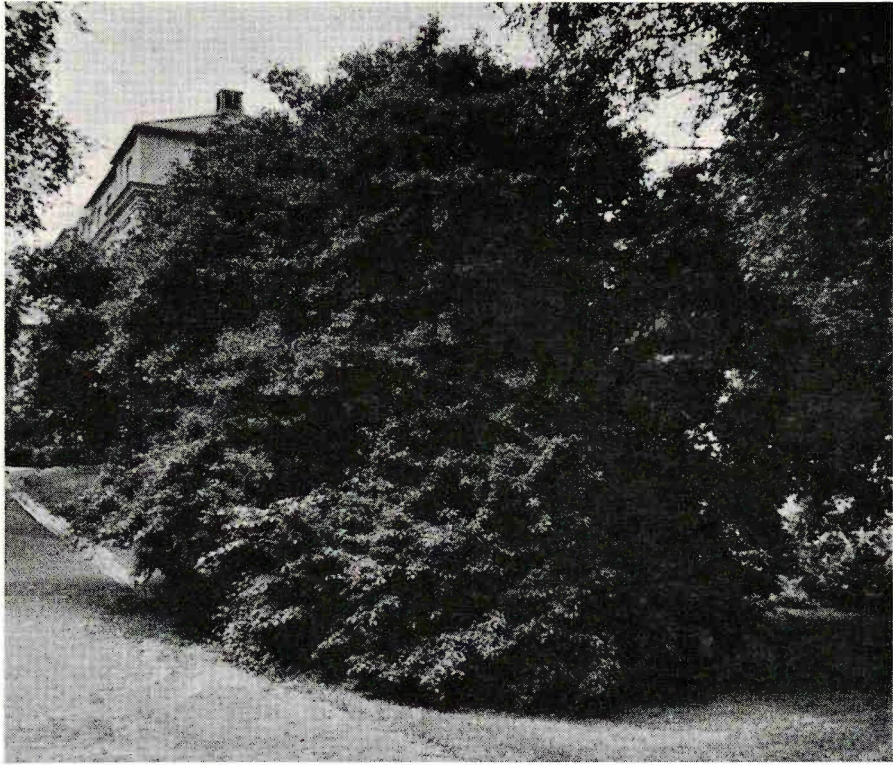

Bild 28. Jättebuskage av skogskornell (*Cornus sanguinea*) i Akademiska sjukhusets park. — Foto H. Wanderoy 1954.

sannolikt vild» ask. Verkligt spontana torde väl en del askar vara nere vid Ekoln, där flera magnifika exemplar finnas av ansenlig ålder; ett träd i Vårdsätra naturpark hade 1953 enligt E. Steen en stamomkrets vid brösthöjd av 375 cm. Enligt Sernander (1929a och b) skulle emellertid några mycket stora askar vid Vårdsätra gård tillhöra samma 1600-talsanläggning (Burei allé), som ovan omtalats under *Ulmus*. Förvisso är askens indigenat i dessa trakter svårt att avgöra. Den är odisputabelt ett synnerligen karakteristiskt inslag kring den gamla bebyggelsen utmed vägarna söderut från staden; samtidigt har den ju en otrolig förmåga till självspridning och blir lätt en sannskyldig ohyra — exempel ger Naturparken vid Vårdsätra och kanske än mer Kronås-slutningen mot Ulleråkersvägen, där undervegetationen under senare år utvecklats till en ställvis tät och ren snårskog av asktelningar.

Inne i innerstaden hör asken till det äldsta elementet bland ännu

kvarlevande träd. I P. Boierths uppsats har ovan omtalats, hur Olof Rudbeck d. ä. av allt att döma anlade de askalléer utmed dåvarande Slottsträdgårdens, nuv. Bot. trädg:s, båda långsidor, av vilka nu bara de två östligaste träden vid Thunbergsvägen stå kvar. Vördnadsvärda äro också ett par askar (också nämnda av Boierth) vid Odinslund, i kanten av kvart. Ubbo (som bl. a. innehåller Studentkårens bostadshus), med den för arten karakteristiska »stambas-sockeln» ovanligt väl utvecklad. Hos sådana gamla askar, med en krona av ett par grova, uppåtsträvande huvudgrenar, bildas gärna vid dessas utträde från stammen en svacka, som ibland tjänar som groningsgrund för allehanda frön: en av Odinslunds-askarna hyser just så ett par små almar och sen ett par år en liten koloni av *Impatiens parviflora*, vilket är mera överraskande; i ena asken vid Bot. trädg:s nordösthörn sågos ett par år exemplar av den i Carolinaparken förvildade fibblan *Hieracium danicum* och finns nu en renfana.

Större och smärre askar av normaltyp finnas emellertid lite här och var i staden, ofta även inne på trånga gårdar. Under mina år som student-hyresgäst i ovannämnda hus i Ubbo hade jag varje höst tillfälle att jämföra det skiljaktiga beteendet hos två askträd nedanför mitt fönster mot Odinslund: hos det ena föllo hela bladen på en gång, hos det andra ramlade först de enskilda småbladen och lämnade för en kort tid skaft och mittaxel kvar på trädet som en säregen dekoration av bleka pinnar.

I innerstadens äldre partier äro även hängaskar ganska vanliga prydnadsträd, ej sällan i högst ansenliga exemplar, såsom vid Östgötanation, Kungsängsg. 35, Järnvägsparken (vid banan N-ut), Sysseplan, Sörmansg. 1, Luthagesplanaden 11 och Stureg. 12 (Nykterhetsvännernas studenthem). På en ask vid KFUM fanns förr, som jag tidigare skildrat i Lustgården (1929), i det f. ö. normala trädet en gren av hängasktyp; den sågades gunås av för flera år sedan. — Mer anmärkningsvärd är den helbladiga asken, av vilken ett gammalt men spinkigt exemplar bågnar som en sprättbåge i Stadsträdgården strax intill Flustret, medan däremot fyra välskapta dylika träd vid Ultuna utgöra ändträd i en rad av askar, i övrigt bestående av normaltypen, som i jämförelse med aberranten här växer mycket kraftigare. Det största exemplaret av helbladig ask står emellertid vid Ulleråkersvägen ovan Kap; det är numera fridlyst. I den angränsande åsslänten invid väg-diket ha ibland uppträtt fröplantor, som genom sin m. l. m. utpräg-lade tendens till helbladighet förrått sitt ursprung från nämnda träd. Alla de nu nämnda helbladiga askarna tillhöra samma typ med stor, äggrund, blott grunt sågad skiva, men därjämte förekommer en annan med smalare och mera vasst — något inskuret sågad skiva. Av denna

Bild 29. En av Universitetsparkens vitbrokiga askar (*Fraxinus* cf. *pennsylvanica* fol. varieg.) med »återslag» av den gröna normaltypen. — Foto H. Wanderoy 1954.

har Bot. trädg. ett exemplar, bestående av gamla stubbskott, men ett helt (fast rätt litet) träd av exakt samma typ finns i Ulleråkersparken och ett större i Universitetsparkens norra del.

Av den högst kufiska, buskartade f. *crispa*, med nästan svartgröna blad hopade i illa tillskrynkade, oskaftade knyten på grenarna, finns ett gammalt exemplar i Bot. trädg. och ett ungt i Bot.-genet. trädg. vid LHS. — Mera kända och påfallande äro de vitbrokiga askarna kring Universitetet — men dessa torde rätteligen ej böra räknas till *F. excelsior*, fast de säkert motsvara vad som i många handböcker går under namnet *F. excelsior* f. *variegata*. Ur den ganska trögväxande, toppigt äggrunda krona, som de brokbladiga grenarna bilda, frambryta då och då normalt grönbladiga grenar, vilka visa betydligt

större växtkraft och därför snart nog spoliera den regelbundna kronformen. Granskar man nu dessa gröna blad, så visar det sig, att de inte alls motsvara bladen hos *F. excelsior* utan ha större och färre småblad, varjämte ungs-kotten äro tätt finludna; alltsammans tyder på att arten i fråga är *F. pennsylvanica*, och i 1887 års planteringsbok upptagas också ett par brokbladiga former av denna art bland Universitetsparkens träd. — Av den (åtm. i regel) till *pennsylvanica* räknade *f. aucubifolia*, med smala, starkt gulbrokiga småblad, finns ett träd i Ulleråkers-parken.

FORSYTHIA. Bot. trädg. äger av detta släkte utöver *F. suspensa* och dess hybrid *F. × intermedia* de till synes fullt härdiga arterna *F. europaea*, *F. giraldiana* och *F. ovata*; av den sistnämnda har det äldsta exemplaret, vilket för säkerhets skull planterats som spaljé mot damm-muren, nu borttagits som alltför starkväxande. Som prydnadsväxt odlas i Uppsala nu mycket, särskilt i de nyare bostadskvarteren, olika former av *intermedia*, ibland flera olika färgformer i blandning, såsom vid Patologiska inst. Dessa hybridforsythior äro under speciella »blomningsår» (som just 1954) storartat vackra och tordé ej heller bli så långreviga som den tidigare dominerande *F. suspensa*, vilken alltjämt finns i åtskilliga av stadens planteringar men ofta nog i förvuxna, sparsamt blommande och därför föga värdefulla exemplar. Som närmare omtalats i O. Dahlgrens uppsats i Lustgården 1946 utbildas stundom frukt på denna i Uppsala; på den av honom nämnda lokalen Svintorget har jag sett ganska riklig sådan de båda sista åren.

SYRINGA. Uppsala gör på försommaren rätt väl skäl för benämningen syrenernas stad, men blomfägringen härrör nästan uteslutande från *S. vulgaris* och — i mindre mån — från *S. × chinensis*. Den sista finns i flera färgformer och ofta i fina exemplar; rekordet har en jättebuske på den oansenliga gården Svartmangatan 2. Bortsett från Bot. trädg., där ett 10-tal arter och arthybrider finnas i kultur, förekomma i övrigt blott *S. josikaea* i enstaka, nu mestadels rätt gamla och m. l. m. schabbiga ex. (exv. vid Domkyrkan, Akademiska sjukhuset, Bangårdsgatan, Järnvägsparken), *S. reflexa* (sällsynt; sedd vid Stockholms nation, f. ö. enligt uppgift vid en del privatvillor), och hybriderna *S. × hyacinthiflora* (*S. oblata × vulgaris*), sedd i några få ex. i Stadsträdgården och syrengången vid Riddartorget. Därtill kommer följande intressanta växt, som tyvärr ej kunnat erhållas till Bot. trädg., nämligen chimärsyrenen:

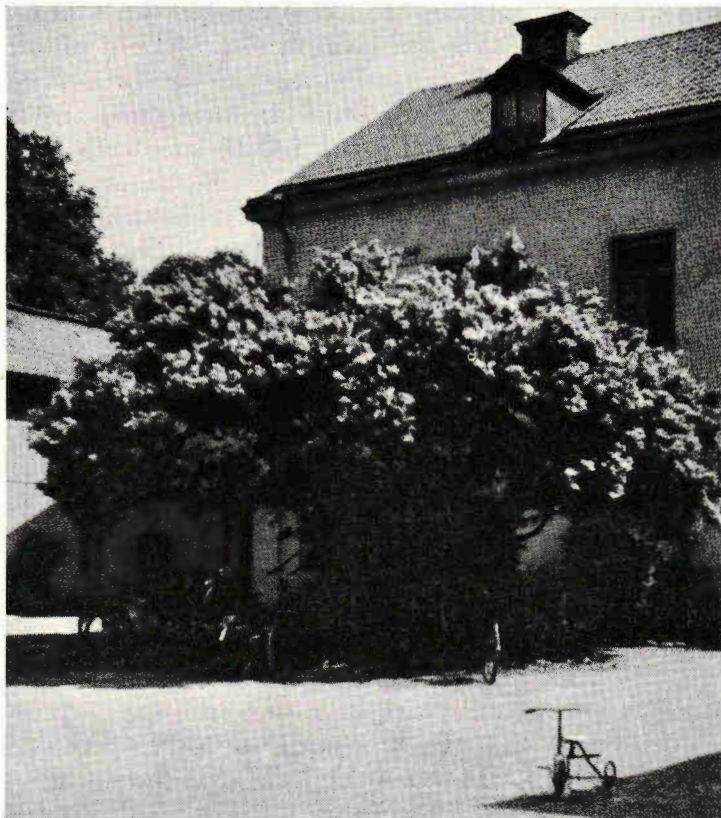

Bild 30. Jättebuske av parksyren (*Syringa × chinensis*) på gården Svartmangatan 2. — Foto H. Wanderoy 1954.

S.+correlata. Denna form, som enligt Hjelmqvist (1944) torde ha ett yttre skikt av en vit *vulgaris*-form, är en chimär med en kärna av typisk *chinensis*, från vilken sektorer ofta bryta fram, än upptagande hela kvistar eller kvistgrupper, än en klase eller en del av en klase, stundom bara som en sektor av en enstaka blomma. Dessa *chinensis*-blommor (eller -blomdelar) med deras nästan platta, utbredda, starkt violetta kronflikar avteckna sig klart gentemot chimärbuskens egentliga blomtyp, som utmärks av en något orent vit krona med kortare, något inrullade och huvlika brämflikar. Trots att färgen på nära håll kan synas något grumlig, gör busken ett mycket dekorativt intryck. När den — som vanligen är fallet — blommar rikt. Vegetativt liknar den mycket *chinensis*. Den förekommer på många håll i Uppsala, exv. i Universitetsparken, vid Kyrkogårdsgatan och i Järnvägsparken.

SAMBUCUS. Den äkta flädern, *S. nigra*, finns h. o. d. i stora vidbuskiga exemplar, t. ex. vid Domkyrkan och i trädgården vid Sysslomansg. 28; i gropen nedanför I 8 mot Ulleråkersvägen stå några stora förvildade buskar. Ett par av dess »gammaldags» former gå också att uppdriva i sparsamma exemplar: den vitbrokiga finns i Ulleråkersparken, av den flikbladiga står ett gammalt individ lutat över trottoaren vid Sysslomansg. 21, där ett par unga exemplar i täppan innanför synas sörja för återväxten.

Tyvänn tycks ingen av de amerikanska flädrarna ha kommit ut i stadens planteringar, fast ett par skulle lämpa sig på grund av härdighet och prydlighet. I Bot. trädg. står ett frodigt växande och rikt fruktbarande exemplar av *S. coerulea*, och Bot.-genet. trädg. vid LHS äger en fin kollektion av olika spontana *Sambucus*-arter, insamlade i USA av prof. G. Turesson 1938: *S. callicarpa*, *canadensis*, *coerulea* och *melanocarpa*.

S. racemosa. Erik Almquist karakteriserade denna art för Upplands vidkommande 1929 som förvildad men fullt naturaliserad och kände den då från mer än 100 uppländska lokaler. Omdömet gäller inte minst för Uppsala, där den särskilt är karakteristisk för Kronåsen och Ultunaåsen — A. framhåller, att arten »älskar bl. a. gamla grustag» — fastän jag har ett bestämt intryck av att den under senare år blivit mindre riklig på åsslutningen ner mot Ulleråkersvägen, väl på grund av övermäktig konkurrens från den allt förkvävande asken. (Det var på denna sluttning man 1943 fann den unika buske med delvis trefingrade, delvis enkla blad som jag beskrev i Lustgården 1951 under namnet *f. simplicifolia*; jag återfann den i somras, men den tycktes tyvärr ej vara vid prima liv.)

Liksom i fråga om *Amelanchier* tycks här Fr. R. Aulin vara den förste som i tryck (1914) anmält upsaliensisk förvildning, men denna började enligt meddelande av Almquist troligen c. 1870; först från 1891 finns dock något beläggsexemplar (»Sandgropen», G. Fröman). Enligt Svedelius (1921, s. 135) odlades arten i Sverige först av Linné, i vars Hortus Upsaliensis 1748 den ännu saknas; han nämner den först 1753, i *Demonstrationes plantarum*.

VIBURNUM. Gamla och för det mesta rätt risiga exemplar av *V. lantana* finner man h. o. d. i trädgårdar och parker. Av gammalt finns ju också snöbollsbusken, utan att dock framträda särskilt mycket. Som vild växer olvon ganska rikligt nere mot Ekoln. Sedan 1930-talet har man med framgång prövat *V. Carlesii* i ett par kommunala små-

planteringar (Nybron, Islandsbron). I Bot. trädg. har bland andra arter och hybrider även *V. rhytidophyllum* prövats på kalljord, men den fryser ner alltför ofta för att löna mödan; vacker blir den aldrig.

LONICERA. Bot. trädg. har en vacker samling av både try- och kaprifolarter; bland de förra må särskilt nämnas, som på var sitt sätt dekorativa och odlingsvärda, den storvuxna tidigblommande *L. Maackii* och den vidjelika *L. thibetica*, insamlad av H. Smith i Kina 1921 och enligt denne (i en tidningsintervju) med blommor av »exakt samma doft som våra skogsbackars linnéa». I äldre planteringar ute i staden kan man ännu anträffa någon gammal ruffig buske av alptry (exv. vid Österplan), under bladlusrika somrar (som den sista) en sannskyldig skräckväxt. Bakom gamla Rullatomten står överraskande nog en stor buske av skärmtry. Av tryarterna är det väl eljes blott *L. tatarica* som man har utsikt att träffa på, men denna är nu i de modernare bostadsområdena som Kåbo och Artillerifältet mycket använd i en synnerligen vacker form med starkt rosafärgade blommor och därutöver med den förtjänsten att hålla ett måttligare format än de mera gammaldags, ofta alltför storvuxna och slutligen risiga typerna.

De många moderna, m. l. m. rödblommiga kaprifolerna ha inte slagit igenom i Uppsala, fast en och annan väl kan påträffas i privata villaträdgårdar; men den vanliga äkta kaprifolen sprider på försommaren sin välukt på många håll även i innerstadens gamla gårds- kvarter. Bland de kaprifoler, som spaljerats kring syd- och västväggarna till den gamla huvudbyggnaden i Bot. trädg., kunna som synnerligen tacksamma, rikblommande och starkväxande nämnas *L. dioeca*, *americana* och *prolifera*; bland nyare ackquisitioner är *L. tragophylla*, som växer svagt men 1954 visade några av sina gula praktblommor.

Litteratur.

- ALMQUIST, E. 1929a: Upplands vegetation och flora. — Acta Phytogeogr. Suec. I. (Diss. Uppsala.) 624 s. + 430 kartor.
— 1929b: Träd och buskar i Upplands vegetation. — Lustgården 10 (1929), s. 104—140.
- ARNBORG, T. 1948: En tallstudie. — Ib. 28—29 (1947—48), s. 93—104.
- AULIN, FR. R. 1914: Anteckningar till Sveriges adventivflora. — Svensk Bot. Tidskr. 8, s. 357—377.

- BEISSNER, L. 1907: Reiseerinnerungen. — Mitt. d. Deutsch. Dendrol. Ges. 1907, s. 41—61.
- BOIERTH, P. 1955: Några ord om Uppsala stads parker och planteringar. — Lustgården 35—36 (1954—55), s. 5—17.
- DAHLGREN, K. V. O. 1947: Om odlade forsythior och deras fruktsättning. — Ib. 27 (1946), s. 89—100.
- FAGERLIND, F. 1945: Die Bastarde der *canina*-Rosen, ihre Syndese- und Formbildungsverhältnisse. — Acta Horti Berg. Bd 14, s. 7—37 (= Bd 14, N:o 2).
- 1947: Försök att framställa nya parkros-sorter. — Lustgården 27 (1946), s. 13—32 + Färgpl. I—III.
- FRIES, TH. M. 1890: Strödda bidrag till kännedom om Skandinaviens barrträd. — Bot. Not. 1890, s. 250—266.
- 1897: Botaniska Institutionen. — I: Upsala Universitet 1872—1897 (Upsala), II, s. 167—182.
- 1899: Caroli Linnæi Hortus Uplandicus med inledning och förklaringar. — Upsala (Inbjudn.-skrift till den off. föreläsning, med hvilken prof. J. A. H. Hammar tillträder sitt embete). 38 + XLVIII s. + 2 pl. (Även i Upsala Univ. Årsskr. 1899. Program.)
- HEDDUM, K. 1911: Den gamla svartpöppeln i Linnés botaniska trädgård fallen. — Svensk Bot. Tidskr. 5, s. 378—379.
- HJELMQVIST, H. 1944: Studien über Pflanzenchimären. — Lunds Univ. Årsskr. N. F. Avd. 2. Bd 40. Nr 7 (= Fysiogr. Sällsk. Handl. N. F. Bd 55. Nr 7). 70 s.
- HOLMBERG, O. R. (†) 1931: Skandinaviens flora. Ib, häfte 1. — Sthm. 160 s. + 1 tab. (Häri: Salicaceae av B. FLODERUS, s. 2—160.)
- HORNSCHÜCH, [C. F.] 1840: Einige Bemerkungen über die Gärtnerei und einzelne Gärten in Schweden. — Allg. Gartenzeitung (Berlin) 8, s. 25—31, 35—39, 43—47, 50—54.
- HYLANDER, N. 1929: Ask med dubbelnatur. — Lustgården 10 (1929), s. 192—193.
- 1945: Om några i Sverige odlade former av balsampöppeln. — Ib. 25—26 (1944—45), s. 99—112.
- 1951: En egendomlig form av *Sambucus racemosa* L., funnen vid Uppsala. — Ib. 31—32 (1950—51), s. 106—108.
- & NANNFELDT, J. A. 1945: *Rosa suionum*. — Ib. 25—26 (1944—45), s. 45—54.
- JUEL, H. O. 1919: Hortus Linnaeanus. An Enumeration of Plants cultivated in the Botanical Garden of Upsala during the Linnean Period. — Skrifter utg. av Svenska Linné-sällsk. N:r 1. Uppsala & Sthm. 128 s.
- 1929: Några drag ur Uppsala Botaniska institutions historia. — Svenska Linné-sällsk. Årsskr. XII, s. 67—87.
- LILJEFORS, A. 1953: Studies on Propagation, Embryology, and Pollination in *Sorbus*. — Acta Horti Berg. Bd 16, s. 277—329 (= Bd 16, N:o 10).
- LINNÆUS, C. 1748: Hortus Upsaliensis ... Vol. I. — Stockholmiae. [10] + 306 + [40] s. + 3 tab.

- 1753: *Herbationes Upsalienses*. — Upsaliae. (Diss., resp. A. N. FORNANDER.) 20 s. — I översättning av C. A. BROLÉN utg. under titeln: *Botaniska excursioner i trakten av Uppsala som Valda avhandl. av Carl von Linné i översättning utg. av Svenska Linné-sällsk. Nr 1, Uppsala 1921. 39 s.*
- VON LINNÉ — se LINNÆUS samt under FRIES 1899 och JUEL 1919.
- LUNDMAN, B. 1948: *Ett och annat om almar i Uppsalatrakten*. — *Lustgården* 28—29 (1947—48), s. 121—128.
- MÜLLER, D. (†) 1857: *Upsala Trädgårdar och Anläggningar*. — *Svea. Folkkalender för 1858*, s. 136—146.
- NITZELIUS, T. 1947: *Juglans*. I svenska parker och trädgårdar förekommande valnötsarter och något om deras hårdighet. — *Lustgården* 27 (1946), s. 101—128.
- AF PONTIN, M. 1835: *Ett Besök vid Linnés Landtställe, Hammarby, under en Resa till Upsala m. fl. st.* — *Svenska Trädgårds-Fören. Års-skrift 1835*, s. 35—50.
- SERNANDER, R. 1901a: *Sveriges växtvärld i nutid och forntid*. — I: *Sveriges rike (Sthm)*, sp. 1—108.
- 1901b: *Växtvärlden*. — I: *Upland, skildring af land och folk I (Upsala)*, s. 79—118.
- 1912: *Uppsala Universitets naturpark*. — *Sveriges Natur 1912*, s. 21—27.
- 1929a: *Uppländska parker och märkesträd*. — *Lustgården* 10 (1929), s. 87—104 + Pl. 1—4.
- 1929b: *Våra parkträd, deras skötsel och vård*. — *Svenska Naturskyddsför. Småskrifter III. Sthm. 38 s.*
- 1937: *Kronoparken*. — *Upplandsknekten 1937, n:r 4*, s. 20—21.
- 1940: *Prunus spinosa* × *P. insititia* i den svenska växtvärlden jämte några ord om *Prunus*-arternas växtgeografiska ställning i densamma. — *Acta Phytogeogr. Suec. XIII*, s. 101—120.
- SVEDELIUS, N. 1921: *Linnéträdgården 1920*. — *Svenska Linné-sällsk. Årsskr. IV*, s. 119—136.
- 1922: *Linnéträdgården 1921*. — *Ib. V*, s. 121—123.
- SYLVÉN, N. 1916: *De svenska skogsträden. I. Barrträden*. — *Sthm. 300 s.*
- 1929: *Tre uppländska sol- och sommardagar. Föreningens för dendrologi och parkvård nionde sommarexkursion*. — *Lustgården* 10 (1929), s. 141—178.
- TÄCKHOLM, G. 1922: *Zytologische Studien über die Gattung Rosa*. — *Acta Horti Berg. Bd 7*, s. 97—381 (= *Bd 7, N:o 3*).
- WAHLENBERG, G. 1820: *Flora Upsaliensis*. — *Upsaliae. 496 s. + 1 karta med förkl.*
- 1837: *Historisk underrättelse om Upsala universitets botaniska trädgård 1836*. — *Skandia 9*, s. 51—74.
- 1852: [Sjelfbiografi.] — Ingår i art. WAHLENBERG, G. i *Biogr. Lexicon 19 (Sthm)*, s. 157—231.
- WEIMARCK, H. 1943: *Om pollenkorn och klyvöppningar hos Prunus Insititia, P. spinosa och hybriderna emellan. Jämte några ord om vissa*

- föga beaktade morfologiska karaktärer. — Bot. Not. 1943, s. 389—394.
- 1944: Fältstudier 1943 inom släktet *Prunus*. — Sveriges Pomol. Fören. Årsskr. 1943, s. 45—60. (Även som: Fören. f. växtförädl. av fruktträd. Medd. N:r 4. 10 s.)
- 1947: De nordiska ekarna. 1. *Quercus Robur* subsp. *pedunculata* och subsp. *puberula*. — Bot. Not. 1947, s. 61—78 + T. 1.
- WITTRÖCK, V. B. 1914: De *Picea excelsa* (Lam.) Lk. præsertim de formis suecicis hujus arboris pars I. (Meddelanden om granen, särskildt hennes svenska former.) — Acta Horti Berg. Bd 5, s. I—IX + tafl. 1—23 + s. 1—91 (= Bd 5, N:o 1).

WALTER BAUER

SUNDBYHOLM

Historien om restaureringen av en barockpark för modernt bruk

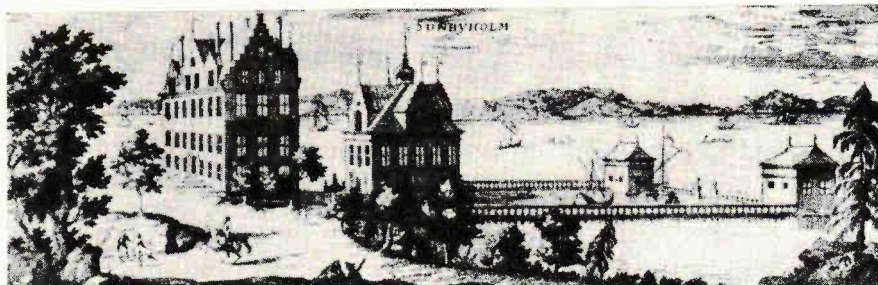

Bild 1. Sundbyholm på 1600-talet enligt Suecia antiqua.

På uppdrag av Eskilstuna Stad har trädgårdsarkitekt FST Walter Bauer utarbetat ett förslag till restaurering av parken vid Sundbyholms slott. Han redogör här för projekteringen och dess förutsättningar.

Sundbyholms egendom tillhörde under medeltiden Johanniterklostret i Eskilstuna, indrogs av Gustaf Vasa till Kronan 1527 och överläts 1597 till Carl den IX:s son, Carl Carlsson Gyllenhielm, som på 1640-talet lät uppföra slottet.

Slottsbyggnadens utseende mot slutet av 1600-talet framgår av ett stick i Suecia antiqua (bild 1). Av hertighuset — den mindre byggnaden intill slottet — har i samband med de nyligen avslutade utgrävningarna påträffats grundmurar och stengolv.

År 1699 återtogs egendomen av Kronan och utarrenderades intill 1939, då den förvärvades av Eskilstuna stad. En eldsvåda förstörde slottet 1774. Ett nytt tak lades på de återstående murarna varefter slottet i många år användes som magasin.

Den 1953 genomförda restaureringen av slottet avsåg att skapa utrymme för en restaurang samt lokaler för kongresser och kurser. Med

Bild 2. Flygbild med slottet och parken före gallringen. — Foto Aeroflyg.

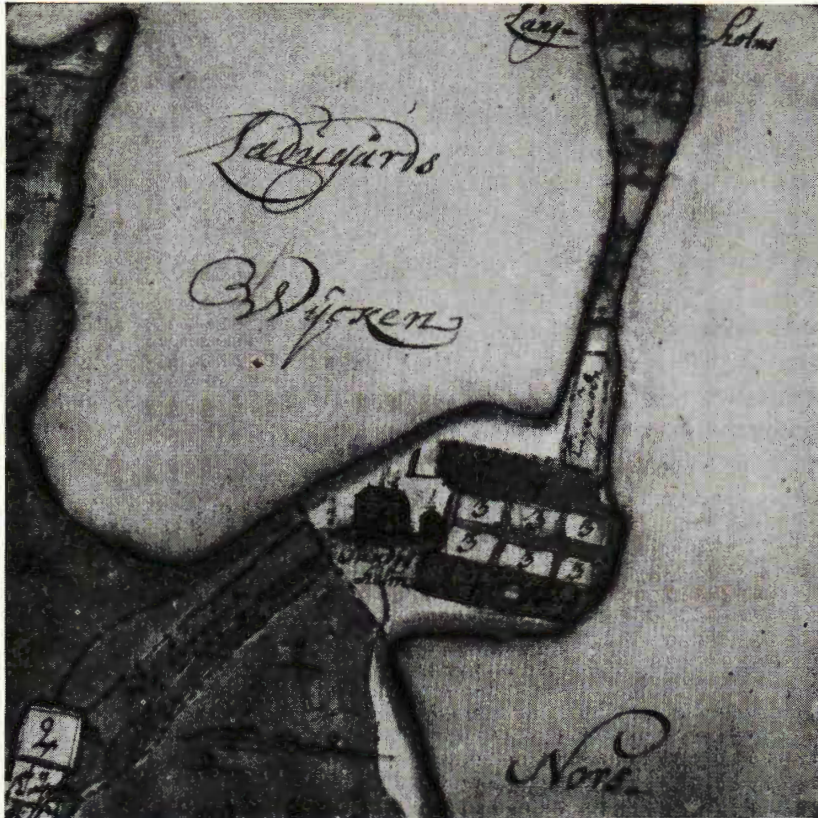

Bild 3. Lantmätare Anders Mörns karta från 1723.

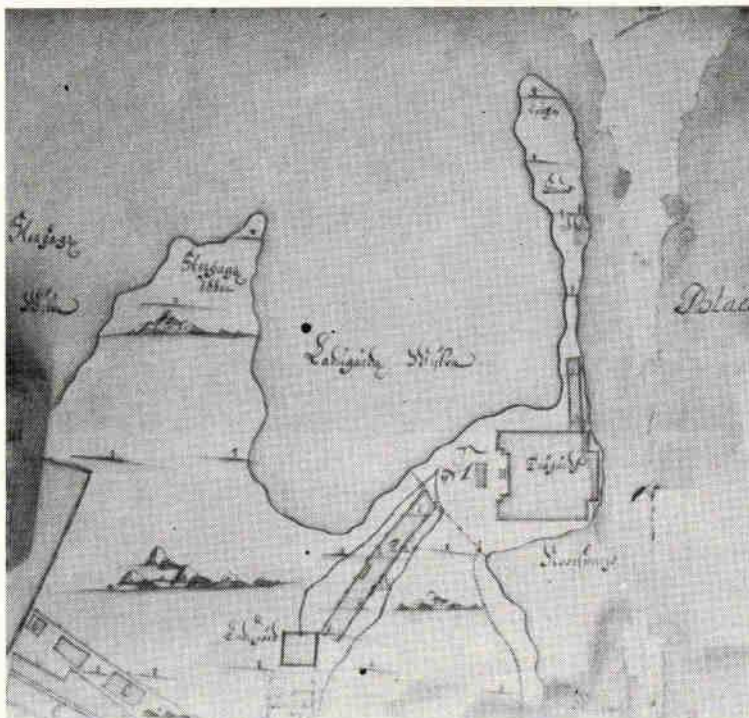

Bild 4. Karta över Sundbyholm i Lantmäterikontoret i Nyköping, odaterad men troligen från början av 1700-talet.

stora och enkla tag har exteriör såväl som planlösning och inredning anslutits till 1600-talets arkitektur (bild 2).

Byggnadskommittén för restaureringen har önskat att något av samma monumentalitet även skall präglade parken, och det är efter dessa förutsättningar anläggningsarbetet sedan 1954 håller på att förverkligas.

Sundbyholms park.

Om Sundbyholmsparkens tidigare historia vet man inte mycket. Suecia-antiqua-sticketets sjögård är antingen en fri fantasi eller ett projekt, som ej kommit till utförande. Även om marken söder om slottet legat halvannan meter lägre än nu (beräknat efter en landhöjning av c:a 50 cm per århundrade), så torde den dåvarande marknivån likväl ha befunnit sig alltför högt över Mälarens medelvattennivå, för att en

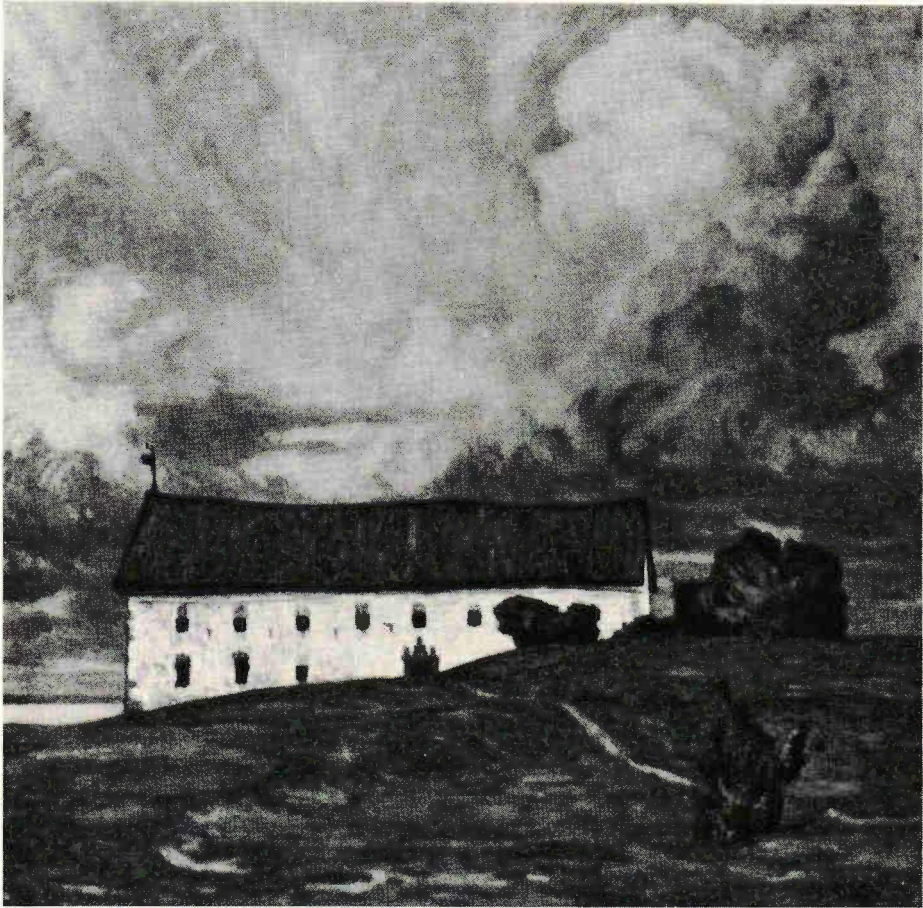

Bild 5. »Det gamla slottet», oljemålning av Prins Eugen 1893.

sjögård av den omfattning, som sticket visar, skulle kunna vara möjlig. Nivåförändringarna under de trehundra åren kan endast ha inverkat på den branta strandvallen; vattnet har sannolikt aldrig överstigit denna.

»Geometrisk Charta Öfver Sundbyholms Kongs-Gård» (bild 3), upprättad 1723, visar inte någon sjögård men antyder en, visserligen slarvigt ritad, symmetrisk trädgård med sex kvarter, tre på varje sida om en mittgång. I beskrivningen på denna Charta heter det: »Stora Trädgården består af 6 kvarter anlagda till kryddsängar och källand af god Lerjord 1 Tunl.»

En annan karta (förvarad i Lantmäterikontoret i Nyköping; bild 4), odaterad men förmodligen utförd i början av 1700-talet, avviker

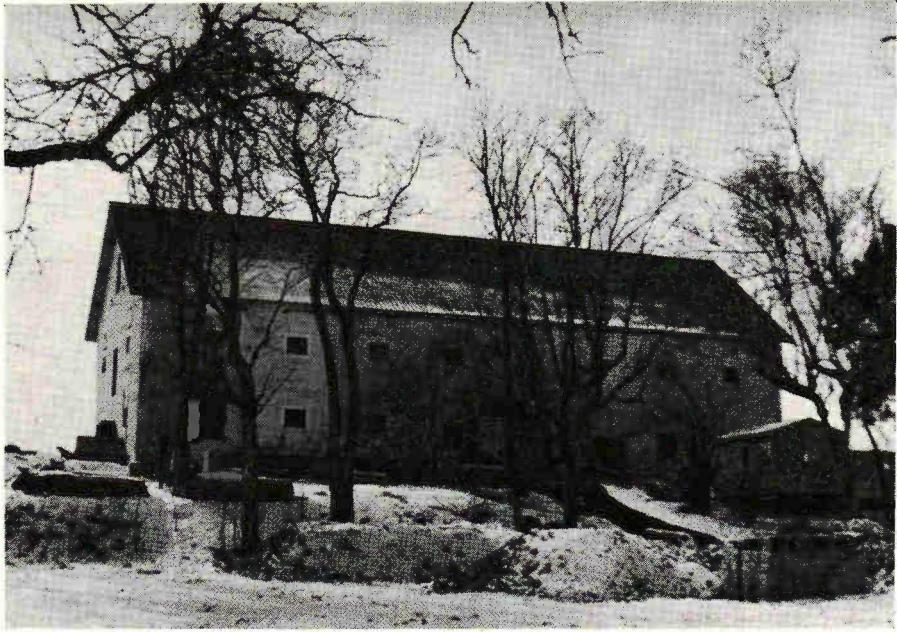

Bild 6. Slottet från trädgårdssidan före renoveringen och gallringen. — Foto W. Bauer, mars 1953.

Bild 7. Slottet. Nyplanterade och nysådda vallar på trädgårdssidan. Foto W. Bauer, juni 1954.

Bild 8. Slottet. Foto ungefär från samma plats som där Prins Eugen målade »Det gamla slottet». — Foto S. Sundahl, juni 1953.

från den föregående såtillvida att den markerade trädgårdens ytterkontur är strängt regelbunden och samkomponerad med slottet. För övrigt saknas kvartersindelning och andra detaljer. Proportionerna på de båda kartorna överensstämmer emellertid — man skulle möjligen våga en gissning att den förstnämnda är en skissmässig uppmätning, den senare en renritning.

I vad mån samkomponeringen med slottet stämmer med verkligheten är svårt att säga; ingenting i terrängens nuvarande utseende tyder på någon fastare förbindelse mellan slottet och trädgården.

Av en beskrivning från 1717 (ur 1. provinskontorets konvolut 13:2, Kammarkollegii arkiv) får man en bild av hur plantering och inhägnad har sett ut, men samtidigt också ett belägg för att trädgården minst av allt kan ha haft den ståtliga och tidsenliga prägel som Suecisticket vill göra gällande; tvärtom anar man en redan på 1600-talets senare hälft föråldrad, primitiv renässanstyp med traditioner från 1500-talet.

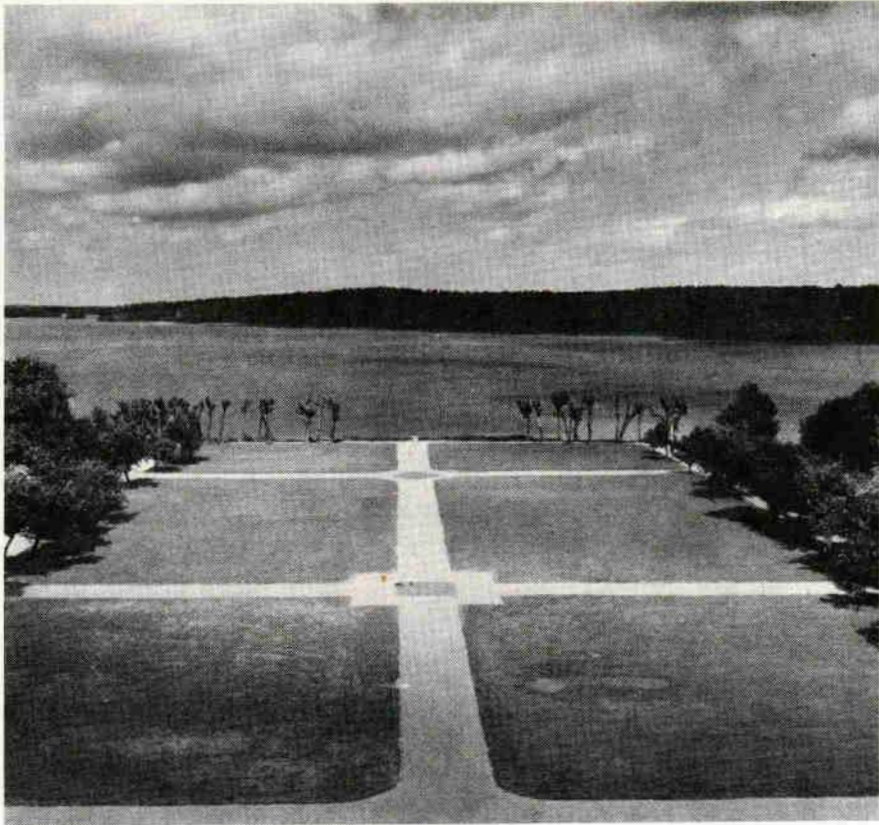

Bild 9. Sundbyholm. Utsikt från ett av slottets vindsfönster över de sex kvarteren. — Foto W. Bauer, juni 1954.

»Trädgården neder för lilla stenhusbyggningen består af 6 quarter, samt gräswald på västre nåre och sudost, som löper trädgården utföre, 3 stora gångar, 2 st d:o smärre jemte den stora gången, en grusrundel med ett trindt stenbord uppå, hwarest finnas 6 st. g. päronträd, 4 st. gamla aplar, 26 st. nya aplar, 43 st. d:o päronträd, 40 st. kiörssbärsträd, 9 st krikonträd, H:r ombudsrådet [Ludvig Fahlström?] låtit nedsättia och planteria efterfölliande nya träd, 22 st aplar, 17 päronträd, 14 st kiörssbärsträd, 8 krikonträd, skranckwärke omkring trädgården, underhålles af cronoallmogen till stolpar, stockar och ribbor, men spelorne med spikar är af h:r ombudsrådet lemna-de och upkiöpte, tilljka med 4 styckn portar, på gångjärn och hakar, en allenast med lås och de öfrige med aspar, merlor och utan lås, quarteren äro omsatte med berberisbärs häckar öfwer alt allenast 2 st. häckar af rosen-törne, altsammans vähl behållet, winbärs och krusbärshäckar finnas ikring trädgården här och der planterade.»

Av denna ramsa framgår det bl. a., att bönderna fick göra skatte-dagsverken under kronohemmanet Sundbyholm genom att underhålla

Bild 10. Slottet från trädgårdssidan. Mellan vallarna syns valvgångens port och gången som leder över resterna av grunden till hertighuset. — Foto W. Bauer, juni 1954.

»skrankverket» runt trädgården, vidare att herr ombudsrådet, att döma av inhägnaden, dess lås, aspar och merlor, var rädd om sin frukt- och bärodling.

Det kan vara av intresse att jämföra de båda ovan nämnda planritningarna och beskrivningen från 1717 med en teckning av Häringe i Suecia-samlingen. Här återkommer de sex kvarteren innanför ett gemensamt yttre plank, varje kvarter i sin tur inhägnat med staket, buskar och träd. Det är tänkbart, att Sundbyholms trädgård under senare hälften av 1600-talet och in på 1700-talet kan ha sett ut ungefär så som Häringe-teckningen visar.

Ytterligare en bild får väl räknas till de historiska, nämligen Prins Eugens »Det gamla slottet», målad 1893 (bild 5). Konstnären har avbildat den vita längan från väster i eftermiddags- eller kvällsbelysning.

Bild 11. Hamlade askar och lönnar vid stranden. — Foto W. Bauer, juni 1954.

Slottets fria och dominerande läge på den gräsbevuxna höjden är en inspirerande förebild till den plan efter vilken parken håller på att omläggas.

Nyanläggningen.

Den föreslagna nyanläggningen av parken och trädgården, som under tecknad på uppdrag av Sundbyholmskommittén utarbetat, omfattar entréplanen och planen vid slottets sjöside, vallarna ner mot trädgården, de sex kvarteren, sjöstranden, lekfältet öster om kvarteren och de vilda lövdungarna och apalgården väster om kvarteren.

En av de viktigaste åtgärderna har varit att frilägga slottet från den trädvegetation, vilken — liksom i så många andra parker här i landet — tillåtits skymma fasaderna (bild 6) och bädda in slottet i de gröna kronorna, pittoreskt möjligen men främmande för 1600-talets uppfattning om arkitektur och trädgård. Den gallring som nu genomförts (bild 7—8) i slottets närmaste omgivning har under vintern 1953—54 följts

Bild 12. Promenadväg till sjön. — Del. Lisa Bauer.

av en liknande rensning längs sjöstränderna samt i de sex kvarteren, där överåriga fruktträd i ojämna rader skymt slottet och stängt utsikten mot sjön.

Kvartersindelningen förtydligas (bild 9) medelst en stramare gångföreläggning än den förutvarande, eventuellt även genom att låta de gräsbevuxna kvarteren omges av en låg, kompakt buskrad — t. ex. någon *Berberis* (dock inte den i odling förbjudna *vulgaris*, värdväxt åt svartrosten!).

Planen och vallen nordost om slottet.

Genom justering av terrängen lägges vallens mittparti jämnt slutande ner mot trädgården. Från vallen skjuter två sidoordnade uddar ut med en flackare lutning än mittpartiets. Dessa uddar omger de framgrävda grunderna vid vallens fot (bild 10). På uddarna löper två gångvägar, vilka förbindes med de båda yttergångarna som längs trädgårdens kvarter leder ner till sjän. Någonstans i närheten av den nordvästliga grunden mynnar valvgången ut efter restaureringen. Då valvet

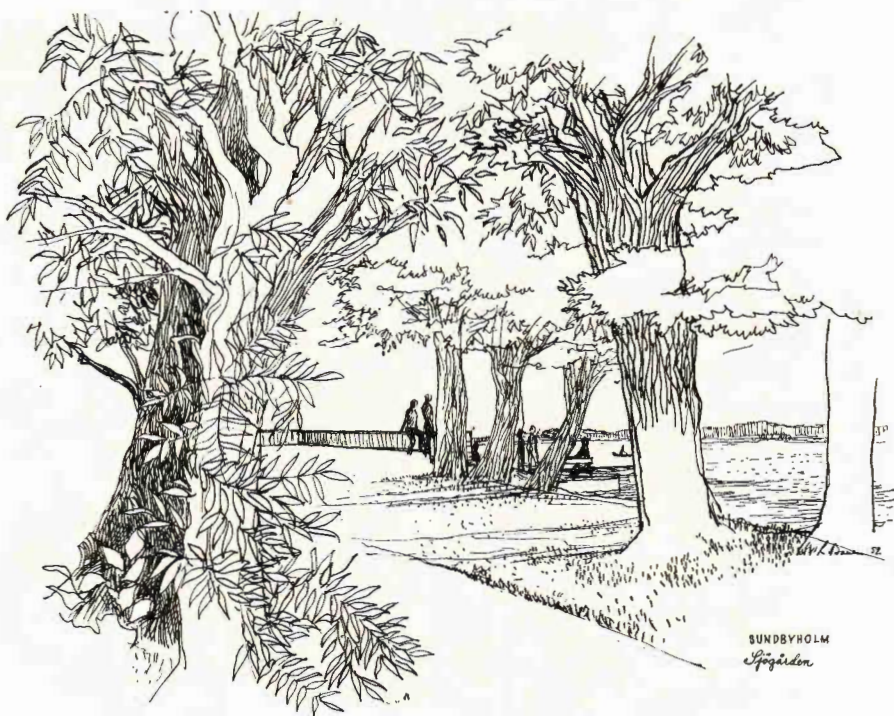

Bild 13. Sjögården. — Del. Lisa Bauer.

invändigt färdigställt, är det meningen att man genom detta skall kunna komma direkt ut i trädgården.

Sjöstranden.

Sedan vegetationen längs sjöstranden gallrats och föryngrats och alarna på strandvallen avlägsnats, kvarstår två rader askar, vars kronor genom en kraftig tillbakaskärning och även fortsatt hamling minskas avsevärt (bild 11). Från slottet ser man över kronorna ut mot vattnet; på närmare håll ser man under det hamlade grenverket och mellan stammarna.

Sjögården.

Nere vid vattnet ordnas en strandskoning, som eventuellt kan utbyggas till en »sjögård» med tilläggsplats för roddbåtar: en anspråks-

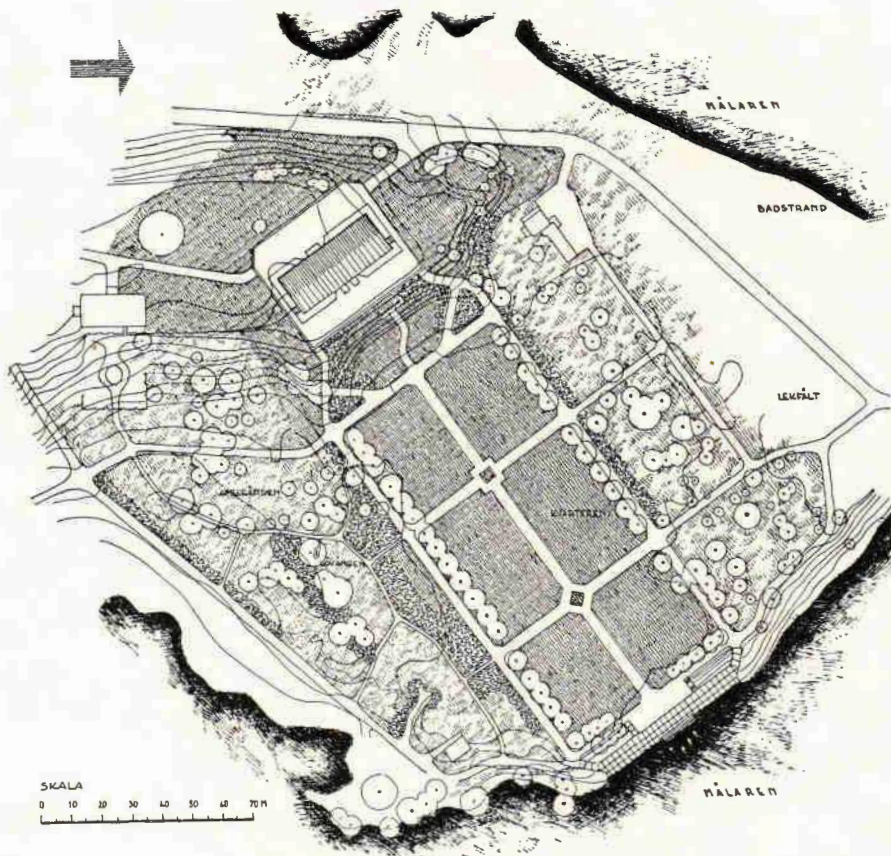

Bild 14. Dispositionsplan. — Del. W. Bauer.

lös motsvarighet till den anläggning som syns på Suecia-sticket. Genom att utnyttja nivåskillnaden i den branta slänten kan man längs ett övre plan uppföra en stödmur, som bildar bakgrund till ett lägre plan, från vilket några breda trappsteg leder ner till vattenlinjen. Planet möbleras med soffor eller väggfasta bänkar i muren (bild 13). På båda sidor om stödmuren leder trappor mellan det övre och det nedre planet. — Denna strandskoning räcker inte till som allmän tilläggsplats för båtar — för det ändamålet har en betydligt större brygga föreslagits längre åt sydväst. Anläggningen, som den här skisserats, borde kunna utgöra en strikt avslutning på trädgården. Den kan bli ett mål för promenader — man kommer här i kontakt med vattnet; soffgrupper på både övre och nedre planet bör bli väl besatta under sommarkvällar, då roddbåtar efter en månskenstur lägger till vid sjötrappan.

»Apelgården» och »den förvildade parken».

Längs områdets västra del finns ett område närmast slottet, här kallat apelgården, som bibehålles tämligen oförändrat; här står fruktträden oregelbundet i en ängsliknande gräsvall, där gräset får växa fritt som kontrast till de mera tuktade kvarteren. Apelgården övergår i den förvildade parken med sina rika lövmassor, sitt ljus- och skuggspel. Efter vissa ingrepp med gallring och slåtter och anläggning av gångstigar har denna del, liksom apelgården, förutsättningar att bli ett fint komplement till den stramare, mer ansade delen av trädgården.

Förslaget till omläggningen (bild 14) bygger alltså i väsentliga delar — de sex kvarteren — på de visserligen sparsamma men historiska dokument som stått till buds. Övriga delar är anpassade efter vår tids sätt att uppleva en park av den typ och storleksordning som det här är fråga om.

NILS HYLANDER

TILL RAPSENS OCH VINDARNAS Ö

Föreningens för Dendrologi och Parkvård exkursion
till Öland 1952

Öland är vindarnas ö och de gula blommornas ö. Gulare kunde det knappast ha lyst, än det tedde sig för oss som på morgonen den sista maj 1952 närmade oss Färjestaden med färjan från Kalmar. Blåsten hade vi redan ombord, kall men inte ogästvänlig. Framför oss bredde sig ön i gula streck och fält. En och annan, något bevandrad i Ölandsfloran, mumlade något om *Potentilla fruticosa*. Han gissade i dubbel mening på tok. Det var ej tok, det var raps som gav färgen. Det var försommar, eller kanske snarare senvårens sista tid.

Så kändes det, och så lät det, när vi kom fram till Hotell Skansen i Färjestaden, där vi samlades och delvis skingrades igen för att finna våra kvarter i bebyggelsen runt själva hotellet; på detta kunde blott en del av den stora skaran härbärgeras — vi blev, när den var fulltalig, ungefär 80 stycken.

Skansen var en treven vrå, utan märkvärdig dendrologi men icke utan parkvård. Ner mot stranden flöt en bäck, där pepparrotten blommade, »till synes vild», som det brukar heta i flororna. Få visste förut vilken vacker växt den är med sina långa vita blomspiror. Skansen var emellertid först och främst vårt högkvarter och allra först vår utspisningscentral. Någon bristande aptit märktes inte på något håll — dock än mindre brist på aptiten att få se och studera den öländska, vilda och odlade, växtlighet, vi kommit för att ta del av. Så fältherren, d.v.s. Sven Hermelin, fick skynda att samla trupperna och utdela order — och så satte sig tåget i rörelse. Tåg betyder givetvis bussar (2 st.) plus ett antal privata bilar. Vi styrde färden söderut på den förträffliga landsvägen längs västra landborgen.

För den som hade tid att titta — det fanns ju så mycket att diskutera med gamla bekanta och nya vänner — utbredde landborgens kortvuxna äng ett fång av karakteristiska ölandsblomster till beskådande, mängder av blommor i gult och nästan gult. Det renaste och livligaste

gula inslaget kom från en vacker men inte alls rar växt: knölsmörblo-
man; och stråkvis, som under Vicklebys trägråa kvarnar, bredde sig
tillsammans med de storblommiga backsmultronen de små nätta sand-
maskrosorna, så fjärran som möjligt, estetiskt sett, från sina klumpiga
ogräskusiner. I blekaste vitgult skyltade ofta stora kolonier av en av
ölandsfloras karaktärsarter, fältvedeln (*Oxytropis campestris*), här
allmän, där utanför en raritet på Gotland och i östra Småland. En an-
nan gulblommig leguminos fanns också i överflöd, getväpplingen (*An-
thyllis vulneraria*); det var bara det, att den stundom tröttnade på att
vara gul och ibland blev blek i kronan som fältvedeln, ibland fick
orangens färg, som kunde rodna till blod. Ibland täcktes torrängen av
hela mattor av dessa olika färgformer i lysande blandning med den
klart höggula huvudformen — en syn som man här i landet bara får se
på Öland och Gotland, eftersom de röda och vitaktiga formerna inte
finns annorstädes; varför vet man inte, men det k a n s k e kan ha nå-
got med kalken att göra. Säreget nog, när vi andra dagen reste norrut
och h. o. d. såg getväppling norr om Borgholm, var den nästan alltid
rent gul. För att bilda ett mera fylligt nationellt ackord, blandade sig i
färgspelet h. o. d. en av ölands- och gotlandsfloras säregenheter, som
just börjat blomma: bergsskrabban, *Globularia vulgaris*, med sina
klarblå plattrunda huvud.

Vi skulle väl ha stannat på någon backe här nånstans och tittat när-
mare på denna flora, som väl för många av deltagarna var alldeles ny.
Men vi visste inte riktigt så här genast, hur vi hade det med tiden, och
nu gällde det först och främst att bese det stora undret, Södra alvaret.
Vid Resmo kyrka svängde vi alltså resolut ut på den öde vidden.

Vi hade ju sett den mera på avstånd redan från buss och bil, en
och annan av oss kanske med blödande hjärta. Alvaret, som man trott
redan på grund av sin bristande räntabilitet skulle vara en av de na-
turtyper, som skulle undgå förödande ingrepp från kulturen, har
även det visat sig möjligt att utnyttja kommersiellt. Därför ligger nu en
bred remsa därav utefter vägen nermot Resmo uppriven, sårad, uppbru-
ten i platta bruna skivor och med oläkbara ärr efter dem. Varför? För
att bli gångar eller rent av små piazzor i våra trädgårdar, eftersom mo-
det kräver så i trakter, där grunden är urberg. Ja — jag vill inte förne-
ka, att de k a n ha sitt berättigande ibland, men jag ville ropa ett
memento till alla trädgårdsägare, som alltför ivrigt påyrka dem, och
alla arkitekter, som alltför flitigt placera dem — far ner och titta
på vad det betyder i naturen! För mina ögon är denna stenbrytning på
alvaret en av de otäckaste attacker jag sett mot en natur av alldeles
unik och oersätligt slag.

»Den öde vidden» är en beteckning, som nog motsvarar mångens föreställning eller intryck av alvaret — på avstånd, n. b., eller vid en första hastig blick. Men visst är den felaktig. Den öppna trädlösa vidden har ju tvärtemot en ofta rik men låg vegetation med ett inslag av säregna och oväntade arter, som mer än något annat grundat Ölands rykte som en botanisk vallfartsort. Den siluriska berggrunden med dess säregna avrinningsförhållanden i förening med en för våra förhållanden extrem klimattyp har bildat en kombination av livsvillkor, som delvis förklarar anhopningen här av främlingar, tillhörande geografiskt vitt skilda men m. l. m. kontinentala floraelement, vilkas sammanstrålning dock även bjuder invandringshistoriska problem som långt ifrån lösts. För vår ur bussar och bilar debarkerade skara framlade Magnus Fries mitt ute på grusalvarets torra lavhed dessa frågor i en orienterande föreläsning, efter vilken vi hade tillfälle att själva ta del av flora och vegetation. Det var just ingen snarvacker fläck, vi stannat på — det var en studie i brunt med inslag av gråvitt från markens lavar och de allestädes närvarande stenmurarna. Solvändan, som sommartid blir till en låga över heden, hade ännu ej tänts. Och token hade ännu ingenting att säga.

Men vinden ven kallt. Bussar och bilar lockade med värme — förmiddagen lockade också med andra sevärdheter. Vi stuvade åter in oss och fortsatte färden österut. Den gick först till Gössslunda by, som ligger i Hulterstads socken på öns östra sida. Vårt egentliga mål var här ett — som det kallades i programmet — »ängsrudiment», närmast ett komplex av delvis ganska blöt äng med yppigt gräs och gula blommor: ranunkler (denna gång mest *Ranunculus auricomus*) och gullvivor, genomdraget och omgivet av strängar och snår av taggiga och torniga buskar: nypon och hagtorn. De sistnämnda var här lika svårbestämda som vanligt men inte på långt när så yppiga som man finner dem på många andra håll på Öland, t. ex. vid Borgholm. Den som en gång åtar sig den tacksamma och nödvändiga uppgiften att systematiskt utreda våra *Crataegus*-former, har mycket att hämta på denna ö.

Ängsvandringen innebar en angenäm promenad, men nästan intressantare var ju själva byn med kringbyggda gårdar av den ålderdomliga typ, som väl nu snart försvinner, och med rester av den gammaldags byflora, som lyckligtvis lever kvar rätt väl på Öland men eljes, åtm. uppåt landet, är stadd i snabbt utdöende, med arter som bolmört och lungmålla, bosyska, hjärtstilla och odört. På vägen ner mot Ottenby kunde man t. o. m. på några ställen se fläckar med strödda exemplar av en annars så ovanlig växt som den ståtliga, vitludna ulltistel (*Onopordum acanthium*).

Bild 1. Västerstads almskog. Markvegetationen av helt täckande skogsbingel (*Mercurialis perennis*). — Foto Sven A. Hermelin.

Ja, mot **Ottenby** gick nu färden, och den fick gå rätt snabbt. Den i programmet upptagna visiten i Ottenby lund måste inhiberas; även den fick, så gott det gick, beses genom buss- och bilfönster. Tyvärr gäckades också deltagarnas förhoppningar att ens på detta håll få, liksom 1924 års exkurrenter, se »en mindre flock eleganta dovhjortar». Skogarna som vi passerade i detta hörn av ön dominerades rätt kraftigt av björk. Ett modernt inslag, som på flera håll var påfallande, var dungar av balsampopplar, märkbara på långt håll genom sin mörka grönska. — Vi besökte förstas fyren vid Ottenby, Långe Jan. En av fågelskådarna vid den ornitologiska stationen gav de intresserade en orientering i dennas arbete. Ej så få av de våra tog sig upp i fyrtornet för att — givetvis — få en, tydligen rätt grundlig, dendrologisk överblick över landskapet. Nere på marken fanns en nätt liten täppa med bl. a. den på Öland ännu vanliga madonnaliljan (som vi sett även vid Färjestaden) och dessutom en strandremsa med vilda strandväx-

ter, där svartkavlen stod svart och vit — svart (nära nog) i sin unga, täta vippa, vit (nära nog) i sina daggiga blad.

Eftermiddagens mål var i första hand almskogen vid Västerstad; men jag kanske skulle säga, att vi först intog middagsmålet, närmare bestämt lunch, på Ottenby pensionat, ute i den soliga men en aning kyliga trädgården, omgivna av en list av låga, ljusblå *Iris* — fråga mig blott icke vilken! Säger jag *missuriensis*, är det troligen fel; men det anger något om typen. — Västerstads almskog visade en för de flesta av oss oväntad yppighet, inte minst i fråga om markens örtvegetation, med på stora ytor mer eller mindre täckande bingel. Bland almarna kunde även upptäckas enstaka exemplar av korkalm, denna kuriösa form av lundalm, där de unga kvistarna är vingade av höga korklister. Bland djuren märktes råkor. De märktes även nere på marken: »den årliga övergödningen av marken under råkbona har framkallat en markvegetation av säregen typ — en nitrofil sådan med brännässla (*Urtica dioica*), hundkäv (*Anthriscus silvestris*), snärjmåra (*Galium aparine*) och vitlöksört (*Alliaria officinalis*), tillsammans ymniga».

Jag citerar Nils Sylvéns som vanligt utomordentligt ingående och sakrika berättelse från Ölands-exkursionen 1924, publicerad i Lustgården samma år tillsammans med en rad specialstudier över olika dendrologiskt och ur parksynpunkt märkliga objekt, till stor del desamma som dem vi såg 1952. Vi skulle jag då kväda en ny och sämre sång? — när jag nu inte vill planka. Jag vill i stället här hänvisa till dessa uppsatser, upplysande i ord som i bild. Utom N. Sylvéns huvudrapport (»Till Drottningens ö») finns där bl. a. just en studie över Västerstads almskog och Halltorps hage av U. Danielsson; i anslutning härtill skrev K. Johansson en monografisk framställning »Om våra almar». Vidare behandlades parkanläggningarna vid Solliden (av T. Grut) och vid Drottningens vilohem (av A. Lekander). Eftersom 1954 års Lustgård har att berätta om ytterligare två föreningsfärder, beträffande den ena, till Skottland 1954, med en viss fyllighet för att göra det oerhörda materialet tillbörlig rättvisa, så har jag desto större anledning att här ej rekapitulera detaljer från park och skog, som redan omskrivits i nyssnämnda arbeten. Och om den vilda öländska floran och vegetationen har man ju att rådfråga Sterners monografiska arbeten: Ölands växtvärld (Kalmar 1926; »Södra Kalmar Län» III), Flora der Insel Öland (Uppsala 1938; Acta Phytogeogr. Suec. IX) och Ölands flora (Lund 1948; i Öland Del I).

På första dagens program stod upptaget »uppehåll (ev.) vid Kastlösa k:a med *Adonis vernalis*». Vi avstod från Kastlösa k:a men inte från »kastlöserna», vi såg dem tvärtom i en mängd och yppighet som

Bild 2. Våradonis (*Adonis vernalis*) vid Mörbylilla i Ventlinge. — Foto Sven A. Hermelin.

nog inte skulle mött oss där. Jag lyckades nämligen (det var inte så svårt som det låter!) lirka med ledningen och föra exkursionen på avvägar. Våren förut hade jag av en god vän lockats ner till Öland för att beskåda en *Adonis*-äng vid Mörbylilla i Ventlinge, och den ville jag absolut visa mina färdkamrater. Ingen tycks ha varit riktigt förberedd på vad vi egentligen lämnade bussarna för att se — vandringen ner till strandängen togs i sakta mak mellan gärdesmurarnas bård av gullvivor (och vilka gullvivor!), på ett ställe med en inblandning av en liten grupp grann, knoppig storrams som en liten rest från ett fornt lövsnår; och en jättechampinjon höll på att bromsa hela kolonnen. När så det sista brynet av den planterade tallskogen passerats och ängen plötsligt låg för våra fötter, blev sensationen desto större. Ängen var fylld av små glansgula solar — en skönare *Adonis* aldrig fanns. Jag borde väl inte säga så själv, men det är bara sanningsenligt att konstatera, att denna underbara äng skänkte oss en av de stora högtidsstunderna under resan.

Till slut kom vi hem, jag minns inte när; men middag fick vi. Och tiden räckte därefter även för programmets »kvällstur för dem som önska följa med», närmare bestämt till **Vickleby** för ett besök hos konstnären Arthur C:son Percy. Denne har här i sin hemtrakt skapat en ovanligt vacker och stilfull anläggning, vid denna årstid i rikaste flor, särskilt av tulpaner och åter tulpaner i högst skiftande färger och former, väl placerade i den utstuderat terrasserade trädgården. Ett par remarkabla växter av annat slag må nämnas: på ett källartak blommade den vackra sydeuropeiska ranunkeln *Ranunculus montpe-liacus* — en representant för den mediterrana grupp av vilken vi i den nordiska floran bara har en art, den öländska ullranunkeln, *R. illy-ricus*. Och så fick jag äntligen, för första gången, se i blom den rent gulblommiga formen av kejsarkronan, *Fritillaria imperialis*. För att vara alldeles sanningsenlig, bör jag kanske nämna, att jag såg trädgården en dag senare än huvudgruppen; vid tiden för dess besök där deltog jag med några andra botanister i en jakt på en oansenlig raritet, *Plantago tenuiflora*, ute bland alvarets småpölar (»vätar») — vi var emellertid ute för tidigt på året för att finna den. Vid kanten av en större, öppen väd fann vi en annan sak, som förbryllade på avstånd: vattenkanten omgavs av en läckert violettrosa blomsterbård, som vid närmare granskning visade sig vara en fylldblommig form av *Cardamine pratensis*. Det var förvisso en prydnadsväxt; men vem tar upp den i odling? (Det finns faktiskt en fylldblommig form av arten nämnd i en del trädgårdsböcker, även från svenska trädgårdar, men denna form tycks inte vara mycket att ha. Löwegren, som har *Cardamine pratensis* med i sin handbok 1901, säger kort och gott: »En var. med fyllda blommor är ej synnerligen vacker».)

Dagen därpå var sommarmånadens första och för Öland närapå sommarens första — vi hade kommit med sommaren (fick vi veta på hotellet) efter veckor av kyla och regn. Det kom oss till godo — inte bara i form av gott reseväder för våra dendrologiska studier utan också när vi ville ägna oss lite åt vilda orkidéer. Och vi skulle väl inte ha farit till Öland utan att ha fått njuta något av senvårens och försommarens *Orchis*-prakt. Nu ville det sig genom vådrets växling så väl, att de lite senare arterna, johannesnycklar (*O. militaris*) och krutbrännare (*O. ustulata*), just satt i gång med att blomma, medan de tidigare på lämpliga ställen ännu stod i fullt flor, så särskilt Sankt Pers nycklar (*O. mascula*); men även av göknycklarna, *O. morio*, fick vi se några exemplar ännu skyltande med sin nästan sammetsskimrande mörka purpurkalk. Vi hade dem alla samlade både i mängd och i vackraste utveckling på en äng, där vi vid resan norrut hann att hejda oss, innan

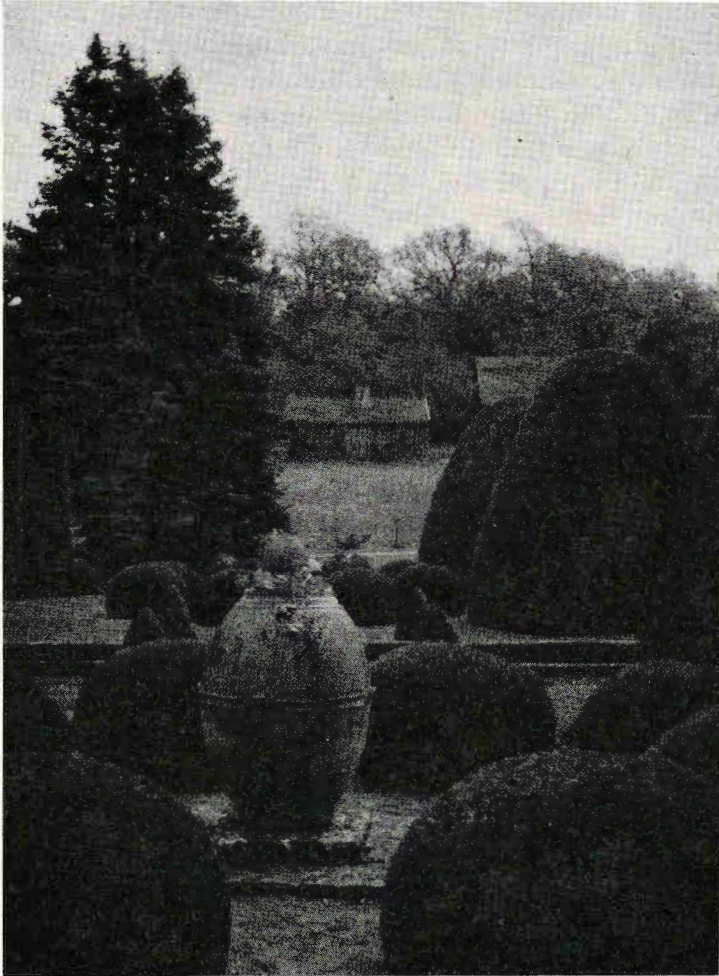

Bild 3. Solliden. Utsikt över terrasserna mot torpet. T. h. några av de stora, stackformiga, tätklippta *Thujaopsis*-exemplaren. — Foto Klara Wijkander.

det var för sent; det gav oss en liten improviserad blomsterstund. Dock, detta var först sista dagen, och vi skall inte gå händelserna i förväg.

Mot norr for vi dock även denna söndag, som blev vår idogaste dag — ja, färden gick nästan så långt som möjligt var, till Böda. Men dessförinnan stannade vi i staden **Borgholm**, där vi först sörjde för själen, sen för kroppen (i form av lunch). Den andliga spisen gavs av na-

Bild 4. Från färden upp till Böda. Lövängslandskap, i förgrunden med betad äng, vid Persnäs. — Foto Sven A. Hermelin.

tur och kultur i förening, men vi hade också en livlig debatt om natur och kultur i strid med varandra och om principerna för röjning och fredning i en lundvegetation som den härliga Borge hage. Den hade vi just haft tillfälle att avnjuta, om också lite grand i mellansäsongen: lagtornarna stod ännu i knopp, men av violerna var de flesta förbi, t. ex. den vilda luktviolen och vitviolen (*V. alba*), som här har sin enda nordiska växtplats. Den vanliga skogsviolen, *V. riviniana*, stod förstås i blom, men av dess nära släkting, lundviolen, *V. reichenbachiana*, fann jag bara några få individ, som ännu, undagömda i skuggiga vrår, var i flor och kunde visa sin i jämförelse med skogsviolens mycket mera rödvioletta krona. Det var för resten inte i Borge hage utan på vår andra rastplats, Solliden.

Dess anläggningar blev, som jag redan nämnt, mycket ingående skildrade i Lustgården 1924, men för flertalet av oss var väl parken

själv en ny upplevelse. En bild kan ju också ibland föra tanken på villovägar: en och annan som förut sett bilderna av de stora tätklippta, stackformiga »tujorna» på terrassen närmast slottet, torde väl ha blivit något överraskad av att finna dem bestå av *Thujaopsis* — för detta ändamål f. ö. kanske inte det idealiska trädslaget på grund av sitt grova kvistverk. Längre ner i parken började lagerhäggen blomma med smala vita klasar, en högst ovanlig syn för andra än extrema sörlänningar. Det var här nere vi efter demonstrationen slog oss ner för att debattera — d. v. s. flertalet lyssnade sittande eller stående i gröngräset, vilket för övrigt otvivelaktigt var insått av främmande frö. Jag lyckades rädda undan en hotfullt svängande damklack en tuva av skuggsvingel (*Festuca heterophylla*) för ett herbarieark; den var ju inte förut känd från Öland.

Efter lunchen gick färden till Böda, där revirförvaltaren, jägmästare P.-G. Arne, tog emot oss och blev vår ciceron på en skogsvandring, som främst gällde de synnerligen intressanta försöken med utländska barr- och lövträd ute i kronoparken. Jägmästare Arne har varit vänlig att meddela mig en rad data om dessa planteringar och om enskilda träd. Hans meddelande återges här iñ extenso.

Om utländska trädslag på kronoparken Böda.

Av P.-G. Arne.

Alltsedan kronoparken Böda, belägen på Ölands norra ända, i mitten av 1800-talet blev föremål för någon form av skogsskötsel, har man gjort försök med odling av utländska trädslag därstädes. Den för kronoparken mest angelägna uppgiften vid nyssnämnda tid var flygsandsfältens bindande. Här liksom vid andra kuster förekommo flygsandsfält i ganska stor omfattning och, vad värre var, flygsanden utbredde sig in över den odlade jorden. Arbetet bedrevs med stor energi och gav också ett resultat, som vi nutidsmänniskor ha all anledning att både beundra och glädjas åt.

I avsikt att uttröna, om andra trädslag än vår vanliga tall vore lämpliga vid bekämpandet av flygsanden, infördes sannolikt redan på 1850-talet svarttall, *P. nigra* (i dåtida rapporter kallad *P. laricio*) och kryptall, d. v. s. den lågväxta typen av bergtall, *P. mugo* (*P. montana*).

Svarttallen lämpade sig icke i sandfälten, men på den torra alvarmarken i vindpinade lägen har den visat sig synnerligen lämplig.

Försöken med utländska trädslag icke endast på flygsandsfälten utan även på bättre marker togo emellertid fart först då den framsynte, energiske och i icke ringa mån originelle jägmästaren Johan Emil Bohman år 1861 blev revirförvaltare och föreståndare för skogsskolan i Böda. Bohman är i skogsmannakretsar mest känd för den grönkvistning å tall, som han lät utföra och vars fördelar än i dag kunna utnyttjas, medan hans gärning som skogsodlare är mindre känd.

Av årsberättelserna för reviret framgår att Bohman först genom firman Steltzner & Schmaltz Nachfolger i Lübeck och senare hos firman Ekström & Forsberg i Örebro nästan varje år inköpte frön i större eller mindre mängd. Att här redogöra för all denna införsel skulle föra för långt, men som exempel kan anföras, att år 1862 inköptes 5 skålpund (här förkortat skp.) lärkträdsfrö, 10 skp. silvergransfrö, 10 skp. Weymouthfrö och 4 skp. strandtallsfrö. År 1864 uppgavos följande arter växa i plantskolan vid jägmästarebostaden Skäftekärr: svartgran, vitgran, balsamgran, hemlock, svart, vit och grå valnöt, scharlakanssek, blodsek, pyramidsek, *Pinus taeda*, Weymouthtall, dvergtall, *Pinus inops*, svarttall, Corsikansk tall, lärkträd, silvergran, strandtall, sockerlön, berglön, askbladig lön, nafverlön, platan, äkta kastanie, holländsk lind, afvenbok, accasie, alm, gråal m. fl., dessutom »snittlingar» av svartpoppel, ontarisk poppel, korg- och bandpil, samtliga (även alm och gråal) ur importerat frö. (Huvudparten av plantskolan upptogs givetvis av tall- och granplantor från hemklängt frö.)

År 1865 omnämnes även tulpanträd, år 1871 *Abies nordmanniana* och *Wellingtonia gigantea* (= *Sequoiadendron*), år 1876 levererades, i stället för beställd *Abies nordmanniana*, *Abies pinsapo*, och år 1878 för första gången frö av »Lifsträdet». I litteraturen betecknar ju »livsträd» gemenligen *Thuja occidentalis*, men sannolikt har det svenska namnet här tillämpats på *Thuja plicata (gigantea)*, då intet exemplar av *occidentalis* återfunnits. År 1879 infördes »*Abies Douglasii*», d. v. s. *Pseudotsuga taxifolia*, och *Pinus lambertiana* och år 1883 *Pinus rigida*, *Carya alba*, *Alnus viridis* och *Ilex aquifolium*.

Försöken med utländska trädslag ha sålunda varit omfattande. Tyvärr finnes icke någon uppgift om proveniens och lär väl aldrig heller kunna anskaffas.

Flera av de importerade trädslagen äro nu försvunna, men ännu finnes i skogen och i parken vid jägmästarebostaden tillsammans ett

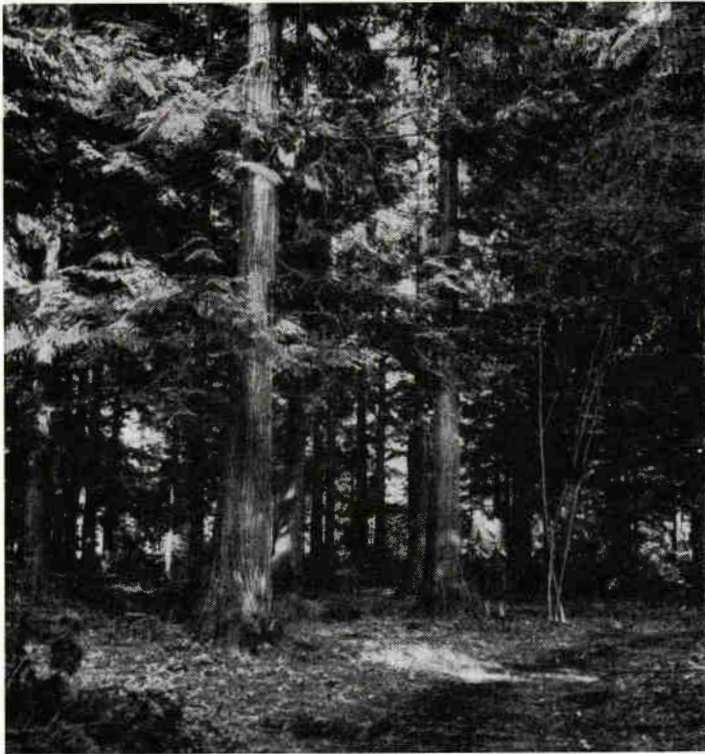

Bild 5. Böda. Parti av kronoparken med *Thuja plicata* i synnerligen vacker utveckling. — Foto Sven A. Hermelin.

30-tal arter vid liv, mestadels i enstaka eller ett fåtal exemplar. I skogen växa

i bestånd eller grupper:

Pinus strobus, *nigra* och *mugo*, *Abies alba*, *Pseudotsuga taxifolia*, *Larix decidua* och *leptolepis*, *Thuja plicata* och *Chamaecyparis lawsoniana*,

i enstaka träd:

Pinus banksiana, *Abies nordmanniana* och *balsamea*, *Picea sitchensis* och *orientalis*, *Tsuga canadensis*, *Quercus borealis*, *Populus balsamifera*, *Juglans regia*, *Castanea sativa*.

Av alla dessa arter ha endast ett fåtal kunnat hävda sig som ekonomiskt användbara skogsträd. Mest utbredd är *Pinus strobus* (Weymouthtallen). Den förekommer som huvudträdslag på omkring 80 ha men icke i rena bestånd utan alltid inmängd med tall och ofta gran. Den lider av samma förhärjande sjukdom, blåsrosten, som praktiskt

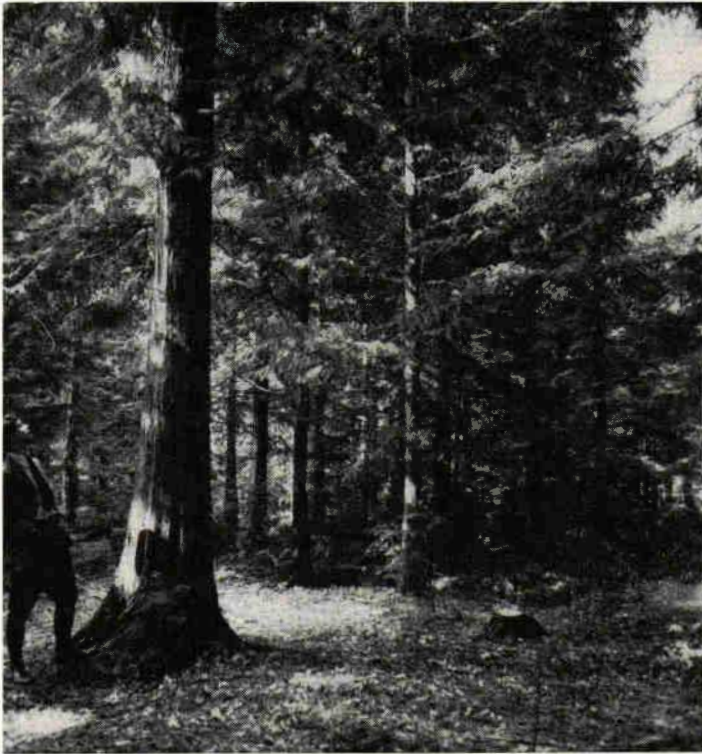

Bild 6. Böda kronopark. Detalj av tujabeståndet (*Thuja plicata*). — Foto Sven A. Hermelin.

taget utrotat detta trädslag i Mellaneuropa, men härjningarna här äro relativt små. Nyligen (år 1953) företagna undersökningar ha visat, att Weymouthtallen väl hävdar sin plats i konkurrensen med vanlig tall. 70-åriga bestånd ha på vanlig medelgod mark nått 18 m:s medelhöjd och en kubikmassa på 230 m³ sk/ha. Tekniskt sett är virket vitt, lätt och föga arbetande och bör därför lämpa sig för snickeriarbeten.

Douglasgranen (*Pseudotsuga taxifolia*) förekommer mestadels insprängd i bestånden. Genom sin snabba tillväxt, som betydligt överträffar vår vanliga grans, är den ett trädslag, som alltmer har dragit uppmärksamheten till sig. Tyvärr synas kottarna hos Douglasgranen vara mera utsatta för insektsangrepp än hos vanlig gran, varför fröutbytet ur insamlad kott är ringa.

Största uppmärksamheten såväl hos skogsmän som turister har ett tujabestånd, beläget 700 m öster om jägmästarebostaden, dragit till sig. Det är sannolikt ett av de först planterade bestånden av *Thuja*, och

i så fall bör dess ålder vara 76 år. Medelhöjden är c:a 18 m och maximihöjden 24. Genom alltför långvarig överskuggning från äldre tallar har höjdtillväxten sannolikt hållits något tillbaka, men då tillväxten i såväl höjd som tjocklek är tillfredsställande, har man skäl att vänta sig mycket stora höjder här med tiden. Trädens frösättning är mycket riklig, och självsådd är icke ovanlig. Dessutom föryngrar sig tujan genom grenrotning.

Smärre grupper av *Thuja* i blandning med cypress ävensom enstaka träd av dessa båda arter förekomma flerstädes i södra delen av kronoparken.

Då såväl tuja som cypress är giftiga, avhåller sig villebrådet från att beta dem, men råbockarna utnyttja de klenare stammarna i alltför stor utsträckning till fejning, en skada, som oftast helt förstör stammen och gör, att växten övergår i buskform. Under 1930-talet ha några hektar 70—80-årig tallskog underplanterats med dessa trädslag, men flertalet plantor ha på nyssnämnt sätt förstörts.

Ekonomiskt ha dessa trädslag fått en användning, som man säkerligen inte tänkt sig då de först planterades. Täkten av kransgrönt från dem är nämligen betydande och uppgår årligen till mellan ett och två ton.

Ur tujavirke från Böda har professor Holger Erdtman vid Tekniska högskolan framställt kemiska preparat, som gå under benämningen pliciner och som användas i den medicinska forskningen. Därför ställes allt stamvirke, som utfaller vid huggningar i tujan, till högskolans förfogande i den mån det genom provtagning visar sig innehålla dessa ämnen i sådan mängd, att de kunna tillvaratagas. Övrigt stamvirke har hittills varit av så ringa omfång, att man ännu ej funnit dess lämpligaste användningsområden i Sverige. I Danmark användes *Thuja*- och cypressvirke till bl. a. klädkistor och inklädsel av garderober, då klädmalen skyr detsamma. Klenvirke användes även till hägnadsstolpar, då dessas rötbeständighet anses överträffa ekens.

Tyvärr har tiden icke medgivit en mera ingående penetrering av de utländska trädslagens förekomst och utveckling på kronoparken Böda, ett arbete som såväl vetenskapligt som praktiskt kunde bli av betydelse för fortsatt utnyttjande av dessa arter.

Skäftekärrs jägmästareboställe har inte bara en tjusande manbyggnad att visa utan också runt kring denna ett botaniskt intressant och estetiskt tilltalande träd- och buskbestånd. Jägmästare Arne har lämnat mig en lista däröver, omfattande närmare 60 objekt. Flertalet av

Bild 7. Skäftekärrs jägmästareboställe. Exkurrenterna samlas på gårdsplanen. — Foto Klara Wijkander.

de äldre stammar från planteringar åren 1888—91, några är från 1881—1884, och ett par, enligt vad man vet, planterade redan c. 1860. En yngre uppsättning daterar sig från 1940. Ur listan må nämnas följande ur den äldre gruppen med uppgifter om planteringsår samt nuvarande höjd (i m) och diameter (i cm) vid brösthöjd; om ej annat sägs, planterades exemplaren som ett- eller tvååriga. Hos några flerstammiga exemplar ha resp. diam.-mått angetts åtskilda med snedstreck.

- Picea orientalis* (1890); 15,5 — 44.
- Pinus Jeffreyi* (1890); 15 — 47.
- Tsuga canadensis* (grodd 1864, flera gånger omflyttad före 1895); 10,5 — 40.
- Thuja Menziesii* (1885); 18 — 51.
- Chamaecyparis lawsoniana* (1886); 13 — 27/28.
- Juniperus virginiana* (1889). 6 ex. 1931, 3 1950.
- Populus alba* (före 1890) 23 — 54/49/47.
- Juglans nigra* (1884, nygrodd); 17 — 72.
- » » (d:o d:o); 21 — 81.
- Carya alba* (1884, nygrodd); 13,5—24.
- Quercus »rubra»* (1880 el. 1881).
- Ulmus laevis* (1884); 17 — 54.
- » *carpinifolia* (1891).

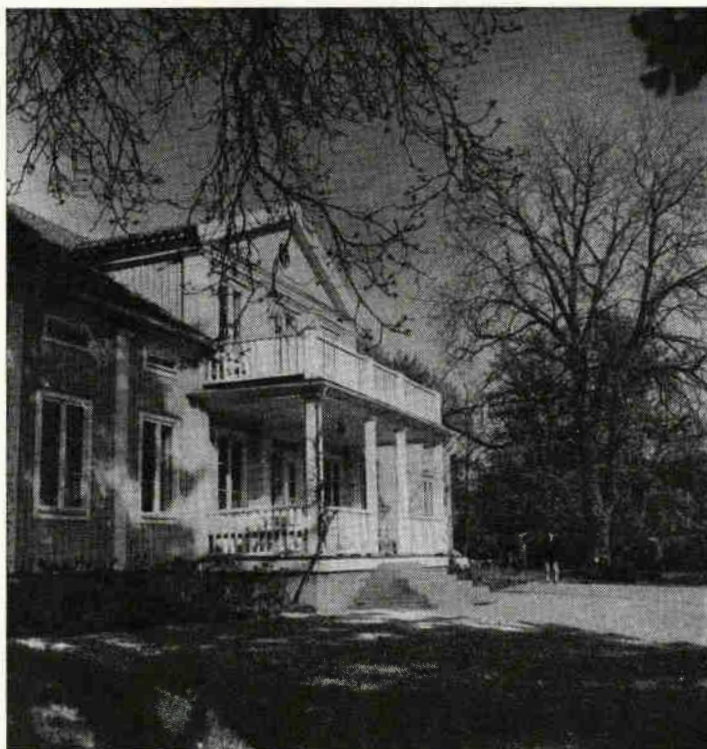

Bild 8. Skäftekärrs vackra gårdsfasad samt i bakgrunden det ena av de stora träden av *Juglans nigra*. — Foto Sven A. Hermelin.

Platanus acerifolia (trol. 1895); 16 — 54.

Prunus mahaleb (1890).

Crataegus crus-galli (1890).

» *coccinea* (1890).

Sorbus »aria» (1890, från Gotska Sandön; flerstammig); 14.

» *torminalis* (1892, treårig); 13 — 37.

Robinia pseudacacia (1888); 17 — 72.

Acer campestre (1891).

» *pseudoplatanus* (1869, femårig).

» *saccharinum* (1891); nedfrusen 1941, återkom i buskform.

» *saccharum* (1882).

Cornus florida (1890).

» *mas* (1890); 6.

Fraxinus excelsior (ålder okänd); 21 — 180.

Särskilt imponerande var den väldiga ask, som ovan nämns och nedan avbildas och de båda som pendanger snett framför byggnaden

Bild 9. Den stora asken (*Fraxinus excelsior*) i Skäftekärrs park. — Foto Sven A. Hermelin.

placerade träden av svart valnöt (i det ena växte, ett stycke upp i kronan, ett stånd av skelört, tydligen uppvuxet ur ett frö, som släpats dit av en flitig myra — det är ju så den arten sprids, fast mera sällan i vertikalled). En stor douglasgran från 1884 fanns ännu vid vårt besök men skadades svårt av storm i januari 1954 och fälldes sistlidna höst; det var ett dubbelstammigt träd med den imponerande höjden av 23, resp. 21 m och brösthöjdsdiameter av resp. 60 och 55 cm.

En kontrast till de högresta tuja- och weymouthbestånden var ju tallskogen på flygsanden, en ganska tunggången terräng men en intressant vegetationstyp. Tallarna hade här och där rikligt med aecidier av vaxrost, väl *Coleosporium euphrasiae*, eftersom *Melampyrum silva-*

Bild 10. »Neptuni åkrar», det stora klapperstensfältet vid Byxelkrok. — Foto Sven A. Hermelin.

ticum var en av de få fanerogamerna i bottenvegetationen och den enda som kunde tänkas som värdväxt för rostsvampens övriga stadier. Innan vi återvände hem fick vi tillfälle att bese en av Nordölands verkliga märkvärdigheter, det stora klapperstensfältet »Neptuni åkrar» vid **Byxelkrok**. Innan vi återvände hem, hade vi också intagit middag, en präktig middag, i Byxelkrok, på Olanders pensionat. Vi kom tillbaka i mörker, ivriga att stämma möte med Morfeus.

Tredje dagens morgon rann upp, alltjämt med vackert väder. Den skulle bli vår sista dag på Öland för denna gången — bara en halv dag för resten. Även nu gällde färden både natur och kultur, låt vara att den sistnämnda var av en helt annan typ än vi mött förut. Vi skulle besöka Halltorps ängar i Högsrum och Ismantorps fornborg i Långlöt.

Lövängarna vid **Halltorp** är berömda för tre ting: för sina avenbokar, för sina ekar och för sina ekars ekbock, den stora långhornade skalbagge som här har sin enda svenska, nu naturskyddade förekomst. Området är vidsträckt, och tiden tvang oss till koncentration på ettdera partiet, till *Quercus* eller *Carpinus*, sen våra stora bussar under

Bild 11. Ismantorps fornborg. — Foto Sven A. Hermelin.

förarnas stilla morr men utan alltför svåra skrapningar lyckats kränga sig igenom de trånga grindhålen och ta oss ända ner till lövängen. Vi valde avenboken, och nog valde vi rätt. Halltorpsbeståndet är Sveriges nordligaste men också dess största avenboksbestånd; därtill kommer, att det innehåller träd av en storlek som är ytterligt ovanlig för svensk *Carpinus*. Vi kunde inte göra mer än en ganska snabb och kort inträngning men hade möjlighet att se några av de mest imponerande exemplaren — några dessutom av ett högst säreget utseende på grund av väldiga häxkvastar, orsakade av parasitsvampen *Taphrina carpini*. Ängsmarken var mosaikartat uppdelad i torrare partier och fuktiga stråk, som sträckte sig i en oregelbunden serie tvärsöver vår framryckningslinje och genom sin bredd och blöta mången gång tvang till kringgående rörelser. I dessa marker blommade, i en rikedom som vi förut inte sett, Sankt Pers nycklar, delvis i jätteexemplar — och på andra sidan av vägen passerade vi en liten hage, där en liten gumma gick och plockade en bukett av dem. Naturen efterapar ju konsten — jag har aldrig sett en äktare Edelfeit. Men just den bilden skulle naturligtvis misslyckas för Sven Hermelins kamera. I ett av de där

fuktstråken i avenboksskogen gjorde Nils Sylvén exkursionens sensationella växtfynd: *Veronica montana*, nu med sina blekvioletta, mörkstrimmiga blommor utslagna. Den var förut bara känd från Skåne och från Hallandsås' nordsluttning i allra sydligaste Halland, och med sin allmänna, något västliga utbredning var den inte någon art man direkt väntat att finna på Öland.

Gråborg i Algutsrum är den största men **Ismantorps** borg den bäst bebehållna av Ölands egendomliga bygdeborgar, dessa väldiga ringmurar av stora kalkstenshällar, som i forntiden måste ha tjänat som skyddsställen i orostid. Inom muren vid Ismantorps borg har man blottat inte mindre än 88 husgrunder; området har genom riksantikvarieämbetets försorg röjts, och man har sökt att på ett smidigt sätt bringa borgen och den omgivande vegetationen i samklang. En av exkursionsdeltagarna, nordistprofessorn Ivar Lindquist från Lund, berättade för oss övriga om borgens historia och funktion, och så långt tiden för övrigt räckte passade vi på att också njuta av solskenet och av blomsterfägringen på den omgivande ängen (där det fanns ovanligt gott om den lilla späda och sirliga fågelstarren, *Carex ornithopoda*).

På vägen till borgen hade vi mest genomfarit lågväxta, hasselrika lövskogsmarker med öppna fuktiga gläntor, där majvivorna lyste lång väg med sina rödvioletta flockar. När vi på hemvägen for över lite torrare, halvt alvarartad mark fick vi till sist en chans att närmare bese de första blommande exemplaren av Ölands blomma framför andra, ölandssolvändan, *Helianthemum oelandicum* — den som självfallet borde vara Ölands provinsblomma (i stället för den långt sparsammare och mindre karakteristiska tovsippan).

Så kom vi hem för packning och avsked. Vi hade en avslutande måltid tillsammans, en lunch visserligen men riktigt högtidlig ändå. Vår ordförande höll tal och tackade dem som lett exkursionen liksom dem som förberett den eller skött drätsel och regi under dagarna på Öland. Gösta Adelswärd fick en extra harang, eftersom han skolkade från talets första del för att ta emot telefon om att han lyckligen fått sin dotter nr 2.

Den som läser skildringen härövan och jämför med berättelsen om Ölandsexkursionen 1924 kommer väl att undra över hur mycket mer de exkurrenterna tycks ha fått se. Jag tror knappt att undran är motiverad. Jag hoppas och tror, att skillnaden beror på krönikören.

MAGNUS FRIES och SVEN A. HERMELIN

PARKER, TRÄDGÅRDAR OCH SKOGSFÖRSÖK I SÖDRA FINLAND

Föreningens för Dendrologi och Parkvård

Finlandsexkursion 1953

Över hundra år ha gått sedan Johan Ludvig Runeberg skrev »Vårt land». Den nationalhymnen rymmer mycket av vad som ännu i dag är utmärkande för Finlands natur och folk. Men åtminstone i ett avseende är sången otidsenlig. Det är ej längre fråga om att »en främling far oss stolt förbi». Därpå finnas från senare tider otaliga bevis. Icke blott forskarna inom geologi och biologi utan även de praktikens män, som grunda sin verksamhet på dessa discipliner, ha all anledning att observera vad som finnes och för närvarande utföres i Finland. Den erfarenheten gjorde också — som väntat — de dendrologer och parkvårdare från Sverige, som den 25—28 juni 1953 besökte sydvästra och södra Finland.

Det morän- och åsmaterial, som inlandsisen lämnat efter sig vid sin reträtt genom hela landet, är till allra största delen näringsfattigt. Den kalkhaltiga moränlera, som gör vissa delar av vårt land så lättodlade och bördiga, saknas helt. Och icke heller den lera, som här och var i Finland avsatts under Östersjöns olika utvecklingsstadier, är särskilt näringsrik. Endast på mycket begränsade områden, bl. a. i sydväst, har en påtagligt gynnsam jordmån kunnat uppstå tack vare flera sammanfallande och samverkande faktorer: skalgrusavlagringar på sina håll vid Bottenhavets och Finska vikens kuster, förekomster av urbergskalk i små mängder, dock tillräckliga att ge det nedanför klipporna framsipprande grundvattnet högre pH-värde än det vanliga grundvattnet, lokalt också kväveanrikning i marken, bl. a. här och var längs kusten genom alrotbakteriernas kvävesamlade verksamhet, och vidare ett på grund av terrängformerna och havets närhet gynnsamt lokalklimat, allt faktorer som kunna ge upphov till en frodig vegetation, som i sin tur också bidrar till jordmånens förbättrande. Det är på dessa platser vi finna de lundar av hassel och ädla lövträd, som här och var av en gammaldags lantushållning omskapats till ljuvliga lövängar och

som till typen motsvara vad vi känna från Mälärstränderna, Roslagen och Stockholms skärgård.

Klimatiskt kan sydvästra och södra Finland i stora drag sägas motsvara norra Uppland och Gästrikland. Karakteristisk är den successiva kontinentalisering, som klimatet genomgår från kusten och inåt land, i stort sett alltså mot nordöst.

Även under ganska milda vintrar är skärgårdshavet mellan Åland och Finlands fastland isbelagt, och större delen av Finska viken är vid midvinter normalt frusen eller fylld av packis. Dessa isvidder verka ju klimatiskt som ett flackt, skoglöst, snö- och isklätt land, och kustlinjen är i själva verket under ett par månader förskjuten mildtals utåt — Hangö udd ofta undantagen. Här bortfaller alltså till en viss grad det mildrande inflytande, som ett isfritt hav kan ha på angränsande kust.

Vintern kan i jämförelse med svenska förhållanden vara ganska sträng även i det sydvästra kustlandet och än mer ju östligare man kommer längs Finska viken. Februariisotermen för -5° kan sålunda beräknas tangera kusten i sydväst och redan en åtta—tio mil därifrån inåt land löper isotermen för -7° fram. I Sverige följer -5° -isotermen för januari i stort sett norrlandsterrängens sydgräns (genom Bergslagen och sydöstra Norrland) — i februari bör den komma obetydligt sydligare.

Somrarna kunna emellertid vara jämförelsevis varma. Havets närhet mildrar höstfrosterernas härjningar i kustbandet.

Beträffande snötäckets varaktighet, en faktor av största betydelse även ur växtodlingssynpunkt, äro förhållandena på sydvästra och södra Finlands fastland jämförbara med dem kring norrlandsterrängens sydgräns. Den kurva, som förbinder platser med ungefär 130 dagars snötäcke i Sverige och som i grova drag löper fram längs nämnda terränggräns, avskär i nordväst-sydöstlig riktning en liten del av sydvästra Finland och löper ut i Finska viken redan i västra Nyland.

Klimatet i Sydfinland är sålunda avgjort strängare än t. ex. i Mälardalen men uppvisar åtminstone två faktorer, som för vissa växter äro förmånliga, nämligen jämförelsevis varma somrar och långvarigt, skyddande och vattenmagasinerande snötäcke under den kalla årstiden. Under hänsynstagande till dessa speciella förhållanden kunna i södra och sydvästra Finland åtskilliga växter odlas, som man ur »mellansvensk» synpunkt inte väntar sig att finna där.

Den markerade terrängförändring — det mellansvenska låglandets övergång i norrlandsterrängen — som på motsvarande latitud i Sverige är så utomordentligt betydelsefull för vilda och odlade växters förekomst, saknas i Finland. Man får här icke denna för svenska förhållan-

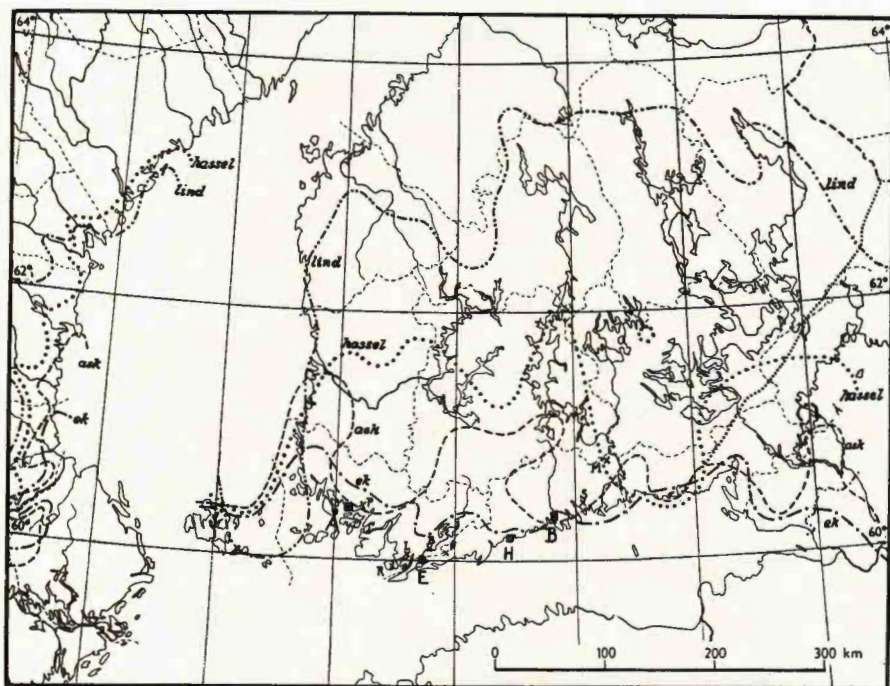

Bild 1. Karta, utvisande platser som besöktes under exkursionen. Med större stil: Å = Åbo, E = Ekenäs, H = Helsingfors, B = Borgå; med mindre stil: P = Pikis, R = Rilax, L = Lindö, B = Billnäs, F = Fager-
vik, M = Mustila, S = Stor-Sarvlaks. — Nordgränser för de ädla lövträden ek, ask och lind samt för hassel inlagda. — Efter Linkola, Kujala m. fl.

den så karakteristiska tvära övergång från resterna av den i barrskogen insprängda ädellövs-kogen till den nordiska barrskogen med icke-ädlade lövträd men praktiskt taget utan ek, alm, lind, ask och hassel. (Det är endast längs det sydnorrländska kustlandet som de ädla lövträden kunna tränga längre norrut.) Här i Finland har det i stället skett en successiv sortering av denna mellan- och västeuropeiska flora allt efter växternas olika förmåga att tolerera de mot nordöst allt mer markerade kontinentala klimatdragen: kalla vintrar men i gengäld varma, soliga somrar. Eken når endast obetydligt in på fastlandet i sydväst och söder. Asken växer på mycket glest spridda lokaler något tiotal mil längre in och almen och hasseln likaså ännu något längre mot norr. Linden, det mest »kontinentala» av våra ädla lövträd, växer vild ända upp i mellersta Finland, till en i stort sett bågformad linje kring och utöver 63° n. bredd. På orienteringskartan (bild 1) ha nordgränserna för ek, ask och lind samt hassel inlagts för att visa den jämfört med

Bild 2. Åbo. Nya begravningskapellet, arkitekt E. Bryggman.

svenska förhållanden mera successiva uttunningen norrut av det sydliga inslaget av ädla lövträd i det finländska barrskogslandskapet.

Det var mot bakgrunden av dessa karaktärsdrag i klimat, jordmån och inhemsk flora — delvis lika, delvis olika förhållandena i Sverige — som de svenska dendrologerna med intresse motsågo vad grannlandet i öster hade att uppvisa.

Torsdagen den 25 juni.

Åbo. När huvudparten av dendrologerna anlände till Åbo med båten från Stockholm, mötte på kajen överförstmästaren Torsten Rancken och herr Curt Sandberg från Finlands resebyrå, beredda att svara för ciceronskapet under vår exkursion. Vi började med en rundfärd genom staden med uppehåll vid Domkyrkan och Per Brahes staty. Därifrån fortsattes till den nyanlagda begravningsplatsen med Uppståndelsekapellet, ritat av arkitekten professor Erik Bryggman i en modern, stämningsfull och vacker stil. Det ligger i bergsterräng med tallskog,

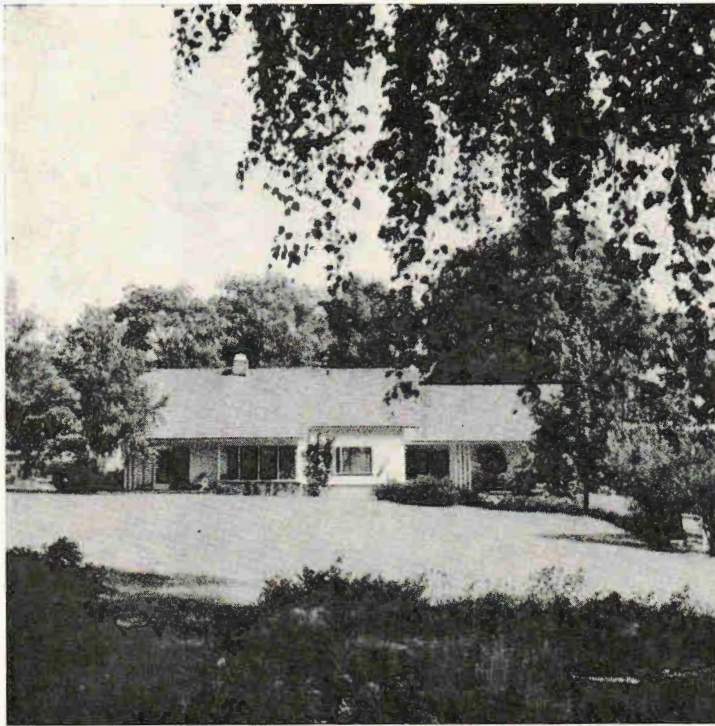

Bild 3. Pikis. Chefsbostaden i Lantbruksförsöksanstaltens trädgårdsavdelning, arkitekt A. Ervi.

mot vilken man genom ena långsidans glasvägg har en vacker utsikt (se bild 2). En murgrönsranka fick tills vidare ersätta altartavla.

Vi lämnade Åbo, färdades genom ett bördigt landskap av mellansvensk karaktär — rikssvensken frapperades av de smala tegarna, åtskilda av öppna diken. Många handelsträdgårdar passerades utanför staden. *Campanula patula* blommade på dikesrenarna.

Pikis. På Lantbruksförsöksanstaltens trädgårdsavdelning i Pikis tog professor O. Meurman emot och var en entusiasmerande ciceron. På en ekonomibyggnad vid entrén växte frilandsvin, en *Vitis labrusca*-hybrid. Kring fruktträden lades gräskomposter på en yta lika stor som den kronan täcker. Som skydd mot sorkar anbringades ett uppslitsat rör av hård asfaltpapp (tillverkad vid Åbo asfaltfabrik). Träden trivas bättre och få jämnare markfuktighet, och man slipper hålla fritt från ogräs (se bild 4). Fruktträden voro ytterst sparsamt beskurna — man eftersträvade inga grenserier, som man tidigare gjorde i svenska frukt-

Bild 4. Pikis. Försök med gräskompost under fruktträd. Ett uppslitsat rör av asfaltpapp på trädstammarna som skydd mot sorkar.

odlingar. Genom att endast försiktigt gallra bort för tätt sittande grenar och endast undantagsvis beskära skotten uppnår man en mycket tidigare skörd. Redan efter tredje året gävo träden av vissa sorter 6,5 kg/år. Denna metod ger i ungdomen 4 gånger större skörd än om träden underkastas regelrätt beskärning. Framgångsrika försök ha gjorts med att bekämpa ogräsen i trädgårdskulturerna genom försiktig besprutning med klorex. Amerikanska jätteblåbär försöksodlas, och av dessa ha fyra sorter visat sig bra. I Sverige gjordes på 1920-talet mångåriga försök med dessa blåbär, bl. a. på Flahults försöksgård i Småland, i Pomologiska föreningens regi. Även där gick odlingen bra av vissa sorter, men kvaliteten var ej sådan, att bären kunde säljas.

I trädgården kring chefsbostaden sågo vi för första gången på denna färd *Rosa gallica splendens*, den s. k. Valamorosen, som sedan förekom i de flesta trädgårdar vi besökte. Vidare fingo vi veta, att den gulvita, halvfyllda pimpinellros, som i Roslagen kallas ålandsros och som där finnes spridd i hela kustbandet, här kallas finsk bondros.

Bland slingerväxter noteras den östasiatiska kameleontbusken (*Actinidia kolomikta*) och den japanska trädödaren (*Celastrus orbiculatus*). Bland träden märktes ett stort exemplar av grå valnöt (*Juglans cinerea*) och några nyplanterade exemplar av svart valnöt (*Juglans nigra*), vidare ett praktfullt träd av asklönn (*Acer negundo*). Av vanligt oxbär (*Cotoneaster integerrimus*) fanns en vacker häck. Denna art har här visat sig hårdigare än svartoxbär (*C. melanocarpus*), som hade frusit. I det skogsområde, som tillhörde försöksstationen, fanns en lovande ekplantering, där man på inrådan av greve von der Schulenburg hade planterat lupiner som undervegetation och markförbättrare. Efter rundvandringen bjöd herrskapet Meurman på livligt uppskattade förfriskningar i den vackra chefsbostaden, ett osedvanligt trivsamt enplanshus (bild 3), ritat av den skicklige arkitekten A. Ervi.

På vår färd mot Bromarv passerades Åminne gård med ståtliga rapsfält. Söder om Salo foro vi genom en god, burgen bygd med bördiga fält och bra bebyggelse. Man såg många nya småbruk, som kommit till efter kriget för de karelska flyktingarna. Vägen löper alldeles intill Bjärnä gråstenskyrka av roslagstyp men med en stapel, som krönes av en rysk lökkupol. Utmed vägen blommade midsommarblomster och prästkragar som vackrast. Det är ett småkuperat landskap, där ganska god åkerbruksjord omväxlar med moränmarker och sandmoar med tallskog, kransad av lövbryn ut mot den odlade bygden.

Ett uppehåll gjordes vid Tenala 1300-talskyrka, också den av samma typ som de tornlösa gråstenskyrkorna i Roslagen med fristående klockstapel. Längs kyrkans ena gavel och långsida lågo de fallna från det senaste kriget. Idel svenska namn äro inhuggna på den långa stenfris, som löper längs väggarna.

Färden gick vidare längs den imponerande Andra Stängselåsen (eller Salpausselkä II), ett av de mäktiga ändmoränsstråk, som västerut synas ha sin motsvarighet i de s. k. mellansvenska ändmoränerna med antagen fortsättning i de norska raerna vid Oslofjorden. Dessa geologiskt mycket märkliga bildningar anses ha avsatts i havet, då inlandsisen under sin avsmältning stod mer eller mindre stilla i flera hundra år i dessa trakter.

Efter ett skönt bad i havsvattnet och en riklig lunch på pensionat Sandås i Bromarv ställdes färden till det gustavianska

Rilax, där greve J. F. Aminøff med familj var ett gästfritt värdfolk. Vi samlades framför stora trappan med utsikt över trädgården, som ramas in av en lummig parkgrönska, och fingo av värden en levande beskrivning av det gamla godsets öden alltifrån den tid, då det tillhörde de Oxenstiernska godsen. Genom gifte kom det över i släkten Ami-

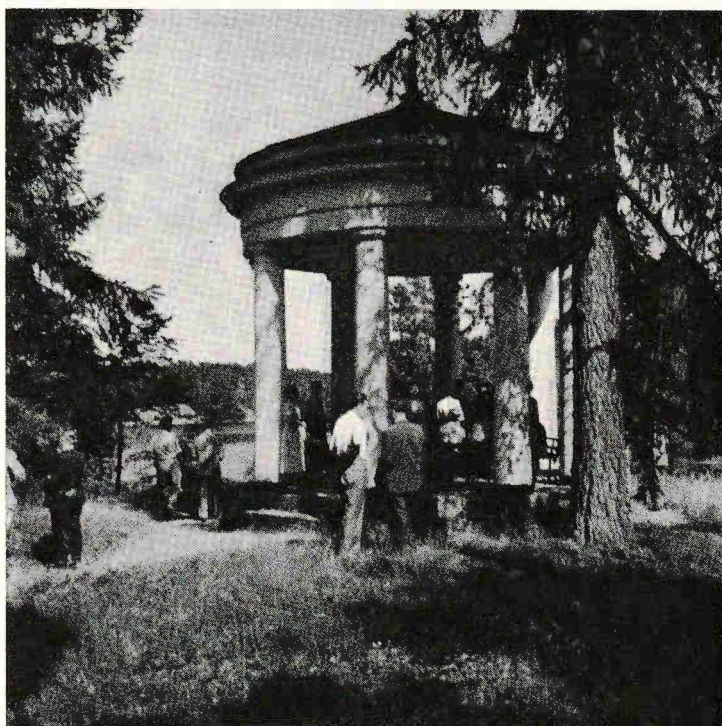

Bild 5. Rilax. Sengustaviansk idyll i parken.

noffs ägo. Den nuvarande ägarens farfars far tillhörde Gustaf III:s intima krets och fick sina impulser och ideal av honom. Än i dag förvaras Gustaf III:s dödsmask på Rilax liksom många andra gustavianska minnen. Den nuvarande huvudbyggnaden uppfördes år 1804, och parken började anläggas vid samma tid.

Denna gränstrakt mellan Egentliga Finland (Åboland) och Nyland — med en rikt sönderskuren kust — är den klimatiskt mest gynnade på fastlandet. Havets mildrande inflytande gör sig tydligt gällande. Detta fingo vi erfara under vår angenäma rundvandring i den vackra parken. Vi överraskades sålunda här av ett vackert bokhult med 5—10 m höga c:a 30-åriga bokar. Ett fristående bokexemplar bar 1952 ollon, men de mognade ej. Inom ett annat bestånd funnos dock fröplantor. Vår uppmärksamhet riktades på ädellövs-kogens fantastiskt rika förnygring. Framförallt asken, men även linden, formligen sprutade upp ur marken. Klimatiskt sett finnas inga hinder för ädel och rik lövskog i dessa delar av Finland. Forstmästare Rancken framhöll, att de betande kreaturen tidigare utgjort det enda hindret för ädellövs-kogens

föryngring — människans avverkningar givetvis undantagna. Betesfred är en absolut förutsättning för att man för framtiden skall kunna bevara de ännu kvarvarande resterna av ädellövskog i Sydfinland. — Parkvandringen slutade vid ett tempel på en höjd vid stranden med utsikt över en spegelblank vik med lummiga stränder — i sanning en gustaviansk idyll, ej olik Haga (bild 5).

Efter en tacksamt mottagen traktering togo vi avsked av det älskvärda värdfolket och färdades vidare genom en rik bygd med vackra ekplanteringar, med lindar och med hamlade björkar och askar, som minna om gamla tiders lövängskultur, och kommo till

Lindö. Här togos vi emot av gårdens ägare, friherre René de la Chapelle, med maka och son, utbildad till lantmästare i Alnarp.

Gården är vida känd för sina fruktträdsodlingar, och den nuvarande ägaren har förstått att på ett klokt sätt utnyttja det klimatiskt gynnsamma läget. Han har planterat fruktträd och startat en betydande plantskola och var, när de hårda vintrarna började 1939—40, uppe i en fruktodlingsareal av 20 hektar. Då frös praktiskt taget allt, både i odlingarna och i plantskolan.

Efter de hårda vintrarna har baron de la Chapelle särskilt koncentrerat sig på att få fram de härdigast tänkbara underlagen för fruktträden. Det visade sig nämligen att även träd av härdiga ryska äppelsorter fröso, därför att de voro ympade på grundstammar, som inte voro härdiga; rötterna fröso och då dog självfallet också kronan.

Av gårdens 1.400 hektar mark disponeras nu inte mindre än 50 av fruktodling och plantskola.

Mangårdsbyggnaden uppfördes på 1600-talet och har sedan byggts om i olika etapper. Det är fördelen med trähus, sade baron de la Chapelle, att de för rimliga kostnader kunna byggas om efter varje ägares önskemål. Mellan byggnaden och sjön låg förut en trädgård med 130-åriga äppelträd. Även dessa fröso de kalla vintrarna — lyckligtvis kunde man säga, när man nu från terrassen kan njuta den strålande utsikt över fjärden, som man förr blott anade. Den tidigare fruktträdgården ersattes med en stor, ren och vacker gräsmatta, som avslutas av ett par ståtliga exemplar av *Larix ×eurolepis*, hybriderna mellan europeisk och japansk lärk.

En mäktig 350-årig lind står nära manbyggnaden, och i den parkartade delen av trädgården finnas åtskilliga mera sällsynta träd, som planterades av den nuvarande ägarens fader. Dels växa där en del äldre barrträdsexemplar, bl. a. *Abies arizonica*, *A. sibirica* och *A. balsamea* samt *Pseudotsuga taxifolia* av mycket vacker typ, dels en del intressanta lövträd. Bland dessa märktes trenne ståtliga *Juglans cine-*

rea (med åttapariga blad), några vackra *Acer ginnala*, som planterats för den vackra höstfärgens skull, en ornäsbjörk och en flikbladig gråal från Ladogas strand.

Bland blomsterbuskarna gladdes vi kanske mest åt en grupp av »Valamorosor», som vi nu lärt oss känna igen, och åt »torprosen», som man här kallade den dubbelblommande pimpinellrosen. Utom den vitgula relativt starkvuxna form, som vi sågo vid Pikis, fanns här en något mera svagvuxen rosablommande form.

Efter rikliga och i den härliga sommarvärmen välkomna förfriskningar lämnade vi Lindö med den lilla trevliga staden Ekenäs som nästa mål.

Ekenäs. Först togo vi alla stadens hotell i anspråk för vår inkvartering, och sedan samlades vi till middag på den trivsamma pålrestaurangen »Knipan», där de tama idarna stodo och väntade på smulor från gästernas bord. Senare i den ljusa sommarkvällen togs en promenad under forstmästare Ranckens ledning i »Hagen», som inte längre är en hage, därför att den betesfredades redan på 1870-talet. Jorden är utomordentligt god och delvis något fuktig, och hagen blev en lund. Vilken landskapstyp som bäst passar som rekreatiomsområde för ekenäsborna — hagen eller lunden — kan man diskutera. Nu gladdes sig skogsmannen emellertid åt bestånd av 27 m höga klubbalar och tallar som äro 30—31 m. Det finnes orörda klubbalsbestånd som hålla 640 kbm/har. Andra albestånd ha gallrats, men när de fingo mera ljus, slogo de förut kala stammarna ut rikligt med vattenskott, så att de nu grönska.

I anslutning till Hagen ligger **Ramsholmen**, en mera folkparksbetonad del med frodig lundvegetation. Här avhandlades gallringsproblem, tills skymningen föll över diskussionsobjekten.

Fredagen den 26 juni.

Efter en kort färd från Ekenäs genom Karis voro vi framme vid dagens första mål:

Billnäs. Här togos vi gästfritt emot av friherrinnan Marianne Hisinger-Jägerskiöld, av deltagarna känd och välkänd från flera tidigare exkursioner, samt av unge sonen Clas Johan, som redan hunnit vara med om flera dendrologfärder.

Billnäs' säteri är ett järnbruk från 1600-talet, som utnyttjar kraften i Svartån, vilken här bildar ett fall på vägen ner mot Pojoviken.

Egendomen driver även jordbruk och har en stor trädgård och plantskola. Finlands svenska trädgårdsskola var förlagd hit, innan den flyttade till Åbo. I mångt och mycket motsvarar Billnäs således Adelsnäs i Sverige.

Den nuvarande huvudbyggnaden uppfördes 1917 i italiensk villastil. Trädgården och parken ha tillkommit i etapper. De ha alltid skötts av rikssvenska trädgårdsföreståndare, och när på 1930-talet en del av ekonomiträdgården skulle inlemmas i lustträdgården tillkallades Sven Hermelin som trädgårdsarkitekt.

Den då anlagda delen blev främst en sortimentsträdgård, där nyheter prövas. Som exempel må nämnas en spaljémur för olika päronsor-ter, en spaljégång under ett valv av olika äppelsorter, en snittblomme-avdelning — mylady's garden, där friherrinnan från tidiga våren till sena hösten kan hämta just de blommor hon tycker om — samt en rosengård, där olika rosensorter prövas. Rosengården inramas av spaljéväggar med klängrosor, klematis och andra slingerväxter.

I en intimare avdelning ligger ett tehus, som öppnar sig mot en välvårdad gräsmatta med en cirkelrund bassäng, och därbortom vidtar mellan corps-de-logiet och ån den stora parken med solöppna gräsmattor och enstaka träd eller trädgrupper. Där dominerar ett magnifikt exemplar av den silverpil, som i finska plantskolor går under namnet *Salix alba splendens sibirica*, en god växtlig typ. Här uppmärksammades också *Juglans mandschurica* med nästan meterlånga, dekorativa blad, och den finbladiga *Sorbus Prattii*, en av de vitfruktiga kinesiska rönnarna. I ett äldre bokbestånd funnos självsådda bokplantor.

Lätt beskuggad av ståtliga kamgranar ligger *Rhododendron*-dalen. Trots betydande jordförbättringar med torvjord och sand utvecklas *Rhododendron*-plantorna ej tillfredsställande där. Att det inte beror på klimatet utan på jordmånen — mineraljord som kanske också är något kalkhaltig — framgick med all tydlighet av det senare besöket på Mustila. I dalen stod den gulblommande *Primula Florindae* i sitt flor, och den lågvuxna glansbambun (*Arundinaria nitida*) klarade sig bra. *Hydrangea petiolaris* klättrade på ett berg i närheten.

Nere vid åstranden växte bland mer eller mindre sydliga arter, såsom *Iris pseudacorus* och *Glyceria maxima*, gråal, en nordlig och östlig art, som når ända hit ned men som sedan skyr Finska vikens närhet, fastän den vid Bottenhavet och Bottniska viken går ända ut till kusten.

Fyllda av vackra och lärorika intryck fortsatte vi färden till Raseborgs slottsruin nära kusten i Snappertuna socken. Denna borg, som

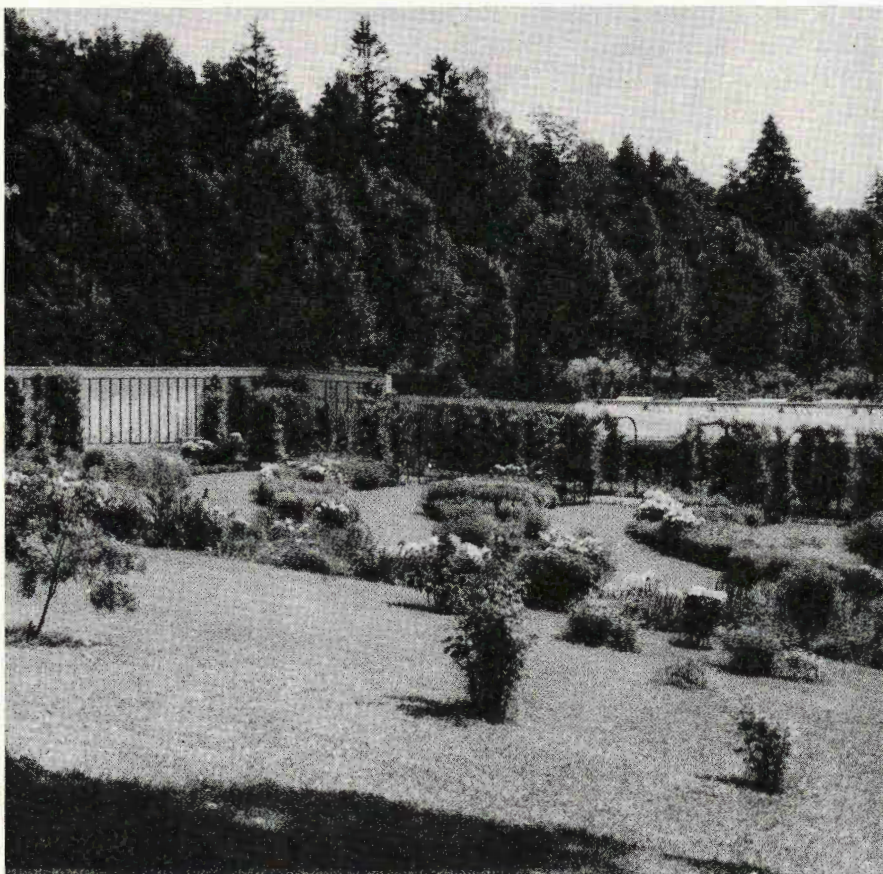

Bild 6. Billnäs. Blomstergården, omramad av spaljémur och lövgång av äppelträd.

uppfördes av Bo Jonsson Grip på 1300-talet, har haft skiftande öden. När farleden därförbi inåt land grundades upp, förlorade fästet alltmer sin funktion som administrativt centrum för västra Nyland och efterträddes av Ekenäs. I omgivningen tillåta gynnsamma klimatiska och edafiska förhållanden en rik lundvegetation med hassel och ädla lövträd och en detta år osedvanligt rik blomsterprakt av den typ, som vi också finna på Åland och i Roslagen.

Fagervik en mil österut blev vårt nästa mål. Detta gamla järnbruk från 1600-talet kom liksom Billnäs redan 1723 i slakten Hisings (sedermera Hisingers) ägo och tillhör nu familjerna Hisinger-Jägerskiöld och von Frenckell. Järnhanteringen upphörde kring sekelskif-

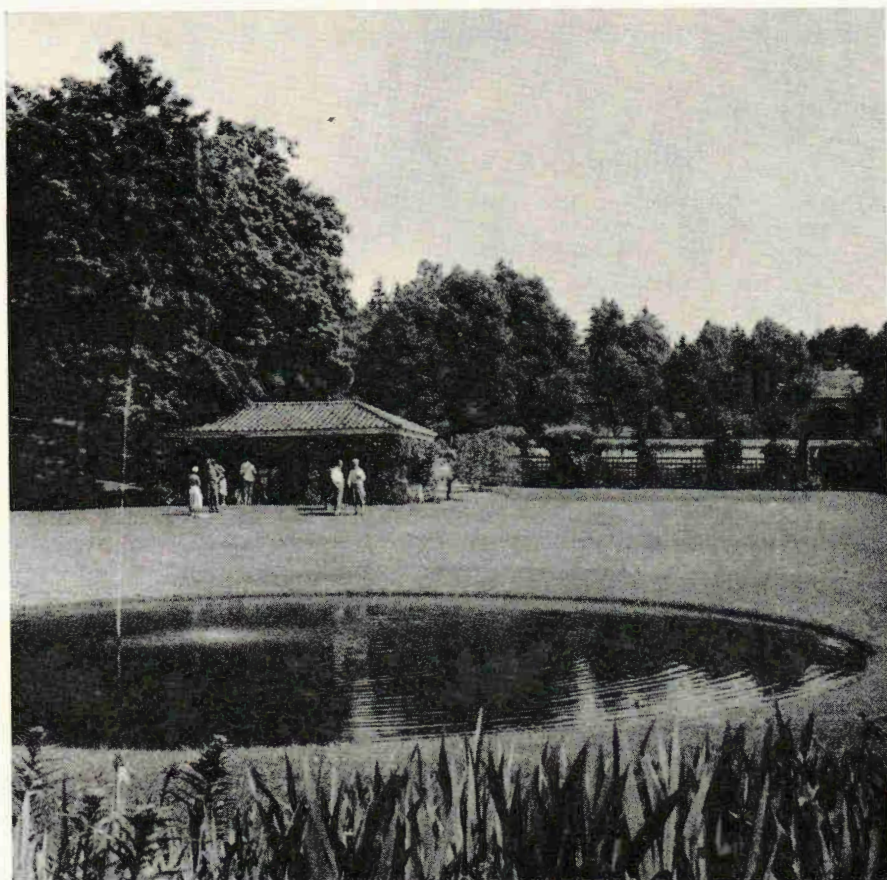

Bild 7. Billnäs. Lusthuset vid dammen. T. h. rosengårdens spaljé.

tet; den har efterträtts av moderniserat jord- och skogsbruk. Bebyggelsen har dock än i dag en sällsynt väl bevarad gammaldags brukskaraktär. Den slottslika huvudbyggnaden på Bruksträskets strand, påbörjad 1772, flankeras av tvenne flyglar, som jämte ett högt järnstaket med magnifik grind inrama en gårdsplan. Den lilla brukskyrkan av trä från 1737, klockstapeln och den Hisingerska familjegraven sammanbindas av en gråstensmur (med en portal från 1780), så att en liten fyrkantig, idyllisk kyrkogård bildas. Den övriga bebyggelsen med bostäder, ekonomibyggnader och stånghammare i en lummig grönska av ädla lövträd har i sin gruppering och utformning samma ålderdomliga prägel. Fagervik står i en särklass som kulturhistoriskt minnesmärke.

Bild 8. Fagervik. Sibiriskt korkträd (*Phellodendron amurense*) i 1700-talsträdgården.

Trädgården, ett försök till barockanläggning, stammar från senare hälften av 1700-talet och var i början enastående i sitt slag i Finland. Den ligger på en sakta, delvis terrasserad sluttning fritt från huvudbyggnaden med en orientering oberoende av denna. Från en orangeribyggnad i stilbrytande 1840-tal har man i fonden — bortom en allé av delvis minst 150-åriga ekar och lönnar — »glorietten», baksidan av en gammal smedja. Redan från början gjordes försök med odling av fruktträd och utländska lövträd, vilket endast så småningom och med mycket tålamod ledde till lyckat resultat. Bland nutida dendrologiska sevärdheter fäster man sig vid en buskformad äkta valnöt (*Juglans regia*), en drygt meterhög äkta kastanj (*Castanea sativa*) och ett ståtligt exemplar av det sibiriska korkträdet (*Phellodendron amurense*), vilka trotsat de förödande vintrarna i början av 1940-talet (bild 8). En intressant detalj var en lövgång av lind med kvarstående träställning (bild 9). I gamla dagar, då denna metod att erhålla lövvalv var bruklig, togs ställningen bort, sedan lindvalvet kunde stå för sig självt.

Bild 9. Fagervik. Lövgång av lind med ännu kvarstående träställning.

Fagerviks ström strax bredvid lyste gul av gyckelblomster (*Mimulus guttatus*) bland *Lysimachia thyrsiflora*, *Scirpus silvaticus*, *Glyceria maxima*, *Typha latifolia* m. fl.

Friherrinnan Marianne Hisinger-Jägerskiöld, som även här var värdinna, bjöd på en lunch, där den finländska gästfriheten slog ut i full blom. — Om detta märkliga, gamla dagars brukssamhälle finnes en utförlig skildring av Alf Brenner i »Ingå, Fagervik, Degerby. En västnyländsk bygdekrönika», Ekenäs 1936.

Färden gick vidare genom det småkuperade nyländska kustlandskapet österut till Helsingfors, där vi voro inviterade till en mottagning på svenska legationen hos minister och fru Gösta Engzell.

Lördagen den 27 juni.

Mustila. Denna dag ägnades åt en längre exkursion genom östra Nyland till Mustila, godsägare C. G. Tigerstedts världsberömda arboretum.

Mustila ligger i östra Nyland omkring 11 mil nordöst om Helsingfors och c:a 4 mil från kusten i en något kargare trakt än den vi tidigare lärt känna i sydvästra Finland.

Det egentliga arboretet mäter c:a 120 har och ligger 50—100 m ö. h. Det består huvudsakligen av en granitplatå, som till större delen täckes av morän. På sina håll går dock urberget i dagen och bär hållmarkstallskog. Lerfyllda sänkor gå här och var fram genom platån. Av hela arealen ha 60 har kunnat utnyttjas för odling av inhemska eller främmande trädslag, huvudsakligen barrträd. Förutom odlingar inom det egentliga arboretet utföras även omfattande kulturer i skoglig skala med *Pinus murrayana*, *Larix*-arter, baltisk gran m. fl.

Klimatet kan vid jämförelse med svenska förhållanden kallas sydnorrländskt, kanske närmast likt mellersta inre Hälsinglands (men något sommarvarmare), med medeltemperaturer på +17° i juli och —8° i februari, alltså ur svensk synpunkt av ganska kontinental typ, men med nederbörden, c:a 600 mm/år, koncentrerad till senare hälften av året. I jämförelse med nordamerikanska förhållanden, av intresse för barrträdsodlingen, överensstämmer klimatet i någon mån med det, som råder norr om de stora sjöarna. Vintrarnas stränghet är ganska skiftande. Sålunda var medeltemperaturen för januari 1930 +0°,5, men för januari 1942 —18°,5, och i februari 1940 uppmättes en minimitemperatur på —43°,5. Faktorer att räkna med vid odling av utländska trädslag!

Eken når ej hit, och hasseln är sällsynt. Alm och ask saknas i Mustila-trakten men nå längre mot norr på andra håll. Linden är det vanligaste ädla lövträdet i Sydfinlands inland men växer där endast i särskilt skyddade, gynnsamma lägen. Barrskog, framför allt tall, överväger.

Anläggningarna påbörjades 1902 av verkl. statsrådet A. F. Tigerstedt, den nuvarande ägarens far. Sedan dess har Arboretum Mustila nått internationell ryktbarhet.

Exkursionsdeltagarna mottogos av godsägarens maka, fru Elisabet Tigerstedt, varefter vi rundvandrade under forstmästare Max Hagmans ledning. Vi fingo först en orientering om de lokala och klimatiska förhållanden, som ovan kort relaterats, om områdets disponering och om huvudlinjerna för odling av främmande trädslag, varvid provenienssynpunkterna äro vägledande. Många synnerligen intressanta och värdefulla försök pågå för närvarande, delvis i samarbete med Skogsforskningsanstalten, som har provytor i Mustila. — I detta sammanhang kan det ej bli fråga om ett referat av allt vad som under rundvandringen demonstrerades. Forstmästare Hagman planerar för nästa

Bild 10. Mustila. Proveniensenförsök med barrträd. *Pinus murrayana*, t. h. av västkanadensisk proveniens (Alberta), växtlig och hög, t. v. av sydligare härkomst (Colorado).

årsskrift en framställning om resultaten av vissa proveniensförsök. Här må endast några detaljer anföras.

Omfattande lärkodlingar ha visat, att den sibiriska lärken (*Larix sibirica*) är hårdigare och även immunare mot svamp- och insektsangrepp än den europeiska lärken (*L. decidua*). Den sibiriska kan komma i fråga för hela norra Finland (liksom för inre Norrland) upp till ungefär 68° n. bredd. Den europeiska lärken synes dock producera mer virke i södra Finland än den sibiriska. Bland andra lärkar har iakttagits, att den japanska (*L. leptolepis*) skadas under de första 6—8 åren av tidiga höstfroster men att dess hybrider — lärkarna hybridisera lätt — med *sibirica*, *decidua* och *Gmelinii* äro hårdigare från början och växa fortare. Den östasiatiska polymorfa lärken *L. Gmelinii* (= *L. dahurica*), som bildar den polära skogsgränsen i nordöstra Asien (*L. sibirica* däremot västerut), uppgives vara anspråkslösare och hårdigare; den undantränger sålunda *L. sibirica* på försumpad mark och på sådan mark, som under ytan har ständig tjäle. *L. decidua* var. *polo-*

Bild 11. Mustila. Russell-lupiner som markförbättrare, här bland *Abies koreana*.

nica från 600 m nivå i bergstrakten Lysa Gora i sydvästra Polen är vacker med sina hängande grenar men saknar betydelse som virkes-träd bl. a. på grund av stammens »snodda» växtsätt. Den nordamerikanska *L. occidentalis*, störst av alla lärkar, trivs ej bra; men en typ av nordligare proveniens skulle möjligen klara sig bättre.

Ett 1910 planterat bestånd av *Pseudotsuga taxifolia* var. *caesia*, det äldsta beståndet av douglasgran i Finland, var 1949 16 m högt med en årlig produktion av 16,1 m³ per har. (Motsvarande värde för inhemsk gran är här 11,3 m³ per har.) Denna *caesia*-varietet från södra British Columbias inland är självföryngrande, snabbväxande och motståndskraftig mot frost (proveniensen minst 700 m ö. h.) och insektsangrepp, vilka egenskaper kustvarieteten *viridis* visat sig sakna. — 26-åriga exemplar av *Tsuga heterophylla* fröso 1940.

Pinus murrayana planterades 1905. Vid odlingsförsök har en proveniens från Alberta (västra Canada) visat sig lämpligare än en sydligare

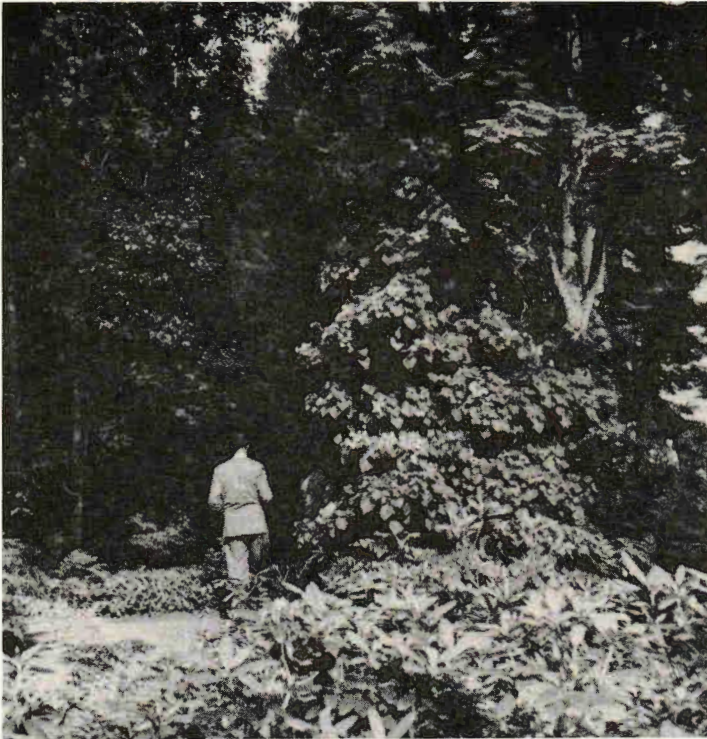

Bild 12. Mustila. Tallskog med *Rhododendron* och med yppig klätterhortensia (*Hydrangea petiolaris*) klättrande på tallstammarna.

från Colorado (bild 10). Den förra växer mycket fort och är utmärkt hårdig. Den ger per år och har 15 m³ och kan vara ett värdefullt träd för pappersmassetillverkning. Den dekorativa *Pinus peuce* från Bulgarien är likaledes hårdig och självsår sig. Den angrips knappast av *Peridermium*, som eljes attackerat och till stor del dödat *P. strobus* och *P. monticola*.

Den europeiska *Abies alba* är ej fullt hårdig och dukade delvis under 1940. Ej heller *A. nordmanniana* och *Picea orientalis* från Kaukasus gå fria från frostsador. *Abies balsamea* (från östra Nordamerika 1905) är däremot hårdig men lider mera av *Chermes*-angrepp än *A. sibirica*. Självföringring har iakttagits. Intressant är att i självföringringen uppträda troliga hybrider mellan *A. sibirica* och *A. balsamea*. *Abies nephrolepis* från Östasien är utmärkt hårdig och tycks växa fort i detta klimat.

Ett bestånd av *Picea mariana* från New Hampshire går utmärkt och

är hårdigare mot sena vårfroster än *Picea abies* men växer långsammare än denna. Den styvbarriga *Picea koraiensis* från 1.300 m i Nordkorea är utmärkt hårdig och växer bra. *Picea omorika*, av frön från Bosnien 1907, har klarat sig bra genom de hårda vintrarna. Den anses för övrigt även tåla stadsrök.

Av *Thuja*-arter må den härdiga *Th. koraiensis* anföras. Den är dekorativ och lämnar snittgrönt. — *Thuja plicata* skadades svårt av de hårda vintrarna.

En speciell attraktion voro några ännu blott meterhøga exemplar av *Metasequoia*, det märkliga barrträd, som botanisterna endast kände som fossil från krit- och tertiärtiden i Nordamerika, Arktis och Östasien, innan det 1941 påträffades levande i det inre av Kina.

Märkligt var också att se lupinodlingar bland barrträden i markförbättrande syfte (bild 11). Det var även en färggrann syn — lupinerna voro nämligen russell-lupiner.

Förutom barrträd har givetvis *Mustila* mycket annat av värde att visa dendrologer och trädgårdsintresserade. Här endast några stickprov.

En benvedsart, *Euonymus verrucosus*, som ryssarna använda som kautschukväxt, tilldrog sig särskild uppmärksamhet. Den vitblommande *Aronia melanocarpa*, en knappt meterhøg rosacé-buske från Nordamerika, bör nämnas för sitt på hösten röda lövverk, likaså den buskformade *Malus Sieboldii* samt *Crataegus Douglasii* och *C. prunifolia*, den sistnämnda med liksom fernissade bladtytor. Vi återsågo också den trevliga Valamorosen.

På sydsidan av arboretet, i skydd för nordanvinden, passerade vi en stor mängd lövträd och buskar, av vilka flertalet, liksom huvudparten av de införda barrträden, stammar antingen från Nordamerika eller från Östasien, där de i större utsträckning än i Europa lyckades undgå de kvartära nedisningarnas utarmande verkan på artbeståndet. *Fraxinus pennsylvanica* har befunnits hårdigare än *F. excelsior*. Av valnöts-träd noterades *Juglans mandschurica* och *J. cinerea*; den sistnämnda ger mogna nötter. Dessa båda arter överlevde de stränga vintrarna 1939—42. Även den amerikanska snabbväxande rödeken, *Quercus borealis*, sätter mogen frukt. Den enda fullt härdiga forsythian är *F. ovata* från Korea. Hårdig, åtminstone som vuxen, är vidare den nu sex meter høga, stundom blommande *Magnolia acuminata* (*M. kobus* och *parviflora* gå även), likaså *Pterocarya fraxinifolia* och *rhoifolia*, *Phellodendron amurense* och *Aralia elata* (*Dimorphanthus mandschuricus*). *Acer rubrum* och *ginnala* tåla klimatet, medan *A. pseudoplatanus* och *saccharum* äro ömtåligare.

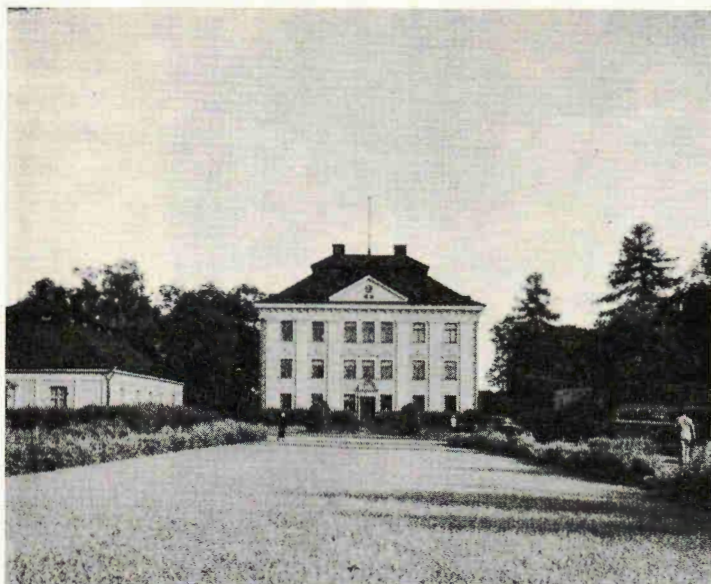

Bild 13. Stor-Sarvlaks' gård, frih. Ernst von Borns egendom.

Boken (*Fagus sylvatica*) blir lätt frostbiten och når endast buskform. Avenbok (*Carpinus betulus*) av östpreussisk proveniens är däremot hårdigare.

Celastrus orbiculatus och *Actinidia kolomikta* äro fullt hårdiga slingerväxter. Klätterhortensian (*Hydrangea petiolaris*) med sina om olvon påminnande blomställningar är ävenledes hårdig och täcker tallstammarna mycket dekorativt och med sydländsk yppighet (bild 12). Murgröna (*Hedera helix*), ej vild i Finland, växer här i en från Ösel hämtad form krypande på marken, där snön skyddar mot kölden. — En trevlig marktäckare är skugg-grönan (*Pachysandra terminalis*), som bildar ständigt gröna, täta mattor i halvskugga under tallar på måttligt fuktig mark.

Vid de försök med »woodland gardening», som på Mustila utförts i stor skala, spelar naturligtvis *Rhododendron* en viktig roll. Såsom på Mustila mycket riktigt anmärktes, utgör ju *Rhododendron* för skogsparken vad rosorna äro för trädgården. De äro av desto större betydelse, som flera *Rhododendron*-arter gå bra på den vanliga, näringsfattiga jorden i tallskogen, under förutsättning att tallarna ge lämpligt skydd. De blomma då också rikligt. Hårdigast äro *Rh. brachycarpum*, *caucasicum*, *Smirnowii*, *degronianum*, *rufum* och *Przewalskii*. Av särskilt värde komma antagligen de hybrider att bli, som uppdragas mellan ovannämnda arter.

Bild 14. Helsingfors. *Rhododendron*-förökning med fröplanter i Stadsträdgården.

En annan intressant ericacé var den nordamerikanska skvattramlika men rödblommande, här halvmeterhøga *Kalmia latifolia*. Släktet är uppkallat efter Pehr Kalm, linnélärjungen och Amerikafararen, som blev professor i Åbo.

Mustila är förvisso en dendrologisk upplevelse av första rang, väl värd ett ingående studium av dendrologiskt och skogligt intresserade.

Efter en riklig och härlig traktering måste vi dock anträda återfärden, varvid ett uppehåll gjordes vid **Stor-Sarvlaks**. Denna ståtliga, minnesrika gård i Pernå socken (bild 13) äges av friherre Ernst von Born, riksdagsman och tidigare finlandssvenskarnas ledare, vilken jämte sin maka hade vänligheten att ta emot sällskapet och i ett stämmingsmåttat anförande skildra gårdens öden mot bakgrunden av landets skickesediga historia.

Därefter passerades **Borgå** som vi blott kunde ägna en tyvärr alltför hastig uppmärksamhet. Justitierådet L. R. Hertzberg, som haft älsk-

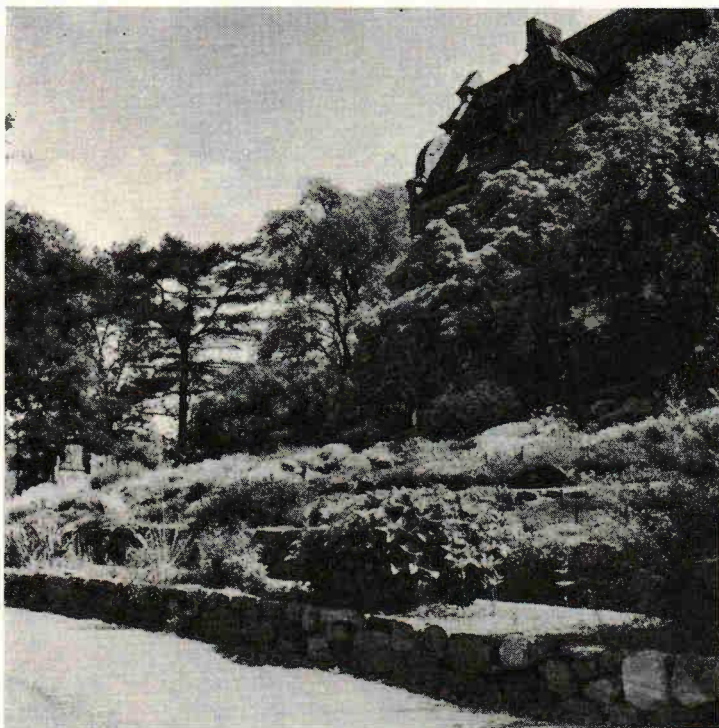

Bild 15. Helsingfors. Botaniska trädgården. Alpinetum nedanför institutionsbyggnaden.

vårdheten att erbjuda sig som ciceron, visade oss platsen för den gamla borgen, en 1100-talsskapelse i trä, troligen anlagd av danskar och försvunnen redan på 1500-talet, vidare domkyrkan, stadsmuseet (f. d. rådhuset) och det pietetsfullt bevarade Runebergiska hemmet. — Efter middag i denna vackra stad med delvis gammaldags, idyllisk bebyggelse drog sällskapet i sena kvällen vidare mot Helsingfors.

Söndagen den 28 juni.

Helsingfors. Här hade vi förmånen att som ciceron få stadsträdgårdsmästaren, trädgårdsarkitekt Bengt Schalin. Rundfärden gick först genom Djurgården med äldre villor och trädgårdar. Därefter besöktes Strandparken, nyplanterad året förut med tanke på Olympiaden 1952. På Tölövikens strand tilldrogo sig särskilt parkrosorna uppmärksamhet.

Bild 16. Helsingfors. Krigargravarna på Sandudds begravningsplats.

I Stadsträdgården förevisades vinterträdgård och blomsterterrasser. Vi fäste oss särskilt vid liljeförökning genom sådd med strålande resultat; härigenom undvikas de sjukdomar, som ofta följa med de inköpta lökarna. Stadsträdgårdsmästaren var med rätta särskilt stolt över att kunna visa *Rhododendron*-förökning med fröplantor (bild 14). De minst härdiga plantorna få vintrarna gallra bort. För *Rhododendron* uppgavs det optimala pH-värdet i marken vara 4,5—5,5. Detta åstadkommes i plantskolan genom tillsats av aluminiumsulfat och torvjord. I plantskolan märktes vidare bl. a. den kanadensiska och den japanska idegranen, *Taxus canadensis* och *T. cuspidata*, båda härdigare än den i Sverige vilda *T. baccata*. Man förvånade sig över härdigheten hos en hel del växter, som vi hos oss inte alltid betrakta som säkra. Sålunda hade *Decaisnea Fargesii* från Kina med dekorativa, askliknande blad klarat sig bra, likaså den grönbarkiga *Kerria japonica* och den vackert rödblommiga *Weigela* 'Eva Rathke'. Mot en södermur planterades nya oprövade träd- och buskarter. De som klarade sig bra där

flyttades ut i öppnare lägen. Där växte bl. a. *Castanea pumila*, *Juglans nigra*, *Magnolia denudata*, *Robinia viscosa*, *Prunus serrula* (från Himalaya) och *P. yedoensis*, *Hamamelis japonica* och *H. zuccariniana* samt *Pyracantha coccinea*. Den forsytialiknande men rosablommande *Abeliophyllum distichum* klarade sig, och den orangeblommande *Lonicera* × *tellmanniana* betraktades som fullt härdig.

Några överraskningar noterades bland örtartade växter i stadsträdgården: *Agapanthus*, som till allmän förvåning övervintrade vid en södermur, *Delphinium* 'Pacific Giant', som här övervintrar, samt lejongap, som självsår sig på en glacismur, och *Meconopsis betonicifolia* var. *Baileyi*, som förökades i kallbänkar och förekom allmänt på grupper i stadens parker.

Färden gick vidare till Simstadion (arkitekt J. Järvi), väl inpassat i bergsterrängen med tallar, vilka skadats av rök och mörkborrar, liksom över huvud alla tallar inom stadsområdet. — Vid det imponerande Stadion noterades en hedplantering, raffinerat gjord i grått bladverk samt blommor i rosa och blått. I en annan del förekommo endast blommor i gult, orange och cinnober. Vid entrén blommade rosor i mängd, en gåva från Holland.

Tiden medgav ej annat än en hastig blick på den 1830 anlagda **Botaniska trädgården**, där ekonomidirektör K. E. Liljeström, den förutvarande universitetsträdgårdsmästaren, var ciceron (bild 15). Man måste beklaga det för en botanisk trädgård olyckliga läget inne i en rökig storstad, något som sätter sina spår särskilt tydligt på barrträden.

Vi passerade Västra Tölö och dess Sibeliuspark med både lekplatser och en »fransk trädgård» med cylinderformigt klippta silverpilar.

Vid ett uppehåll i Hesperia-esplanaden demonstrerades en allé av nu 20-åriga hästkastanjer, som klarat vintrarna bra, och den mycket storbladiga *Populus Wilsonii*. Här noterades även *Caragana pygmaea*, *Rubus deliciosus* och Valamorosen.

På den ståtligt belägna Sandudds begravningsplats med utsikt över vattnet påmindes man om vad Finland haft att utstå genom de långa raderna enkla men värdiga krigargravar, samlade kring den gravvård, där Marskalken vilar (bild 16). — Vid kapellet fäste vi oss vid en klängros, »Polstjärnan», uppdragen av trädgårdsarkitekt Wasastierna, med små vita, halvdubbla blommor i stora klasar och upp till 7 m höga stammar. Den är härdig ända upp i Tavastland.

Som avslutning på vårt besök i Helsingfors hedrade staden föreningen med en lunch på stadshuset, varvid chefen för byggnadskontoret ingenjör Walter Starck var värd. Den smakfullt nyrenoverade källarsalen prydes av reliefen »Fest på landet och fest i staden» av Toivo

Jansson. Våra närvarande värdar och ciceroner avtackades, och avskedets stund var inne.

Rika på erfarenheter och idéer från fyra dagars studier i sydfinländska parker, trädgårdar och skogsträdsodlingar anträdde vi återfärden till Sverige. De blommande syrenerna på Sveaborgs fästningsvallar passerades, och snart sjönk Helsingfors' vita silhuett under horisonten.

Samtliga fotografiska bilder tagna under exkursionen 1953 av Sven A. Hermelin.

Deltagare i Finlandsexkursionen 1953

Adelswärd, Gösta, Friherre, Åtvidaberg	Hisinger-Jägerskiöld, Marianne, Friherrinna, Billnäs
Adelswärd, Gunhild, Friherrinna, Åtvidaberg	Hultkrantz, Ingeborg, Fru, Högestad
Beck-Friis, Corfitz, Greve, Börringe	Hultmark, David, Jägmästare, Saltsjöbaden
Beck-Friis, Beth, Grevinna, Börringe	Hörstedt, Sigrid, Konsulinna, Kvarnby
Bengtsson, Folke, Lantbrukare, Ödåkra	Kleen, Catharina, Fru, Lidingö
Bengtsson, Saga, Fru, Ödåkra	Lagerberg, Torsten, Professor, Stocksund
Bennet, Otto, Friherre, Kågeröd	Lagerberg, Gurli, Fru, Stocksund
Bennet, Elsa, Friherrinna, Kågeröd	Larsson, Margareta, Fröken, Stockholm
Bennet, Agneta, Fröken, Kågeröd	Nissen, Henrik, Kansliråd, Stockholm
Berglund, Olof, Agronom, Habo	Prytz, Aino, Fru, Göteborg
Ditzinger, Björn, Forstmästare, Djursholm	Rancken, Torsten, Överforstmästare, Ekenäs
Ditzinger, Ulla, Fru, Djursholm	Rolf, Ludvig, Herr, Kungsängen
Ekman, Leif, Godsägare, Göteborg	Rolf, Dagmar, Fru, Kungsängen
Fogelklou, Birgitta, Fru, Uppsala	Rosin, Anna, Fröken, Stockholm
Fries, Magnus, Docent, Uppsala	Samuelsson, Edvin, Plantskoleägare, Klevshult
Fries, Marianne, Fru, Uppsala	von Seth, T. G., Greve, Bratteborg
Giertz, Anna, Professorska, Tumba	von Seth, Elsa, Grevinna, Bratteborg
Hermelin, Sven A., Frih., Trädgårdsarkitekt, Stockholm	von Seth, Ulla, Fröken, Bratteborg
Hermelin, Kerstin, Friherrinna, Stockholm	Törne, Stina, Fröken, Tävelsås
Hisinger-Jägerskiöld, Clas Johan, Friherre, Billnäs	Wachtmeister, Brita, Grevinna, Hittarp

NILS SYLVÉN

TILL DE SKOTSKA PARKERNAS PARADIS

Föreningens för Dendrologi och Parkvård 33:e exkursion

Då Föreningen för Dendrologi och Parkvård 1935 ställde sin exkursion till England, blev anslutningen rekordartad med icke mindre än 99 deltagare. De engelska parkerna överträffade i sin underbara vårprakt allas högt ställda förväntningar, och Englands-exkursionen blev ett minne för livet. En snarast möjligt förnyad och fördjupad bekantskap med den engelska trädgårdskonsten blev det nu hägrande önskemålet. Ett förslag som under hemfärden väcktes av den i exkursionen deltagande skotten, Mr. G. A. Urquart vid brittiska legationen i Stockholm, att förlägga en kommande exkursion till Skottland, möttes också av samtliga deltagares livligaste bifall. Planen på en dendrologifärd till Skottland har sedan dess flera gånger stått på dagordningen, men först 1954 blev det möjligt att realisera den.

En preliminär anmälan till 1954 års Skottlandsexkursion visade, att intresset för denna var större, än man någonsin vågat hoppas. Ungefär 140 förhandsanmälningar ingingo redan före årsmötet 1954, då definitivt beslut fattades om exkursionens närmare utformning. Sedan en del återbud ingått, uppgick det slutliga deltagarantalet till jämnt 100. Det stora antalet gjorde det nödvändigt att uppdelas sällskapet på två grupper, en »gul» och en »blå», enligt i förväg anmälda önskemål. Som reseledare för den gula gruppen fungerade föreningens ordförande greve T. G. von Seth, föreningens sekreterare docent Magnus Fries och Mrs. Soameson, för den blå gruppen föreningens v. ordf. friherre Sven Hermelin och Mr. Urquart. Flertalet färddeltagare samlades i Oslo onsdagen den 26 maj, varifrån resan gemensamt anträdde kl. 15 med Fred. Olsen-linjens högmoderna och förstklassiga motorfartyg Braemar. Efter en underbar båtfärd i lugnt och soligt önskeväder över Nordsjön anlände Braemar tidigt på fredagsmorgonen den 28 maj till Newcastle, där de bussar mötte, som skulle vidarebefordra exkursionsdeltagarna under den förestående niodagarsfärden genom Skottland.

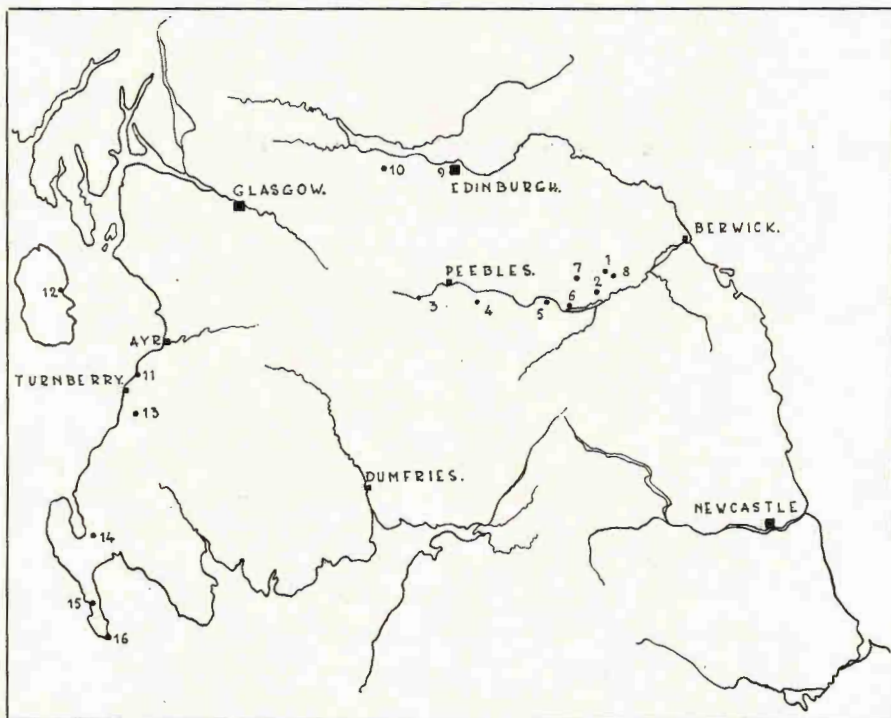

Bild 1. Karta över Skottland med de under exkursionen besökta platserna i den ordning, vari de upptogs i exkursionsprogrammet. — 1. The Hirsel. 2. Newton Don. 3. Dawyck. 4. Riggs of Traquair. 5. Melrose. 6. Dryburgh Abbey. 7. Mellerstain. 8. Rowchester House. 9. Edinburgh, R. Botanic Garden. 10. Hopetown House. 11. Culzean Castle. 12. Brodick Castle. 13. Bargany. 14. Lochinch Castle. 15. Logan. 16. Mull of Galloway.

Den »gula» bussen styrde kosan V-ut till Turnberry, den »blå» bussen, i vilken reseberättaren hörde hemma, N-ut till Peebles.

Newcastle—Coldstream—Kelso

Redan kring Newcastle fingo vi en första känning av att vi kommit i ett mildare klimat. Syrener och sydgullregn (*Laburnum anagyroides*), stodo redan i full blom — alpgullregnet (*L. alpinum*) däremot ännu i knopp, och ute på hedarna började ärttörnet (*Ulex europaeus*) visa sina prunkande, gula blommor. Plataner i planteringarna flerstädes och en och annan *Araucaria araucana* erinrade nog också om att vi nu befunno oss inom ett gynnsammare luftstreck. I utkanten av

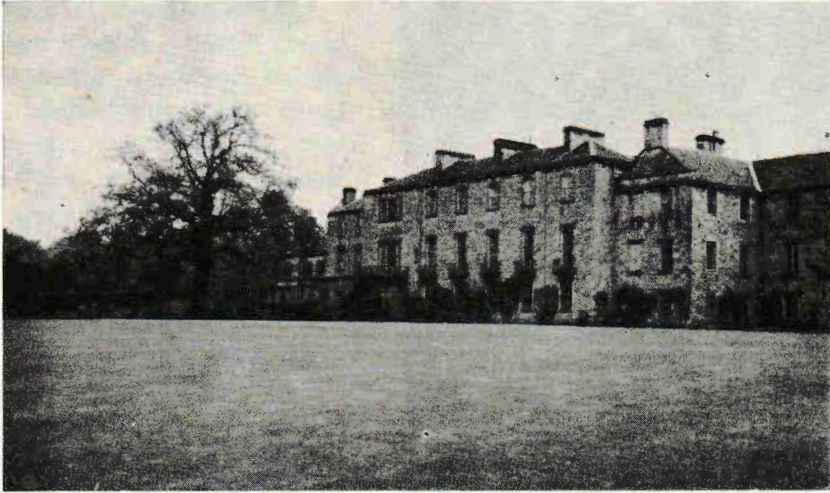

Bild 2. The Hirsell. Slottet bakom sin sammetslika gräsmatta.

Newcastle mötte den för England så typiska enfamiljsbebyggelsen med dess karakteristiska små trädgårdsanläggningar utåt gatan med lågväxta buskar, ofta i gul- eller brokbladiga varianter: idegran, buxbom, liguster, fläder, aukuba etc., *Hibiscus* och *Rhododendron*, med tulpaner och lackvioler i olika färger. I slotts- och herrgårdsparkerna utmed landsvägen N-ut skymtade i förbifarten idegranar och järnekar i vackra och högväxta exemplar, ofta långt upp på stammarna klädda med murgröna. Ett i markvegetationen på mera mullrik mark karakteristiskt, så småningom allt rikligare inslag blev längre N-ut *Scilla non-scripta*, »bluebell», nu i sitt vackraste flor en sannskyldig ögonfägnad. Här och där i lövdungarna på godartad och väl bevattnad mark begynte ramslöken, *Allium ursinum*, dominera med sin vackra vita färg. Liksom hemma i Sverige visade alm, bok och ek detta år en oerhörd frukt- och blomrikedom, endast asken var där som här påfallande fattig på blommor. På magrare och hedartade betesmarker dominerade ofta ärttörne, särskilt utefter vägkanterna flerstädes med m.l.m. riklig inblandning av harginst (*Sarothamnus scoparius*), även den i grannaste gul färgprakt. Tätt och yppigt spirande örnbräken (*Pteridium aquilinum*) vittnade på sina håll om mindre god men nog också om m.l.m. vanhävdad betesmark. Ansatser till skogsplanteringar förekommo på några ställen: på magrare mark föga omfattande och föga lyckade tall- och grankulturer, på bättre mark ovanför Milfield större och välutvecklade sådana, ofta med tilltalande inblandning av lärk.

Bild 3. The Hirsel. Blommande *Choisy ternata* som spalje vid växthuset.

Vid Coldstream foro vi över Tweed, gränslöden mellan England och Skottland, och voro så inne i vårt efterlängtade exkursionsområde. Från Coldstream följde vi Tweeds norra strand V-ut till Kelso, där lunchen väntade.

Newton Don

Hotande åskmoln hade förmörkat förmiddagens solskenshimmel, då vi efter lunchen anlände till The Hon. Mrs. Balfours Newton Don för att studera dess berömda anläggningar. Genom parkartade betesmarker med praktfulla solitärträd gick vägen fram till slottet, där förvaltaren och slotts-trädgårdsmästaren stodo oss till mötes för att bli våra ciceroner i den vackra slottsparken. Slottets sand-

stensfasad var åt trädgårdssidan klädd med vackert blommande blåregn (*Wisteria sinensis*) och bland detta spaljerad, nu överblommad magnolia. Från den med buxbomsslingor sirade terrassavsatsen närmast slottet ledde en stentrappa, som flankerades av rikt blommande *Clematis montana*, ned till den med rosor, syrener och rododendron planterade parkavdelningen närmast terrassen. Från den sistnämnda hade man en storartad utsikt över det vidstäckta parklandskapet med dess imponerande barr- och lövträdsgrupper. Av barrträd i jätteformat avtecknade sig främst *Tsuga heterophylla*, *Sequoiadendron giganteum* och *Abies alba*, av lövträd framför andra tvenne jättestora lindar, en *Tilia platyphylla* och en *T. ×vulgaris*; den sistnämnda 490 cm i stamomkrets vid brösthöjd. En mångfald barr- och lövträdsarter ingingo i parkplanteringarna. Av cedrar förekommo libanonceder och atlasceder — en libanonceder uppmättes till 530 cm i stamomkrets vid brösthöjd. Av solfjäder-tall (*Sciadopitys verticillata*) fanns ett verkligt praktexemplar, och

Bild 4. The Hirsell. Det väldiga, 200-åriga tulpanträdet (*Liriodendron tulipifera*).

nad till ytterligare en av parkens sevärdheter, ett skummande vattenfall.

The Hirsell

Regnmolnen hade lättat, och solen lyste åter från klarblå himmel, då vi, efter en ny passage av Kelso, anlände till **The Hirsell**, den andra och sista punkten på dagens exkursionsprogram. Innanför slottsgrindarna ledde den vackert buktande infartsvägen genom det kombinerade betes- och parklandskapet, som är så karakteristiskt för Skottlands herresäten. Där bussen stannade nära slottet, voro parkens gräsmattor förvandlade till en tjusande blomsteräng med massor av ännu blommande pingstliljor, fläckvis ersatta av täta, rikblommiga bestånd av bluebells, blåa och vita i vacker blandning, och skogsförgätmigej (*Myosotis silvatica*) med insprängd *Saxifraga granulata pleniflora*,

av övriga barrträd förtjäna särskilt omnämnas *Abies nordmanniana*, *Chamaecyparis nootkatensis*, *Thuja plicata* och praktexemplar av *Taxus baccata*. Av lövträd antecknades bl. a. vackert rödbladig *Acer palmatum*, en sykomorlönn (*Acer pseudoplatanus*) med 360 cm:s stamomkrets vid brösthöjd, en flikbladig bok med återslag till normalformen, murgröna, järnek, lagerhagg och turkisk ek (*Quercus cerris*). Tyvärr hindrade det under parkvandringen utbrytande åskvädret en mera detaljerad granskning av det imponerande träd- och buskmaterialet. Under det värsta slagregnet måste vi söka skydd inne i parkens växthus — med 130-åriga vinstockar! Besöket avslutades med en kort promenad

Bild 5. The Hirsel. Utsikt över *Rhododendron*-dalen. — Foto C. Curman.

en tilltalande dubbelblommig form av vår vanliga mandelblomma. Slottsherren, The Earl of Home, var borta på resa men hade ställt slottsträdgårdsmästaren till vårt förfogande, och denne blev vår utomordentlige ciceron under det högintressanta Hirselbesöket. Vid rundvandringen förde han oss först förbi de nedanför slottet befintliga växtusen — med just nu rikt blommande *Choisya ternata* (bild 3) spalterad på murväggen! — fram till parkens mest berömda sevärdhet, ett jättelikt, över 200-årigt tulpanträd, *Liriodendron tulipifera* (bild 4). Den nedtill starkt knölformigt ansvällda stammen uppmättes till 10 m i omkrets vid marken och 6,6 m vid bröst höjd; stamhöjden bestämdes till 20,5 m! Från den idealiska, vidsträckt gräsmattan framför slottet (bild 2) hade man en imponerande utsikt över det vackra parklandskapet med dess betesvallar med däri inkomponerade trädgrupper och solitärträd. I parken på andra sidan om slottet mötte ett rikt urval av dendrologiskt intressanta träd och buskar. Bland de mera sparsamt företrädda barrträden imponerade genom storlek och formfulländning främst ädelgranar, idegranar och jättetujor (*Thuja*

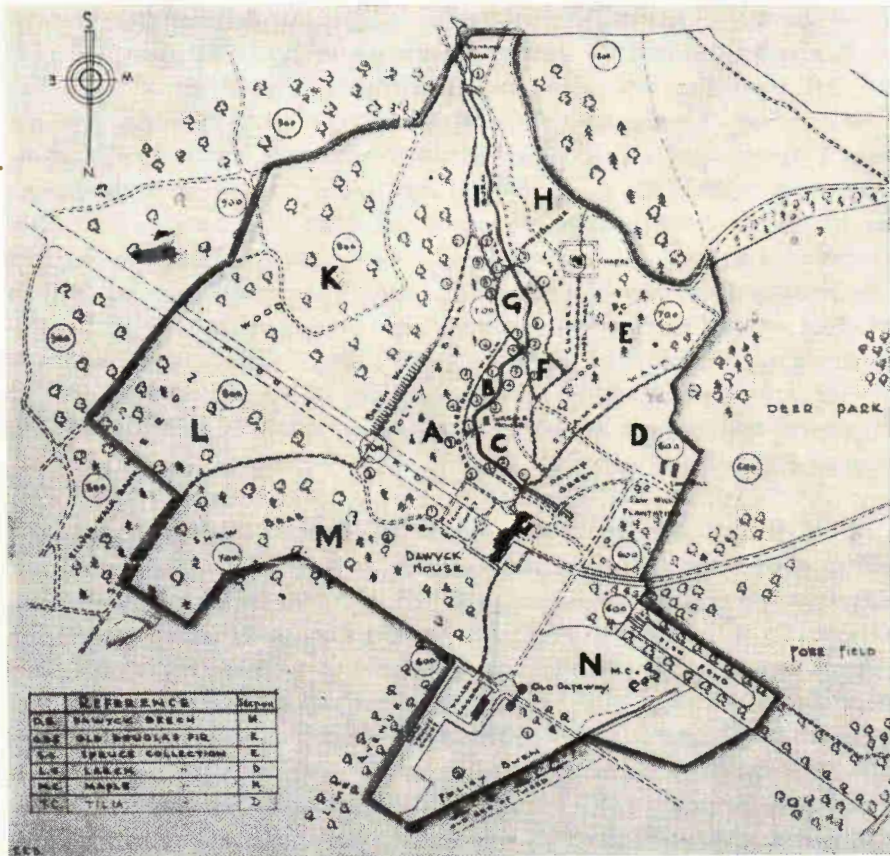

Bild 6. Dawyck. Karta över slottet med närmaste omgivning (den egentliga slottsparken). Siffrorna inom cirkel ange höjd ö. h. i fot.

plicata). Lövträden dominerade med bl. a. sykomorlönn (ett exemplar med sannskyldig jätte-kronvidd), äkta kastanj (i den äldre slottsparken ett pittoreskt gammalt träd, knotigt och mångstammigt) samt olika former av järnek. I parkkanten mot den stora gräsmattan förmedlade vid blomningen färgstarka buskgrupper övergången till trädparken bakom. Buxbom i jätteformat, *Cytisus* \times *versicolor* i rikaste blom, *Erica arborea*, högväxande rododendron och harginst voro här de mest iögonenfallande arterna. En i senare tid anlagd parkplantering mellan slottet och ekonomibyggnaderna bjöd bl. a. på välformade kaukasiska ädelgranar, atlas- och himalajacedrar, olika former av japansk lönn, sydgullregn i vacker pendulum-form, blodplommon (*Prunus cerasifera Pissardii*) samt enkel- och dubbelblommande japanskt körsbär (*Prunus serrulata*).

Ett besök i »*Rhododendron*-dalen» någon km från slottet blev en strålande avslutning. På ursprungligen stormfälld lövskogsmark hade här ett i sanning underbart rododendron-arboretum om c. 2—3 ha blivit anlagt. Terrängen var som skapad för ett dylikt. En sänka i fuktig skogsmark på underlag av sand och grus med enstaka kvarstående överståndare av ek, björk och tall samt senare inplanterade solitärträd av gran, ädelgran, jättetuja, lärk och katsura (*Cercidiphyllum japonicum*) erbjöd här de bästa tänkbara växtbetingelser för rododendron. Där dalsänkan började, hade man uppe på höjden uppfört ett lusthus med härlig utsikt över anläggningen (bild 5). Rododendron och azaleor i olika färg från rött i olika nyanser till rödviolett och lila, vitt, gult och orange! Vid tiden för vårt besök var blomsterprakten rent av överväldigande — det hela verkade som en sagans förtrollade lustgård!

Från Hirsell styrdes färden V-ut till **Peebles Hydro Hotel**, den blå gruppens bas under de närmaste tre dygna. Vägen följde Tweeds dalgång upp och ner genom det starkt kuperade, typiskt skotska landskapet. De till en början rundade, relativt låga, kala kullarna avlöstes längre upp av ett berglandskap, som flerstädes nådde betydande höjd över havet, stundom med bergsprofiler som djärvt avtecknade sig mot horisonten. De gräsbeväxta sluttningarna erbjödo i allmänhet ett utmärkt färbete; betande fårhjordar syntes också snart sagt allestädes, h.o.d. även en eller annan hjord av nötkreatur, mest av »biffdjurs»-typ. Närmare Peebles syntes höjderna och sluttningarna allt mera skogklädda, ett lovande resultat av det nu allt mera vaknande skogsodlingsintresset. Vid 19-tiden voro vi framme vid Peebles i lagom tid till den väntande middagen.

Dawyck

Lördagen den 29 maj startade 9.30 dagens exkursion med **Dawyck** som första punkt på programmet. Under bussfärden V-ut från Peebles gävo vackra yngre kulturer av tall och lärk ävensom en lovande plantskola invid landsvägen nytt och oförtydligt vittnesbörd om skogsintresset. Till skydd för de i dalarna pressande vindarna hade flerstädes planterats välbehövliga och effektiva vindkappor av tall, gran och lärk. Hagtornshäckarna, som under gårdagens färd varit snart sagt allestädes närvarande utefter vägarna, avlöstes bortom Peebles mångenstädes av stenmurar, och ofta voro de här inblandade med av allt att döma självsådd bok. Denna användes här också med framgång

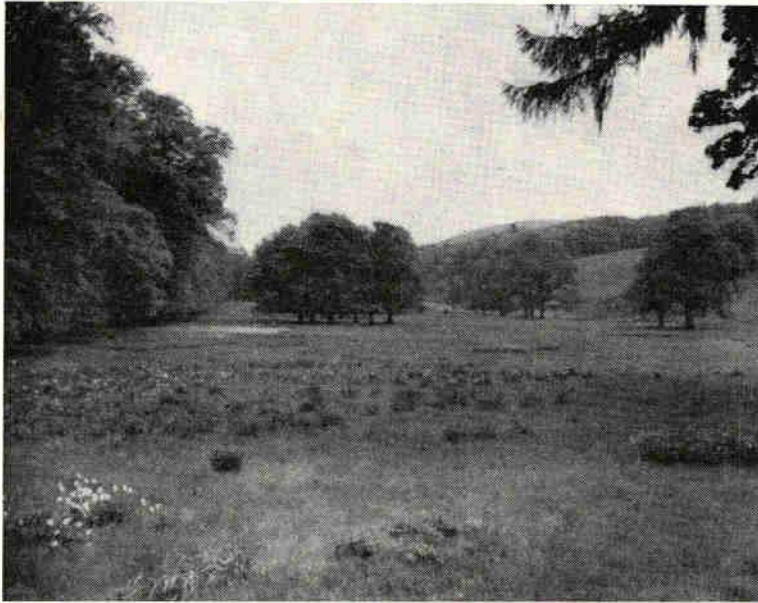

Bild 7. Dawyck. Utsikt från slottet över parklandskapet.

som ensam häckväxt och bildade h.o.d. också vackra alléer. Dawycks utmarker upptogs av vidsträckta parkartade beten med grupper och solitärer av främst bok, alm, ek och sykomorlönn (jfr bild 7). En flock dovhjortar betade i djurparken närmare slottet.

Vid vår ankomst dit möttes vi av slottsherren, överstelöjtnant A. N. Balfour, och hans förtjusande maka, vilka — assisterade av skogsvaktare och trädgårdsmästare — togo ledningen vid rundvandringen, som nu omedelbart vidtog. Deltagarna delades på två grupper, en mera skogsbetonad under slottsherrens kunniga ledning och en mera trädgårdsbetonad, för vilken slottsfrun blev en utomordentlig ciceron.

Tack vare Mr. Balfours välvilja hade exkursionsdeltagarna redan före avfärden från Peebles erhållit en maskinskriven orientering rörande Dawyck, dess historia, belägenhet och klimat, skogsträd, slottsbyggnader och trädgårdar.

Under de c. 2 timmar, som stodo oss till buds för vår rundvandring genom de underbart vackra, vidsträckta anläggningarna (se kartan, bild 6), fingo vi en god överblick över trädgård och park och blevo också i tillfälle till en del, tyvärr dock allt för knapphändiga, detaljiakttagelser. I det omfattande rododendronkvarteret mötte en nära nog fullständig samling kinesiska arter och former, i stor utsträckning för oss svenskar förut okända och till största delen nu i sitt

Bild 8. Dawyck. Interiör från barrträdsbeståndet. T. h. *Picea orientalis*.

vackraste flor. En av de praktfullaste var den under vår förra Englands-resa beundrade *Rhododendron* \times *Loderi*, här jämväl representerad av den ljuvligt doftande formen 'King George'. Andra särskilt anmärkningsvärda »arter» voro *Rh. Roylei* med klockformiga, vackert röda blommor och den storblommiga *Rh. Thomsonii*, lysande blodröd i sin rika blomsterskrud.

Barrträden hade främst planterats på sluttningarna ner mot bäcken bortom rododendronkvarteret i en för dem idealisk jordmån. Ett stort antal arter av olika släkten hade redan tidigt inplanterats och visade ofta frapperande tillväxt. Ett av de mest imponerande träden var en c. 120-årig douglasgran med en beräknad stamhöjd om c. 41 m och 490 cm:s stamomkrets vid brösthöjd. Den största sitkagranen, med över 34 m:s stamhöjd, var ett sannskyldigt praktträd. Av ädelgranar i jätteformat uppmärksammades särskilt *Abies alba, grandis* (110-årig, 422 cm i stamomkr. vid brösth.), *magnifica, nobilis* och *nordmanniana* (upp till 323 cm i stamomkr. vid brösth.). Flera av dessa voro av skogligt synnerligen tilltalande typ. Som ett ovanligt förnämligt skogsträd framstod framför andra västamerikansk hemlock (*Tsuga heterophylla*) med imponerande såväl höjd- som diametertill-

Bild 9. Dawyck. Utsikt från barrträdsplatån ner mot slottet.

växt, upp till 28 m i höjd och 318 cm i stamomkr. vid brösth. Bland de främsta i barrträdsjättarnas rad framstod givetvis mammutträdet, här i flera välformade individ. Cypresser, främst *Chamaecyparis lawsoniana*, och jättetuor tävlade med övriga barrträdsjättar i storlek och vacker stamform. Välformade brödtallar (*Araucaria araucana*) och cedrar, *Ginkgo* och *Sciadopitys* gävo h.o.d. en mer exotisk prägel. Ett särskilt intresse tilldrog sig givetvis slöjgranen, *Picea breweriana*, med sina elegant nedhängande »kamgrenar»; den hade hemförts från Oregon 1908 av den nuvarande ägarens fader och var här företrädd av anmärkningsvärt resliga och välformade exemplar. Som ett av de första moderträden för den skogligt förnämliga »skotska lärken» betraktades med vördnad det i parken 1725 inplanterade, ännu livskraftiga exemplaret av *Larix decidua*. Såväl i arboretet som i försökskulturer utanför den egentliga parken hade den i Skottland ursprungligen framgångna hybridlärken, *Larix ×eurolepis* (*L. decidua* × *leptolepis*) planterats, och dess utomordentliga tillväxt gav här som allestädes rika löften för framtidens skogsbruk.

Från häckdalen gingo vi upp för den branta sluttningen österut

Bild 10. The Riggs, Traquair. Detalj från blomstergården med lister av russell-lupiner. — Efter vykort.

till försöksplanterarna med olika främmande barrträd (bild 8). Å relativt stora ytor hade intressanta jämförande försök här igångsatts med ett flertal *Abies*-arter, vidare *Picea asperata*, *omorika*, *orientalis* och *sitchensis* m. fl., *Pinus monticola* och *nigra* v. *corsicana* (korsikansk svarttall). *Pinus monticola* visade god tillväxt men var starkt angripen av *Peridermium*; från svampangrepp alltså fria individer antydde dock möjligheten av ett kommande positivt förädlingsurval. — I gatorna mellan de olika försöksrutorna var marken klädd med påskliljor, som nu blommat över men vilkas talrika fruktstänglar läto ana, huru rik vårens blomsterprakt varit. Från denna höjdplatå hade man över en glänta en storartad utsikt över slottet med kringliggande park (bild 9).

På återvägen till slottet mötte i östra delen av slottsparken en hel del nya dendrologiska sevärdheter. Av ädelgranar antecknades *Abies amabilis*, *Georgii* med vackert blåviolettera kottar, *homolepis*, *Mariesii* och *sutchuenensis* samt som ny *Picea*-art *P. obovata*. Vi blevo här också i tillfälle att se och beundra den efter Dawyck namngivna *Fagus silvatica Dawyckii*, en elegant klon av pyramidbok.

Trots att betingelserna för lövträd — med undantag för bok och ek — vid Dawyck anses mindre tillfredsställande, hade en mängd olika

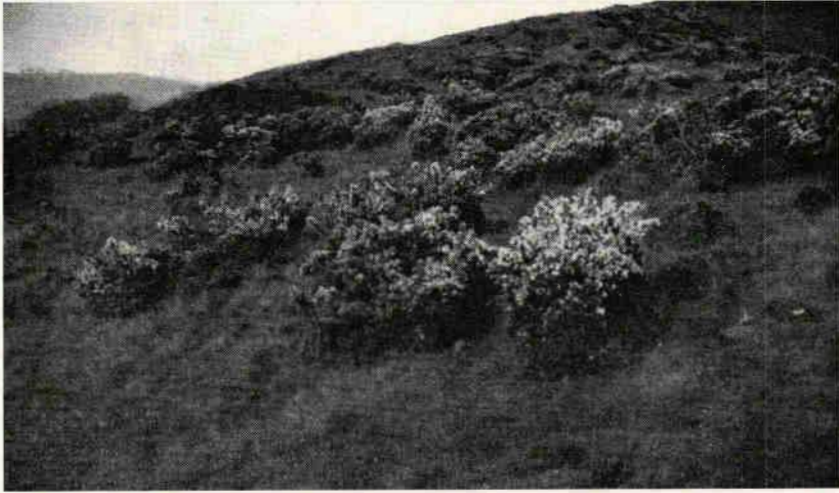

Bild 11. Hedssluttning nära Dryburgh med blommande ärttörne (*Ulex europaeus*).

främmande lövträd och lövbuskar här prövats och i flera fall väl bestått provet utan att — i stort sett — dock nå en med barrträdens jämförlig utveckling. Utöver *Rhododendron* och Dawyck-boken var det också relativt få lövträd och lövbuskar, som tilldrogo sig vår särskilda uppmärksamhet här. Släktet *Acer* representerades av flera arter, bl. a. *A. circinnatum*, påfallande genom de mångflikade bladens ljusa grönska, och den vanliga skogslönnen, *Acer platanoides*, som märkligt nog ej växer vild i Storbritannien och här representerades av f. *Schwedleri*, den välkända blodlönnen. Av *Ilex* förekommo åtskilliga arter och former. Trenne *Nothofagus*-arter, *N. antarctica*, *betuloides* och *procera*, hörde till de mest intressanta exotiska inslagen. Släktet *Prunus* var synnerligen rikt representerat. Olika former av japanskt körsbär, *Prunus serrulata*, bl. a. vacker var. *sachalinensis* (*P. Sargentii*), bildade på långt håll lysande färglickar. Anmärkningsvärt artrikt var även parkens *Sorbus*-sortiment.

Vid återkomsten till slottet bjödos samtliga deltagare på förfriskningar och bereddes även tillfälle att bese slottsgemaken med deras tavelinsamlingar, familjeporätt och familjeklenoder. Före avfärden uttalade vår reseledare friherre Hermelin exkursionens värdsamma och hjärtliga tack till vårt älskvärda värdfolk för all den storartade välvilja och gästfrihet de visat oss under det oförglömliga Dawyck-besöket.

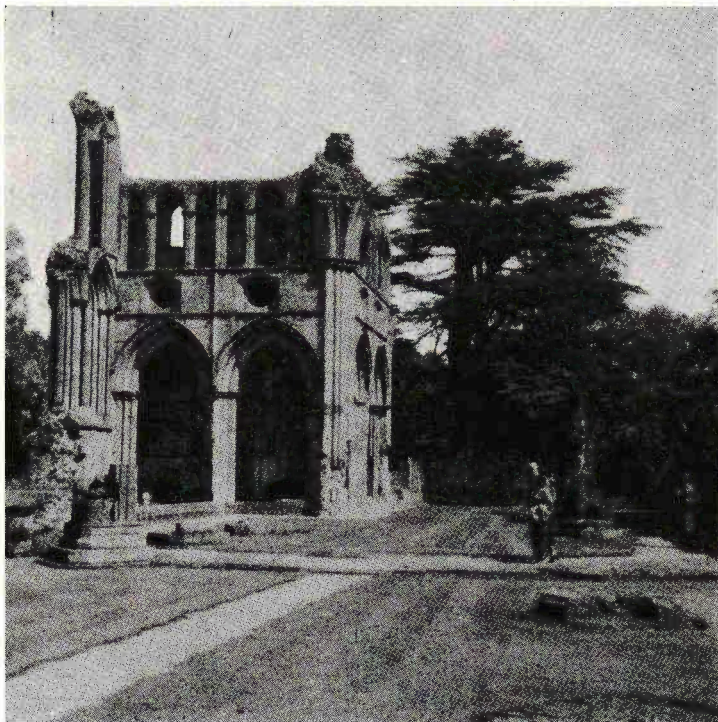

Bild 12. Dryburgh Abbey. Klosterruinen med Sir Walter Scotts grav. — Foto M. Fries.

The Riggs of Traquair

Efter lunch i Peebles fortsatte vi längs Tweed Ö-ut med Mrs. Pitmans vackra lilla trädgård vid **Traquair** som närmaste mål. Efter en knapp halvtimmes färd voro vi på ort och ställe och välkomnades av en sjuksyster som ställföreträdare för den nu 80-åriga värdinnan, till vilken dock några av oss före avfärden kunde framföra sin hyllning i hennes lilla salong.

Mrs. Pitmans skapelse visade sig vara en förtjusande liten anläggning, skickligt planerad och kärleksfullt skött. Den av bokhäckar inramade trädgården upptogs åt ena sidan av en skulpturpydd gräsplan, i mitten av tvenne färgrika perennlister och åt andra sidan av en i det hela väl inkomponerad nyttoträdgård med diverse köksväxter och bärbuskar m. m. I perennlisterna (bild 10) ingingo bl. a. lupiner i olika färger, *Papaver orientale*, *Trollius*, höstflox, krollilja, bluebells, *Meconopsis betonicifolia*, riddarsporrar och aklejour. I stället för uppbindning av de spirande plantorna hade grovmaskigt ståltrådsnät

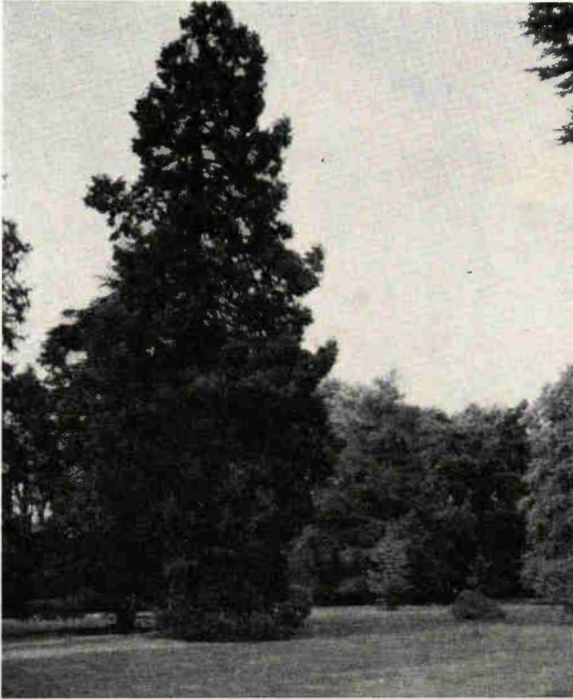

Bild 13. Dryburgh Abbey. Mammutträd (*Sequoiadendron giganteum*).

spänts över rabatterna, och de nya skotten fingo växa fram genom maskorna. Upp emot boningshuset -- en f. d. smedja -- hade mot köksträdgården byggts en stenmur med bergsväxter: *Saxifraga*, *Aubrietia*, pärlhyacinter, *Gentiana »acaulis»*, *Cerastium tomentosum*, *Sedum album*, *Arabis caucasica*, *Campanula*-arter, *Dryopteris filix-mas* m. fl. På andra sidan ledde en rosengång med bl. a. den äkta skotska vita rosen fram mot den med stenplattor belagda terrassen framför bostaden, vars väggar voro vackert spaljerade med *Choisya ternata*, *Clematis montana rubens*, *Escallonia virgata* och klätterrosor. Ett bortom manbyggnaden liggande uthus hade gaveln tätt klädd med murgröna.

Melrose och Dryburgh Abbeys klosterruiner

Från Traquair fortsattes färden längs Tweed via Galashiels, där vi hade turen få se och höra stadens paradklädda säckpipeblåsare,

Bild 14. Mellerstain. Slottet. — Efter vykort.

just som de marscherade fram på stadens huvudgata och till stadsbefolkningens och vår stora förnöjelse gåvo, måhända sedvanlig, lördagskonsert. Våra bussar stannade utanför **Melrose Abbey**, där en ciceron visade oss de berömda ruinerna och medryckande berättade om detta en gång mäktiga cistersienserklosters öden alltifrån grundläggningen 1136.

Från **Melrose** gick färden vidare mot **Dryburgh**. En ståtlig bro av röd sandsten leder över **Tweed** och från landsvägen uppe på dalkrönet ha vi en underbar utsikt över det vackra berglandskapet. På en av de vackraste utsiktspunkterna gjorde vi några minuters uppehåll; åt ena sidan hade vi här omedelbart intill oss den uppåtsträvande sluttningen, översållad med ärtlörne i rikaste gyllene blomsterskrud (bild 11), åt den andra sidan den djupa floddalen och bortom denna **Eilden Hills** i fjärran hägrande vackra bergstoppar (se bild 18).

Dryburgh Abbeys klosterruin (bild 12) gjorde på oss alla ett mäktigt intryck, och framför **Walter Scotts** gravhäll berättade **Mr. Urquart**, som här var vår ciceron, för oss klostrets historia.

Ruinen ligger i ett betagande betes- och parklandskap med träd av imponerande storlek. I främsta rummet var det åldriga, ovanligt välformade pyramid-idegranar (*Taxus baccata fastigiata*), som gåvo karaktär åt den vackra klosterparken. Bortsett från några vackra träd av äkta kastanj dominerade barrträden fullständigt. Högväxta mam-

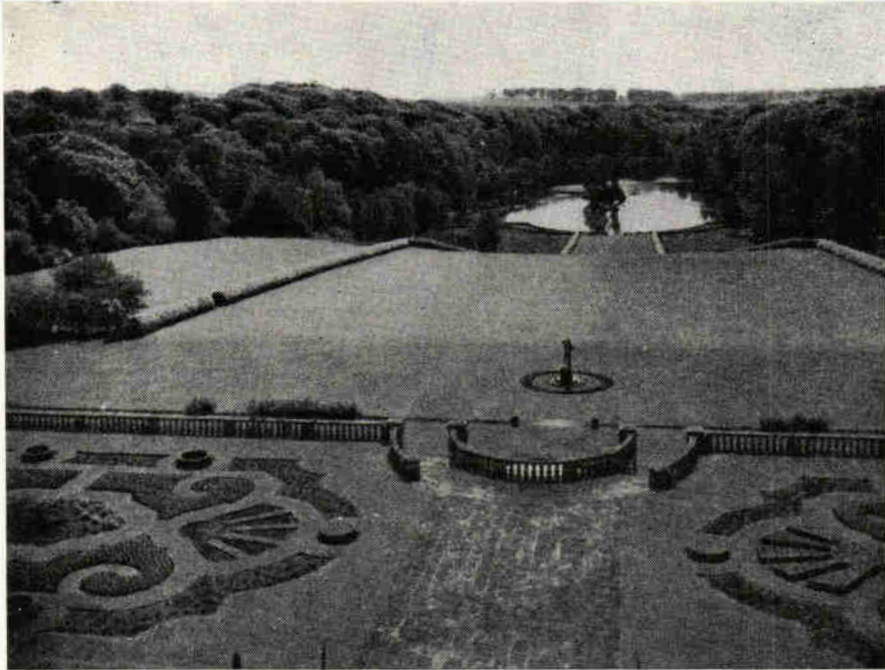

Bild 15. Mellerstain. Utsikt från slottet över parterren och gräsplanen mot den skogsomkransade sjön.

mutträd (bild 13) och stora, vidkroniga libanoncedrar gjorde sig särskilt gällande. Vidare märktes *Abies nobilis glauca* i vackert utbildad form, högväxt *Chamaecyparis nootkatensis* med sirligt hängande »kamgrenar» och likaledes reslig *Ch. lawsoniana lutea* med karakteristiskt ljusgula årsskott. Ett solitärträd av vanlig gran av i skotskt klimat osedvanlig storlek kunde här med heder upptaga tävlingen med de främmande arterna. Från senare tid voro *Cedrus atlantica* och *deodara*, båda i lovande utveckling.

Mellerstain

Söndagen den 30 maj voro vi kl. 9 f. m. redo för avfärd från Peebles över Galashiels till det NO därom ej långt från Earston belägna Mellerstain. I »Scotland's Garden Scheme» hade för Mellerstain angivits trädgård av hortikurellt intresse, intressanta träd och historiskt och arkitektoniskt märklig slottsbyggnad, en skapelse av de berömda arkitekterna William och Robert Adam.

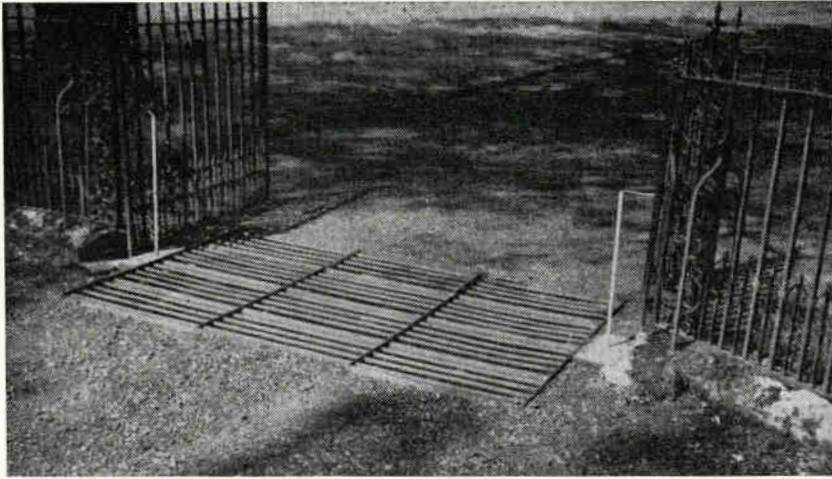

Bild 16. Mellerstain. »Fårgaller» i grinden mellan trädgård och park.

Vid framkomsten till Mellerstain (bild 14) stod slottsherren, The Earl of Haddington, i egen hög person med maka och dotter och välkomnade oss utanför det imponerande slottets östra flygel. Under det älskvärda slottsherrskapets förnämliga ledning företogo vi först en rundvandring genom de magnifika slottsgemaken med utsökta praktmöbler, rika porträtt- och tavelsamlingar och konstnärligt utformad inredning.

Sedan vi besett slottet, fingo vi även våra dendrologiska intressen väl tillgodosedda. Redan uppe från slottsfönstren hade vi fått en god överblick (bild 15) över sydsidans terrassanläggningar med deras vackert anordnade broderiparterrer och vidare, över den välansade gräsmattan, en härlig utsikt över den parkinramade sjön och det kuperade landskapet bortom denna. Slottsväggarna voro nedtill klädda med vackert spaljerade rosor, *Clematis montana* (såväl vit som skär), *Choisya* och *Cydonia*. Närmast öster om slottet vidtog en lövpark med ek (mest skogsek), bok och enstaka alm. Grupper av 150-årig silvergran (*Abies alba*) förekommo h.o.d. insprängda i lövbeståndet, och under silvergranarna lyste markvegetationen vackert blå av bluebells' och rikt blommande skogsförgätmigej. Åt söder övergick lövparken i ängsmark med spridda smärre trädgrupper och solitärträd. En hel del dendrologiskt intressanta arter hade här blivit inplanterade. Slottsherren hade tidigare beklagat, att Mellerstain på grund av sitt klimat — ett bland de strängaste i Storbritannien — hade mycket begränsade möjligheter för trädodling. Våra förväntningar blevo emellertid avsevärt överträffade. I den ordning vi mötte dem under vår vandring, må här

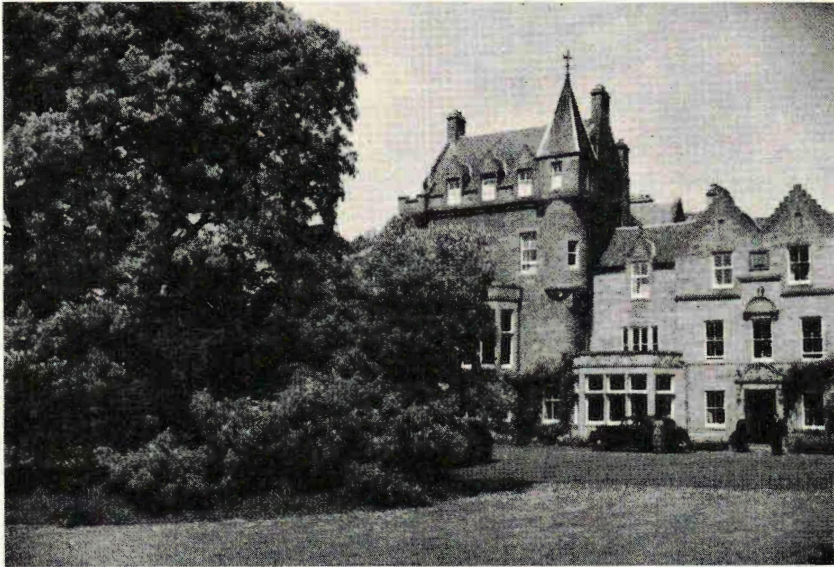

Bild 17. Dryburgh Abbey Hotel. T. v. gulblommig hästkastanj (*Aesculus octandra*).

särskilt nämnas: idegranar i stort format, rikt blommande rosenapel (*Malus floribunda*), ett mammutträd, planterat av Prins Henry 1927 och nu 224 cm i stamomkr. vid brösth., en ståtlig oregongran (*Abies lowiana*), jättetujor, ambraträd (*Liquidambar styraciflua*), nu i knoppsprickning, och slutligen den kinesiska rönnarten *Sorbus Vilmorinii*, utmärkt av bladens talrika (19—25), endast ovan mitten sågade småblad. I en grupp framme vid slottet ingick *Prunus serrulata* i en vacker *fastigiata*-form, som jag förgäves eftersökt i den dendrologiska litteraturen. — Som en praktisk detalj torde till sist för tjäna nämnas de »fårgaller» som lagts på marken vid grinden från trädgården ut till ängsparken och som bestodo av vasst trekantiga järnstänger med c. 7,5 cm:s mellanrum och med en kant vänd uppåt (bild 16); de hindrade effektivt fåren att komma in i trädgården. (Liknande galler av trä har jag tidigare sett använda vid järnvägsövergångar i övre Dalarna, för att hålla beteskreatur borta från järnvägen.)

Före avfärden samlades vi kring vårt charmanta värdfolk, och friherre Hermelin gav uttryck för allas vår djupt kända tacksamhet.

Som lunchställe hade denna dag valts **Dryburgh Abbey Hotel**, och vi fingo på vägen dit åter uppleva den härliga utsikten över Tweed-dalen och det underbara bergskapet därbortom (bild 18). Vid

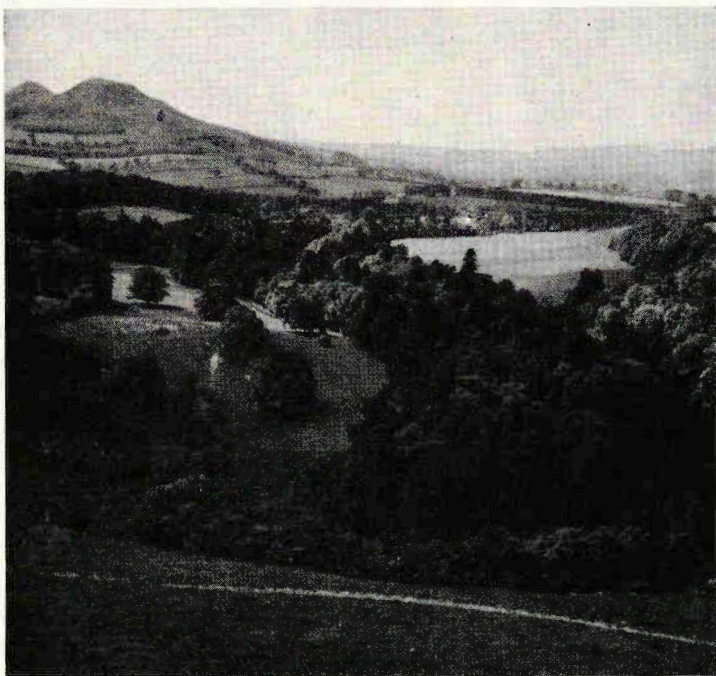

Bild 18. Landskapsbild i närheten av Dryburgh Abbey. —
Foto C. Curman.

hotellet fingo vi icke blott våra lekamliga behov utan även våra dendrologiska intressen tillgodosedda. Vid gårdsplanen framför hotellet växte ett verkligt praktexemplar av gulblommig hästkastanj, *Aesculus octandra* (bild 17), och vägen till bussparkeringen kantades av stolta libanoncedrar och mäktiga parklindar. I parken ingick bl. a. en ovanligt vacker pelartall, *Pinus silvestris fastigiata*. En ny, angenäm bekantskap för oss alla var förvisso den i en buskgrupp i trädgården förekommande *Garrya elliptica*, en upp till 2 m hög vintergrön buske med motsatta läderartade blad och karakteristiska, 5—9 cm långa, täta frukthängen.

Rowchester House

Söndagseftermiddagens exkursion gällde Mrs. Chenevix-Trench's park- och trädgårdsanläggningar vid Rowchester House SO om Greenlow och c. 3 svenska mil fågelvägen NO-ut från Dryburgh. Vi befunno oss här på lägre höjd över havet och närmare kusten och kunde därför vänta oss än mera ömtåliga växtarter. Vid framkomsten

hälsade Mrs. Chenevix-Trench oss välkomna och tog sedan själv ledningen vid demonstrationen. Genom en vacker skogspark med magnifika storträd av bok och i utkanten insprängda silvergrans-jättar förde hon oss först till den f. d. köksträdgården, som omgavs av höga murar. Nu låg här en peren

Här funnos även särskilda kvarter eller parceller för rosor, ett rikt astilbe-sortiment och en rikhaltig samling kryddväxter m. m. En gräsmattkant i ena hörnet var inmängd med dubbelblommande *Cardamine pratensis*, verkligt vacker och nätt, här benämnd »Lady's smock».

Corps-de-logiets väggar voro tätt klädda med klätterväxter: *Parthenocissus Veitchii*, blåregn och rosor. På terrassen åt trädgårdssidan löpte längs husväggen en rabatt med en massa olika perenner, av vilka flera voro oss obekanta och ej förekommande i svensk odling. Särskilt tilltalande voro en del compositéer, främst *Celmisia spectabilis*, nu i vacker blom, och en liten enkorgig men storblommig *Antennaria*-art. I och vid terrassmuren (bild 20) ner mot trädgården tillkommo en hel del bergväxter: aubrietior, iberis, mossflox o.a. Ett intressant inslag var den från »Romerska muren» inplanterade *Erinus alpinus*, som här självsått sig och med sina nätta blåviolettera blommor just nu i sin mån gav färg åt hela terrassanläggningen. Det till höger härom befintliga parkområdet visade sig dendrologiskt innehållsrikt. En nyligen inplanterad, nu manshög *Metasequoia* förevisades som en särskild märkvärdighet. En högväxt *Sequoia sempervirens* var en verklig sevärdhet. Andra barrträd av intresse voro vackra *Abies Veitchii*, växtliga ungträd av atlasceder och *Cryptomeria japonica* samt resliga, rikt kottebärande mammutträd. Av lövträd antecknades bl. a. jättelika naverlönnar (*Acer campestre*) i kanten mot betesängen, japansk lönn (*A. palmatum*) i flera olika former, samt »papperslönn». *A. griseum*, med den för arten karakteristiska papperstunt avflarnande barken. Frappant var en vacker buske av ullvide, *Salix lanata* (bild 21), från skotska högländet.

Hemvägen togs V-ut över Lander, där ett välkommet uppehåll för te gjordes; hemresan var ju denna dag ovanligt lång.

Edinburgh

Måndagen den 31 maj ägnades åt Edinburgh. Kl. 9 skedde avfärden pr buss från Peebles, och efter en timmes färd voro vi framme vid

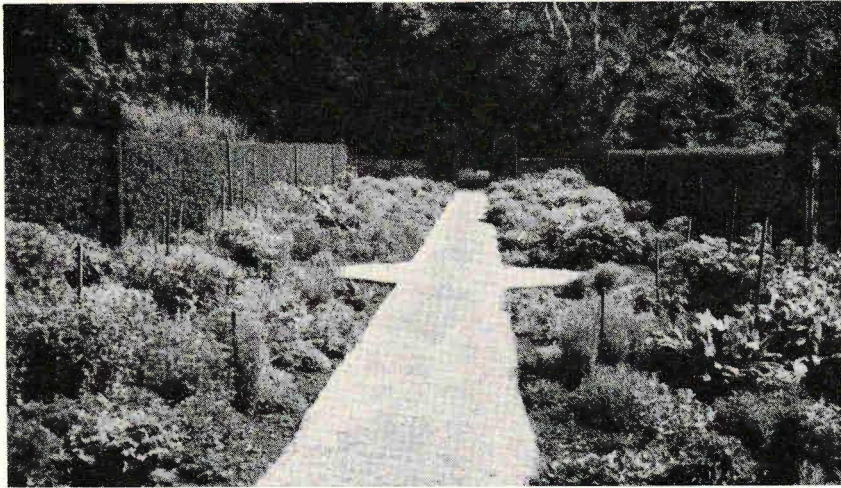

Bild 19. Rowchester House. Detalj från blomstergården: »augustirabatterna».

det dendrologiska målet, Royal Botanic Garden, »en av världens förnämsta botaniska trädgårdar», som det med all rätt stod på exkursionsprogrammet.

Edinburghs botaniska trädgård räknar sitt ursprung från en medicinalväxträdgård, anlagd 1670 av Dr Robert Sibbald, som sedermera blev Edinburghs förste medicine professor. En liknande hade tidigare anlagts i Oxford, och Edinburgh-trädgården är näst denna den äldsta botaniska trädgården i Storbritannien.

Till sin nuvarande plats vid Inverleith kom trädgården dock först 1832. Den omfattade då endast 14 acres men har under årens lopp utvidgats, så att den nu upptager ett område av över 60 acres. Här kom trädgårdens förnämliga arboretum m.m. till anläggning och så småningom även dess berömda klippträdgård, nu ansedd som en av de förnämsta i sitt slag i världen.

Inne i trädgården hälsades vi välkomna av trädgårdens vice-direktör, Dr J. Cowan, som emellertid just i dessa dagar stod i begrepp att lämna sin befattning och därför ej kunde personligen medverka vid demonstrationen av trädgården. Under sakkunnig ledning av trenne assistenter, Mr. Evans, Mr. Duncan och Mr. Hullme, fingo vi dock, fördelade på tre grupper under de c. tre timmar, som anslags för trädgårdsbesöket, en god överblick över de omfattande anläggningarna såväl utomhus som inne i de omfångsrika växthusen. The Rhododendron Walk och The Rock Garden påkallade härvid helt naturligt vårt livligaste intresse. De i anslutning till träd- och busk-

Bild 20. Rowchester House. Parti av de blomsterklädda terrasserna framför slottet.

grupper av olika slag idealiskt utplanterade rododendronbuskarna voro i allmänhet just nu översållade med blommor, och färg- och blomsterprakten var rent av överväldigande. *Rhododendron* \times *Loderi* visade sig även här förtjänt av ett extra hederspris. En form av denna, benämnd 'Venus', med stora, ljusröda blommor, tävlade i fulländning med huvudformen. Av de rena arterna var nog den relativt högväxta, rikt vitblommiga *Rh. yunnanense* en av de allra vackraste. En del tidigare blommande arter hade nu börjat skjuta nya bladskott, så bl. a. *Rh. Bureavi* med iögonenfallande gråvitludna nyskott som vacer kontrast mot de övervintrade bladens mörkare grönska. I kanten av en rododendrongrupp hade olika *Meconopsis*-arter funnit plats, och där bildade *M. betonicifolia* med sina vackert himmelsblå blommor jämte mörkt blåblommig *M. nepalensis* och gulblommig *M. integrifolia* en blomstergrupp av utomordentlig skönhet.

The Rock Garden (bild 22) var i sin vår-sommaraspekt fullkomligt underbar. På den konstgjorda kuperade klippterrängen hade växtgeografiskt sammanhörande arter planterats ihop. Den ena sensationen avlöste den andra, och man måste gång efter annan stanna i stum beundran inför den betagande blomsterprakten. Ett flertal lågväxta rododendronarter med blomningstid växlande från januari till in i september—oktober voro här en förnämlig sevärdhet. Bland klippträdgårdens rododendronarter igenkände vi bl. a. vår egen nätta men mera anspråkslösa *Rh. lapponicum* och Alpernas relativt senblommande *Rh. ferrugineum* och *hirsutum*. Några mera exotiska, krypande

Bild 21. Rowchester House. Förf. har oväntat stött på en gammal bekant, det nordiska ullvidet (*Salix lanata*).

arter voro fullständigt översållade med blommor och bildade på långt håll grant lysande färglickar på den öppna klippberggrunden. Den alltför knappt tillmätta tiden tillät tyvärr blott en överblick i stort och en provtagning här och där i förbifarten. Bland de under rundvandringen antecknade arterna, av vilka flera särskilt uppmärksammats redan vid 1935 års exkursion, må följande nämnas:

Cytisus praecox, *procumbens* och *purpureus*, alla översållade med blommor;

rikt och vackert blommande *Dryas*;

imponerande *Erica*-buskage med bl. a. *E. arborea* och *mediterranea*;

Fothergilla monticola i rik och vacker blomsterskrud;

Genista hispanica i underbar gul färgprakt;

Lewisia brachycalyx: nätt liten vitblommig, akaul portulacacé;

Lithospermum diffusum (prostratum): vintergrön halvbuske med utomor-

Bild 22. Edinburgh. Botaniska trädgården. Detalj från klippträdgården med blommande *Saxifraga*.

denligt vackra, stora, klarblå blommor, tyvärr av allt att döma ej vinterhärdig i svensk odling;

Penstemon Menziesii med purpurfärgade, över 3 cm långa blomkronor;
Poncirus trifoliata i vacker blomning;

Veronica pinguifolia med tjocka, blågröna, rödkantade blad och täta, vita blomax.

Ej heller arboretet hunno vi studera mer än i förbigående. Art- och formrikedomen var även här oerhörd i fråga om både barr- och lövträd. En vacker *Araucaria*-grupp nära östra grinden och en imponerande samling *Sequoia sempervirens* inom rododendron-området måste givetvis tilldraga sig vår speciella uppmärksamhet. Ännu mer än barrträden lockade dock just nu lövträdsarboretet med sin ofta fullständigt överväldigande blomrikedom. Man kunde knappt tänka sig en vackrare syn än den av blommor nu översållade japanska snöbollsbusken, *Viburnum tomentosum*, eller det med gyllene blomklasar fullbehängda alpgullregnet, eller *Malus hupehensis*, som i sin ymniga vita blomning på avstånd liknade en snödriva. Med igenkännande stannade vi ett ögonblick inför ett ståtligt exemplar av den förut vid Mellerstain sedda *Sorbus Vilmorinii*. En ung jätteasp, av bladtypen att

döma av känd Bosjöklostertyp, vittnade i sin mån om arboretets till fullständighet gränsande rikedom.

På vägen till växthusen passerade vi de vackra och artrika dammarna, omgivna av rosengård och de för studenternas examensstudier avsedda systematiska kvarteren. För många av exkursionsdeltagarna blev kanske rundvandringen inne i de kolossala varmväxthusen med deras många olika avdelningar dagens största upplevelse.

Kl. 13 åts gemensam lunch på George Hotel, varvid vi hade glädjen att se vår utomordentlige värd från Dawyck som exkursionens gäst. »Eftermiddagen efter fritt val (sightseeing eller shopping)», hette det på programmet. Flertalet färddeltagare togo tillfället i akt och gjorde diverse inköp samt besågo stadens förnämsta sevärdheter, främst den medeltida borgen, dominerande belägen på en basaltklippa ovan staden. En mindre grupp tog en av våra bussar för färd till **Hopetown House** cirka 20 km V om Edinburgh, enligt programmet »Skottlands vackraste mansion tillhörigt Markisen av Linlithgow». Den nuvarande storslagna slottsbyggnaden blev färdig under förra hälften av 1700-talet, ett förnämligt verk av Sir William Bruce och de ovan nämnda arkitekterna William och Robert Adam. Besöket vid Hopetown House med dess praktfulla slottsgemak, berömda konstskatter och storartade park uppskattades också högeligen av gruppdeltagarna. Slottsparkens äldsta del var en verklig dendrologisk sevärdhet med ärevördiga jätteträd, exempelvis en äkta kastanj om 533 cm i stamomkrets vid brösthöjd och en idegran om 254 cm:s stamvidd.

Under återfärden till Peebles fingo bussarna göra en rundtur genom Edinburgh längs Prince's Street och vidare runt det gamla kungliga residenset Holyrood, byggt på 1670-talet. Före 19.30 voro vi åter till middagen i Peebles. — Krönikören och ytterligare trenne mera skogs-dendrologiskt intresserade färddeltagare kunde efter middagen på välvillig inbjudan av Mr. Balfour göra ett kvällsbesök på det närliggande Dawyck, en värdig avslutning på en i allo givande dag!

Peebles—Turnberry

Tisdagen den 1 juni, den fjärde dagen efter vår ankomst till Peebles, var tiden inne för programenlig växling av exkursionsbas, de blå och gula grupperna emellan. Med Turnberry, den gula gruppens hitillsvarande högkvarter, som slutmål anträdde de blå kl. 9 avfärden V-ut från Peebles. Vägen togs över Biggar—Douglas—Cumnock till Ayr och härifrån längs kusten över Dunure till Culzean Castle. Lunch tillsammans med den gula gruppen och därefter besök på Culzean Castle stod nu som första punkt på programmet.

Culzean Castle

Färden Ayr—Culzean Castle bjöd på helt nya scenerier. Den i dis förtonande öppna Atlanten och de vilda bergsstupen ner mot havet gjorde ett tjusande intryck. Innan vi nådde den på långt håll synliga, landskapet dominerande borgen (bild 23), veko vi av från strandbranten in i ett leende skogslandskap med huvudbestånd av mäktiga gamla bokar. Markfloran dominerades över stora ytor av ymnig jättefryle (*Luzula silvatica*), en i Sveriges vilda flora förgäves eftersökt bokskogsväxt, men fick flerstädes färg av rikt blommande rödblära (*Melandium rubrum*), h.o.d. i vitblommig form, och fläckvis täckande, lysande blåblommig revsuga (*Ajuga reptans*). Ovanför busshållplatsen vid infarten till slottet vittnade resliga araukarior och högväxt bambu i tätt bestånd om det skotska kustklimatets givmildhet. Efter en stund anlände den »gula» gruppen, medförande lunchmatsäcken, som inne på terrassområdet framför slottet avåts under återseendets glädje. Vi samlades därefter alla kring vår ordförande, som till Miss Maconochie, föreningens oförlikneliga hjälprea vid Skottlands-färdens planläggande och ordnande, uttalade samtliga exkursionsdeltagares varma tacksamhet och som ett ringa uttryck härför överlämnade en av Edward Hald signerad Orrefors-skål (bild 24).

Fördelade i mindre grupper besågo vi så under slottsvaktmästares ledning det imponerande slottet, uppfört i gotisk stil 1777 och ett verk av Robert Adam. Sedan 1400-talet hade Culzean varit i släkten Kennedys ägo, men 1945 skänkte Lord Charles Kennedy, den femte och nuvarande markisen av Ailsa, slottet till staten, och The National Trust for Scotland har nu övertagit vården därav. Översta våningen har överlåtits till general Eisenhower som skotskt residens.

Före uppbrottet från Culzean hunno vi med en rundvandring genom den vackra, dendrologiskt innehållsrika slottsparken. Ädelgranar av våldsamma dimensioner, bl. a. *Abies alba* (med upp till 33,5 m:s höjd och 563 cm:s stamomkrets), *A. cephalonica* och *A. nobilis* (30,5 m, 183 cm), vidare *Picea sitchensis* (32,9 m, 411 cm), *Araucaria araucana* (21,3 m, 215 cm), en ståtlig *Pinus Montezumae*, resliga tujor och cypresser, högväxt och välformad turkisk lönn (*Acer cappadocicum*), *Aesculus carnea* och *A. pavia*, praktexemplar av sykomorlönn samt bokar och almar av storträdsformat voro här framför andra en fröjd att skåda. På mera öppna fläckar i skogsparken mötte en rik och intressant naturlig ängsvegetation, dominerad av arter, som i Sverige äro stora rariteter eller saknas: *Ajuga reptans*, *Bunium flexuosum*, *Lysimachia nemorum*, *Potentilla sterilis*, *Scilla non-scripta* och *Symphytum tuberosum*. Uppe på slottsterrassen växte mot havssidan en

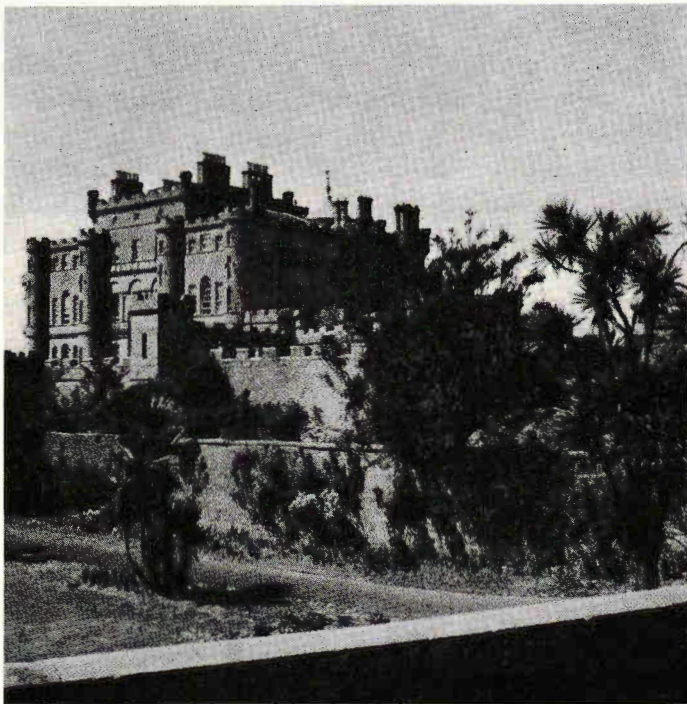

Bild 23. Culzean Castle, mötesplatsen för de bägge exkursionsgrupperna. Mot slottets kärva bakgrund bilda förgrundens dracenor en säregen kontrast. — Foto C. Curman.

lång rad av den nyss nämnda *Garrya*, och f. ö. hade en fast otrolig mängd olika buskarter planterats på skilda håll. En utförlig förteckning över Culzeans träd och framför allt buskar ingår i en av The National Trust utgiven broschyr: »Culzean Castle. Historical Notes and Guide».

Uppbrottets timme var snart obevekligen inne, och efter att ha av-viftat den gula gruppen måste även vi blå fortsätta färden. Vid 17-tiden voro vi framme vid **Turnberry**, i vars magnifika hotell vi installerade oss för de närmast kommande fyra dygnen.

Arran och Brodick Castle

Onsdagen den 2 juni var helt anslagen till besök på den c. 3 svenska mil utanför Ardrossan belägna ön **Arran** och det berömda **Brodick Castle** »med en av Skottlands märkligaste trädgårdar med trädorbunkar,

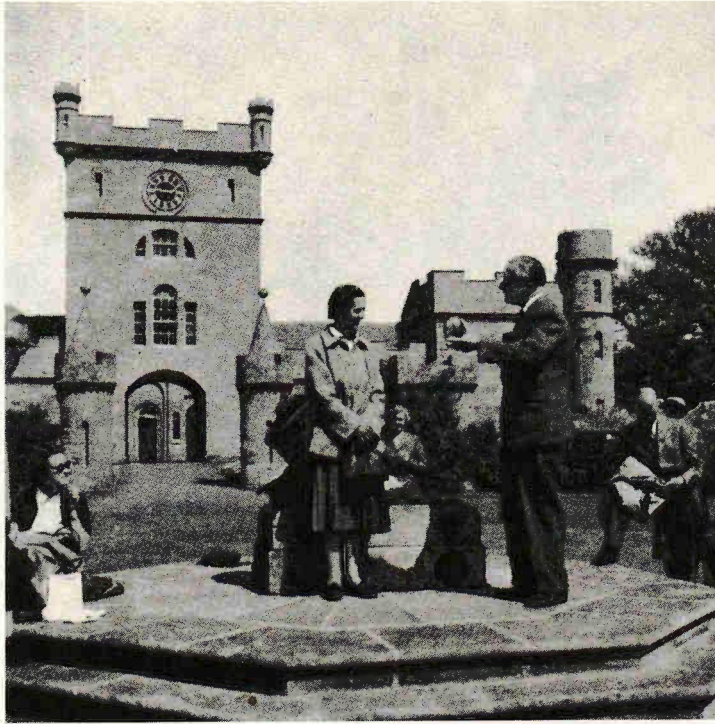

Bild 24. Culzean Castle. Föreningens ordf. överräcker på deltagarnas vägnar en tackgåva till färdens utomordentliga organisatör, Miss Alice Maconochie. — Foto M. Fries.

Rhododendron m. m. i oceaniskt klimat». Kl. 9 skedde avfärden från Turnberry norrut längs kusten över Ayr förbi Prestwicks flygfält och vidare genom Irvine och Kilwinning till Ardrossan. Vi togo här ångbåt över till Arran och Brodick. Havet var lugnt, men den fuktmättade luften disig med ringa sikt. Först då vi kommo helt nära Arran började diset lätta något, så att öns mäktiga berglandskap kunde framträda. Efter landstigningen togo vi hyrbuss fram till Brodick Castle, det dendrologiska målet för dagens exkursion.

Det nuvarande slottet (bild 25) stammar i huvudsak från början av 1800-talet, men vissa partier gå så långt tillbaka i tiden som till 1500. Brodick Castle (jämte största delen av ön Arran) äges av familjen Montrose och bebos f. n. av änkehertiginnan av Montrose.

Vid framkomsten till slottet blevo vi på det vänligaste mottagna av änkehertiginnan samt hennes dotter och måg, vilka alla jämte trädgårdsmästare och skogvaktare blevo ciceroner under vår rundvandring såväl ute i de vidsträckta park- och trädgårdsanläggningarna som

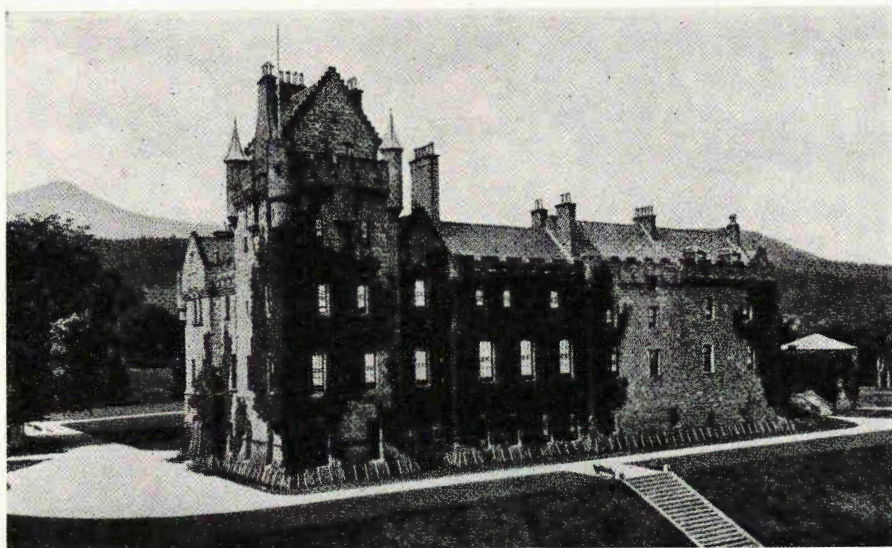

Bild 25. Brodick Castle. — Efter vykort.

inne i slottet. Dessförinnan åto vi på en inbjudande plats i en bäckravins i parken den matsäckslunch, vi haft med från hotellet i Turnberry. Med högt spända förväntningar anträdde vi så vår promenad.

I den kuperade och omväxlande terrängen hade framskapats park- och trädgårdsanläggningar av förnämligaste slag (jfr bild 26). Från slottsterrassen ledde en trappa ned till en välansad gräsplan, inramad av trädgrupper med buskbryn av azaleor och rododendron i sköna färgackord. På höjderna ovan bäcken och i sluttningarna ned mot denna mötte en lummig skogspark med inslag av diverse m.l.m. exotiska träd och buskar i det huvudsakligen av bok bildade naturbeståndet. På krönet ovan bäckravinen låg ett lusthus, där takets insida utgjordes av en mosaik av barrträdkottar! På andra sidan slottet vidtog en ängspark med olika träd planterade i grupper eller som solitärer. Till slottsterrassen anslöt sig en trädgård med en långslöpande gång och en innehållsrik perennlist närmast den mur, som här väl inkomponerats utefter ena sidan. Längre bort vidtog åter mera sluten skogspark med pittoreska raviner i bergsslutningen ner mot havet. Det var här i »ormbunksdalen», som slottsparkens märkesträd, trädormbunkarna, beretts plats i vindskyddat läge (bild 27).

Bland bokarna i skogsparken kring bäckdalen söder om slottet hade såväl andra lövträd som olika barrträdsarter planterats in. Av närmast samma ålder och storlek som bokarna voro en del sykomorlönnar, en av de pampigaste av dessa med stammen nedtill klädd av

mörkgrön stensöta. En silvergran var ett av de äldsta och största barrträden, nära 4 m i stamomkrets vid brösthöjd. Douglasgran och västamerikansk hemlock hade ävenledes nått jätteformat. Aldrig europeisk lärk och mäktiga tallar bröto också av i lövträdsbeståndet. I gläntor och glesare partier i skogsparken mötte liksom vid Culzean en rik markflora. Under vår fortsatta vandring bort mot ängsparken på västra sidan om slottet tillstötte väldiga mammutträd och *Abies nobilis* i såväl grön som *glauca*-form, den sistnämnda ett jätteträd om 436 cm i stamomkr. vid brösthöjd. Inplanterad hybridlärk visade även här frapperande tillväxt. Ett intressant exotiskt lövträdsinslag var *Eucalyptus Gunnii*, så ock *Nothofagus Dombeyi* med på båda sidor svartfläckiga blad. I kanten mot ängsparken uppmättes en araukaria till 266 cm i stamomkr. vid brösthöjd. Ett vackert solitärträd av *Picea smithiana* (*P. morinda*; bild 28) med långa, eleganta kamgrenar hade en meter från marken en stamvidd på 325 cm, en ståtlig *Tsuga heterophylla* mätte vid brösthöjd 310 cm i omkrets och en imponerande *Abies grandis* 370 cm. En nyligen fälld jätte-tall uppvisade vid rotändan en stamdiameter om ända till 113 cm. Av barrträd i jätteformat må härifrån jämväl nämnas en magnifik *Cryptomeria japonica*. Även en del lövträd företedde jättedimensioner: en bergkek (*Quercus petraea*) nådde 437 cm och en sykomorlönn 450 cm i stamomkr. vid brösthöjd. En verklig prydnad var här, som sig bör, den specifika arranoxeln, *Sorbus arranensis*.

I parkområdet N om slottet antecknades bl. a.:

Acer circinnatum; *Actinidia kolomikta*; *Adenocarpus frankenioides* (fam. Leguminosae); *Cordyline* (i god utveckling på kalljord); *Embothrium coccineum* (fam. Proteaceae), en vintergrön buske med ovala, läderartade, glänsande gröna, helbräddade blad och stora, lysande scharlakansröda, tubformiga blommor; *Leptospermum pubescens*, en vackert vitblommande myrtacé; *Liquidambar styraciflua*; *Olearia semidentata* (fam. Compositae); *Poncirus trifoliata*; *Quercus suber*, korkek; *Sassafras officinalis* (fam. Lauraceae); *Wisteria sinensis*, blåregn, som fritt växande solitär;

samt av gymnospermer:

Cryptomeria japonica elegans; *Cunninghamia lanceolata*; *Podocarpus spec.* och *Sciadopitys verticillata*.

Som tilltalande murväxt förekom här liksom vid Rowchester House den nätta lilla *Erinus alpinus* och som murspaljé den från 1935 års Englandsfärd bekanta, halvt vintergröna, chilenska *Solanum crispum*. En i perennlisten utmed muren särskilt anmärkningsvärd art var den för oss alla säkerligen okända, vackert rikblommiga *Calceolaria violacea*.

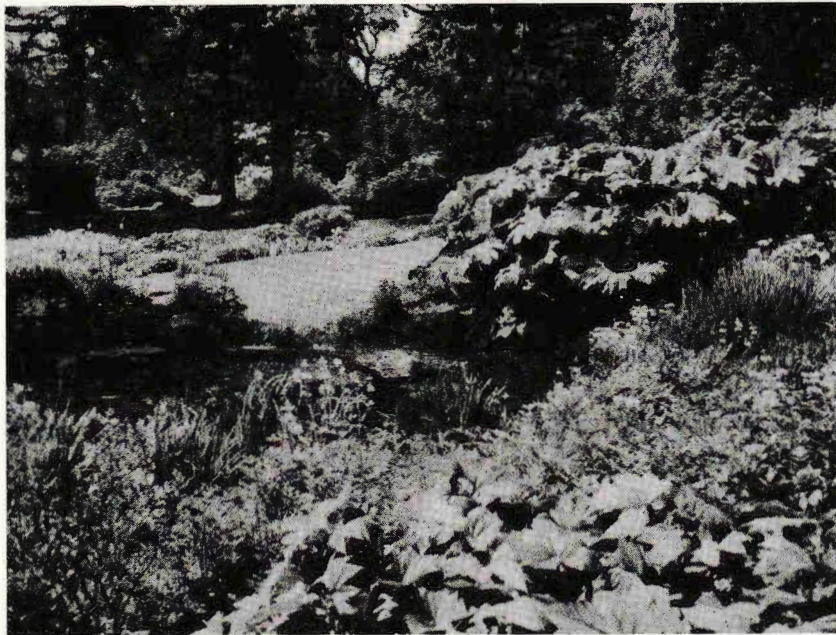

Bild 26. Brodick Castle. Damm med omgivande yppig perennvegetation. I bakgrunden jättelik *Gunnera*.

En rundvandring inne i slottet med dess rika konstskatter och historiska minnen avslutade det oförgätliga Brodick-besöket.

Före återfärden till Ardrossan företogo vi per buss en intressant tur N-ut på ön och fingo då på närmare håll se den underbara Arran-naturen. I dalgångarna och bergssluttningarna ner mot havet växte *Rhododendron ponticum* snart sagt överallt och gav i sin rika blå-violetta blomsterskrud färg åt det vackra landskapet. Kullar och berg avlöste varandra i oavbruten följd utefter den backiga landsvägen. Nedtill mot havet voro sluttningarna klädda med lövskog av ek, bok, ask och sykomorlönn med underväxt av hassel och björnbär. Då ängs-betena togo vid, dominerade fläckvis hagtorn och slån samt här som annorstädes ärttörne. Snart blevo bergen fullständigt kala, och det var nu endast nere i bäckdalarna man såg någon trädväxt. Al och vårtbjörk — i en småbladig form, som påminde om vår fjällbjörk — voro de enda trädarterna här; glasbjörk sågs ingenstädes. Gräs- och ljunghedar och h.o.d. vidsträckta örnbräkenland voro utmärkande för den torrare marken, men något längre upp blevo mossmarker allt mera förhärskande. På all något bättre hävdad mark gingo får och även kor på bete, och h.o.d. fingo vi också till vår stora förnöjelse se

Bild 27. Brodick Castle. Interiör från ormbunksdalen med australisk trädormbunke (*Dicksonia*).

ståtliga kronhjortar, stundom t.o.m. flera i flock! För den ena av våra två hyrbussar blev tyvärr efter c. en timmes färd den allt högre stigande vägen omöjlig att vidare forcera, och vår planerade tur runt ön måste avbrytas. För att i tid hinna till båten gavs nu ingen annan möjlighet än att vända åter samma väg tillbaka till ångbåtsbryggan i Brodick. 16.30 togo vi båten tillbaka till Ardrossan och före 19.30 voro vi åter i Turnberry i laga tid till middagen.

Bargany

Torsdagen den 3 juni ägnades f. m. åt besök i **Bargany**, en halvtimmes bussresa S-ut från Turnberry. Då vi kl. 10 stego ur bussarna utanför slottet, hade vi från infartsvägen fått ett gott förhandsintryck av det vidsträckta, förnämliga parklandskapet (bild 30). Vackert grönskande gräsmatta med i bästa engelska ängsparksstil inkomponerade, välformade solitärträd och lösgående betesdjur avtecknade sig idyl-

Bild 28. Brodick Castle. *Picea smithiana*.
— Foto V. Calvert.

list mot bakgrundens skogspark med dess prunkande bryn av azaleor och rododendron. Framme vid slottet välkomnades vi av slottsherren, amiralen Sir Frederick Dalrymple-Hamilton, som lyckönskade oss till att ha kommit på årets vackraste dag, när hela rododendronparken står i sitt fullaste flor. Han berättade medryckande om slottets och parkens tillblivelse. Herresätets historia går tillbaka till 1200-talet och den gamla skotska ätten Kennedy, och det nuvarande slottet (bild 31) stammar från år 1684. Park- och trädgårdsanläggningarna förskriver sig till huvudsaklig del från tiden efter 1906.

Vid rundvandringen genom parkanläggningarna tog Sir Frederick själv ledningen med biträde av sin väl initierade slottsträdgårdsmästare. Över de välansade gräsmattorna intill slottet gingo vi först hän mot den närmaste dendrologiskt mest innehållsrika delen av skogsparken. Imponerande gamla silvergranar (*Abies alba*) hörde synbarligen här liksom i de tidigare besökta skotska slottsparkerna till det äldsta beståndet. Som planteringsår angavs här 1707. Den grövsta silvergranen mätte ej mindre än 520 cm i stamomkr. vid brösthöjd. En

Bild 29. Bargany. Slottsherren, amiral Dalrymple-Hamilton, mellan greve v. Seth och Miss Macénochie. — Foto M. Fries.

Abies nobilis glauca av år 1881 hade en stamvidd om 283 cm, en *Chamaecyparis lawsoniana* en dylik om 278 cm. I en nu 92-årig grupp av mammutträd uppmättes en stamomkrets vid brh. om ända till 634 cm. Andra ingående barrträd voro *Abies grandis*, *Cryptomeria japonica araucarioides* med långa, sirliga, kortbarriga smågrenar, *Cupressus macrocarpa*, *Thujopsis dolabrata* m. fl. En vacker mannaask, *Fraxinus ornus*, stod i begynnande blomning. En yppigt utbildad parkaralia (*Aralia chinensis*), fyllde väl sin plats i en av anläggningens buskgrupper. Den från besöket vid Brodick omnämnda *Embothrium coccineum* var även här en strålande uppenbarelse. Självsådd *Azalea mollis* i oöverskådliga bestånd gav som alltid färg och doft åt parklandskapet. Längre bort blev skogsparken mera naturparksbetonad, och den rika markvegetationen vittnade om högklassig markbonitet.

Ett idylliskt inslag i skogsparken var en tjugusende liten damm (bild 32—33), vackert inramad av rikblommande rododendron. Vid dammkanten hade sumpcypressen, *Taxodium distichum*, funnit sin rätta växtplats och kontrasterade nu i ljus brun-grön skottsprickning vac-

Bild 30. Bargany. Utsikt över parkparti nedom slottet. I förgrunden utblomnade påskliljor i ymnighet, längre bort kortbetad ängsmark.

kert mot de omgivande barr- och lövträdens mörkare grönska. I anslutning till dammen hade en klippträdgård anlagts med en rikedom av lignoser, såsom azaleor, *Berberis*, *Buddleja*, *Cercidiphyllum*, *Erica* (*arborea* m. fl. arter), *Genista hispanica*, *Malus floribunda* och *Rhododendron* (*obtusum* och andra arter). I en särskild grupp mötte här även *Gunnera scabra* med redan nu jättestora blad och, samplanterade med denna, munkhätta (*Arum maculatum*) och ståtligt blommande *Lysichitum camtschaticense*. Flerstädes i parkanläggningarna här som annorstädes ingingo rododendrongrupper, stundom relativt höga och i sin blomrikedom nu av utomordentlig färgverkan. Såsom framför andra praktfulla förtjäna här, förutom *Rhododendron* \times *Loderi*, särskilt framhållas de vid besöket i Dawyck förut beundrade *Rh.* »*Roylei*» och *Rh. Thomsonii*. Talrika rododendron-fröplantor i olika åldrar tydde flerstädes på frapperande god självföryngring.

I anslutning till parken hade på andra sidan slottet växthus och köksträdgård funnit plats. De av häckar och staket omgärdade ekonomikvarteren erbjödo väl skyddad växtplats för mer exotiskt betonade träd och buskar, och ett flertal dylika hade också med framgång

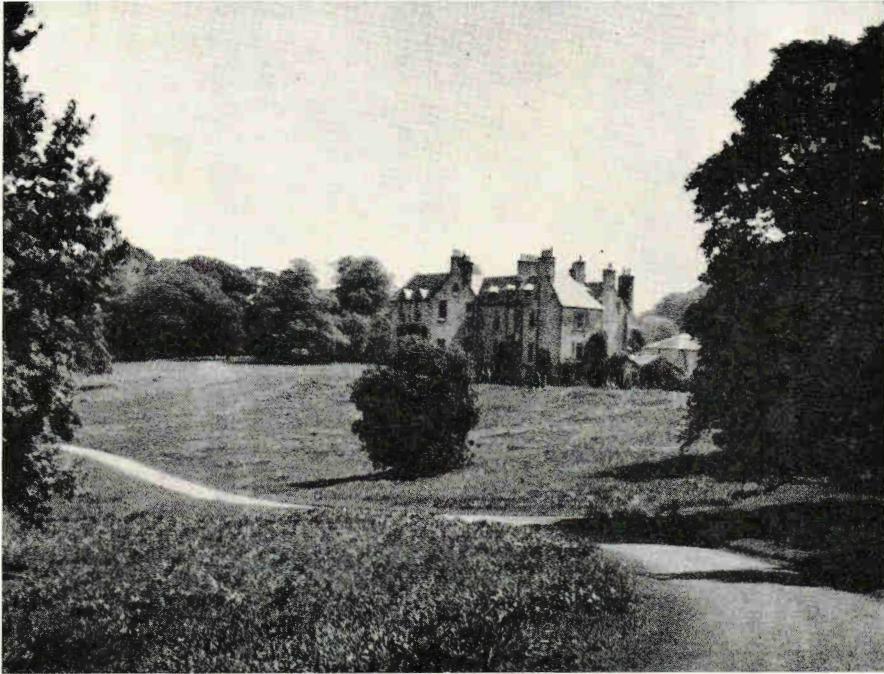

Bild 31. Bargany. Utsikt mot slottet.

blivit prövade. Följande artlista på här odlade lignoser må anföras som belägg härför:

Buddleja, *Clematis montana* (spaljé), *Choisya ternata* (d:o), *Embothrium lanceolatum* — en *E. coccineum* närstående art med smälare, ovalt lancettlika blad, *Exochorda*, *Fothergilla Burkwoodii* (fam. Hamamelidaceae), *Garrya elliptica*, *Ginkgo biloba*, *Ilex aquifolium variegata*, *Juglans regia*, *Liquidambar styraciflua*, *Lonicera nitida* (häck), *Magnolia parviflora* (spaljé) o. a. arter, *Quercus cerris*, *Rosa Hugonis*, klätterrosor, *Viburnum spec.* (spaljé), *Wisteria sinensis* (d:o).

Såsom mera anmärkningsvärda vildväxande arter antecknades bl. a. *Asplenium ruta-muraria* (massvis i stenmur) och hjorttunga, *Scolopendrium officinale* (i buxbomshäck), samt nästrot, *Neottia nidus-avis* (i bokskog nära slottet).

För allt underbart vi fått se under vårt dendrologiskt högentressanta Bargany-besök och Sir Fredericks storartade välvilja mot oss uttalade vår talesman och skursionsledare före avfärden allas vårt djupt kända tack. Kl. 13 voro vi vid ordinarie lunchtid åter i Turnberry.

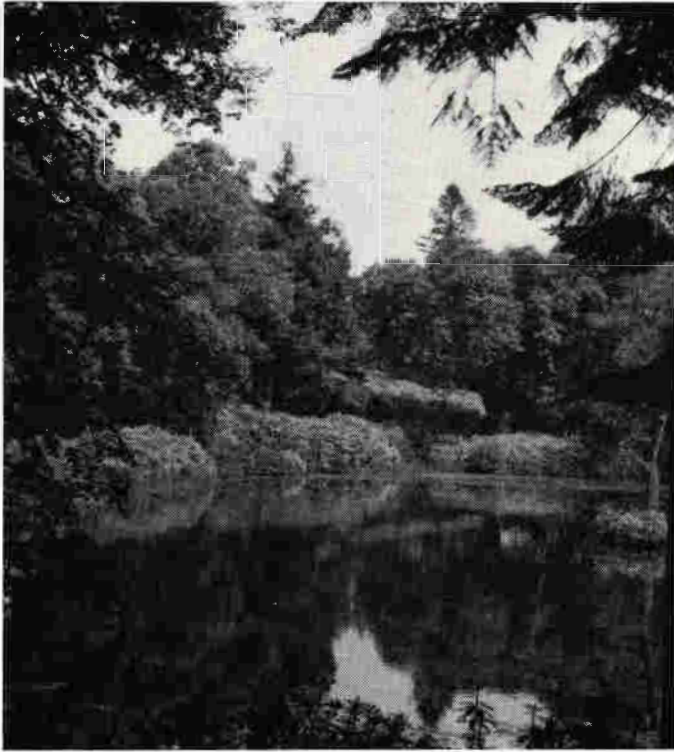

Bild 32. Bargany. Utsikt över parkdammen.

Den »fria» eftermiddagen användes till bad i havet bortom sanddynerna nedanför hotellet samt till längre eller kortare bilutflykter åt olika håll. Kl. 17 samlades flertalet exkursionsdeltagare för ett från tisdagen uppskjutet besök i Mr. Uries Northcote Garden helt nära hotellet.

Northcote Garden

Det var en underbar skapelse, Mr. Urie framtrölat i den till synes så karga Turnberry-naturen! Ett levande hortikulturellt och ej minst dendrologiskt intresse hade synbarligen varit drivfjädern. Under ägarens i högsta grad sakkunniga ledning fingo vi under ett par timmars tid lustvandrade i de omfattande anläggningarna. Väl ansade gräsmattor, inramade av träd- och buskgrupper (bild 34), åt sidorna begränsade av perennlister och klippanläggningar (bild 35—36), ingingo i den plana ytan närmast boningshuset. Från denna ledde stigar och

Bild 33. Bargany. *Rhododendron* i färgskimrande drivor vältrar sig mot dammen, där sympeypresser spegla sig.

stentrappor, omgivna av trädgrupper och buskage, ned till den nedanför liggande dalsänkan med dess bergsplantering och vattendammar och mellanliggande gräsmattor och gräsgångar, allt i bästa samkomposition. Ett synnerligen rikhaltigt urval av förnämliga träd och buskar och en snart sagt oändlig mängd högtintressanta bergväxter funnos här. Ur anteckningarna må följande belysa det rika lignosmaterialet:

Abies alba compacta, *A. balsamea hudsonia*, *A. nobilis*, *A. pinsapo*, *Acer palmatum* (olika former). *Arbutus unedo*, *Cedrus atlantica aurea*, *C. deodara*, *Cercidiphyllum japonicum*, *Chamaecyparis lawsoniana lutea* (hårdigare än huvudf.), *Cryptomeria japonica nana*, *Cupressus macrocarpa*, *Fagus silvatica atropunicea* (blodbok), *F. silvatica purpleopendula* (hängblodbok), *Ilex* (olika arter och former), *Juniperus chinensis pfitzeriana*, *Laurus nobilis*, *Picea abies* (olika dvärgformer), *P. breweriana*, *P. polita*, *Pinus nigra*, *P. parviflora*.

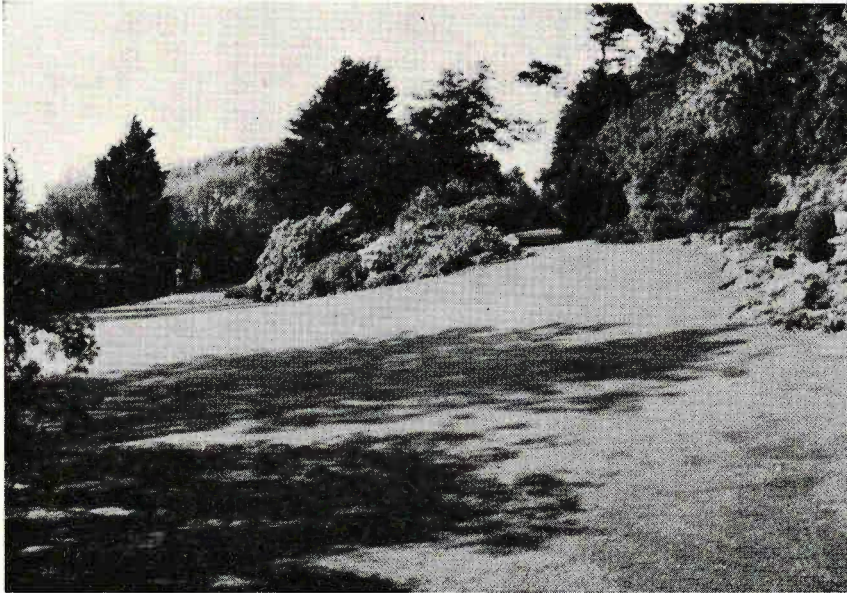

Bild 34. Northcote Garden. Parti av Mr. Uries trädgård.

Buskar: *Arundinaria nitida*, *Coloneaster* (olika arter), *Cytisus* (olika arter), *Embothrium coccineum*, *Erica* (olika arter och former), *Escallonia virgata* (häck), *Euonymus* (olika arter), *Fuchsia magellanica Riccartonii*, *Gaultheria shallon* (fam. Ericaceae), *Genista hispanica*, *G. sagittalis*, *Helianthemum* (olika arter och former), *Juniperus squamata Meyer* o. a., *Lavandula spica*, *Lithospermum diffusum*, *Olearia macrodonta* o. a. (fam. Compositae), *Pernettya mucronata* (fam. Ericaceae), *Rhododendron impeditum pygmaeum* m. fl. arter och former, r o s o r, *Rosmarinus officinalis*, *Sasa japonica* (bam-bu), *Senecio*-arter, *Thymus vulgaris albomarginatus*, *Veronica*-arter.

Efter den intressanta och givande rundvandringen inbjödos vi samtliga på förfriskningar på verandan och terrassen framför bostaden. Som avslutning förevisade Mr. Urie sina växthus med uppdragning av ytterligare nyförvärvat växtmaterial. Med ett rungande fyrfaldigt svenskt leve betygade vi före avfärden vår uppskattning och beundran för Mr. Uries storartade gärning.

Lochinch Castle

Fredagen den 4 juni var Skottlands-färdens sista exkursionsdag — lördagen hade måst helt anslås som resdag för den långa återresan

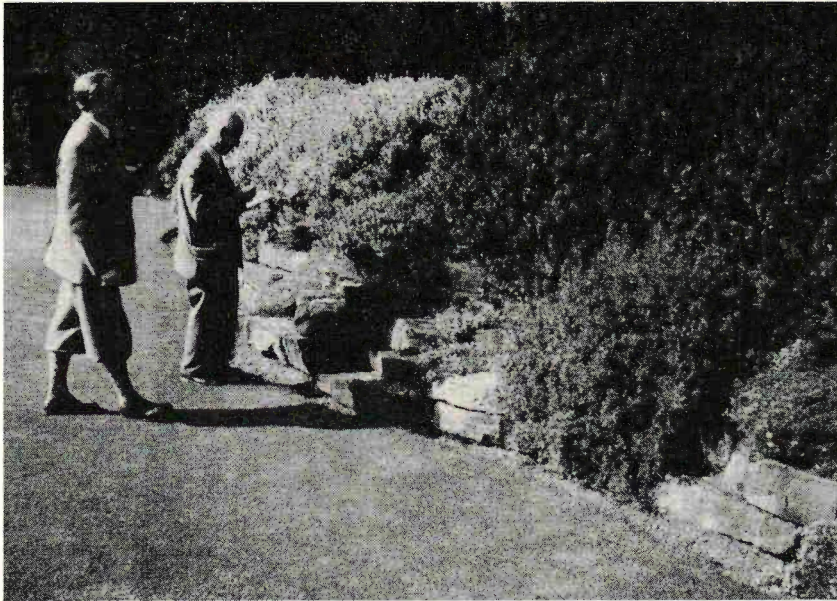

Bild 35. Northcote Garden. Hur skall man kunna hinna anteckna allt, när allt är så vackert att se på?

till Newcastle. Dagens program var kanske ett av de mest lockande: Lochinch Castle och Logan, båda med trädgårdar som i »Scotland's Garden Scheme» utmärkts med tre stjärnor. Ingen av de där upptagna trädgårdar, som vi tidigare besökt, hade nått högre än till två stjärnor! Brodick Castle och Bargany stodo emellertid ej upptagna i denna vägledning.

Från Turnberry gick färden S-ut över Girvan—Lendalfoot—Ballantrae, där vägen vek av ett stycke inåt land till Loch Ryan, en havsvik, som vi sedan rundade ner mot Stranraer, där avvägen togs Ö-ut till **Lochinch Castle**. Den vackra kustvägen bjöd på många sevärdheter. Sikten var klarare än vanligt och utsikten över havet underbar. Den från Turnberry av havsdiset i regel skymda, höga klippön Ailsa Craig, belägen c. 2 svenska mil V om Girvan ute i havet och känd som häckplats för havssula och andra sjöfåglar, visade sig i dag i all sin prydning. Ute i havsbandet syntes massor av fåglar, bl. a. en flock storskarvar ute på klippreakarna nära stranden vid Girvan. Från inlandsvägen ner mot Loch Ryan sågo vi i dalsänkorna självsådd *Rhododendron ponticum* tillsammans med rikt blommande vit hagtorn. Här och där voro bergssluttningarna klädda av ekskog med stammarna långt upp i kronorna täckta av murgröna.

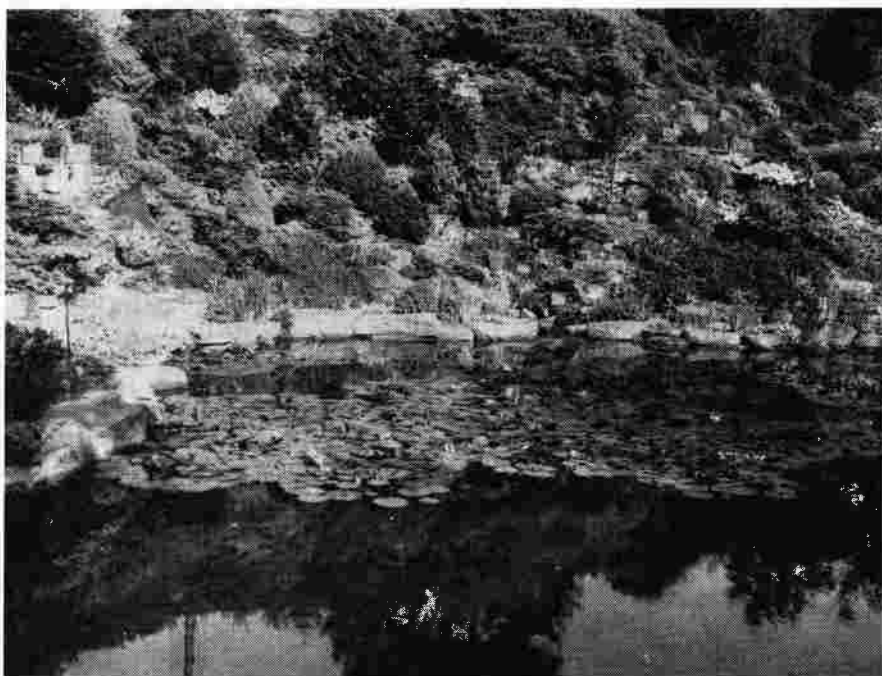

Bild 36. Northcote Garden. Parti av näckrosdammen och berget med dvärgkoniferer etc.

Innanför slottsgrindarna gick infartsvägen till Lochinch Castle i väl avvägda bukter genom en tjugusende ängspark med färgstarka rododendronsnår, trädgrupper och solitärträd fram mot slottet. Ett jättebestånd av *Phormium tenax*, det nyzeeländska linet, vid ena sidan av vägen gick väl in i landskapsbilden, så givetvis också en sjö, tätt omkransad av rikt blommande rododendron.

Det nuvarande slottet är av så sent datum som 1870, en ståtlig skotsk-fransk byggnad, residens för The Earl of Stair (bild 37). Det gamla slottet, Castle Kennedy, uppfördes under Jacob VI:s regeringstid (1567—1625) men förstördes av brand 1715. Efter att förut ha varit säte för the Earls of Cassillis kom det under 1600-talet i familjen Stairs ägo. Slottets trädgårdar och parkanläggningar äro särskilt berömda för sitt pinetum, det förnämsta i sitt slag i Skottland, tillkommet i anslutning till Sir Joseph Dalton Hookers bekanta resa till Ostindien och Himalaja 1847—51. De äldsta anläggningarna hade småningom råkat i förfall men återställdes omkring år 1847 i sin ursprungliga 1600-talsstil.

Vid framkomsten till slottet blevo vi på det hjärtligaste välkom-

nade av earlen och hans älskvärda gemål. Efter en rundtur inne i slottet vidtog en rundvandring genom de vidsträckta och innehållsrika, i sanning underbara park- och trädgårdsanläggningarna. Earlen själv blev nu, med biträde av slottsträdgårdsmästare och skogvaktare, vår oförliknelige och sakkunnige ciceron. Uppe från slottet hade vi över idealiska, av träd- och buskgrupper inramade gräsmattor en tjusande utsikt över de närmast liggande anläggningarna, längre bort övergående i mera sluten skogspark, där det ryktbara pinetet blivit anlagt. Anläggningarnas huvudaxel förlöpte från den nya slottsbyggnaden genom skogsparken — här en lång magnifik allé av de stoltaste araucarior (bild 38) — och vidare över en av parkens vackra insjöar hän mot den omgivningen dominerande gamla slottsruinen. En bred körväg, utformad som välskött gräsmatta, markerade huvudaxeln genom skogsparken.

Park och trädgård visade sig i hög grad förtjänta av de inledningsvis omnämnda tre stjärnorna i »Scotland's Garden Scheme». Anläggningarna voro mönstergillt anordnade, och det ingående växtmaterialet representerade ett snart sagt oändligt antal arter och former, ett flertal träd och buskar verkliga dendrologiska sällsynheter. Följande anteckningar från den alltför hastiga rundvandringen ge blott en ytterst fragmentarisk bild av den oerhörda mångfalden. (Zonbeteckningarna i listan hänföra sig till andra upplagan av Rehders Manual of cultivated trees and shrubs.)

Barrträd:

Abies alba i jätteformat.

A. cephalonica: upp till 409 cm i stamomkr. vid brösth.

A. grandis: ett i en grupp av *Thuja plicata* 1914 planterat träd nu 286 cm i stamomkr. v. brh.

A. nobilis: ett 120-årigt träd 353 cm i stamomkr. v. brh.

A. nordmanniana.

A. pindrow: Himalaja-art; 194 cm i stamomkr. v. brh. — det största exemplaret i landet.

Araucaria araucana: upp till 243 cm i stamomkr. v. brh; i grupper och imponerande allé.

Chamaecyparis-arter i jätteformat.

Cryptomeria japonica: 295 cm i stamomkr. v. brh.

Cupressus macrocarpa: 276 cm i stamomkr. v. brh.

Picea smithiana (= *morinda*).

Pinus muricata (Rehders zon VII?): 267 cm i stamomkr. v. brh. För 60 år sedan hade trädet blivit illa brandskadat men var nu åter i full livskraft; på de brandskadade grenstammarna kvarsutto de alltjämt oklängda kottarna i långa rader och gävo åt trädet ett fantastiskt utseende.

P. nigra: ett 1918 planterat träd nu 363 cm i stamomkr. v. brh.

P. pinaster: ett från Mussolinis palats i Rom stammande ex.

Bild 37. Lochinch Castle. I bakgrunden slottet, i förgrunden dess herre, Earlen av Stair, i demonstrations-tagen.

P. radiata (= *insignis*; Rehders zon VII): 365 cm i stamomkr. v. brh.

Pseudotsuga taxifolia.

Sciadopitys verticillata.

Sequoia sempervirens: i grupp; från en avhuggen stubbe massor av stubb-skott.

Sequoiadendron giganteum.

Taxodium distichum.

Taxus baccata: en av de största idegranarna hade en huvudstam om 650 cm:s stamomkrets vid marken.

Thuja plicata: 352 cm i stamomkr. vid brh.

L ö v t r ä d:

Acer palmatum i olika former.

Aesculus octandra.

Cercidiphyllum japonicum.

Chamaerops humilis.

Eucalyptus.

Fagus silvatica: 440 cm i stamomkr. vid brh.

Fraxinus ornus.

Nothofagus procera (Rehders zon VII?): 193 cm i stamomkr. vid brh.

Quercus ilex (Rehders zon VII?).

L ö v b u s k a r :

Bambu: rika snår i anläggningarna nere vid sjön nedanför slottsruinen.
Cotoneaster frigidus (Rehders zon VII): Himalaja-art; 55 fot hög (enl. uppgift).

Desfontainea spinosa (fam. Loganiaceae, närstående Oleaceae): från Anderna stammande, vintergrön, tornig buske med glänsande, läderartade, skarptandade blad och ensamma, 2—3,5 cm stora, trattlika, scharlakansröda blommor, hos oss en kallhusväxt.

Embothrium coccineum i praktfull blomning.

Eucryphia cordifolia (fam. Eucryphiaceae, närstående Theaceae).

E. glutinosa (= *pinnatifolia*; Rehders zon VII?).

E. cordifolia × *glutinosa*. — Såväl föräldrararterna som hybriderna utförligt omnämnda i reseberättelsen från 1935 års Englandsfärd (»Lustgården» 1935, sid. 146).

Hydrangea petiolaris och *H. scandens*.

Kalmia latifolia.

Lupinus arboreus (Rehders zon VII): från rabatter å slottsterrassen rikligt självsådd inom närmaste omgivningen.

Magnolia-arter, nu i allmänhet överblommade.

Myrtus luma.

Pieris floribunda.

Rhododendron i en mängd olika arter och hybrider. Bland dessa antecknades särskilt den från Himalaja stammande, storbladiga *Rh. arboreum* i jätteexemplar upp till över 10 m:s höjd, den gulblommiga *Rh. caloxanthum* samt de praktfulla hybriderna 'King George' — den redan från Dawyck omnämnda väluktande *Loderi*-formen — och 'Lord Stair', den senare av speciellt lokalt intresse.

Styrax japonica (fam. Styracaceae, närstående Oleaceae).

Viburnum Carlesii: allestädes förstörd av bladlös.

V. Carlesii × *utile*: av samma odlingsvärde som *V. Carlesii* och fri från lusangrepp!

De vackra anläggningarna kring parksjön nedanför slottsruinen blevo slutpunkten för vår vandring. Efter uttalat vördsamt och hjärtligt tack och ett fyrfaldigt svenskt leve för vårt förnämliga värdfolk gingo vi åter ombord på bussarna, som inväntade oss på landsvägen ovanför sjön.

Logan

Från Lochinch Castle gick vår färd förbi den av ståtlig *Quercus ilex* vackert inramade kyrkogården S-ut längs stranden av Luce Bay över Whitehill och Sandhead, ut på den smala södra landtungan av den tvåhövdade halvön The Rinns of Galloway, känd för sitt tack vare Golfströmmen sällsynt milda klimat. På lämpligt vald plats läto vi bussarna stanna och avåto nere vid havsstranden dagens matsäcks-lunch. Vid avtagsvägen till Logan gav oss allt rikare självsådd *Rhododendron ponticum* en föraning om den »fantastiskt rika, nästan tropiska växtlighet», som exkursionsprogrammet här utlovat.

Bild 38. Lochinch Castle. Ena raden i *Araucaria*-allén. —
Foto C. Curman.

Då bussarna stannat på gårdsplanen framför Logans herrgårdsbyggnad, kom trädgårdsmästaren på platsen oss till mötes och förde oss omkring i de innehållsrika anläggningarna. Gårdsplanen avgränsades mot trädgården av en perennrabatt, innehållande bl. a. en strålande vacker form av *Meconopsis betonicifolia* med ända till 15 blommor per stjälk, och bakom denna av en låg mur, klädd av vitblommig *Cistus apiculatus*. Gräsmattor, träd och buskar i grupper och bestånd, dammar, bäckraviner och stenpartier omväxla inom det vidsträckta parkområdet. Palmer (bild 39), »dracenor» (*Cordyline australis*) och träd-ormbunkar (*Dicksonia antarctica*) ha här nått en utveckling, vartill vi ej tidigare under vår resa sett någon motsvarighet. En rad höga och välformade dracenor (se bild 40 och omslagsplanschen) intill en av dammarna var en av områdets största sevärdheter. Med allt skäl kunde man här tala om tropisk yppighet. *Rhododendron* i olika arter och former, ordnade gruppvis i skogsbrynen eller till speciella kvarter erbjöd en tjugusande anblick. Bland dem må nämnas den från Irland

för hundra år sedan införda *Rh. × russellianum* (*arboreum* × *catawbiense*) med karmosinröda blommor, av vilken det största exemplaret nu mätte 117 cm i stamomkrets; vidare den genom nästan meterlånga blad frapperande *Rh. sinogrande*, *Rh. Fusilini* med mörkaste röda blomfärg och *Rh. 'Lady Rosebery'* med laxfärgade, klockformiga blommor. *Rh. Loderi* i olika former var även här att räkna bland hederspristagarna.

Under vår blyxtvisit på Logan kunde det givetvis ej bli tal om annat än en flyktig överblick av det överväldigande växtmaterialet, och endast några av de mera markanta inslagen kunna antecknas. Av barrträd noterades även här *Picea smithiana* och *Pinus muricata* i påfallande god utveckling samt i rad planterad ståtlig *Sciadopitys verticillata*, imponerande *Cryptomeria japonica* och snabbväxande *Larix × eurolepis*. Ett lövträd, som vi ej sett förut under färden, var den ömtåliga, i Himalaja och västra Kina hemmahörande, vintergröna *Cornus capitata* med vackra, vid utsläendet gulaktiga, under postflorationen vita till skära »blommor». En lovande nykomling var tydligen *Eucalyptus urnigera*. En mannaask i vacker blomning föll också i ögonen. Verkligt imponerande voro trädgårdens bok-häckar, i sitt slag rent idealiska.

Buskarna voro legio! Vi funno bland dem ute på kalljord ett flertal arter, som hos oss närmast äro att betrakta som rums- eller växthusväxter. Som sådana kunna här, efter »Logan Garden's List of surplus plants» 1953—1954, nämnas följande:

Abelia floribunda (fam. Caprifoliaceae), *Buddleja globosa* (Rehders zon VII?), *Callistemon coccineus* och *salignus* (fam. Myrtaceae), *Camellia japonica* (Rehders zon VII?), *Cestrum Newellii* (fam. Solanaceae), *Clethra Delavayi* (Rehders zon VII?; fam. Clethraceae, närstående Ericaceae), *Clianthus puniceus* (spaljé; fam. Leguminosae), *Desfontainea spinosa* (fam. Loganiaceae), *Embothrium coccineum* och *lanceolatum* (jfr ovan), *Erica arborea* (Rehders zon VII), *Escalonia leucantha* (fam. Saxifragaceae), *Fuchsia magellanica Riccartonii* (Rehders zon VII), *Hypericum hookerianum* (Rehders zon VII) och *reptans* (Rehders zon VII?), *Nitraria coccinea* (fam. Gesneriaceae), *Myrtus luma* (förut vid Lochinch Castle), *Ozothamnus rosmarinifolius* (vintergrön australisk composité), *Passiflora Van-Volxemii*, *Phygelius capensis coccineus* (fam. Scrophulariaceae), *Pittosporum Colensoi* (fam. Pittosporaceae, närstående Saxifragaceae), *Pyracantha crenulata* (Rehders zon VII?; fam. Rosaceae), *Sarcococca saligna* (Rehders zon VII?; fam. Buxaceae), *Senecio scandens* (Rehders zon VII?), *Tricuspidaria dependens* (fam. Elaeocarpaceae, närstående Tiliaceae).

Bild 39. Logan. Tropisk parkvegetation med solfjäderspalm (*Trachycarpus Fortunei*) etc.

En högväxt och vackert blommande, vedartad *Echium* väckte berättigad uppmärksamhet. Bambusnår och ståtliga trädpioner i olika arter och färger bidro att förstärka det exotiska intrycket.

Otaliga perenner fyllde rabatter och luckor mellan träd- och buskgrupperna. Särskilt framträdande var släktet *Meconopsis*, där *M. betonicifolia Sheldonii* med stora blommor i vackraste blålila samt den praktfulla *M. Beamishii* med jättestora gula blommor togo priset. Primulor och liljor samt aklejer av olika slag bidro icke minst till färgglädjen. En angenäm ny bekantskap voro de kinesiska saxifragacéerna *Rodgersia aesculifolia* med vita och *R. pinnata* med röda blommor, båda med dekorativa, stora delade blad, lika hästkastanjens. Näckrosor och vattenax (*Aponogeton distachyus*) m. fl. vattenväxter ingingo i de idylliska dammanläggningarna. Mäktiga *Gunnera*-bestånd

Bild 40. Logan. Dammen med *Lysichitum* i förgrunden och dracenor (*Cordyline*) i bakgrunden t. v.

och blommande *Phormium tenax* voro väl inkomponerade parkprydnader. I perennrabatterna återfunno vi den från Brodick Castle nämnda *Calceolaria violacea*. En välordnad, rikhaltig kryddgård bidrog till anläggningarnas fullständigande. Slutligen må nämnas tvenne snart sagt allestädes närvarande trädgårdsogräs: *Claytonia perfoliata* (fam. Portulacaceae), såväl vit- som rödblommig, och en relativt småblommig *Oxalis*, närmast påminnande om *O. corniculata*, båda vackra men besvärande och omöjliga att utrota. Vandrigen genom naturparken var en sensation för en nordbo; vi vadade fram i en knähög vegetation, som till övervägande del bestod av självsådd *Primula japonica*. Längs stigarna var den dagen till ära slagen med lie!

På allmän begäran avslutades dagens exkursion med ett besök på **The Mull of Galloway**, sydspetsen av The Rhinns of Galloway och tillika den sydligaste punkten i Skottland. Galloway-halvön höjer sig här till rätt betydande höjd, och sydspetsen utgöres av en hedbevuxen bergs-

platå, åt alla sidor brant stupande i havet. Ett fyrtorn dominerar bergskränet längst i söder. Efter att lyckligen ha forcerat de påfrestande stigningarna stannade bussarna utanför fyren, och vi fingo under ett kort uppehåll njuta av den sällsamma naturen och den vidsträckta utsikten. Exkursionens botanister fingo i hedfloran här göra en del nya bekantskaper, bl. a. den vackert purpurblommiga ärtväxten *Oxytropis uralensis*, ej känd från England men vildväxande på några lokaler i Skottland på torra bergsbeten nära havet. Relativt allmän var här den uppe på höjden ännu vackert blommande *Scilla verna*.

Från The Mull of Galloway togs hemvägen över Drummore (med efterlängtat te) och vidare tillbaka till Turnberry på de vägar, vi på förmiddagen befarit.

Turnberry—Skottlandsgränsen vid Gretna—Newcastle

Lördagen den 5 juni bröto vi upp från Turnberry redan före 8 på morgonen. Kl. 16.30 skulle »Braemar» gå från Newcastle och vi med den åter till Oslo. En lång bussfärd förestod, och vi måste vara framme i god tid före båtens avgång. Vi togo vägen Ö-ut från Turnberry över Maybole—Straiton—Dalmellington och härifrån mera i SO över Carsphairn—Dalry—Corsock samt vidare i östlig riktning över Dumfries—Annan till Gretna Green och skotska gränsen vid floden Sark. Via Carlisle gick så färden på engelskt område vidare österut mot Newcastle.

Det var med ett visst vemod vi nu för sista gången från bussarna skådade ut över det morgondisiga Västerhavet. På Turnberry hade vi stortrivts. Efter middagen på hotellet hade vi kunnat promenera ner mot havet, där dyn- och strandvegetationen bjudit mycket av botaniskt intresse. Främst mindes vi härifrån de blomrika pimpinellrosorna, vilka i vindpinade, blott några få dm höga men täta bestånd klädde sanddynerna över stora ytor. Utom den vitblommiga formen förekom mera sällsynt en ljusröd sådan, i behag tävlande med den vita. Före middagen hade vi en dag från hotellterrassen sett ett helt stim av tumlare i havet, en syn som också skarpt etsat sig in i minnet.

Färden Turnberry—Newcastle gav oss en intressant tvärsnittsbild av det skotsk-engelska landskapet från väster till öster. Innan vi kommo upp i de mera höglänta inre trakterna, sågo vi från bussarna alltså prov på kustklimatets gynnsamma inverkan på vegetationen, t. ex. en mäktig häck av *Rhododendron ponticum* kring en gammal slottsruin vid vägen nära Straiton. Vällyckade kulturer med hybridlärk och sitkagran voro en fröjd för skogsmanögat. Bortom Straiton

antog landskapet kalkbergsnatur med höjder upp till 400 m. Uppe på höjderna mötte torvmarker med tuvdun och blåståg (*Juncus inflexus*) och magra fårbeten utan hägnader. Nära Dalmellington åkte vi över floden Doon med dess rikt vegetationsklädda madstränder. Betesmarkerna S om staden voro ömsom godartade ängar med m.l.m. riklig *Bunium*, ömsom (och i stor omfattning) vanhävdade, täckta av örnbräken och otjänliga till bete. Längs en bäck stod sluttningen full av vackert blommande *Primula vulgaris*. På vägen upp mot de ända till 850 m höga bergkullarna bröt den långsträckt insjön Loch Doon vackert av mot de närmast omgivande torvmarksängarna. Uppe i höjd-lägena var bebyggelsen gles och torftig, och små, ofta skäligen tynande barrskogsdungar utgjorde här den enda trädväxten. Nere i dalarna mellan bergen mötte här och där byliknande samhällen med lövträd kring byggnaderna. Utefter bäckar och åar begynte nu buskage av *Rhododendron ponticum* åter ge liv åt landskapsbilden. I gynnsammare lägen gå här skogskulturer av främst gran, tall och lärk väl till. Mellan Carsphairn och Dalry fara vi över floden Ken och förbi stora kraftanläggningar med kraftverk och dammbyggnader — ett helt system av uppdämda sjöar! H.o.d. stöta vi nu på samma småbladiga vårtbjörkstyp som på Arran. På sluttningarna ner mot en av uppdämningssjöarna hade lyckade skogskulturer anlagts. Nedanförl Dalry blev landskapet mera leende. I lövbackarna växte bok, ask och alm med underväxt av hagtorn och hassel och yppig markvegetation med bluebells, rödblåra etc. Mellan Dumfries och Annan är vägen på båda sidor kantad av vackra rododendron-häckar. Vid Annan nådde vi havet, och över slättlandet fortsatte vi längs kusten genom det även från svenska tidningar, i m.l.m. romantiska sammanhang bekanta Gretna Green.

Från skotska gränsen gick färden vidare över Carlisle, där vi enligt programmet skulle ha ätit lunch. En serie missförstånd tvingade oss emellertid att avstå från denna. Med kex och annan torrkaffning stillades den värsta hungern, som senare slutgiltigt fick sin bot ombord på båten. Nära infarten till Carlisle passerade vi genom den gamla »Romerska muren», och vår väg mot Newcastle gick sedan österut på sydsidan om denna. Via Bramton—Greenhead—Chesters—Heddon-on-the-Wall gick färden utan längre uppehåll. Ett kortare sådant gav dock exkursionsdeltagarna tillfälle att genom friherre Hermelin till Mr. Urquart och genom undertecknad till Sven Hermelin uttala allas vårt varmaste tack för oförliknligt ledarskap under den i allo så underbara färden.

Redan i Turnberry hade de första tecknen till exkursionens upplösning börjat visa sig. Det skotska höglandet och en rundtur söder-

ut i England lockade några deltagare som därför separerat på morgonen den 5 juni. I Newcastle togo några andra tåg till London eller åt annat håll f.v.b. åter till Sverige. Huvudparten av de båda exkursionsgrupperna for dock med »Braemar» tillbaka till Oslo. Återresan gynnades liksom utresan av lugnt och härligt solskensväder. Söndagen — pingstdagen — blev den verkliga vilodagen, då de nu återförenade exkurrenterna ur de båda grupperna i lugn och ro kunde delge varandra sina separata intryck och upplevelser. Under ett uppehåll i Kristiansand blevo vi i tillfälle att göra en kort promenad genom den vackra staden. Närmast Kristiansand togs vägen inomskärs och bjöd på härliga utsikter över det underbara norska skärgårdslandskapet. Tidigt på måndagsmorgonen, annandag pingst, voro vi välbehållna åter i Oslo, där nu exkursionen definitivt upplöstes.

Den oförlömmeliga Skottlands-färden skall förvisso för deltagarna alltid framstå som en av Föreningens för dendrologi och parkvård mest givande och minnesrika exkursioner!

Samtliga fotografiska bilder (utom nr 10, 14 och 25) tagna under exkursionen 1954 och, där ej annat sägs, av Sven A. Hermelin.

Deltagare i Skottlands-exkursionen 1954

Adelswärd, Gunhild, Friherrinna, Adelsnäs, Åtvidaberg	Berg v. Linde, Märta, Fru, Axelvold
Adelswärd, Gösta, Friherre, Adelsnäs, Åtvidaberg	Berghman, Doris, Fröken, Stockholm
Afzelius, Brita, Fru, Stockholm	Berghman, Maj, Fröken, Stockholm
Almquist, Erland, Antikvariebok- handlare, Stockholm	Berglund, Dagmar, Fröken, Ljungby
Almquist, Ingegerd, Professorska, Stockholm	Berglund, Olof Th., Agronom, Habo
Banér, Eva, Friherrinna, Hjulsta, Enköping	Calvert, Hillevi, Fröken, Korsvik, Ljungkile
Beck-Friis, Beth, Grevinna, Börtingekloster, Börtinge	Calvert, Viveka, Fru, Korsvik, Ljungkile
Beck-Friis, Corfitz, Greve, Börtingekloster, Börtinge	Curman, Carl G., Godsägare, Antuna, Rotebro
Beck-Friis, Margaretha, Friherrinna, Köpenhamn	Ditzinger, Björn, Forstmästare, Djursholm
Bennet, Gunilla, Friherrinna, Tosterup, Svenstorp	Ditzinger, Ulla, fru, Djursholm
Berg v. Linde, Albert, Godsägare, Axelvold	Douglas, Ellen, Grevinna, Stockholm
	Douglas, Ewa, Grevinna, Stjärnorp
	Douglas, Morton, Greve, Stjärnorp
	v. Eckermann, Harry, Professor, Edeby, Sparreholm

- v. Eckermann, Ulla, Fru, Edeby,
Sparreholm
- Edholm, Harald, Direktör,
Saltsjöbaden
- Edholm, Ingrid, Fru, Saltsjöbaden
- Ekman, Håkan, Direktör, Göteborg
- Ekman, G. H., Stud., Göteborg
- Encrantz, Elna, Fru, Kalmar
- Encrantz, Gustaf, Jägmästare,
Kalmar
- Engstedt, Gun, Fru, Kalmar
- Engstedt, Gösta, Trädgårdskonsulent,
Kalmar
- Ericsson, Elsa, Fröken, Ystad
- Eriksson, David, Direktör, Huddinge
von Essen, Ebba, Fröken,
Jönköping
- Fries, Magnus, Docent, Uppsala
- Fries, Nanna, Professorska,
Stockholm
- Fries, Rob. E., Professor,
Stockholm
- Giertz, Anna, Professorska,
Hågelby, Tumba
- Giertz, Maj, Fru, Hågelby, Tumba
- Gyllenstierna, Görvel, Friherrinna,
Spannarp
- Haglund, Agda, Trädgårdsarkitekt,
Stockholm
- Hamilton, Elsa, Grevinna, Örenäs,
Glumslöv
- Hamilton, Greta, Friherrinna, Boo,
Hjortkvarn
- Hamilton, Margareta, Grevinna,
Wrangelsberg, Färlöv
- Hermelin, Ann-Mari, Friherrinna,
Stjärnarp, Eldsberga
- Hermelin, Karin, Fröken,
Marieberg, Björkvik
- Hermelin, Kerstin, Friherrinna,
Stockholm
- Hermelin, Sven, Trädgårdsarkitekt,
Stockholm
- Holmen, Ingeborg, Fru, Ulriksfors
- Hultkrantz, Ingeborg, Fru, Lyckås,
Högestad
- Hultmark, David, Jägmästare,
Saltsjöbaden
- Hörstedt, S., Konsulinna,
Prydesholm, Kvarnby
- Juhlin-Dannfelt, Matts, Överjägmäs-
tare, Linköping
- Juhlin-Dannfelt, I., Fru, Linköping
- Kennedy, Douglas, Kapten,
Råbelöv, Balsby
- Kennedy, Ulla, Fru, Råbelöv, Balsby
- Kincli, Magda, Fru, Storvreta
- Kinch, Nils, Löjtnant, Storvreta
- Kleen, Catharina, Fru, Lidingö
- Krüger, B., Fru, Malevik, Kullavik
- König, Ebba, Grevinna, Stockholm
- Larsson, Margareta, Fröken,
Karlstad
- Lundbäck, Sven, Agronom,
Stockholm
- Mannerstråle, Lilly, Grevinna,
Stockholm
- Montell, Alfhild, Fröken, Stockholm
- Nilsson, N., Ingenjör, Stockholm
- Nilsson, Wera, Fru, Stockholm
- Nissen, Henrik, Kansliråd,
Stockholm
- Norin, Vera, Trädgårdsarkitekt,
Göteborg
- Peyron, Emma, Fru, Glumslöv
- ROBERG, Ebba-Lisa, Fröken,
Göteborg
- Rosencrantz, Martha, Fru, Stockholm
- Rosin, Anna, Fröken, Stockholm
- Samuelsson, Edvin, Plantskoleägare,
Klevshult
- von Seth, Elsa, Grevinna,
Bratteborg
- von Seth, T. G., Greve, Bratteborg
- von Seth, Ulla, Fröken, Bratteborg
- Staël von Holstein, C., Fru, Vapnö,
Halmstad

Stjernstedt, Alice, Friherrinna,
Stockholm

Stjernstedt, S. W., Friherre,
Stockholm

v. Stockenström, Eva, Fru, Länna,
Byringe

Sylvén, Nils, Professor, Lund

Tengbom, Madeleine, Professorska,
Drottningholm

Torberger, Astrid, Fru, Ornäs

Torberger, Kurt, Jägmästare, Ornäs

Tornerhjelm, Stina, Grevinna,
Wrans-Gunnarstorp

Törne, Stina, Fröken, Osaby,
Tävelsås

Urquhart, G. A., Ambassadsekr.,
Stockholm

Wachtmeister, Brita, Grevinna,
Kulla-Gunnarstorp, Hittarp

Wachtmeister, Gustaf, Greve, Wanås,
Knislinge

Wachmeister, Margareta, Grevinna,
Wanås, Knislinge

Wachtmeister, Märtha, Grevinna,
Tistad, Tistagård

Wachtmeister, Nils, Greve, Tistad,
Tistagård

Wærn, Arne, Grosshandlare,
Göteborg

Wærn, Margareta, Fru, Göteborg

Wickham, Birgitta, Fru, Brenchly,
Kent

Wijkander, Klara, Fru, Göteborg

NILS HYLANDER

TÅRGRANAR ÄN EN GÅNG

När jag i Lustgårdens förra årgång skrev några rader till bilden av den underbara gran, som blivit upptäckt och avfotograferad, där den växte vid vägen mellan Lunda och Markims kyrkor i Uppland, anade jag inte, att fotografen och jag varit ute så i sista stund för att förevisa detta objekt i fullgott skick. Det sorgliga faktum är emellertid, att trädet mötte sitt öde, bara några månader efter det vår årskrift med dess porträtt kommit ut. En av de första dagarna i april 1954 mottog jag från en av föreningens medlemmar, Herr Oswald Sandberg i Sollentuna, ett brev, där han bl. a. skriver, att han av vänner från Lunda fått »den smärtsamma underrättelsen, att den omskrivna [granen] torde gå en oviss framtid till mötes, då dess stam knäckts av genom snötyngd och blåst. . . . I söndags förmiddag var jag på ort och ställe och kunde studera granen närmare. Stammen var avbräckt c:a 6 meter ovan mark; brottstället var friskt, vad jag kunde se, så någon kärnröta kunde inte ha förorsakat olyckan; stamomkretsen vid brösthöjd 0,78 met.; trädets höjd uppskattningsvis 14 à 15 meter — någon antydning till fructifikation kunde ej iakttagas.»

Samtidigt skulle jag vilja göra ett tillägg till den förteckning över kända nordiska tårgranar jag lämnat, dels på nämnda ställe, dels i första delen av min nordiska kärlväxtflora (Uppsala 1953), i vilken jag också nämner om förekomsten av s. k. dikotyla granar. Därmed menas granar med helt olika förgreningstyp i kronans övre och nedre del, vanligen så att den nedre är av normal typ, medan den övre är av pelar- eller ormgranstyp. Sylven ger i sin bok om de svenska barrträden (1916) många exempel på sådana granar, flera ha också avbildats och beskrivits i tidigare årgångar av Lustgården.

Sedan länge är från Norge känd en gran av dylik »dubbeltyp» med övre delen av kronan smalt pelarformig. Detta träd beskrevs och avbildades första gången av F. C. Schübeler i första delen av hans arbete

Viridarium norvegicum (1886); bilden, ett trästick, var gjord efter en teckning på platsen. Lokalen var närmare bestämt »Opsal Skog i Enebak Prestegjeld i Akershus Amt (59° 46')», och fyndet, som då var helt nytt, var gjort av Forstmester J. Hørbye. Bilden återgavs redan följande år i den då av E. Regel redigerade tidskriften *Gartenflora* (årg. 36) tillsammans med en rapport om fyndet av L. Wittmack under titeln *Die Fichte im Norden*.

Schübeler beskriver trädet på följande sätt: »Træet, som staar i en liden aaben Skog sammen med andre Grantræer, der paa det nærmeste har samme Størrelse, er tilsyneladende i alle Dele friskt og frodigt. Det er omtrent 80' (25 m.) høit og Stammen holder i Brysthøide 14' (36 cm.) i Diameter; men paa det øverste Parti, der har en Høide af omtrent 45' (14,11 m.), ligge Greenerne, rundt hele Stammen, ligesom fladtrykte til denne, saa at Kronens Diameter her ikke er mere end omtrent 2' (62 cm.). Paa det nedre, som er 35' (11 m.) høit, har Kronen en Diameter af 12' (3,76 m.).»

Av denna beskrivning framgår alldeles tydligt, att exemplarets övre parti inte representerar f. *columnaris*, den egentliga pelargranen, utan måste räknas som typisk tårgran, f. *pendula*. Någon mera gran av denna dubbeltyp är mig inte bekant, och förvisso kan man instämma i Schübelers slutord: »En saaden Udvikling af Granen findes vist sjelden.»

DE INTERNATIONELLA REGLERNA FÖR DE ODLADE VÄXTERNAS NOMENKLATUR

Översättning och inledning av

NILS HYLANDER

INLEDNING.

Växternas vetenskapliga nomenklatur regleras genom ett antal internationellt antagna bestämmelser, som endast kunna ändras genom beslut på någon av de i normala fall vart fjärde eller femte år återkommande internationella botaniska kongresserna. Det är också på sådana kongresser som ifrågavarande regler vuxit fram och tid efter annan undergått — stundom högst väsentliga — förändringar. Sålunda infördes t. ex. några mycket betydelsefulla klausuler om homonym på den femte botanistkongressen i Cambridge 1930, vilka inarbetades i den först 1935 utgivna tredje upplagan av **International Rules of Botanical Nomenclature**, tryckt i Jena och innehållande regeltexten på engelska, franska och tyska, varvid den engelska versionen räknades som normaltext.

Nästa kongress hölls 1935 i Amsterdam och medförde blott smärre förändringar. Någon officiell ny upplaga av reglerna följde ej, men 1947 utgavs en »inofficiell» sådan, i vilken man infört de nya bestämmelserna, sådana de kunnat »kompileras från skilda källor»; den utgavs i form av ett specialnummer av den amerikanska tidskriften *Brittonia* (vol. 6, nr 1, april 1947; en andra uppl. i offset 1948). Först på våren 1950, strax före den från 1940 till 1950 uppskjutna sjunde botaniska kongressen i Stockholm, utkom den officiella versionen av Amsterdam-besluten, i form av ett »supplement» till **International Rules**, tryckt i *Chronica Botanica* vol. 12, nr 1—2.

Till Stockholms-kongressen hade i förväg en ofantlig mängd förslag till ändring av nomenklaturreglerna insänts, och en särskild nomenklatursektion fick bildas för att behandla dessa. Denna började t.o.m. sina förhandlingar före kongressens officiella öppnande men kunde också (i stort sett) slutföra dem i tid. Resultatet blev en i många stycken synnerligen grundlig omarbetning (ej alltid till det bättre) av reglerna, som i sitt nya skick förelågo i tryck 1952 som

vol. 3 i den i Utrecht utgivna serien *Regnum vegetabile* under titeln **International Code of Botanical Nomenclature**.¹ Det är denna kod som nu gäller, ehuru några smärre förändringar vidtogos på den senaste botanistkongressen, i Paris 1954, vilka hittills publicerats blott i en artikel i tidskriften *Taxon* (vol. 3, nr 6, Utrecht 1954).

Bland de partier av reglerna som i 1952 års upplaga framträdde i helt förändrat skick var speciellt kapitlet om hybrider, som förut burit en högst antediluviansk prägel men under Stockholms-kongressen helt nyskrevs tack vare ett intensivt och målmedvetet arbete i gott kamratskap av en kommitté under energisk och inspirerande ledning av amerikanen W. H. Camp. Märkvärdigt nog blevo dessa nya statuter godtagna av nomenklatursektionen utan någon som helst opposition. Kapitlet är ju inte minst av stor vikt för hortikulturen, och i den nyssnämnda kommittén ingingo både botaniskt intresserade trädgårdsmän och med odlade växter väl förtrogna fackbotanister. Kommittén kunde därför också i anslutning till nu nämnda uppdrag slutföra en annan uppgift, som likaledes krävde snar lösning, nämligen en omarbetning av de särbestämmelser för de odlade växternas nomenklatur, som utformats av engelsmannen A. B. Rendle och funnos upptagna som ett kort appendix (App. VII) i 1935 års botaniska nomenklaturregler men voro i stort behov av revision.

Avsikten med dessa särbestämmelser för odlade växter är att ge regler beträffande sådana kategorier, som ej beaktas i den vanliga botaniska koden, t. ex. i fråga om sortnamnen. En diskussion i frågan hade förts senast vid tolfte internationella hortikulturkongressen i Berlin 1938, och liksom arbetet på de rent botaniska nomenklaturbestämmelserna pågår även mellan kongresserna genom olika kommittéer, så fanns även en till hortikulturkongresserna knuten permanent kommitté för arbetet på trädgårdsväxternas speciella nomenklaturfrågor. Resultatet av Stockholms-kommitténs arbete blev på denna punkt, att ett helt nytt regelförslag utarbetades, vilket kongressen för sin del godtog i princip, samtidigt som den beslöt att översända det till den nämnda hortikulturella nomenklaturkommittén för diskussion och bearbetning, ev. godtagande — fastställandet av dessa bestämmelser hör nämligen ej under de botaniska kongressernas domvärjo utan under hortikulturkongressernas, fastän de förra givetvis

¹ Nyligen har en tysk upplaga av denna bok utkommit (*Internationaler Code der Botanischen Nomenklatur. Deutsche Fassung . . . von G. M. Schulze, Berlin 1954*). Någon svensk version föreligger ej. Den som är intresserad av själva grundprinciperna för den botaniska nomenklaturen hänvisas till kapitlet »Kort översikt över huvudpunkterna i den vetenskapliga botaniska nomenklaturen» i mitt arbete *Våra prydnadsväxters namn på svenska och latin*, Stockholm 1948, vilket visserligen hänför sig till de då gällande reglerna — 1935 års — men i sina huvuddrag alltså är aktuellt.

måste beakta, att reglerna ej strida mot den botaniska nomenklaturkoden. Stockholms-förslaget sändes därför i början av 1951 ut på remiss till hortikulturkommitténs medlemmar liksom till en mängd andra intresserade personer och sammanslutningar. Delvis som följd härav, delvis oberoende av remissen samlades så ett stort antal förslag till ändringar och tillägg, till vilka det gällde att fatta ställning för att kunna presentera ett enhetligt slutligt regelförslag inför den 13 internationella hortikulturkongressen, som skulle hållas i London i september 1952 och där de nya reglerna skulle antas.

För den skull sammankallades ett möte i London i slutet av november 1951 mellan de båda nomenklaturkommittéerna (den hortikulturella och den botaniska), vilket bevistades av 20 medlemmar (därav 9 från Stockholms-kommittén) jämte tre observatörer; liksom i Stockholm fungerade W. H. Camp som ordförande och W. T. Stearn som sekreterare. Efter intensivt arbete kunde denna »förenade kommitté» enas om ett förslag, vars slutliga detaljutformning anförtroddes åt en redaktionskommitté, bestående av hrr Camp, Stearn och J. S. L. Gilmour. Den definitiva texten trycktes så i *Journal of the Royal Horticultural Society*, vol. 77, i maj 1952, och i inte mindre än 40.000 ex. sändes den på remiss till hela världen för inhämtande av yttranden och ev. förslag till ytterligare ändringar och tillägg. Sådana inkommo också från åtskilliga håll och sammanställdes av W. T. Stearn, så att de voro tillgängliga för kommittémedlemmarna i tid före Londonkongressen. Vid denna sammanträdde inte mindre än 26 medlemmar av den förenade kommittén, vartill kom ett avsevärt antal icke röstberättigade debattörer och observatörer utanför denna. Förhandlingarna pågingo var dag under tiden 7—13 sept. 1952 under ordförandeskap av den norske delegaten prof. A. Thorsrud eller dennes ersättare, Mr. Gilmour, och med W. T. Stearn i den ytterst krävande uppgiften som sekreterare och föredragande (»rapporteur général»). »En vänskaplig, konstruktivt kritisk, öppen och samarbetsvillig anda kännetecknade representanterna för alla deltagande nationer», karakteriserade den sistnämnde detta arbete, som resulterade i att en ny kod, i det väsentliga identisk med förslaget av 1951, till slut förelåg och i sammandrag kunde presenteras för Londonkongressen. Denna godtog de så presenterade huvudpunkterna och gav i uppdrag åt kommittén att utarbeta den fullständiga texten, som därefter skulle sändas ut till vidast möjliga krets för granskning och prövning före nästa hortikulturkongress, d.v.s. den som kommer att hållas i Nederländerna hösten 1955.

Denna fullständiga text utarbetades av Stearn, sändes så för granskning till kommittémedlemmarna och behandlades till sist av ett redak-

tionsutskott på 16 medlemmar. Det är den så tillkomna versionen som är den slutliga »International Code of Nomenclature for Cultivated Plants . . . edited by William T. Stearn.» Den utgavs, i form av ett häfte om 2 ark, 1953 av R. Hortic. Society, varifrån den kan rekvireras (pris exkl. porto 1 sh.). I häftet ingår utom huvudtexten också en sammanfattning av huvudpunkterna, och det inledes med en historik av Stearn, varur åtskilliga av uppgifterna ovan hämtats.

Det är, som framgår av ovanstående, möjligt att denna kod kan komma att undergå vissa ändringar på nästa hortikulturkongress — en del förslag med sådant syfte ha redan ingått, vilka det är avsikten att behandla på ett kommittémöte i London i mars 1955. I sin nuvarande form är koden emellertid f. n. gällande norm för de odlade växternas nomenklatur. Den officiella texten är den av R.H.S. utgivna engelska versionen, men avsikten har hela tiden varit att bringa reglerna till allmännare kännedom och bruk genom översättningar till andra språk. Några sådana ha redan utkommit. Som ende svenske medlem av Stockholms-kommittén och deltagare i den förenade kommitténs möten 1951 och 1952 har jag, fast e j o f f i c i e l l t uppmanad, funnit det vara min uppgift att söka åstadkomma en svensk version, som jag härmed framlägger i hopp om att den skall kunna vara svenska hortikultörer till nytta. Översättningen har varit ett ganska besvärligt arbete, bl. a. därför att koden inte bara är anpassad efter det engelska språkets regler utan också i hög grad, såsom i valet av namn-exempel, till specifikt engelska förhållanden, så att en absolut detaljtrogen överflyttning inte kunnat ske, om den svenska versionen skall bli begriplig och användbar. Enligt upplysning av W. T. Stearn har dock översättaren en viss frihet att utbyta originalversionens exempel mot andra, som kunna vara mera passande för resp. icke-engelska språkområde. Jag har i en del fall begagnat mig av denna möjlighet; av översättaren tillagda exempel äro nedan sitta inom klammer. I fråga om en del andra avvikelser har jag gjort särskilda anmärkningar i form av noter på resp. ställe. På det hela taget har jag emellertid noga följt texten även i vissa tekniska detaljer av botanisk-nomenklatorisk art, där jag för min privata del har och tillämpar en avvikande åsikt.

INTERNATIONELLA REGLER FÖR DE ODLADE VÄXTERNAS NOMENKLATUR

SEKTION A.

Allmänna synpunkter och ledande principer.

Art. C 1. Odlade växter äro grundläggande för civilisationen. Det är därför av vikt, att deras namngivning skall kunna ske efter ett exakt, beständigt och internationellt antaget nomenklatoriskt system. Syftet med dessa »**Internationella Regler för de odlade växternas nomenklatur**» är att åstadkomma enhetlighet, noggrannhet och stabilitet i namnskicket med minsta möjliga störning av rådande nomenklatur och metoder; de vilja å andra sidan hindra och motarbeta sådana tillvägagångssätt, som medföra förvirring och fel.

Art. C 2. De odlade växternas vetenskapliga namn regleras av de »**Internationella Reglerna för botanisk nomenklatur**» (International Code of Botanical Nomenclature, nedan förkortat till ICBN). Nedanstående bestämmelser äro en utvidgning av nämnda regler för vissa speciella kategorier — kloner, linjer och stammar eller grupper av sådana — som förekomma i kultur, vare sig de härstamma från enskilda arter eller från hybrider mellan två eller flera arter tillhörande samma eller olika släkten.

Anm. Dessa regler gälla alltså ej endast växter, som uppstått i kultur, utan också nya varianter uppdragna ur frö, som samlats i naturen, och varianter, som införts i odling direkt från naturen på grund av deras speciella odlingsvärde men som ej utmärkts (eller såsom vildväxande normalt skulle ha utmärkts) med vetenskapliga (latinska) beteckningar.

SEKTION B.

Kategorier och deras beteckningar.

Art. C 3. De odlade växternas namn hänföra sig till tre systematiska nivåer, nämligen de som motsvara:

1. släktet eller »hybridsläktet» (varmed menas en grupp av hybrider, vilkas föräldraarter tillhöra olika släkten), d.v.s.

a. vanliga släktnamn, t. ex. *Lilium*, *Rosa*;

b. namn på hybridsläkten, där föräldraarterna tillhöra två olika släkten, t. ex. \times *Heucherella*, \times *Mahoberberis*, \times *Philageria*;

c. namn på hybridsläkten, i vilka arter av flera släkten ingå som föräldrar, t. ex. \times *Potinara*, \times *Sanderara*;

d. namn på ympchimärer (»ymphybrider»), sammansatta av växter tillhörande olika släkten, t. ex. +*Crataegomespilus*, +*Laburnocytisus*.

Varje sådant namn omfattar alla växter, som höra till släktet, resp. hybrid- eller chimärgruppen i fråga.

2. arten eller arthybriden, d.v.s. i fråga om artnamnet, i fråga om arthybriden (liksom för en jämförlig chimär, uppbyggd av tvenne olika arter) antingen ett med artnamnet jämförligt latinskt namn eller en kollektiv fras eller en »hybridformel»; i vilket fall som helst omfattar en sådan beteckning samtliga former, som ha samma arter till föräldrar eller (i fråga om chimärer) komponenter.

3. sorten (»cultivar»).

ANM. Som internationell beteckning för »sort» har i dessa regler införts termen *cultivar* (förkortat *cv.*); vad som så betecknas utgöres av linjer med en genom selektion uppnådd hög grad av enhetlighet, kloner etc., vilka uppkommit eller bibehållits i kultur men normalt ej skulle fått vetenskapliga (latinska) namn. »Cultivar» är härlett av »cultivated variety», den engelskspråkiga motsvarigheten (liksom det mera inskränkta »horticultural variety») till vårt ord »sort». I engelskspråkig litteratur används emellertid mycket ofta också rätt och slätt »variety», alltså »varietet», men som detta är en inom den systematiska botaniken gängse term för en viss »rangklass» mellan art och form (*forma*), bör den ej användas som liktydig med sort.

Ex. I namnet *Sedum spectabile* 'Brilliant' hör första ordet (*Sedum*) till första (högsta) nivån, »släktnivån» — det utgöres av släktnamnet; andra ordet (*spectabile*) hör till andra (mellersta) nivån, »artnivån» — det utgöres av »artepitetet» (i dagligt tal ofta men mindre riktigt kallat »artnamn»; artnamnet är enligt riktigt språkbruk = släktnamnet + artepitetet); tredje ordet ('Brilliant') hör till tredje (lägsta) nivån, »sortnivån» — det utgöres av vad som i dessa regler kallas sortnamn. (Den fullständiga beteckningen för en sort består av det botaniska namnet, i detta fall *Sedum spectabile*, + sortnamnet; den är alltså här = *Sedum spectabile* 'Brilliant'.)

Art. C 4. a. Mellan ovanstående tre kategorier kunna, om så är nödvändigt (i stora eller komplexa grupper), andra infogas.

b.¹ En del av dessa mellankategorier tillhöra den systematiska bota-

¹ Detta stycke, som har karaktären av upplysning om vissa av den systematiska botanikens kategorier, har av översättaren gjorts något utförligare och tydligare än i den ursprungliga texten, som intet nämnde om konstruktionen av underarts- och varietetsnamnen.

nikens begrepp, t. ex. undersläkte, serie, sektion, vilka samtliga beteckna avdelningar mellan släkte och art och vilkas namn kunna, för upplysningens skull, meddelas inom parentes mellan de båda delar, släktnamnet och artepitetet, varav artnamnet består; de utgöra dock ej någon del av artnamnet. Andra systematiska begrepp, som däremot beteckna enheter under arten äro, i nedstigande rangordning, underart (subspecies) och varietet; om en sort kan hänföras ej endast till en viss art utan till en speciell underart eller varietet inom denna, anges detta genom att man för underarter efter artepitetet tillägger gällande underartsepitet (föregånget av ordet underart eller hellre subspecies, vanligen förkortat subsp. eller ssp.), i fråga om varieteter däremot — antingen efter underartsepitetet eller direkt efter artepitetet — ett på liknande sätt bildat varietetsepitet, föregånget av ordet varietet (eller varietas; i varje fall helst förkortat till var. eller v.). För dessa kategoriers nomenklatur gälla bestämmelserna i ICBN.

Ex. *Prunus* (sect. *Euprunus*) *domestica* 'Victoria'; [*Ranunculus acris* ssp. *friesianus* 'pleniflorus'; *Paeonia lactiflora* var. *trichocarpa* 'Whitleyi major'.]

c. Inom arter eller arthybrider med talrika sorter, kunna dessa stundom sammanfattas gruppvis, varvid varje sådan grupp antingen karakteriseras med en fras eller betecknas som en systematisk enhet, **konvarietet** (convarietas), med ett epitet av samma typ som varietetsepiteten och infogat i växtens vetenskapliga namn på samma sätt som detta. (Se art. C 29 b.)

SEKTION C.

Registrering.

Art. C 5. Noggrann och fullständig registrering av namn är av yttersta vikt för dessas stabilisering. Syftet med registreringen är att undvika dubbelanvändning av namn och bildande av namn, som äro onödiga och kunna väntas medföra förvirring och tvistigheter; namn som ej stå i överensstämmelse med dessa regler skola därför vägras registrering eller upptagas endast som synonym till legitima namn.

ANM. 1. Registrering innebär sammanställning av listor över namn och synonym samt införandet i dessa av nya namn, vilka underställas vederbörande registreringsmyndighet av resp. förslagsställare tillsammans med behövliga uppgifter om växternas i fråga uppkomst och kännetecken. Registreringsmyndigheten har rätt att ålägga den som föreslår ett nytt namn för en växt, som han ej själv dragit upp eller har ensamrätt till, att förete bevis att han erhållit tillstånd av resp. förädlare eller ensamrättsinnehavare.¹

¹ Originaltexten har här »sole stockholder». — Övers. anm.

ANM. 2. För varje släkte eller grupp av släkten med talrika sorter bör upprättas en erkänd internationell registreringsmyndighet för att (a) sammanställa, föra och publicera ett internationellt sortnamnsregister under fullt utnyttjande av vad som redan gjorts, och att senare publicera erforderliga supplement eller nya upplagor; (b) registrera endast namn i överensstämmelse med reglerna; (c) förmå förädlare, importörer och andra som ha att göra med spridningen av växtmaterialet att endast nyttja namn, som äro i enlighet med dessa regler. Sådana internationella register kunna senare antagas som utgångspunkt för sortnomenklaturen inom resp. grupp (se art. C. 12).

ANM. 3. Vidare rekommenderas, att om för närvarande endast en rent nationell registrering förekommer för en viss växtgrupp, denna göres internationell genom överenskommelse mellan nationella registreringsmyndigheter om att samarbeta i form av en internationell registreringsmyndighet för gruppen i fråga eller, om intresset för denna är koncentrerat till ett visst land, genom att den nationella registreringsmyndigheten utsträcker sin verksamhet och förvandlar sig till internationell registreringsmyndighet.

SEKTION D.

Prioritet och publicering.

Art. C 6. Ett namn, som är i överensstämmelse med dessa regler, betecknas som *l e g i t i m t*: det äldsta legitima namnet för en sort är i princip det korrekta sortnamnet, medan övriga ev. befintliga namn äro synonym. *I l l e g i t i m a* kallas namn som ej äro i överensstämmelse med reglerna.

Art. C 7. Ett namn kan ej komma i beaktande i enlighet med dessa regler, om det ej blivit giltigt publicerat eller officiellt registrerat (se art. C 8).

Art. C 8. a. Giltig publicering åstadkommes genom försäljning eller utdelning av tryckt eller på liknande sätt mångfaldigat material,¹ variges både namnet på växten i fråga och en beskrivning eller definition av denna (med eller utan bild) eller en hänvisning till en tidigare publicerad beskrivning eller definition på något språk med latinska bokstäver. Omnämmandet av ett sortnamn i en katalog eller förteckning utan beskrivning eller definition eller hänvisning till en sådan utgör ej giltig publicering, ens om en bild meddelas.

ANM. Officiella registreringsmyndigheter (se art. C 5) för enskilda grupper böra uppställa en standard, som anger vad som inom resp. grupp fordras av en korrekt och tillräcklig beskrivning eller definition.

¹ Med »tryckt eller på liknande sätt mångfaldigat material» menas text som mångfaldigats genom en mekanisk process, varigenom ett antal identiska läsliga och outplånliga exemplar framställas från samma tryckyta; på dylikt sätt mångfaldigad *h a n d s k r i v e n* text inbegripes dock ej häri.

b. Registrering utförd av en internationellt erkänd registreringsmyndighet godtages som jämbördig med giltig publicering. Namn, som antagits i godkända register (se art. C 12), godtagas som legitima.

Ex. De namn på orkidéhybrider, som registrerats i Sanders' Complete List of Orchid Hybrids (1948) med supplement, godtagas som legitima (se art. C 25).

Art. C 9. Namnet och beskrivningen eller definitionen måste offentliggöras i en hortikulturell eller botanisk periodisk publikation eller i en monografi, en handbok, en tryckt förteckning över registrerade namn eller ett annat standardverk eller en katalog med känt datum, om möjligt med angivande av den som uppdragit, selektionerat eller infört sorten i fråga. Det är önskvärt, att ifrågavarande arbete är av något så när bestående art, att det är tydligt daterat och att exemplar därav lämnats till bibliotek. Det är också önskvärt, att ett pressat exemplar av växten överlämnas till ett offentligt herbarium², om möjligt åtföljt av en bild i färg. Köttiga organ, t. ex. frukter, böra bevaras i någon konserveringsvätska.

Art. C 10. Om det första sortnamn, som giltigt publicerats för en viss sort, kommit ur bruk för denna eller är i allmänt bruk för en annan sort inom samma släkte, så att återupptagandet av namnet i dess ursprungliga betydelse skulle medföra vittgående förvirring och obehag, skall det mer allmänt använda namnet behållas. Det förkastade namnet skall på något lämpligt sätt, helst i det för resp. grupp gällande registret, uppföras som synonym.

Art. C 11. När två eller flera sorter i stor utsträckning odlas under samma sortnamn, har den officiella registreringsmyndigheten rätt att avgöra, för vilken av dem namnet skall behållas.

Art. C 12. För att få fixerade utgångspunkter för bestämning av prioritet kan genom internationell överenskommelse ett internationellt register (se art. C 5, anm. 2) eller annan godkänd förteckning eller publikation, som ger en lista över sorterna inom en viss grupp och som sammanställts i enlighet med dessa regler, väljas som utgångspunkt för denna grupps sortnomenklatur.

a. Sådana listor äro de som sammanställts eller godkänts av den internationella registreringsmyndigheten för resp. grupper.

b. När ingen internationell registreringsmyndighet finns för en viss grupp, kan den internationella kommittén för hortikulturell nomenklatur och registrering, efter överläggning med lämpliga personer eller

² Avsikten med denna rekommendation är att försäkra sig om möjligheten att få exakta uppgifter om första generationens hybrider och om andra sorter, som kunna väntas ha förblivande intresse eller kunna bli föremål för tvist i framtiden; det förutses ej, att ett exemplar av låt oss säga varje ny krysanthem- eller dahliasort skall bevaras i herbarium.

föreningar på området, antaga en förteckning, monografi eller handbok som utgångspunkt för ifrågavarande grupps nomenklatur.

c. Saknas en sådan godtagen förteckning eller publikation av annat slag, anses sorternas nomenklatur börja med 1753, utgivningsåret för Linnés *Species plantarum*.

SEKTION E.

Översättningar, omskrivningar och kommersiella synonym.

Art. C 13. När en växt införs från ett land till ett annat, skall som regel dess ursprungliga giltigt publicerade sortnamn behållas. Med hänsyn till språkliga och andra svårigheter må emellertid ett namn under vissa omständigheter omskrivas (transkriberas), översättas eller utbytas. Utbytesnamn betecknas som *k o m m e r s i e l l a s y n o n y m* och få användas endast efter godkännande av den officiella registreringsmyndigheten för ifrågavarande grupp. Transkription eller översättning betraktas ej som namnbyte; så bildade namn räknas blott som olika former av det ursprungliga namnet. Personnamn (se ex. 3 nedan) få ej översättas. Användas kommersiella synonym i kataloger och förteckningar, böra de åtföljas av en uppgift om det ursprungliga namnet.

Ex. 1. Päron 'Bartlett' är ett kommersiellt synonym i Nordamerika till päron 'Williams Bon Chrétien'; *Rosa* 'Mevrouw van Straten van Nes' har som kommersiella synonymer i England 'Van Nes', i Nordamerika 'Permanent Wave'.

Ex. 2. Gurka 'Noas Driv' är en översättning av gurka 'Noas Treib'; sallat 'Maikönig' kallas i England 'May King', i Nederländerna 'Meikoningin'; [*Chrysanthemum* 'Desert Song' kallas i Sverige 'Ökensången'; den svenska havresorten 'Segeerhavre' kallas i USA 'Victory'].

Ex. 3. Sortnamnet 'Charles Ross' får ej ändras till 'Karl Ross', 'Karel Ross', eller 'Carlo Ross'; 'San Piero' får ej ändras till 'Saint Peter', 'Sankt Peter' eller 'Saint-Pierre'.

Ex. 4. Den engelska översättningen 'Nigger Boy' av det ryska 'Арапчонок' skulle förorsaka svårigheter i vissa länder; om ej heller transkriptionen 'Arapchonok' skulle vara godtagbar, vore det lämpligt att tillgripa ett kommersiellt synonym som 'Maroon Beauty' eller något liknande.

Art. C 14. Om ett sortnamn först publicerats på ett språk med annan skrift än latinska bokstäver, skall det omskrivas med sådana eller översättas till ett språk med latinsk skrift. Om ej sorten redan fått ett annat namn på något sådant språk, skall det första genom sådan transkription eller översättning bildade namnet gälla.

Ex. I namnet *Prunus serrulata* 'Amanogawa' är sistnämnda ord det korrekta och allmänt antagna sortnamnet, som i transkriberad form återger det ursprungliga, med japanska tecken publicerade sortnamnet; det är därför ej tillåtet att ersätta det med en översättning såsom 'Himlafloden' (eller 'Vintergatan').

SEKTION F.

Sortnamnets bildning och användning.

Art. C 15. Sortnamn, som ges åt obenämnda sorter, skola fr. o. m. 1 januari 1954 vara tydligt skilda från botaniska epitet av latinsk form och hämtas från vanligt språk i form av inhemska namn eller »fantasinamn».

Ex. 'Pygmy', ej *pygmaeus*; 'Prinz Handjery', ej *Handjeryi*.

Art. C 16. Sortnamnet skall skrivas med stor begynnelsebokstav utom i de fall, som nämnas i art. C 17. Det är önskvärt, att skillnaden mellan sortnamn och botaniska epitet framhäves typografiskt, helst genom att det förra sättes inom enkla citationstecken.

Ex. *Sedum spectabile* 'Brilliant', där ordet 'Brilliant' är sortnamnet (se art. C 3, anm.); *Chamaecyparis lawsoniana* 'Silver Queen'.

ANM. Användas citationstecken, behöver förkortningen ev. (se art. C 3, anm.) ej utsättas framför sortnamnet. Enkla citationstecken äro att föredraga för detta ändamål, då dubbla citationstecken bruka användas i botanisk litteratur för att markera felaktigt använda namn.

Art. C 17. Om en sort före 1 januari 1954 allmänt har gått under en beteckning av latinsk form, skall denna ej förkastas utan betraktas som ett sortnamn. Det är önskvärt, att sådana sortnamn typografiskt skiljas från botaniska epitet.

Ex. *Thuja orientalis* 'elegantissima'; *Hibiscus syriacus* 'totus albus'.¹

ANM. Användningen av enkla citationstecken för att utmärka dylika sortnamn är särskilt nyttig i sådana fall, där endast en stilsort finns att tillgå eller där sorter med dylika namn förtecknas jämsides med botaniska varieteter eller former, t. ex. *Fagus silvatica atropurpurea* (varmed förstås alla typer av blodbogar, vilda och odlade), *Fagus silvatica 'riversii'* (varmed menas en speciell klon av blodbok).²

Art. C 18. Sortnamnet kan anslutas antingen till ett vetenskapligt namn eller till ett inhemskt namn, förutsatt att det senare är otvetydigt.

¹ Se också exemplet (*Paeonia*) under art. C 4 b ovan. — Övers. anm.

² Enligt övers. åsikt vore det korrektare att beteckna denna klon som *Fagus silvatica* f. *atropurpurea 'riversii'*, ev. med tillägget cl. (Originaltexten har *sylvatica*, ej *silvatica*). — Övers. anm.

Ex. *Syringa vulgaris* 'Mont Blanc' eller (vanlig) syren 'Mont Blanc'.

Art. C 19. Sortnamnet förblir oförändrat, även om växtens vetenskapliga släktnamn måste ändras, t. ex. på grund av förening eller uppdelning av släkten eller upptagandet av ett äldre släktnamn, för såvitt samma sortnamn ej redan tagits i bruk under det nya släktnamnet för en annan sort.

ANM. 1. Sortnamnet tillhör ej växtens vetenskapliga namn och bildar alltså ur nomenklatorisk-teknisk synpunkt ej någon kombination med den vetenskapliga beteckning (släkt-, art- eller varietetsnamn), till vilken det anslutes.

Ex. Namnen *Scilla hispanica* 'Rose Queen', *Scilla campanulata* 'Rose Queen', *Scilla hispanica* var. *campanulata* 'Rose Queen', *Hyacinthoides hispanica* 'Rose Queen' och *Endymion hispanicus* 'Rose Queen' åsyfta samma sort; sortnamnet 'Rose Queen' berörs ej av förändringarna i artens nomenklatur.

ANM. 2. Om namnet anges på den person, som uppdragit eller infört en viss sort, ändras ej detta, om det vetenskapliga namnet på den växt, till vilken sorten hör, bytes mot ett annat.

Ex. *Weigela* 'Avalanche' (Lemoine) blir *Diervilla* 'Avalanche' (Lemoine), om *Weigela* ej betraktas som släktskilt från *Diervilla* (vilket senare namn i så fall skall gälla).

Art. C 20. Inom ett och samma släkte eller »hybridsläkte» får ett och samma sortnamn ej användas för mer än en sort utan tillstånd av den officiella registreringsmyndigheten; sådant tillstånd ges endast, om det kan bevisas, att den sort, till vilken sortnamnet i fråga först gavs, inte längre odlas eller redan äger ett annat korrekt namn och att ingen förväxling kan uppstå. Är en utdöd namnsort av historisk betydelse som stamform för nu förekommande sorter, får dess sortnamn ej brukas för någon annan sort. Varianter av samma namn betraktas som identiska, om de skilja sig så obetydligt, att de medföra risk för förväxling.

Ex. Förekomsten av namnet *Narcissus pseudonarcissus* 'Victoria' utesluter användningen av sortnamnet 'Victoria' för någon annan sort inom släktet *Narcissus*, t. ex. *N. poeticus* 'Victoria'. Varianter av samma namn sådana som 'Beatrice' och 'Beatrix', 'Charmian' och 'Charmin' få ej förekomma jämsides.

ANM. 1. Ett och samma sortnamn bör ej användas i två närbesläktade grupper, som visserligen av många skiljas som olika släkten men av andra slås ihop till ett, t. ex. *Azalea* och *Rhododendron*, eftersom annars, vid en hopslagning av släktena, sortnamnet i det ena fallet måste ändras; om *Azalea* dras in i *Rhododendron*, kan sorten *Azalea* 'Harvest Moon' ej behålla sitt sortnamn, eftersom det redan förut finns en *Rhododendron* 'Harvest Moon'.

ANM. 2. Om en registreringsmyndighet tillåter, att ett sortnamn, som använts för en utdöd sort, tages i bruk för en ny sort, bör namnet på den

som uppdragit den nya sorten (se art. C 19, anm. 2) samt registreringsåret anges i registret.

ANM. 3. Om ingen officiell registreringsmyndighet finns, bör den som föreslår ett nytt namn först rådfråga litteraturen och taga reda på vilka sortnamn som redan finnas.

Art. C 21. a. Ett sortnamn bör om möjligt ej bestå av mer än två ord.

b. Ett sortnamn bör vara klart särskiljande, ej obestämt beskrivande, t. ex. *Rosa* 'Yellow Queen', ej *Rosa* 'Yellow'.

Art. C 22. Fr. o. m. 1 januari 1954 få ord som varietet, sort el. dyl. ej ingå i ett sortnamn.

Ex. *Crocus Sieberi* 'Hubert Edelsten', ej *C. Sieberi* 'Edelstens varietet'; [*Aconitum* \times *cammarum* 'Sparks', ej *A. \times cammarum* (än mindre *A. napellus*) 'Sparks' varietet'].

Art. C 23. För att hindra förväxlingar och obehag bör den som namnger nya sorter u n d v i k a följande:

a. att använda namn, som likna redan inom samma släkte existerande sortnamn så mycket, att en förväxling ligger nära till hands; ex. på dylika snarlika namn: 'Warner', 'Werner' och 'Warnaer'; 'Ellen' och 'Helen'; 'Alexandra' och 'Alexandria' (se art. C 20); 'Bismarck' (efter statsmannen) och 'Bismark' (efter en stad i Nya Zeeland); 'Darwin' och 'Charles Darwin';

b. att låta personnamn föregås av titlar, som lätt kunna förblandas, t. ex. 'Mr.', 'Mrs.' och 'Miss'; 'Sr.' och 'Sra': ['Fru' och 'Fr.' (eller 'Fröken')]; riktig form är alltså 'Ellen Willmott', ej 'Miss Willmott', 'Miss E. Willmott' eller 'Miss Ellen Willmott';

c. att som sortnamn nyttja vare sig vetenskapliga eller inhemska släktnamn, t. ex. nejlika 'Pelargonium' [eller 'Pelargon'], *Rosa* 'Camellia' [eller 'Kamelia'], plommon 'Aprikos'; sådana namn kunna lätt leda till sådana vilseledande benämningar som pelargon-nejlika, kame-liaros och aprikosplommon;

d. att som sortnamn använda namn på länder och stater utan något efterföljande ord; den som ser en låda äpplen märkt 'Oregon', skulle kunna tro, att den är på väg till eller från staten Oregon, medan ett namn som 'Oregon Wonder' inte leder till sådan misstolkning;

e. att använda siffror som sortnamn eller del av sådana, utom i vissa grupper, där detta är kutym; som regel kunna siffror anses bra att ha som provisoriska beteckningar för sorter under utprovning. En sådan beteckning får ej ersättas med ett sortnamn utan tillstånd av den som uppdragit eller infört sorten. Ex. ärt 'Mansholt 710/41' kallad 'Emigrant', då den släpptes ut i handeln;

f. att uppkalla sorter efter politiskt framträdande personer, när dylika sortnamn i särskilt hög grad skulle komma att ersättas med synonymer;

g. *att* ge namn som påtagligt överdriva sortens förtjänster eller riskera att bli oriktiga efter införandet av nya sorter; t. ex. superlativer i fråga om någon särskild egenskap ('Tidigast av alla', 'Längsta möjliga' etc.);

h. *att* använda enstaka bokstäver som första del av ett sortnamn; 'George Creelman' vore riktigt, ej 'G. Creelman';

j. *att* medtaga en fristående artikel till sortnamnets huvudord, om ej detta är nödvändigt av språkliga skäl; riktig¹ form är alltså 'Colonel', ej 'The Colonel' (men 'La Rochelle', ej 'Rochelle');

k. *att* förkorta i sortnamn ingående personnamn och geografiska namn; riktiga¹ former äro alltså 'William Thomas' och 'Mount Kisco', ej 'Wm. Thomas' och 'Mt. Kisco';

l. *att* använda överdrivet långa ord och fraser (se art. C 28, ex.) och sådana, som äro svåra att uttala korrekt, exv. 'Centenaire de Rozain-Bourcharat', 'Diplomagartenbauinspektor', 'Eldwyth Cholmondeley'.

SEKTION G.

Namn på hybrider, som uppstå i kultur.

Art. C 24. Första ordet i namnet på en hybrid är ett släktnamn, om föräldrarna tillhöra samma släkte, eller namnet på ett »hybridsläkte» (se art. C 3, 1b), om föräldrarna tillhöra skilda släkten. I fråga om släktnamn följer det ICBN (1952). Reglerna för hybrida grupper, härstammande från arter ur två eller flera olika släkten återfinnas i art. C 26 (= IBCN art. 49 och art. H 1—5).

Den sista delen av namnet på en hybrid, som hålles i kultur (se art. 2), är ett sortnamn (se art. 3, ex.), som hänför sig till en bestämd hybridform och dess direkta avkomlingar i form av en enda klon eller linje. Sortnamnet följer alla ifrågakommande bestämmelser i dessa regler.

När härstamningen är känd eller sorten tillhör en väl avgränsad hybridgrupp, kan en hybridformel eller en kollektiv gruppbezeichnung inskjutas mellan släktets (eller »hybridsläktets») namn och sortnamnet och sålunda bilda en andra del av namnet, t. ex. *Rubus (rusticanus inermis × thyrsiger)* 'Merton Thornless', *Rosa* (tehybrid) 'Richmond', *Viburnum × bodnantense* 'Dawn'.

För korthets skull, liksom när härstamningen är okänd, osäker eller komplicerad, kan sortnamnet följa direkt på släktnamnet, t. ex. *Iris*

¹ Originaltexten har här »legitimate». — Övers. anm.

'Ambassadeur', *Rosa* 'Richmond' (angående nomenklaturen för orkidéhybrider se art. 25); helst bör dock ett multiplikationstecken (×) inskjutas mellan släktnamnet och sortnamnet för att markera hybridnaturen, exv. *Lilium* × 'Shuksan', *Rubus* × 'Merton Thornless'.

Art. C 25. Bestämmelser angående formler och kollektivnamn av latinsk form som medel att beteckna hybridgrupper återfinnas i art C 26 (IBCN art. 49 och art. H 1—5). Följande parallella regler ha uppställts till tjänst inom grupper, för vilka i första hand beteckningar på vanligt språk användas.

a. Formeln består av föräldrarnas namn ordnade alfabetiskt och åtskilda av multiplikationstecken.

Ex. *Rhododendron* 'Adonis' × 'Chanticleer'.

ANM. Fastän det är kutym bland vissa förädlare att i hybridformlerna sätta moderplantans namn först, är det lämpligare att följa ovanstående metod, som påbjuds i ICBN (art. H 1; se vidare art. C 26 nedan). Placeringen av namnen i alfabetisk följd påyrkas här, därför att samma formel skall gälla hela avkomman efter en korsning, oavsett vilken av kontrahenterna som i det enskilda fallet var moderplanta, och därför att detta i fråga om spontana hybrider och många hybrider med dunkel historia kan vara obekant. När det för en viss sort är bekant, vilken växt som utgjorde moder, resp. fader, är det lämpligt att vid föräldrarnas namn utsätta motsvarande tecken, resp. ♀ och ♂. Om i en stambok eller förteckning över hybrider moderplantan genomgående nämns först, bör detta tydligt anges.

b. När så synes önskvärt, kan formeln ersättas med en kollektiv beteckning. Denna kan vara antingen ett ord av latinsk form, föregånget av tecknet ×, eller en fras på vanligt språk, helst innehållande ett ord som »hybrider», »korsningar» el. dyl., som klagör frasens natur av sammelteckning. Alla plantor, som härstamma från de i samma formel nämnda arterna (vare sig två eller flera), bära samma sammelteckning, alltså ej blott den första utan även senare generationer jämte korsningar inom dessa och återkorsningar med någon av föräldrarna, förutsatt att de äro skiljbara från dessa; men efter en sådan allomfattande beteckning kan, om så är nödvändigt, en beteckning infogas för att markera en undergrupp (konvarietet, convarietas) inom en större hybridgrupp (se art. C 25, C 29).

Ex. Kollektivnamnet *Camellia* × *williamsii* omfattar alla hybridformer, exv. 'Donation', »Mary Christian' etc. som härstamma från *C. japonica* × *C. saluenensis*. Är sammelteckningen en fras på vanligt språk, t. ex. *Lilium* Bellingham-hybrid(er), är det i regel fördelaktigt att sätta denna fras inom parentes, som i namnet *Lilium* (Bellingham-hybrid) 'Shuksan'; sortnamnet 'Shuksan' hör till en enda form (klon) av hybridgruppen 'Bellingham-hybr.' och skiljer denna från alla andra former av ifrågavarande grupp, vilken motsvarar formeln *L. humboldtii* × *L. pardalinum*.

c. Sortnamn och liknande namn, som brukas som sammelnämningar för orkidéhybrider i stället för formler, skola följas av ordet *grex* eller förkortningen *G.*¹

Ex. Kollektivnamnet *Cattleya* 'Fabia Grex' innefattar hybrider av *C. dowiana* × *labiata*, av vilka *C.* (Fabia G.) 'Prince of Wales' är en klon. På samma sätt omfattar *Cattleya* 'Princess Royal Grex', alla hybrider mellan 'Fabia grex' och *C.* × *hardyana*, av vilka *C.* (Princess Royal Grex) 'Fire Queen' är en klon.

ANM. De namn som registrerats i Sanders' Complete List of Orchid Hybrids (1948) med supplement godtagas som kollektiva namn, till vilka ordet *grex* bör läggas.

d. Är härstamningen till en kolv eller ett fat med orkidégroddplanter obekant, bör sammelnämningen för denna grupp åtföljas av förkortningen *ign.* (*ignota*, okänd).

Ex. *Cymbidium* 'Grosvenor Grex *ign.*'.

e. Ett sortnamn får ej följas av ett annat sortnamn vare sig med eller utan ett inskjutet »var.» eller »v.». Ett sortnamn, som användes i kollektiv betydelse, bör omvandlas i en sammelnämning genom tillägg av ett lämpligt ord (se art. 25 b, c).

Ex. Ett namn som *Rhododendron* 'Jalisco' var. 'Eclipse' är illegitimt och måste ändras till *Rhododendron* (Jalisco Grex) 'Eclipse' eller *Rh.* (Jalisco-hybr.) 'Eclipse'.

f. Man bör undvika att bruka endast den ena föräldraartens namn för att beteckna en hybridgrupp. En sådan fras som *Rhododendron* 'Fortunei-hybrider' kan tillåtas endast när övriga föräldrar äro okända eller i sin tur av komplex, osäker eller obekant härstamning och hybridgruppen har distinkta kännetecken, som otvivelaktigt härröra från den angivna arten.

g. Har kollektivnamnet latinsk form är det underkastat samma botaniska nomenklaturregler som artnamnen. Det måste därför publiceras tillsammans med en latinsk beskrivning eller diagnos av en till hybridgruppen hörande växt eller en hänvisning till en tidigare effektivt publicerad beskrivning eller diagnos, som måste vara på latin, om den publicerats efter 1 januari 1935; enbart omnämmandet av föräldrarna utan någon beskrivning eller dylik hänvisning gör ej namnet giltigt. Ett pressat exemplar av växten bör deponeras i herbariet vid någon botanisk eller hortikulturell institution; denna bör omnämnas vid publiceringen av det latinska namnet och beskrivningen.

h. Har namnet ej latinsk form, fordras ej någon latinsk beskrivning. För publicering av namn för hybridgrupper på vanligt språk gäller vad som föreskrivits i fråga om sortnamn (se sektion D, art. C 8—12).

¹*grex*, lat. = svärm, flock, sällskap, hop, trupp.

j. Ett ord som bildats genom kombination av föräldraarternas latinska epitet (eller delar därav) må brukas som sammeltbeteckning men ej som sortnamn och bör undvikas, om någon tvekan råder beträffande föräldraarternas identitet eller korrekta namn; ett namn av latinsk form följer vidare art. 25 g.

Ex. Namnet *Lilium* × *sulphurgale* är kollektivnamn för hybriderna mellan *L. regale* och *L. sulphureum*; *Iris* × 'Monspur Grex' betecknar hybriderna mellan *I. monnieri* och *I. spuria*.

k. Är en större hybridgrupp delbar i undergrupper, kunna dessa behandlas som konvarieteter (se art. 29 b).

ANM. om tillvägagångssättet. Om den som beskriver en korsning mellan två arter beslutat publicera ett kollektivnamn för denna, är det särskilt viktigt, att han antingen dessförinnan eller samtidigt härmed ger ett sortnamn åt varje särskild form av hybriderna, som han anser värd att hålla isär, även om endast en sådan form föreligger. Görs ej detta, är det risk att hortikulturellt mindervärdiga sorter av samma härstamning senare inordnas under samma kollektivnamn, utan att något sortnamn finns att tillgå för att utmärka den först namngivna och ev. överlägsna formen. Om emellertid de mest förtjänstfulla former, som utvalts ur avkomman av den första korsningen, särskiljas med egna sortnamn samtidigt som det kollektiva hybridnamnet publiceras, kan förväxling undvikas med andra former, vilka var för sig bör ha ett eget sortnamn. Det är synnerligen förmånligt för den förste producenten att följa detta tillvägagångssätt.

Ex. Namnet *Viburnum* × *bodnantense* omfattar alla hybrider mellan *V. fragrans* och *V. grandiflorum* fastän grundat på en speciell form, som uppdragits på Bodnant och som fått sortnamnet 'Dawn' för att skilja den från andra sorter av samma härstamning (se *Botanical Magazine* 167, pl. 113, 1950). På samma sätt omfattar namnet *Eucryphia* × *intermedia* alla hybrider mellan *E. glutinosa* och *E. lucida*, men namnet *E. × intermedia* 'Rostrevor' gäller för plantor som erhållits genom vegetativ förökning av den speciella fröplanta av hybriderna, som drogs upp på Rostrevor och som fick sortnamnet 'Rostrevor'. [*Forsythia × intermedia* är en gemensam beteckning för alla former, som härstamma från hybriderna *F. suspensa* × *viridissima*; den omfattar talrika kloner, av vilka 'spectabilis' är en.]

SEKTION H.

Namn av latinsk form, gällande hybrider i allmänhet.

Art. C 26. Om namn av latinsk form ges åt hybrider, gälla bestämmelserna i de internationella botaniska nomenklaturreglerna (ICBN, Appendix II). För bekvämlighets skull återges dessa regler här.

ICBN Art. H 1. Hybrider eller förmodade hybrider mellan två arter av samma släkte utmärkas med en formel och, närhelst så synes nödvändigt eller nyttigt, med ett namn.

Formeln består av de två föräldrarnas artepitet i alfabetisk ordning och förbundna med ett multiplikationstecken (\times). Är hybriderna av känt experimentellt ursprung, kan formeln preciseras genom tillägg av tecknet ♀ efter epitetet till den av föräldrarna, som alstrat hongameten, och ♂ efter epitetet till den som alstrat hangameten.

Namnet, som följer samma regler som artnamnen, skiljes från de senare genom insättandet av multiplikationstecknet \times framför epitetet.

Användas binära namn (»artnamn») av latinsk form för hybrider, skall all avkomma av korsningar mellan individ av samma föräldrararter erhålla samma binära namn.

Ex. *Salix* \times *capreola* (= *Salix aurita* \times *caprea*); *Digitalis lutea* ♀ \times *purpurea* ♂.

ANM. 1. Om föräldrararterna äro mångformiga och lägre systematiska enheter (taxa)¹ urskiljas inom dem, kan större precision ernås genom användning av formler än genom att ge hybriderna »artnamn».

ANM. 2. Beteckningar, som bestå av föräldrarnas artepitet, förbundna med ett bindestreck och antingen helt oförändrade eller endast med ändring av det enas ändelse, eller som bestå av ena föräldrarnas artepitet kombinerad med den andras släktnamn (oförändrat eller med blott ändelsen ändrad), betraktas som formler och ej som verkliga epitet.

Ex. Beteckningen *Potentilla atrosanguinea-formosa*, publicerad av Maund, betraktas som en formel med betydelsen *Potentilla atrosanguinea* \times *P. formosa*. Beteckningen *Potentilla tormentillo-formosa*, publicerad av Maund, betraktas som en formel *Potentilla formosa* \times *Tormentilla reptans*. På samma sätt betraktas *Verbascum nigro-lychnitis* Schiede, Pl. Hybr. 40 (1825), som en formel: *Verbascum lychnitis* \times *V. nigrum*: korrekt namn för denna hybrid är *Verbascum \times schiedeanum* Koch.

ICBN Art. H 2. Hybrider eller förmodade hybrider mellan lägre enheter inom en och samma art kunna betecknas med en formel och, närhelst så synes nödvändigt eller nyttigt, med ett namn av samma systematiska rang som föräldrarna eller, om dessa ha olika rang, samma som den med den högre rangen. För formeln gäller samma regler angående epitetens ordning och bruket av tecknen ♀ och ♂ som givits i art. H 1.

ANM. I allmänhet ernås större noggrannhet med mindre risk för förväxling, om formler och ej namn användas för dylika hybrider.

Ex. *Lilium davidii* var. *davimottiae* (= *L. davidii* var. *davidii* \times *L. davidii* var. *willmottiae*).

¹ Vid Stockholms-kongressen 1950 antogs termen taxa (plur. taxa) som en botanisk beteckning för »systematisk enhet» oberoende av dennas rang, alltså lika väl gällande familj eller släkte som art eller varietet. — Skälen för att ordna hybridföräldrarnas namn (resp. epitet) i alfabetisk ordning återfinnas i noten under art. C. 25 a.

ICBN Art. H 3. Hybrider mellan arter tillhörande två olika släkten betecknas med en formel och, närhelst så synes nödvändigt eller nyttigt, med ett namn.

Formeln består av de två föräldraarternas namn förbundna med multiplikationstecknet \times , som i art. H 1.

Namnet består av ett nytt »släktnamn», vanligen bildat i form av en välljudande kombination av delar av de båda föräldrasläktenas namn, och ett »art»-epitet.

Epitetet till en hybrid mellan föräldrar tillhörande olika släkten (en »släkthybrid») får ej ställas under något av föräldrasläktenas namn.

Alla hybrider mellan samma båda släkten bära samma »släktnamn», vilket skall föregås av multiplikationstecknet \times .

Ex. \times *Asplenosorus* (= *Asplenium* \times *Camptosorus*); \times *Asplenosorus ebenoides* (= *Asplenium platyneuron* \times *Camptosorus rhizophyllus*) — ej *Asplenium ebenoides*; \times *Heucherella* (= *Heuchera* \times *Tiarella*); \times *Heucherella tiarelloides* (= *Heuchera* \times *brizoides* \times *Tiarella cordifolia*) — ej *Heuchera tiarelloides*; \times *Mahoberberis* (= *Berberis* \times *Mahonia*).

ANM. »Hybridundersläkten» och »hybridsektioner» kunna namnges på samma sätt.

Ex. *Iris* undersläkte (subgenus) \times *Regeliocyclus*, omfattande hybriderna mellan arter tillhörande undersläktena *Regelia* å ena sidan och *Oncocyclus* å andra.

ICBN Art. H 4. Hybrider, i vilka ingå tre eller flera arter, betecknas liksom tvåartshybrider med en formel och, närhelst så synes nyttigt eller nödvändigt, med ett binärt namn. Tillhöra de ingående arterna tre eller flera olika släkten, kan ett nytt »släktnamn» bildas genom kombination av delar av dessa namn, men i regel bildas släktnamn för sådana hybridgrupper genom att man till namnet på någon person, som inlagt förtjänster om gruppen som samlare, förädlare eller forskare, lägger ändelsen -ara; sådana namn få ej överstiga åtta stavelser.

Ex. *Salix* \times *strahleri* (= *Salix aurita* \times *S. cinerea* \times *S. repens* eller alternativt *Salix (aurita* \times *repens)* \times *cinerea*); \times *Sanderara* (= *Brassica* \times *Cochlioda* \times *Odontoglossum*); \times *Potinara* (= *Brassavola* \times *Cattleya* \times *Laelia* \times *Sophranitis*). Giltigt publicerade korrekta sammansättningar sådana som \times *Dialaeliocattleya* (sammansatt av delar av släktnamnen *Cattleya*, *Diacrium* och *Laelia*) måste emellertid behållas.

ICBN Art. H 5. Förenas olika hybridformer med samma härstamning (pleomorfa hybrider, kombinationer mellan olika former av en kollektivart, utklyvningar, återkorsningar) till en sammelgrupp (ett kollektivt taxon) med ett gemensamt binärt namn (»artnamn»), anordnas de lägre enheter, som kunna urskiljas härinom, på samma sätt

som de lägre enheterna av en art under dennas artnamn. Varje sådan lägre enhet inom en hybrid (varje hybridform) kallas en *n o t o m o r f* (nothomorpha), och om det anses önskligt att utmärka en sådan med ett särskilt latinskt epitet, ställes detta, föregånget av termen nothomorpha (helst förkortat nm.), efter hybridgruppens binära namn.¹

ANM. *N o t h o m o r p h a* [försvenskat notomorf] härledes av de grekiska orden *νόθος* hybrid och *μορφή*, form, och betecknar varje hybridform, vare sig en F_1 , en utklyvning eller en återkorsning.

Ex. *Mentha* × *niliaca* nm. *Lamarckii* (= en form av den mångformiga hybriderna *Mentha* × *niliaca* = *M. longifolia* × *M. rotundifolia*); *Ulmus* × *hollandica* nm. *vegeta* (form av *Ulmus* × *hollandica* = *U. carpinifolia* × *U. glabra*); [*Aconitum* × *cammarum* nm. *bicolor*].

ICBN Art. 49. Namn av latinsk form givna till hybrider (inkl. notomorfer) äro i fråga om villkoren för giltig publicering underkastade samma bestämmelser som icke-hybridtaxa av motsvarande systematisk rang.

ANM. Härstamningen bör anges, i den mån den är känd.

SEKTION J.

Namn på knoppmutanter (»sporter») och på återselektionerade och förbättrade sorter.

Art. C 27. Sortnamnet på en knoppmutant (»sport») bör så vitt möjligt anknyta mutanten till modersorten, för så vitt ej blomnings- eller fruktmognadstiden eller användningstiden förändrats.

Ex. Äpplet 'Crimson Bramley' är en knoppmutant av äpplet 'Bramley's Seedling'; tulpanen 'Rose Copland' är en knoppmutant av tulpanen 'William Copland'.

Art. C 28. Om en sort genom fortgående selektion blir så skarpt skild från ursprungssorten, att den kan betraktas som en ny sort, bör den ges ett koncist eget namn (se art. 15—23). Om selektionen däremot ej medfört en sådan avvikelse, bör den nya selektionsprodukten bära ursprungsortens namn med tillfogande av förädlarens namn eller någon annan lämplig beteckning.

¹ Rimligtvis bör detta beteckningssätt få användas även efter hybridformler; ex.: *Betula pubescens* × *B. verrucosa* nm. *virgullosa*, den säregna »nässelbjörken», som är en form av sagda hybrid. I själva verket är användningen av termen nothomorpha och förkortningen nm. just i dylika fall helt enkelt nödvändig. Ersätter man i nämnda exempel »nm.» med »f.» (forma) och skriver *B. pubescens* × *B. verrucosa* f. *virgultosa*, kan man ju näppeligen tolka detta som annat än en hybrid mellan *B. pubescens* och en f. *virgultosa* av *B. verrucosa*. — Övers. anm.

Ex. Vitkål 'Wisconsin All Seasons', som är mycket resistent mot en viss sjukdom («gulsjuka»), är selektionerad från den icke-resistenta sorten 'All Seasons'. Överdrivet långa namn, som uppkommit i samband med upprepade selektioneringar, böra undvikas (exv. lök 'Giant Yellow Zittau Nordre Munkegaard I' och korn 'Dr. Franks grannenabwerfende Imperialgerste'); se art. C 21 a och 23 I.

SEKTION K.

Särskilda kategorier och beteckningar.

Art. C 29. Vid experimentellt och taxonomiskt arbete med odlade växter kan det vara tillrådligt att urskilja vissa särskilda kategorier och beteckningar. Deras nomenklatur regleras av ovanstående bestämmelser.

a. **H y b r i d g r u p p e n** (lat. grex hybrida, förkortat gh.): ett hybridkomplex, som i regel uppkommit genom korsning av mer än två arter. En hybridgrupp kan få en kollektivbeteckning i enlighet med art. C 25 b.

Ex. Hårdiga gent-azaleor (*Rhododendron* gh. *gandavense*), är ett komplex med många varianter, enligt uppgift härstammande från hybrider mellan *Rhododendron calendulaceum*, *Rh. flavum*, *Rh. nudiflorum* och andra arter. *Rhododendron* gh. *gandavense* cl. 'Pallas' är en bestämd klon inom denna grupp.

b. **K o n v a r i e t e t e n** (lat. convarietas, förkortat conv.): inom en variabel art eller arthybrid urskiljbar grupp av sorter med vissa gemensamma egenskaper av betydelse för odlare. Konvarieteter kunna antingen erhålla latinska namn eller betecknas med ord eller fraser på vanligt språk, helst innehållande ordet grupp; i det förstnämnda fallet måste de beskrivas på latin. Namn på vanligt språk kunna ställas inom parentes framför sortnamnet.

Ex. *Cucurbita pepo* conv. *citrullina*, som omfattar sorterna 'Dahlemer Dauerkürbis', 'Long Cream', 'Mogongo' etc.; *Tulipa* × *gesneriana* (Darwingruppen) 'Bartigon'; *Dahlia* × *cultorum* (Kaktusgruppen) 'Julia Svedelius'; [*Begonia* × *tuberhybrida* conv. *multiflora* 'Flamboyant']¹

c. **L i n j e n** (lat. linea, förkortat ln.): en population med könlig förökning och enhetligt utseende, helt förökad med frö men stabiliserad genom selektion i riktning mot en given standard. En linje är systema-

¹ Originaltexten innehåller ett par andra exempel, där dock användningen av begreppet konvarietet synes mig ur systematisk synpunkt så diskutabel, att jag uteslutit dem. Det tillagda *Begonia*-exemplet synes mig vara ett fall, där en faktiskt existerande sortgruppsbeteckning av latinsk form (*multiflora*) kan på bekvämt sätt göras systematiskt brukbar.

tiskt jämnställd med en sort, och termen linje (eller förkortningen ln.) kan inskjutas framför sortnamnet.

Ex. *Petunia* ln. 'Rosy Morn'.

d. **Linjehybriden** (lat. *linea hybrida*, förkortat lh.): en enhetlig grupp, härledd genom upprepad korsning från en serie av två eller flera konstant bibehållna inavelslinjer, vilka senare hållas konstanta antingen genom inavel eller som kloner. En linjehybrid är systematiskt jämnställd med en sort, och termen linjehybrid eller lh. kan inskjutas framför sortens namn, ingenkänningstecken eller nummer.

Ex. *Allium cepa* lh. 'Granex', erhållen genom korsning av sorterna 'Excel' och 'Texas Early Grano 951'; majs 'United States Departement of Agriculture, hybridsädesmajs nr 13' (vanligen förkortat till 'hybridsädesmajs U. S. 13') kan i formell internationell litteratur förtecknas som *Zea mays* lh. 'U. S. 13'.

e. **Klonen**: genetiskt enhetligt material härstammande från ett enda individ och helt förökat på vegetativ väg, t. ex. genom sticklingsförökning, delning eller ympning. En klon är systematiskt jämnställd med en sort, och termen klon (eller förkortningen cl., resp. tecknet ζ) kan inskjutas framför sortnamnet eller tilläggas efter detta.

Ex. *Syringa vulgaris* cl. 'Decaisne'; om så är nödvändigt, kan detta även skrivas syren cl. 'Decaisne' eller syren 'Decaisne' (cl.), syren ζ 'Decaisne' eller syren 'Decaisne' ζ .

f. **Apomikten**: en växt med förökning genom frö, vars embryo bildas utan befruktning. Apomixis är relativt vanlig inom så viktiga familjer som Rosaceae, Gramineae och Compositae. Beträffande apomikter meddelas följande bestämmelser i ICBN (rekommendation H 5 A):

ICBN, App. II, rek. H 5A. Taxa som äro apomikter kunna, om så önskas, markeras som sådana på följande sätt. (1): om de betraktas som arter, genom inskjutning av förkortningen ap. mellan släktnamnet och artepitetet; (2): om de behandlas som enheter av lägre rang, genom inskjutning av förkortningen ap. mellan resp. kategoriterm (exempelvis var.) och det till denna rang hörande epitetet.

Art. C 30. Lämpliga namn eller tecken kunna användas för markering av polyploida eller cytologiskt differentierade grupper inom en art eller för angivande av dessas cytologiska förhållanden.

Ex. *Phlox drummondii* 'Tetra Red'; haverrot 'Mammoth' (4x).

Art. C 31. **Allopolyploida** eller **amfidiploida** grupper, d. v. s. polyploida grupper med könlig förökning, vilkas kromosomuppsättning bildats genom sammanslagning av kromosomuppsättningarna hos två eller flera genetiskt skilda organismer, vanligen

skilda arter, böra behandlas som arter och så skiljas från sterila eller klyvande hybrider med samma härstamning men med lägre kromosomtall.

Ex. *Aesculus carnea*, härstammande från en hybrid mellan *Aesculus hippocastanum* och *A. pavia*; *Digitalis mertonensis*, härstammande från *D. ambigua* × *D. purpurea*; *Quamoclit sloteri*, härstammande från *Q. coccinea* × *Q. pennala*.

Art. C 32. Y m p c h i m ä r e r (stundom kallade »ymphybrider») utmärkas med en formel och, när så synes nödvändigt eller nyttigt, med ett binärt namn (»artnamn»).

a. Formeln består av namnen på de två systematiska enheter (taxa), av vilkas vävnader chimären är uppbyggd, ställda i alfabetisk ordning och förbundna med additionstecknet +.

Ex. *Cydonia oblonga* + *Pyrus communis*; *Cytisus purpureus* + *Laburnum anagyroides*; *Syringa* × *chinensis* + *S. vulgaris*.

b. Önskas en binär benämning (ett »artnamn») för en chimär, vars komponenter tillhöra olika släkten, bildas ett särskilt »släktnamn» genom kombination av dessa släktens namn; detta »släktnamn» skall föregås av tecknet + och följas av ett epitet, motsvarande artepitetet. Detta »släktnamn» får ej vara detsamma som »släktnamnet» för hybrider mellan samma släkten, och inte heller får epitetet för en chimär vara detsamma som epitetet för en hybrid mellan samma arter som ingår i chimären.

Ex. + *Crataegomespilus dardarii* = *Crataegus monogyna* + *Mespilus germanica* — men: × *Crataemespilus gillotii* = *Crataegus monogyna* × *Mespilus germanica*; *Cytisus* + *adami* = *Cytisus laburnum* + *C. purpureus*, eller (om komponentarterna räknas till skilda släkten) + *Laburnocytisus adami* = *Cytisus purpureus* + *Laburnum anagyroides*.

c. Höra komponenterna till samma släkte, består det binära chimärnamnet av detta släktnamn, följt av tecknet + och ett epitet.

Ex. *Syringa* + *correlata* = *Syringa* × *chinensis* + *S. vulgaris*.

d. Ett och samma komponentpar kan bygga upp en chimär på mer än ett sätt, så att morfologiskt och histologiskt olika former kunna urskiljas. Dessa former skola samtliga förenas under en och samma formel, resp. ett och samma binära namn (»artnamn»), men om det är önskvärt att ge dem speciella beteckningar, böra de betecknas som *mixomorfer* och utmärkas antingen med epitet på samma sätt som former av arter eller med sortnamn på vanligt språk. Epitetet i fråga ställs efter artepitetet men omedelbart föregånget av termen *mixomorf* (*mixomorpha*, helst i förkortad form: *mx.*).

Ex. + *Crataegomespilus dardarii* *mx.* 'Jules d'Asnières»; *Solanum* + *tubingense* *mx.* *koelreuterianum*.

Art. C 33. Önskas i fråga om ympat eller okulerat material en uppgift om de olika komponenterna, anges först namnet på den art, sort, klon etc., som utgör den övre delen (ympen), därefter namnet på den nedre beståndsdel (grundstammen); namnen åtskiljas med ett snedstreck.

Ex. Apple 'Jonathan' / 'Doucin'; Rosa 'Betty Uprichard' / *Rosa multiflora*; *Syringa vulgaris* 'Decaisne' / *Ligustrum ovalifolium*; *Viburnum carlesii* / *V. lantana*.

ANM. I fråga om »dubbelt» eller »tredubbelt» ympat material gäller samma ordningsföljd. Snedstrecket är liktydigt med »ympad på» eller »okulerad på».

SEKTION L.

Ändring av reglerna.

Art. C 34. Dessa »Internationella regler för de odlade växternas nomenklatur» kunna ändras eller revideras endast genom samverkan mellan kompetenta personer, samlade vid en internationell hortikulturkongress, som i vederbörlig ordning upptagit diskussion av de odlade växternas nomenklatur på sitt program och till vilken representanter för nomenklatursektionen vid den Internationella botanistkongressen¹ inbjudits som deltagare. Det står envar fritt att inlämna förslag till ändring av reglerna. Ändringar, som antagits på en hortikulturkongress, förbli under omprövning till nästa kongress, vid vilken de godtagas, såvida ej icke önskvärda konsekvenser visat, att de behöva ytterligare förbättras eller böra förkastas.

Tillägg i korrektur

Sedan ovanstående satts, har det i texten ovan (s. 220) nämnda mötet med International Committee on Horticultural Nomenclature and Registration hållits i London 23—26 mars. Vid detta möte, där jag hade tillfälle att deltaga, diskuterades inkomna förslag till ändring och komplettering av reglerna. I flera fall resulterade detta i beslut från kommittén att för den kommande internationella hortikulturkongressen i september 1955, som har att fastställa kodens slutliga utformning, rekommendera vissa smärre förändringar, n. b. om dessa förändringar vidhållas av kommittén, sedan Londonbesluten utgått på remiss till samtliga, även i London ej närvarande kommittémedlemmar och jämte remiss-svaren ånyo behandlats av kommittén

¹ Singularformen står faktiskt i originaltexten, om avsiktligt eller av förbiseende lämnar jag därhän. — Övers. anm.

på dess slutliga sammanträde under kongressen i höst. Genom kommitténs beslut har jag fått tillstånd att här meddela några av de viktigare av dessa rekommenderade ändringar — det måste eftertryckligt framhållas, att det rör sig om rekommendationer, ehuru det är högst sannolikt, att de komma att — eventuellt i något modifierad form — godtagas av kongressen. De ordnas här i samma följd som de olika artiklar, till vilka de hänföra sig.

Art. C 2. Anm. Slutstycket har föreslagits få följande ändrade lydelse:

... varianter, som införts i odling direkt från naturen och behållits i odling på grund av sitt speciella odlingsvärde.

Art. C 3. I stället för »de odlade växternas namn» har föreslagits: »namnen på de växter, som avses i dessa regler» (»covered by this code»).

Art. C 5. Här har föreslagits tillägg av ännu en anm. (4):

Ytterligare rekommenderas, att om så är önskvärt den internationella registreringen kompletteras genom upprättande i varje intresserat land av en nationell myndighet för varje släkte eller släktgrupp, genom vilken den internationella myndigheten för resp. släkte(n) kan verka. På detta sätt kan en närmare kontakt upprätthållas med de enskilda förädlarna eller importörerna och sålunda en mer effektiv och fullständig registrering uppnås.

Art. C 13. I meningarna 3 och 4 har kommittén rekommenderat följande nya lydelse:

Utbytesnamn och översättningsnamn betecknas som *kommersiella synonym* etc. Transkription betraktas ej som namnbyte...

I sista meningen föreslogs en uppmjukning av formuleringen: ... böra de om möjligt åtföljas...

Art. C 16. Kommittén har föreslagit, att lydelsen förtydligas sålunda:

Sortnamnet (eller dess första ord) skall skrivas med stor begynnelsebokstav, utom i de fall som nämnas i art. C 17; användning av stor begynnelsebokstav i ev. följande ord i sortnamnet är beroende på resp. länders språkbruk. [Forts. som förut.]

Arts. C 17. Följande ändrade lydelse har föreslagits:

Ett sortnamn av latinsk form, som publicerats före den 1 januari 1954, får ej förkastas av den anledningen att det är på latin. Ett sådant namn behöver ej ha publicerats med latinsk beskrivning.

Art. C 19. Anm. 1 kan enligt kommitténs mening strykas.

Art. C 25. b. Här har, efter förslag från engelskt håll, kommittén rekommenderat, att även singularformerna hybrid och korsning nämnas, jämte de redan upptagna pluralformerna, som lämplig beståndsdel i dylika kollektiva beteckningar. [Som framgår av ex. 1, hade jag redan i min översättning utnyttjat möjligheten, som i regel bättre motsvarar svenskt språkbruk.]

Art. C 25. c. Ordet grex föreslås i detta sammanhang skrivet med liten begynnelsebokstav, likaså förkortningen G utbytt mot g. — Detta gäller även för exemplen i art. C 25 e och j.

Art. C 29. Här diskuterades livligt eventella strykningar och omdefinieringar av en del av de upptagna termerna. Slutligt resultat är beroende på kommande överläggningar inom kommittén före och vid höstens kongress. Kommittén var emellertid redan nu benägen att helt stryka avsnitten a (om hybridgrupp, grex hybrida) och c (linje, line). Det sistnämnda begreppet kan dock måhända komma att åter behövas vid omformningen av avsnittet d, där en lämplig ersättning för det ej längre fullt adekvata uttrycket linje-hybrid diskuterades, utan att ett helt tillfredsställande substitut blev funnet.

LITTERATUR

FRANZ BOERNER: Blütengehölze für Garten und Park. — Verlag Stichnote, Darmstadt, 1954. (160 s. text, 16 s. tabeller + 64 bildsidor med 97 fotogr. bilder, varav 6 i färg.) Inb. i klotband 21: — DM.

Författaren till ovanstående arbete om »blommande träd och buskar för trädgård och park», Diplomgartenbauoberinspektor Franz Boerner, är en av Tysklands ledande dendrologer, varom hans framskjutna ställning i Internationella Dendrologunionen och ordförandeskap i det ärevördiga Deutsche Dendrologische Gesellschaft vittna. Han har stor och mångsidig erfarenhet av det i tyska trädgårdar förekommande odlingsmaterialet, han är också en förfaren skribent och besitter såväl intresse för som ingående kunskaper i fråga om hithörande växters både kultur- och hortikulturhistoria. Om dessa ting, liksom om växternas latinska och tyska namn — till vilka senare, i den form de numera förekomma i trädgårdslitteraturen, förf. intar en ofta barskt reserverad och temperamentsfullt uttryckt ställning — ger hans bok åtskilliga notiser, oftast lustiga, ofta överraskande, i form av randanmärkingar — i ordets egentliga mening. De ha nämligen ställts, tryckta i kursiv, i bokens marginaler, i närheten av det textstycke med beskrivning av resp. släkte, till vilket de hänföra sig; innerkanten löper parallellt med den egentliga sidtextens ytterkant, medan marginaltextens ytterkant buktar i största oregelbundenhet. Längden av dessa stycken är också högst variabel, vilket ytterligare bidrar till det i regel alltför oroliga typografiska intryck, sidorna göra. Härtill kommer, att huvudtexten på ultramodernt maner, som vi helst inte ska ta efter, satts utan indrag vid början av nya stycken (och inom släktena utan extra mellanslag); var en ny avdelning börjar, får man alltså lista sig till genom att glutta i radsluten. Följden blir ofta en kompakthet, som är både oskön och svårläsbar.

Varken kompakt eller svårläst är däremot skrivsättet ens i sagda huvudpartier, där i bokens största avsnitt ingående beskrivningar ges av ett stort antal släkten med ej blott arter och hybridgrupper utan också i stor utsträckning enskilda sorter. Förf. tvekar här ej om att meddela inte bara sina erfarenheter om resp. växters hårdighet, odlingskrav och förekomst utan också sin oförgrifliga mening om deras skönhet och behag — eller i vissa fall, som han behandlar blott i förbigående, bristande förtjänster. Beskrivningarna synas mig, i den mån jag kunnat granska dem, både korrekta och ingående nog — särskilt sortbeskrivningarna äro här värdefulla, speciellt i de fall, där de kompletteras med scheman för jämförelse med närstående typer — men ibland kanske i poetiskaste laget. Dock, hellre det än alltför mycket av vad förlaget i sin reklam med en svåröversättlig fras kallat »trockene Fachsimpelei».

Boken avslutas med ett alfabetiskt register över de latinska släktnamnen, vilket är välkommet, då de behandlade växterna visserligen äro ordnade släktvis i bokstavsordning men delats på flera avdelningar: de vackraste blomsterbuskarna, *Rhododendron* och andra ericacéer, några andra ständigt gröna buskar, de vackraste blomsträden (och trädartade buskarna), ytterligare tre dussin vackra lövträd; därefter följa kapitel om »pelar-, klot-, häng- och några alldeles förryckta träd och buskar», om skönfruktiga lignoser, om höstfärgning, om träd och buskar med färgat bladverk och om lianer. Dessa speciella avdelningar föregås av en allmän del med bl. a. notiser och råd om vinterskydd, och i slutet finnas ett par tabeller, av vilka särskilt en fyllig »blomningstidskalender» är av stort intresse. Till sist kommer en alfabetisk förteckning över bilderna, dels de 91 svartbilderna, dels 6 i färg (upptagande 2 *Rhododendron*, en polyantaros — rättare sagt en floribundaros! — samt en buddleja, *Erica carnea* och den tebuskliknande *Stewartia pseudocamellia*).

Vad som dock främst, i mitt tycke, gör boken så värdefull och tilltalande är det rikliga materialet av fotografier i svart och vitt, i regel utgörande m.l.m. närgångna porträtt av blom- eller frukt bärande kvistar, vilka genomgående äro bra och till stor del alldeles charmanta. Som åtskilliga av dessa uppta arter, där det varit svårt att utan tillgång till ett stort bibliotek komma åt några upplysande bilder, får särskilt den något mer avancerade amatören här god vägledning — och goda uppslag, liksom också från textens arturval, för vidare utbyggnad av sitt sortiment. Jag inbillar mig, att boken härigenom skall kunna vara till åtskillig både glädje och nytta för svensk publik och vill gärna rekommendera den i dess åtanke.

Nils Hylander.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

STYRELSEBERÄTTELSE FÖR ÅR 1953

Föreningens årsmöte hölls i Stockholm den 15 mars i Läkaresällskapets stora sal med greve Torgil von Seth som ordförande.

Sedan styrelsens berättelse för 1952 samt revisorernas berättelse för samma år godkänkts, beviljades styrelsen ansvarsfrihet för det gångna årets förvaltning.

Till ordförande för år 1953 omvaldes greve von Seth, och till ledamöter av styrelsen för perioden 1953—1956 omvaldes professorerna Robert Fries och Nils Sylvén, direktörerna Gustaf Löfving och Gunnar Callmar samt nyvaldes docent Magnus Fries. Till suppleanter i styrelsen omvaldes för perioden 1953—56 fil. doktor Nils Dahlbeck och trädgårdsarkitekt Sven Linde samt nyvaldes överträdgårdsmästare Magnus Johnson.

Till revisorer för 1953 utsågos direktör Sven Gréen och forstmästare Björn Ditzinger med trädgårdsarkitekt Bertil Mo som suppleant.

Mötet godkände styrelsens förslag att förlägga årets exkursion till Finland.

Amanuens Tor Nitzelius höll ett intressant föredrag om »Dendrologiska färder i nordligaste Japan», vartill han visade vackra färgbilder.

Till sist visade föreningens v. ordförande, Sven A. Hermelin, en serie färgbilder från föreningens exkursion på Öland och amanuens Nitzelius ytterligare bilder från sin östasiatiska resa.

Sommarens exkursion till Finland förlades till midsommartid och samlade ett 50-tal deltagare. Besöken ägnades åt parker, trädgårdar och andra sevärdheter, huvudsakligen i sydvästra och södra Finland.

Torsdagen den 25 juni började färden i Åbo med de nya kyrkogårdsanläggningarna och fortsatte via Statens trädgårdsförsöksanstalt i Pikis, som demonstrerades av professor O. Meurman, mot S och sedan mot SV längs den mäktiga ändmoränen Salpausselkä II till Bromarv, där lunch intogs, och Relax säteri (greve J. F. Aminoff)

med park och sen 1700-talsbebyggelse i naturskön trakt. På återvägen till Ekenäs besöktes Lindö säteri, där friherre René de la Chapelle demonstrerade parken samt delar av den stora fruktodlingen och plantskolan. Efter middag på restaurang Knipan i den lilla vackra staden Ekenäs besågs »Hagen» och Ramsholmen strax utanför staden under ledning av överforstmästare Torsten Rancken, som utvecklade de där aktuella naturskyddsfrågorna. Övernattning i Ekenäs.

Fredagen den 26 juni fortsattes färden huvudsakligen österut. Besöken gällde Billnäs' säteri med stora trädgårds- och parkanläggningar och Fagerviks säteri med ståtlig 1700-talsgård och historiskt intressant trädgård och park. På båda ställena var friherrinnan Marianne Hisinger-Jägerskiöld värdinna och visade prov på finländarnas sedvanliga gästfrihet. En avstickare gjordes till Raseborgs slottsruin i lundvegetation. Efter ankomsten till Helsingfors var föreningen inbjuden till Svenska legationen, där minister och fru Gösta Engzell tog emot. Middag intogs på Fiskartorpets restaurang utanför Helsingfors. Övernattning på hotell i staden.

Lördagen den 27 juni företogs en heldagsutfärd till Mustila gård i östra Nyland, godsägare C. G. Tigerstedts världsberömda arboretum. Demonstrationen av de mycket omfattande odlingarna av huvudsakligen främmande barrträd utfördes av forstmästare Max Hagman. På återfärden gästades friherre Ernst von Born på Stor-Sarvlax gård. Ett uppehåll gjordes i Borgå för rundvandring och middag i staden. Övernattning i Helsingfors.

Söndagen den 28 juni ägnades åt Helsingfors stads parker och trädgårdsanläggningar, vilka demonstrerades av stadsträdgårdsmästare B. Schalin. Efter stadens middag för föreningen i Stadshuset anträdde återfärden till Sverige med båt kl. 15.

En endagsexkursion ägde rum söndagen den 6 september i Uppsala. Docent Nils Hylander visade här universitetsparken, trädbestånden vid läroverket och Biologiska museet samt Botaniska trädgårdens dendrologiska sevärdheter. [Se uppsatserna ovan av P. Boierth och N. Hylander.]

Den 31 december 1953 hade föreningen 374 medlemmar, varav 8 hedersledamöter, 9 stödjande samt 28 ständiga ledamöter.

Föreningens kassaställning den 31 december 1953 framgår av nedanstående räkenskapsöversikt.

KASSASTÄLLNING DEN 31 DECEMBER 1953.

Ingående behållning:

Å postgiro	300:06
Å sparkassa	2.758:36
Kontant i kassan	117:38

Inkomster:

Årsavgifter	4.480:—
Stödjande medlemmar	300:—
Ständiga medlemmar	200:—
Lustgården	159:25
Räntor	242:25
Annonser	50:—
Diverse	794:—

Kronor 9.401:30

Utgifter:

Lustgården	2.964:64
Arvoden	1.500:—
Porto och telefon	98:50
Sammanträden	394:65
Skrivmateriel	93:—
Distributionskostnader	332:50
Annonsprovision	10:—
Diverse	559:10

Utgående behållning:

Å postgiro	505:97
Å sparkassa	2.807:61
Kontant i kassan	135:33

Kronor 9.401:30

TILLGÅNGAR DEN 31 DECEMBER 1953:

Disponibla medel:

Å postgiro	505:97
Å sparkassa	2.807:61
Kontant i kassan	135:33

Icke disponibla medel:

Lager av Lustgården	100:—
---------------------------	-------

Kronor 3.548:91

Ständiga ledamöters fond:

Kon. Sveriges stadshyp. kassas 3 % obl. 1935	5.000:—
Kon. Sveriges stadshyp. kassas 3½ % obl. 1941	1.000:—
Svenska Statens 3½ % försvarslån 1942	1.000:—
	<hr/>
	Kronor 7.000:—

Stockholm i mars 1954.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

Dess styrelse

T. G. v. Seth

/Magnus Fries.

REVISIONSBERÄTTELSE FÖR ÅR 1953

Undertecknade, utsedda att granska Föreningen för Dendrologi och Parkvårds räkenskaper och förvaltning under år 1953, få efter fullgjort uppdrag avgiva följande berättelse.

Vid revisionen ha vi granskat räkenskaper och verifikationer samt med ledning av bankernas uppgifter kontrollerat alla tillgodohavanden. Föreningens medel äro väl placerade och värdehandlingarna förvarade av Svenska Handelsbanken.

Rörande föreningens inkomster och utgifter under året samt tillgångar och skulder den 31 december 1953 hänvisa vi till den i föreningens kassabok införda balansräkningen, vilken är i överensstämmelse med föreningens räkenskaper.

Då vi sålunda funnit, att räkenskaperna äro noggrant och omsorgsfullt förda och att styrelsen nedlagt ett synnerligen förtjänstfullt arbete på att tillvarataga föreningens intressen, hemställa vi om full och tacksam ansvarsfrihet för styrelsen för den tid revisionen omfattar.

Stockholm den 6 mars 1954.

Sven Gréen

Björn Ditzinger

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

STYRELSEBERÄTTELSE FÖR ÅR 1954

Föreningens årsmöte hölls i Stockholm den 14 mars i Läkaresällskapets stora sal med trädgårdsarkitekten friherre Sven A. Hermelin som ordförande.

Sedan styrelsens berättelse för 1953 samt revisorernas berättelse för samma år godkänkts, beviljades styrelsen ansvarsfrihet för det gångna årets förvaltning.

Till ordförande för år 1954 omvaldes greve Torgil von Seth, och till ledamöter av styrelsen för perioden 1954—1957 omvaldes greve von Seth, friherre Hermelin, docent Hylander och direktör Jensen samt nyvaldes fru Gunhild Lundh för samma period. Till suppleanter i styrelsen omvaldes för perioden 1954—57 försöksledare A. Nilsson och plantskoleinspektör G. Nilsson.

Till revisorer för 1954 utsågos direktör S. Gréen och forstmästare B. Ditzinger med trädgårdsarkitekt B. Mo som suppleant.

Mötet godkände styrelsens förslag att dels förlägga årets stora excursion till Skottland, dels anordna två endagsexursioner, den ena till Stockholm (Djurgården), den andra till Kiviks Äsperöd.

Trädgårdsarkitekterna Henning Segerros och Sven A. Hermelin höllo föredrag med bilder om »Landskapsvård vid kraftverksbyggen». Härvid framhöll och exemplifierade den förre särskilt de delvis katastrofala förändringar i landskapsbilden, som kraftverksbyggen föra med sig. Den senare uppehöll sig vid följderna av dämningar och höjning av stränderna med förnyad intensiv erosion och redogjorde för de förberedande skyddsplanteringar, som redan gjorts på mjäliga, sårbara strandbrinkar med bl. a. gråal, svartvide (*Salix nigricans*) och mandelpil (*S. triandra*). I den efterföljande diskussionen yttrade sig f. riksantikvarien Sigurd Curman, greve Hans Wachtmeister på Johannishus och vice ordföranden.

Riksantikvarie Curman, som haft Vattenfallsstyrelsens uppdrag att

företräda de landskapsvårdande synpunkterna vid kraftverksbyggen, framhöll att intresset och förståelsen för dessa synpunkter blivit större bland kraftverksbyggarna. Det är dock ofrånkomligt, att älvarnas utveckling kan karakteriseras så att de, från att ha kunnat liknas vid vilda tjurar, nu tagit gestalt av lugna dragoxar. Man måste arbeta efter två linjer, dels söka för framtiden rädda undan vissa fjällsjöar och vissa vattenfall som exponenter, dels göra det bästa möjliga av konsekvenserna av kraftverksbyggen genom att läka såren efter dessa på de sätt, som bl. a. framhållits i föredragen.

Greve Wachtmeister framhöll, att de naturskyddande och landskapsvårdande krafterna måste arbeta efter en plan med önskemål och krav, som kunde presenteras för de ekonomiska intressena vid aktuella fall.

Vice ordföranden underströk ytterligare detta önskemål och poängterade vidare bl. a., att man borde väcka förståelse för natur- och landskapsvården hos allmänheten för att den sedan skall kunna resa krav på handling i önskad riktning från de styrandes sida.

Sommarens exkursion till Skottland förlades till tiden 28 maj—5 juni och samlade ett 100-tal deltagare. Besöken ägnades åt parker, trädgårdar och andra sevärdheter, huvudsakligen i södra Skottland. Två exkursionsbaser användes: Peebles för färder i mellersta och östra Sydsottland och Turnberry för färder i västra delen. Av praktiska skäl voro deltagarna uppdelade på två grupper, som exkurrerade oberoende av varandra, den ena först i östra, den andra i västra Skottland. Efter halva tiden byttes exkursionsområden. Färden skildras av professor Nils Sylvén i årsskriften 1954—55.

En endagsexkursion ägde rum söndagen den 12 september på Södra Djurgården i Stockholm. Överste C.-A. Torén visade dendrologiska sevärdheter under en 4 timmars rundvandring.

En annan endagsexkursion företogs söndagen den 3 oktober i Kiviks-Åsperöd i Skåne, där direktör G. Callmar, fil. dr O. Rydberg och professor N. Sylvén voro ciceroner.

Den 31 december 1954 hade föreningen 401 medlemmar, varav 8 hedersledamöter, 8 stödjande och 29 ständiga ledamöter.

Föreningens kassaställning den 31 december 1954 framgår av nedanstående räkenskapsöversikt.

KASSASTÄLLNING DEN 31 DECEMBER 1954.

Ingående behållning:

Å postgiro	505: 97
Å sparkassa	2.807: 61
Kontant i kassan	135: 33

Inkomster 1954:

Årsavgifter	5.925: —
Stödjande medlemmar	500: —
Ständiga medlemmar	400: —
Lustgården	193: 75
Räntor	260: 48
Annonser	300: —
Statsanslag	1.000: —
Diverse	2.921: 75
	<hr/>
	Kronor 14.949: 89

Utgifter 1954:

Lustgården	4.132: 58
Arvoden	1.600: —
Porto och telefon	112: 55
Sammanträden	354: 30
Skrivmateriel o. d.	48: —
Distributionskostnader	977: 20
Annonsp provision	60: —
Diverse	22: 25

Utgående behållning:

Å postgiro	1.597: 59
Å sparkassa	5.675: 09
Kontant i kassan	370: 33
	<hr/>
	Kronor 14.949: 89

TILLGÅNGAR DEN 31 DECEMBER 1954.

Disponibla medel:

Å postgiro	1.597: 59
Å sparkassa	5.675: 09
Kontant i kassan	370: 33

Icke disponibla medel:

Lager av Lustgården	100: —
	<hr/>
	Kronor 7.743: 01

Ständiga ledamöters fond:

Kon. Sveriges stadshyp.-kassas 3 % obl. 1935	5.000:—
Kon. Sveriges stadshyp.-kassas 3½ % obl. 1941	1.000:—
Svenska Statens 3½ % försvarslån 1942	1.000:—
	<hr/>
	Kronor 7.000:—

Stockholm i mars 1955.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

T. G. v. Seth

/Magnus Fries.

REVISIONSBERÄTTELSE FÖR ÅR 1954

Undertecknade, utsedda att granska Föreningen för Dendrologi och Parkvårds räkenskaper och förvaltning under år 1954, få efter fullgjort uppdrag avgiva följande berättelse.

Vid revisionen ha vi granskat räkenskaper och verifikationer samt med ledning av bankernas uppgifter kontrollerat alla tillgodohavanden. Föreningens medel äro väl placerade och värdehandlingarna förvarade av Svenska Handelsbanken.

Rörande föreningens inkomster och utgifter under året samt tillgångar och skulder den 31 december 1954 hänvisa vi till den i föreningens kassabok införda balansräkningen, vilken är i överensstämmelse med föreningens räkenskaper.

Då vi sålunda funnit, att räkenskaperna äro noggrant och omsorgsfullt förda och att styrelsen nedlagt ett synnerligen förtjänstfullt arbete på att tillvarataga föreningens intressen, hemställa vi om full och tacksam ansvarsfrihet för styrelsen för den tid revisionen omfattar.

Stockholm den 14 mars 1955.

Sven Gréen

Björn Ditzinger

ARTFÖRTECKNING

I nedanstående förteckning ha inga hänvisningar gjorts till s. 217—243. Uteslutna äro också flera ställen, där arter omtalas blott i förbigående eller med enbart (vanligen svenskt) namn i längre arlistor, likaså parasitsvampar o. d. Förekomst av bild markeras med * efter sidnumret.

- Abelia floribunda* 207
Abeliophyllum distichum 159
Abies 172
 alba (silvergran) 30, 125, 164, 170,
 178, 187, 194, 203
 f. *compacta* 199
 amabilis 172
 arizonica 143
 balsamea 126, 143, 153
 v. *hudsonia* 199
 cephalonica 187, 203
 concolor 31
 Georgii 172
 grandis 170, 191, 195, 203
 homolepis 172
 koreana 152*
 lowiana 179
 magnifica 170
 Mariesii 172
 nephrolepis 153
 nobilis 170, 187, 191, 199, 203
 f. *glauca* 177, 191, 195
 nordmanniana (kaukasisk ädel-
 gran) 30, 125, 126, 165, 167,
 170, 203
 pindrow 203
 pinsapo 125, 199
 sibirica 30, 143, 153
 sutchuenensis 172
 Veitchii 181
Acer 125
 campestre 83, 84*, 130, 181
 cappadocicum 81, 187
 circinatum 81, 173, 191
 ginnala 84, 85, 144, 154
 griseum 181
 monspessulanum 83
 negundo 83, 141
 nigrum 81
 opalus v. *obtusatum* 81
 » » *tomentosum* 81
 palmatum (japansk lönn) 165,
 167, 181, 199, 204
 pennsylvanicum 82
 platanoides 82*, 83, 173
 f. *palmatifidum* 83
 f. *Schwedleri* etc. (rödbladiga
 ff.) 83, 173
 f. *undulatum* 83
 pseudoplatanus (sykomorlönn) 83,
 130, 154, 165, 167, 187, 191
 f. *rubrum* 83
 f. *variegatum* 83
 rubrum 82, 154
 saccharinum 83, 130
 saccharum 82, 130, 154
 tataricum 84, 85
 × *zoeschense* 82
Actinidia kolomikta 141, 155, 191
Adenocarpus frankenioides 191
Adonis vernalis 119, 120*
Aesculus carnea 85, 187
 hippocastanum 85
 octandra 179*, 180, 204
 pavia 85, 187
Agapanthus 159
Ajuga reptans 187
Alliaria officinalis 119

- Allium ursinum* 163
- Alnus*
glutinosa 48
f. incisa 48
incana (gråal) 48, 125, 144, 145
viridis 125
- Amelanchier* 70
alnifolia 70
canadensis 70, 71
confusa 70, 71
laevis 70
ovalis 70
spicata 70, 71
- Ampelopsis brevipedunculata* 87
megalophylla 87
- Antennaria* 181
- Anthriscus silvestris* 119
- Anthyllis vulneraria* 116
- Aponogeton distachyus* 208
- Arabis caucasica* 175
- Aralia chinensis* 195
elata 154
- Araucaria araucana* 162, 171, 185,
187, 203, 206*
- Arbutus unedo* 199
- Aristolochia durior* 59
manshuriensis 59
- Aronia melanocarpa* 154
- Arum maculatum* 196
- Arundinaria nitida* 145, 200
- Asplenium ruta-muraria* 197
- Aubrietia* 175
- Aucuba japonica* (aukuba) 163
- Azalea mollis* 175
- Berberis* 196
Thunbergii 58
Vernae 58
vulgaris 58, 59
- Betula*
lutea 48
papyrifera 47
pubescens 44, 47
pubescens × *verrucosa* 45
pubescens × *verrucosa* nm. *vir-*
gultosa 45
»urticifolia» 45
verrucosa (vårtbjörk) 44—47, 192,
211
f. crispa 45, 46*
f. dalecarlica (ornäsbjörk) 45,
144
f. fastigiata 46
f. »pendula Youngii» 47
- Buddleja* 196, 197
globosa 207
- Bunium flexuosum* 187, 211
- Buxus sempervirens* (buxbom) 167
- Calceolaria violacea* 191, 209
- Callistemon coccineus* 207
salignus 207
- Camellia japonica* 207
- Campanula* 175
patula 139
- Caragana arborescens* 80
frutex 79
pygmaea 159
- Cardamine pratensis* fl. pl. 121, 181
- Carex ornithopoda* 134
- Carpinus* 42, 125
betulus (avenbok) 43, 132, 133,
155
f. fastigiata 43
f. incisa 43
- Carya* 53
alba 125, 129
- Castanea pumila* 159
sativa (äka kastanj) 125, 126, 148,
167, 186
- Cedrus*
atlantica (atlasceder) 164, 167, 177
f. aurea 199
deodara (himalajaceder) 167, 177,
199
Libani (libanonceder) 164
- Celastrus orbiculatus* 81, 141, 155
scandens 81
- Celmisia spectabilis* 181
- Cerastium tomentosum* 175
- Cercidiphyllum japonicum* 168, 196,
199, 204
- Cestrum Newellii* 207
- Chamaecyparis* 203
lawsoniana 126, 171
f. lutea 177, 199
nootkatensis 32, 165, 177
pisifera 32
- Chamaerops humilis* 204
- Chelidonium majus* (skelört) 131

- Choisya ternata* 164*, 166, 175, 178, 197
Cistus apiculatus 206
Cladrastis lutea 25, 79
Claytonia perfoliata 209
Clematis 58
 alpina 58
 × *Jackmanii* 58
 montana 164, 175, 178, 197
 Pitcheri 58
 serratifolia 58
 tangutica 58
 viorna 58
Clethra Delavayi 207
Clianthus puniceus 207
Cordyline australis (»dracena») 188*, 191, 206, 209*
Cornus alba coll. 91
 capitata 207
 florida 130
 mas 91
 sanguinea 91, 92*
Corylus
 avellana 43, 44, 137 (karta)
 f. laciniata 44
 f. pendula 44*
 columna 43
 thibetica 43
Cotoneaster 78, 200
 Franchetii 78
 frigidus 205
 integerrimus 141
 melanocarpus 141
 multiflorus 78*
 + *Crataegomespilus* 74—77
 Dardarii 76, 77
 nm. Asnieresii 76, 77
Crataegus (hagtorn) 117, 168
 calycina coll. 78
 coccinea 77
 crus-galli 130
 Douglasii 154
 monogyna 75, 77, 78
 f. pteridifolia 78
 f. triacantha 78
 oxyacantha 77
 prunifolia 154
 × *Crataemespilus grandiflora* 75, 76*
Cryptomeria
 japonica 181, 191, 203, 207
 f. araucarioides 195
 f. elegans 191
 f. nana 191
Cunninghamia lanceolata 191
Cupressus macrocarpa 195, 199, 203
Cydonia 178
Cytisus 200
 × *praecox* 184
 procumbens 184
 purpureus 184
 × *versicolor* 167
Daphne Giraldii 90
 mezereum 90
Decaisnea Fargesii 158
Delphinium 159
Desfontainia spinosa 205, 207
Dicksonia antarctica 193*, 206
Dryas 184
Dryopteris filix-mas 175
Echium 208
Embothrium coccineum 191, 195, 197, 200, 205, 207
 lanceolatum 197, 207
Erica 184, 200
 arborea 167, 184, 196, 207
 mediterranea 184
Erinus alpinus 181, 191
Escallonia leucantha 207
 virgata 175, 200
Eucalyptus 204
 Gunnii 191
 urnigera 207
Eucryphia
 cordifolia 205
 cordifolia × *glutinosa* 205
 glutinosa 205
Euonymus 80, 200
 alatus 80
 europaeus 80
 japonicus (japansk benved) 80
 nanus (dvärgbenved) 80
 verrucosus 154
Exochorda 197
Fagus
 orientalis 48
 silvatica (bok) 49*, 50, 142, 145, 155, 204
 f. atropunicea (blodbok) 50*, 199
 f. Dawyckii 172

- f. fastigiata* 51
f. heterophylla 51
f. pendula 50
f. purpureopendula 199
Festuca heterophylla 124
Forsythia europaea 95
giraldiana 95
×*intermedia* 95
ovata 95, 154
suspensa 95
Fothergilla Burkwoodii 197
monticola 184
Fragaria viridis (backsmultron) 116
Fraxinus 91
excelsior (ask) 91—95, 130, 131*,
137 (karta), 154
f. crispa 94
f. heterophylla (helbladig ask)
93, 94
f. variegata 94
ornus (mannaask) 91
pennsylvanica 95, 154
f. fol. varieg. 94*, 95
f. aucubifolia 95
Fritillaria imperialis 121
Fuchsia magellanica v. *Riccartonii*
200, 207
Galium aparine 119
Garrya elliptica 180, 187, 197
Gaultheria shallon 200
Genista hispanica 184, 196, 200
sagittalis 200
Gentiana »acaulis» 175
Ginkgo biloba 171, 197
Globularia vulgaris 116
Glyceria maxima 145, 149
Gunnera 192*, 208
scabra 196
Hamamelis japonica 159
zuccariniana 159
Hedera colchica 91
helix 91, 155
Helianthemum 200
oelandicum 134
Hibiscus 163
Hieracium danicum 93
Hippophaë rhamnoides 90
Hydrangea petiolaris 145, 153*, 155,
205
scandens 205
Hypericum hookerianum 207
reptans 207
Ilex 173, 199
aquifolium (järnek) 125, 167
f. variegata 197
Impatiens parviflora 93
Iris 119
pseudacorus 145
Juglans 125
cinerea 53, 141, 143, 154
mandschurica 145, 154
nigra 129, 130*, 141, 159
regia 148, 197
Juncus inflexus 211
Juniperus chinensis v. *pfitzeriana*
199
squamata v. *Meyeri* 200
virginiana 129
Kalmia latifolia 156, 205
Kerria japonica 158
Laburnum alpinum 80, 162
anagyroides (sydgullregn) 81, 162
f. pendulum 167
Larix 32, 150
decidua 32, 126, 151, 171
v. *polonica* 151
×*eurolepis* 33, 143, 171, 207
Gmelinii 151
leptolepis 126, 151
occidentalis 152
sibirica 151
Laurus nobilis 199
Lavandula spica 200
Leptospermum pubescens 191
Lewisia brachycalyx 184
Lilium candidum (madonnalilja) 118
Liquidambar styraciflua 179, 191,
197
Liriodendron tulipifera (tulpanträd)
125, 165*, 166
Lithospermum diffusum 184, 200
Lonicera 98
alpigena (alptrj) 98
×*americana* 98
caprifolium (äkta kaprifol) 98
coerulea 24
dioeca 98
involutrata (skärmtrj) 98
Maackii 98
nitida 197

- prolifera 98
 tatarica 98
 ×tellmanniana 159
 thibetica 98
 tragophylla 98
 Lupinus (lupin) 141, 174
 arboreus 205
 ×regalis (russell-lupin) 152*, 154,
 172*
 Luzula silvatica 187
 Lysichitum camtschatcense 196, 209*
 Lysimachia nemorum 187
 thyrsiflora 149
 Magnolia 205
 acuminata 154
 denudata 159
 kobus 154
 parviflora 154, 197
 Malus 74, 75*
 ×domestica ([vanl.] äppelträd) 74
 ×floribunda 74, 179, 196
 hupehensis 185
 Sieboldii 154
 Meconopsis Beamishii 208
 betonicifolia 159, 174, 183, 206,
 208
 integrifolia 183
 nepalensis 183
 Melampyrum silvaticum 131
 Melandrium rubrum 187
 Mercurialis perennis ([skogs]bingel)
 118*, 119
 Mespilus germanica (mispel) 75, 77
 Metasequoia glyptostroboides 154,
 181
 Mimulus guttatus 149
 Myosotis silvatica 165
 Myrtus luma 205, 207
 Neottia nidus-avis 197
 Nitraria coccinea 207
 Nothofagus antarctica 173
 betuloides 173
 Dombeyi 191
 procera 173, 204
 Olearia macrodonta 200
 semidentata 191
 Onopordum acanthium 117
 Orchis mascula (Sankt Pers nycklar)
 121, 133
 militaris 121
 morio 121
 ustulata 121
 Orobanche hederac 91
 lucorum 58
 Oxalis cf. corniculata 209
 Oxytropis campestris 116
 uralensis 210
 Ozothamnus rosmarinifolius 207
 Pachysandra terminalis 155
 Paeonia suffruticosa v. spontanea 58
 Parthenocissus quinquefolia (Engel-
 mannii) 86
 tricuspidata (Veitchii) 86, 181
 vitacea 86
 Passiflora Van-Volxemii 207
 Penstemon Menziesii 185
 Pernettya mucronata 200
 Phellodendron amurense 148*, 154
 Phormium tenax (nyzeeländskt lin)
 202, 209
 Phygellus capensis 207
 Physocarpus opulifolius 61
 Picea 125
 abies (vanlig gran) 27—30, 154,
 199
 f. acrocona 27
 f. columnaris (pelargran) 215,
 216
 f. pendula (tårgran) 215, 216
 f. variegata 27
 f. viminalis 27, 28*
 f. virgata (ormgran) 28, 29
 asperata 172
 breweriana 171, 199
 Engelmannii 25
 glauca 25
 glauca × sitchensis 25
 koraiensis 154
 mariana 153
 obovata 172
 omorika 25, 26*, 154, 172
 orientalis 126, 129, 153, 172
 polita 199
 pungens 25, 26*, 28*
 rubens f. virgata 29
 sitchensis (sitkagran) 25, 126, 170,
 172, 187
 smithiana 191, 194*, 203, 207
 Pieris floribunda 205

- Pinus 125
 banksiana 126
 cembra (cembratall) 31
 inops 125
 Jeffreyi 129
 lambertiana 125
 Montezumae 187
 monticola 153, 172
 mugo 31, 124
 v. prostrata 31
 muricata 207
 murrayana 150, 151*, 152
 nigra (svarttall) 31, 124, 126, 199, 203
 v. corsicana 172
 parviflora 199
 peuce 28*, 153
 pinaster 203
 radiata 204
 rigida 125
 silvestris 31, 32
 f. condensata (kvasttall) 32
 f. fastigiata 180
 strobilus (weymouthtall) 125—127, 153
 taeda 125
 Pittosporum Colensoi 207
 Platanus 125
 ×acerifolia 130
 Podocarpus 191
 Poncirus trifoliata 185, 191
 Populus 125
 alba 33, 129
 f. pyramidalis (pyramidsilverpoppel) 33, 34*
 angulata 37
 balsamifera (balsampoppel) 37, 118, 126
 v. elongata 37
 v. hortensis 37
 ×berolinensis 33
 ×canadensis 33, 36, 37
 nm. marilandica 36
 nm. robusta 33
 nm. serotina 37
 ×canescens 34, 36*
 gileadensis 33, 37
 lasiocarpa 33
 laurifolia 33, 38
 nigra 33, 35
 v. italica 12*, 36, 37
 tremula 35
 f. erecta (pelarasp) 34*, 35
 f. gigas (jätteasp) 35, 185
 tremula × tremuloides 33
 tremuloides 35
 trichocarpa 33
 Wilsonii 159
 Potentilla fruticosa (tok) 24, 115
 sterilis 187
 Primula farinosa (majviva) 134
 Florindae 145
 japonica 209
 veris (gullviva) 117, 120
 vulgaris 211
 Prunus 173
 avium (sötkörsbär) 61
 fl. pl. 61
 cerasifera 62
 f. Pissardii 62, 167
 domestica coll. 61, 62
 domestica coll. × spinosa 61
 insititia: se domestica
 laurocerasus (lagerhägg) 124
 mahaleb 63, 130
 padus (hägg) 24, 63
 f. aucubifolia 63
 persica (persika) 61
 serrula 159
 serrulata 167, 173
 f. fastigiata 179
 v. sachalinensis 173
 spinosa 61, 62
 tenella (dvärgmandel) 63
 triloba (rosenmandel) 63
 yedoënsis 169
 Pseudotsuga
 taxifolia (douglasgran) 125—127, 131, 143, 170, 204
 v. caesia 152
 v. viridis 152
 Pteridium aquilinum (örnbräken) 163
 Pterocarya fraxinifolia 53, 154
 rhoifolia 154
 stenoptera 53
 Pyracantha coccinea 159
 crenulata 207
 Pyrus communis (päron) 14*, 74

- Quercus borealis* 126, 154
cerris 165, 197
ilex 204, 205
macranthera 51*
petraea 191
robur 51—53, 132, 137 (karta)
 f. fastigiata (pyramidek) 52
 v. puberula 52
 »*rubra*» 129
suber 191
Ranunculus auricomus 117
 bulbosus (knölsmörlblomma) 116
 illyricus 121
 monspeliacus 121
Rhamnus cathartica 85
 frangula 86
 f. asplenifolia 86
 f. heterophylla 86
Rhododendron 145, 153*, 155, 156*,
 158, 166*, 168, 169, 173, 189,
 205, 206
 arboreum 205
 brachycarpum 155
 Bureavi 183
 caloxanthum 205
 caucasicum 155
 degronianum 155
 ferrugineum 183
 Fusilini 207
 hirsutum 183
 impeditum pygmaeum 200
 lapponicum 183
 ×*Loderi* 170, 183, 196, 205, 207
 ponticum 192, 201, 205, 210, 211
 Przewalskii 155
 Roylei 170, 196
 rufum 155
 ×*russellianum* 207
 sinogrande 207
 Smirnowii 155
 Thomsonii 170, 196
 yunnanse 183
Rhus 24
Ribes alpinum 60
 aureum 60
 Biebersteinii 59
 houghtonianum 59
 nigrum (svarta vinbär) 59
 f. aconitifolium 59
 f. chlorocarpum 59
 petraeum v. bullatum 60
 pubescens v. scandicum 59
 uva-crispa (krusbär) 59
Robinia luxurians 79
 pseudacacia 25, 79*, 130
 viscosa 159
Rodgersia aesculifolia 208
 pinnata 208
Rosa 64, 200
 ×*alba* 67, 68*
 bella 65
 camtschatica 67
 canina 69
 canina × *dumalis* 65
 canina × *pendulina* 69
 dumalis 65
 dumalis × *villosa* 65
 foetida 65
 f. bicolor 65
 francofurtana 67
 gallica splendens (valamoros) 140,
 144, 159
 ×*Harisonii* 65
 Hugonis 65, 197
 majalis 65, 66
 v. foecundissima 66
 Moyesii 65
 nitida 66
 pendulina 66
 pimpinellifolia (pimpinellros) 66,
 140, 144
 v. hispida 66
 ×*reversa* 66
 rubiginosa 68, 69
 rubrifolia 68
 rubrifolia × *rugosa* 68
 rugosa 67
 »*v. hollandica*» 67
 rugosa-hybr. 66
 suionum 65, 67
 villosa 65
 v. pomifera 65
 virginiana 65
Rosmarinus officinalis 200
Rubus
 arcticus × *idaeus* 64
 arcticus × *saxatilis* 64
 caesius 63
 caesius × *idaeus* 64
 caesius × *saxatilis* 64

- deliciosus* 64, 159
idaeus (hallon, skogshallon) 63
 f. phyllanthus 64
idaeus × *saxatilis* 64
occidentalis 64
odoratus 64
thibeticus 64
Salix 125
 acutifolia 40
 alba 38, 39
 v. britzensis 39, 41
 v. splendens (silverpil) 39, 145, 159
 v. vitellina 39
 alba × *fragilis* 40
 caprea 38
 cinerea × *purpurea* 42
 caprea × *viminalis* 42
 daphnoides 40
 elegantissima 39, 40, 41*
 fragilis 38—40
 lanata 181, 184*
 lapponum × *viminalis* 39
 nigricans 248
 pentandra 38, 39
 purpurea 42
 f. pendula 42
 purpurea × *viminalis* 39, 42
 triandra 248
 × *undulata* 39, 41
 viminalis 42
Sambucus callicarpa 97
 canadensis 97
 coerulea 97
 melanocarpa 97
 nigra 97
 f. laciniata 97
 f. variegata 97
 racemosa 97
 f. simplicifolia 97
Sarcococca saligna 207
Sarothamnus scoparius 163
Sasa japonica 200
Sassafras officinalis 191
Saxifraga 175
 granulata pleniflora 165
Sciadopitys verticillata 164, 171, 191, 204, 207
Scilla non-scripta (bluebell) 163, 174, 187
 verna 210
Scirpus silvaticus 149
Scolopendrium officinale 197
Sedum album 175
Senecio 200
 scandens 207
Sequoia sempervirens 181, 185
Sequoiadendron giganteum (mammutträd) 125, 164, 175*, 179, 204
Solanum crispum 191
 × **Sorbopyrus auricularis** 74
Sorbus 71, 173
 americana 72
 aria coll. 71, 72, 130
 ssp. incisa 72
 aria × *aucuparia* 71, 72
 arranensis 191
 aucuparia 24, 73
 f. pendula (hängrönn) 73
 f. xanthocarpa (gulfruktig rönn) 73
 v. moravica (sötrönn) 73
 Hostii 72
 intermedia 72, 73
 koehneana 72
 latifolia 71
 Meinichii 71
 Mougeotii 71
 Prattii 145
 »*quercifolia*» 72
 rufoferruginea 72
 sognensis 71
 sudetica 71
 Teodori 71
 torminalis 130
 Vilmorinii 179, 185
Spiraea 60
 × *arguta* 60
 chamaedryfolia 60
 obovata 60
 salicifolia 60
 trilobata 60
 × *Van-Houttei* 60
Styrax japonica 205
Symphoricarpos 24
Symphytum tuberosum 187
Syringa × *chinensis* 95, 96*

- +correlata 96
 ×hyacinthiflora 95
 josikaea 95
 reflexa 95
 vulgaris 95, 96
Taxodium distichum 195, 204
Taxus
 baccata (idegran) 158, 165, 186, 204
 v. *fastigiata* 176
 canadensis 158
 cuspidata 158
Thuja koraiensis 154
 Menziesii 129
 occidentalis 32, 125
 plicata (jättetuja) 32, 125, 126*, 127*, 128, 154, 165, 166, 179, 203, 204
Thujopsis dolabrata 122*, 124, 195
Thymus vulgaris f. *albomarginatus* 200
Tilia cordata 87, 137 (karta)
 ×*euchlora* 87
 petiolaris 87
 platyphylla 87, 88, 164
 f. *laciniata* 88
 v. *rubra* 88
 ×*vulgaris* (parklind, holländsk lind) 87, 88*, 89*, 90, 125, 164
Trachycarpus Fortunei 208*
Tricuspidaria dependens 207
Trollius 174
Tsuga canadensis 126, 129
 heterophylla 164, 170, 191
Typha latifolia 149
Ulex europaeus (ärttörne) 163, 173*, 192
Ulmus 125
 carpinifolia (lundalm) 54, 118*, 119, 129
 f. *suberosa* (korkalm) 119
 glabra (skogsalm) 54*, 55—58, 137 (karta)
 f. *exoniensis* 56*, 57*, 58
 f. *pendula?* (hängalm) 55*
 laevis (vresalm) 54, 129
Urtica dioeca 119
Vaccinium sp. (amerik. jätteblåbär) 140
Veronica 200
 montana 134
 pinguifolia 185
Viburnum 197
 Carlesii 97, 205
 Carlesii × *utile* 205
 lantana 97
 opulus ([vanl.] olvon) 97
 f. *roseum* (snöbollsbuske) 97
 rhytidophyllum 97
 tomentosum 185
Viola spp. 123
Vitis labrusca-hybr. 139
Weigela 158
Wellingtonia: se *Sequoiadendron*
Wisteria sinensis (blåregn) 164, 181, 191, 197

VÄLJ WEIBULLS VÄXTER

Ett rikhaltigt sortiment av träd och buskar, häck- och klätterväxter, rosor och perenner erbjudes i Weibulls Trädgårdskatalog, som sändes på begäran.

Weibulls
LANDSKRONA

ALLA SLAGS VÄXTER

speciellt fruktträd (statligt kontrollerade), amerikansk hagtorn, ornäsbjörk, rhododendron (även vildarter) samt prydnadsbuskar och perenna växter i rika urval. Låt oss gratis sända Er vår rikt illustrerade katalog. Kanske har den något av intresse för Er just nu.

STENSBORGS TRÄDSKOLOR AB

Grundad 1890

KARLSTAD

Telefon 108 01

Alla slag av trädskolealster och perenna växter i högsta kvalitet! Begär katalog!

A D E L S N Ä S

Tel. Namnanrop: »Baroniet»

TRÄDGÅRDAR, ÅTVIDABERG

1905 - 50 år - 1955

Vi önskar tacka alla våra kunder för de gångna årens angenäma affärsförbindelser och det ständigt ökade förtroendet för våra plantskolealster. Ledmotivet för vårt arbete genom de 50 åren har varit att alltid tillhandahålla det allra bästa. Begär vår jubileumskatalog.

A.-B. Skogsholmens Plantskolor

Hindby - MALMÖ - Tel. 205 71

ERIK LÄCKS PLANTSKOLA A.B.

RÖNNINGE

Perenna växter och stenpartiväxter

Rosor, park- och prydnadsbuskar

Frukträd och bärbuskar

Begär katalog

Telefon riktnr 0753: 504 45, 505 90

PERENNA och STENPARTIVÄXTER

för alla ändamål i stort och förstklassigt sortiment

Begär katalog

A.-B. C. F. LANDSBERG, PLANTSKOLA

Påarp - Telefon Hälsingborg 970 10

Om Ni söker något utöver det vanliga

i växter för stenpartiet och perennrabatten eller bland prydnadsbuskar, barrväxter etc. sända vi Eder gärna vår katalog!

FURUBÄCKS PERENNA ODLINGAR

BORÅS - Tel.: 600 11, 124 03

Medlem av the Royal Horticultural Society

A.-B. SVENSKA FRYSERIERNA

GÖTEBORG

NORDENS ÄLDSTA, STÖRSTA OCH MODERNASTE
KYL- OCH FRYSHUS

LAGRING

av alla slags livsmedel och andra lättfördärliga produkter

ISTILLVERKNING

SNABBFRYSNING

Glad miljö — med Dæhnfeldts frö

Kungl. Hovl.

på grund av att vi alltid gå in för endast de bästa stammar i frö, de bästa leverantörer av lökar, knölar och växter samt toppkvaliteter i redskap och övriga förnödenheter.

I vår katalog »Råd och Rön Aret Runt» samt i vår höstlöskatalog finner Ni allt vad Ni önskar och behöver för Eder trädgård. Dessa tillställa vi Eder gärna på begäran.

Kontakta oss per telefon, brev eller besök.

A.B.L. Dæhnfeldts Fröhandel

STOCKHOLM
St. Nygatan 33
tel. 20 16 83

HÄLSINGBORG
Fågelsångsgatan 2
tel. 205 75 (växel)

STOCKHOLM
Hornsgatan 52
tel. 42 50 39

Frö

till gräsmattan, köksväxt- och blomsterträdgården.

Besök våra butiker! — Begär vår katalog!

AB NORDISKA FRÖHANDELN

Malmskillnadsgatan 44
Nybrogatan 16
Odenplan (Karlbergsvägen 14)
STOCKHOLM

Tel. 23 02 85
Tel. 61 16 13
Tel. 30 81 30

Pris 30 kronor